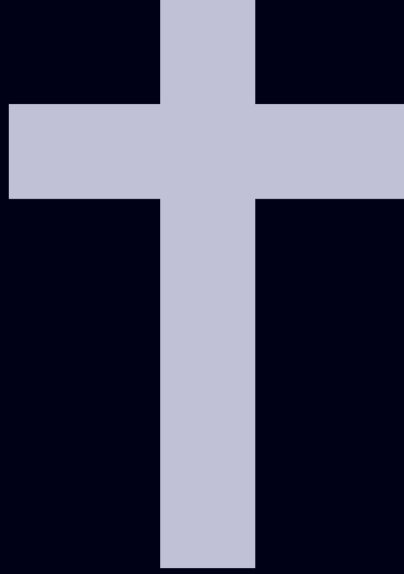


Nəkwəkʷə imərhakə  
kape kughen:  
nirpenien vi



The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

**Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi**  
**The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu**  
**Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

**Copyright Information**

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

**The New Testament**

in Tanna, Southwest

**© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023  
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

## Contents

Nəgkiarien kupan . . . . .	1
MATIU . . . . .	4
MAK . . . . .	75
LUK . . . . .	118
JON . . . . .	195
WOK MİNƏ . . . . .	251
ROM . . . . .	316
1 KORIN . . . . .	351
2 KORIN . . . . .	383
GALESIA . . . . .	404
EFESAS . . . . .	417
FILIPAE . . . . .	428
KOLOSİ . . . . .	436
1 TESALONAEKA . . . . .	444
2 TESALONAEKA . . . . .	451
1 TIMOTİ . . . . .	455
2 TIMOTİ . . . . .	464
TAETAS . . . . .	471
FILIMON . . . . .	476
HIBRUS . . . . .	478
JEMES . . . . .	504
1 PITA . . . . .	513
2 PITA . . . . .	523
1 JON . . . . .	529
2 JON . . . . .	538
3 JON . . . . .	540
JUD . . . . .	542
REVELESEN . . . . .	545
DIKSONARI . . . . .	577

# Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,  
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu  
The New Testament in Nivhaar,  
the language of Southwest Tanna, Vanuatu  
Le Nouveau Testament en Nivhaar,  
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu

First edition

© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

## *Nəgkiarieren kupan*

### *Fastok*

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

### *Histri blong Baebol Translesen Projek*

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

*?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?*

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

### *Fasin blong joenem ol ves*

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

### *Ol futnot mo ol refrens*

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.\* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

### *Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen*

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu  
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

\* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

*Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem*

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, "Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ..."

*Diksoneri*

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

*Ol map*

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

*Lastok*

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

## Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokran kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai?** Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokran kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə  
(Luk 3:23-38)*

<sup>1</sup> In e nhag rip Yesu Kristo\* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

<sup>2</sup> Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

<sup>3</sup> kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

<sup>4</sup> kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

<sup>5</sup> kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

<sup>6</sup> kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

<sup>7</sup> kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

<sup>8</sup> kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,

\* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamhə, ai, King Deved rikir əmru stori ye 2 Saml 11.

- <sup>9</sup> kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,  
<sup>10</sup> kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,  
<sup>11</sup> kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.  
<sup>12</sup> Kini in e nhag rīp Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.  
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rīp Serubabel,  
<sup>13</sup> kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,  
<sup>14</sup> kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,  
<sup>15</sup> kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,  
<sup>16</sup> kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.  
<sup>17</sup> Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə  
 (Luk 2:1-7)*

<sup>18</sup> In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rīpəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.

<sup>19</sup> Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri.

<sup>20</sup> Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasipən əmə tuk Nanmin kape Kughen.

<sup>21</sup> Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu§, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

<sup>22</sup> Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

<sup>23</sup> “Piakəskəh kirik yame yerman rīpəh hanə nivəniyen tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

<sup>24</sup> Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu.

<sup>25</sup> Mərig in rīpəh nivəniyen tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

**1:11:** 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20    **1:12:** Esra 3:2    **1:18:** Luk 1:27,35    § **1:21:** Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.”    **1:21:** Luk 1:31; 2:21  
**1:25:** Luk 2:21



## 2

### *Nəmasur minə kımnhasi-pən isok, masarha kin Kristo*

<sup>1</sup> Yesu rımnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nıpig a, King Herod rımnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tıksin khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə,

<sup>2</sup> “?Kwajikovə a In hiə, yame rımnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rımnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

<sup>3</sup> Mərig King Herod rımnərig nəgkiarın a, iriə nəmə Jerusalem, kımisərig raha.

<sup>4</sup> Kini rımnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rımini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

<sup>5</sup> Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rımirai məknakin mımə,

<sup>6</sup> “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tıksin apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’” *(Maeka 5:2)*

<sup>7</sup> Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rımnhaktə atuaturk ye naha nıpig. Kini kımnhani-əsah-pən tukun.

<sup>8</sup> Kini in rımini-pən tuk əriə mımə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

<sup>9-10</sup> Mərig nıpig kımisərig nəgkiarın a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kımisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturk a kwajikovə raməmır ikin.

<sup>11</sup> Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nımiri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narımnar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kımın, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kımə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kımə mir.

<sup>12</sup> Kini kwasig ikin, kımisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mımə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swaturk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

### *Josef mine Meri kirərah Yesu mıwap mırhuvən apa Ijip*

<sup>13</sup> Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rımnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rımatərhav-pə tukun mımə, “!Erer aihuaa! Mırəh kwajikovə e iriu nisini mırhap mırhuvin apa Ijip. Kini mırharə aikin mırheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

<sup>14</sup> Ror pən, yenpig, Josef rarar, mırəh kwajikovə irisir nisini mırhap mırhuvin Ijip.

<sup>15</sup> Kini kımırharə ye tanə a mırheriaji-pən King Herod rımamhə. Kımırharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarın kape Kughen Yermaru yame rımini-ərhav tuk profet kupan kirik mımə,

“Yimnokrən kın narık yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

*Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem*

<sup>16</sup> Kini ye nıpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikın niemha rhai pık. Kini mher-pən kın kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikın minə fam ipakə tukun masarha kın kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rıpəh napitayen kıraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rımırpen newk kıraru meinai rıkin raməsik mə ye nıpig atuatur a in a nəmə minə a kımısəm kəmhau iran.

<sup>17</sup> Nar a rımıtərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kın, yamə rımını-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mımə,

<sup>18</sup> “Narmamə ipakə tuk Betlehem\* kımısərig pıraovın kırık ramasək pık, meinai ramərig raha pık.

Pıraovın a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rıpəh nıpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kımın, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.”

(Jer 31:15)

*Josef mine Meri mine kwajikovə křhitərhav Ijip mırherig-pən Nasaret*

<sup>19</sup> Mərig nıpig Josef mine Meri mine kwajikovə kırharə apa Ijip, King Herod rımhə. Kini Josef rımnamrərhav məm agelo kırık kape Kughen Yermaru rınıpən tukun

<sup>20</sup> mımə, “Josef. Hekınter. Mırəh kwajikovə e mine nisini, mırherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.”

<sup>21</sup> Ror pən, Josef rarar, mırəh kwajikovə a mine nisini, mırherig-pən mın ye tanə a Isrel.

<sup>22</sup> Mərig nıpig Josef rımınərig mə kwən a Akeleas rımivəh tamhek rımni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rıgın mın kın nırerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rımınor kwırig kımın mımə tukrıpəh nıvənien Judia. Kini rımatərhav mıvən iki pısın ye provins a Galili,

<sup>23</sup> kini kırhuvın mırharə ye taon kırık, nhagın e Nasaret. Nar a rıtərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kın, yamə kımnhani mhamə,

“Tukamni kımə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

### 3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kın nəgkiarien kape Kughen*

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

<sup>1</sup> Newk minə tıksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes rıtərhav-pə, maməvsao-ərhav kın Nəgkiarien kape Kughen apa ye tıpəvsık apa Judia,

<sup>2</sup> mamni mımə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mıfam ruauə ipakə.”

<sup>3</sup> Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rımını-ta mımə,

“Kwən kırık ramokrapomh ye tıpəvsık mamni mımə,

\* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kırık ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisın kwən a Isrel kupan; kamni kımə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nıpig ramni “Pıraovın a in Rejel tukrasək” nıpran ramni mə nıpian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

‘Kimiä, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratu-atuk.’”  
(Aes 40:3)

<sup>4</sup> Jon rapəh nívəhsi-pənién neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.\*  
Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak.

<sup>5</sup> Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon.

<sup>6</sup> Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriä. Kini in rimnor baptaes irəriä ye nu a Jodan.

<sup>7</sup> Mərig nipig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriä, kini rini-pən tuk əriä mimə, “!Ah! !Kimiä naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimiä nakharkun nisaptayen kin?

<sup>8</sup> Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen.

<sup>9</sup> Nəfrakisien mə kimiä kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiä tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiä mhawor kimiä kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiä mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiə apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim.

<sup>10</sup> Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

<sup>11</sup> “Yo yakamor baptaes irəmiä kin nu yame ramhajoun mə nakwəsərar ye nərigien kapəmiä tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiä ye Nanmin kape Kughen mine nap.

<sup>12</sup> In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriä, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriä mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriä ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

*Jon rimnor baptaes ye Yesu*  
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

<sup>13</sup> Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran.

<sup>14</sup> Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

<sup>15</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin.

\* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaėja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriä meinai iriä ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriä. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

<sup>16</sup> Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhekimter min ye tame nu, makneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran.

<sup>17</sup> Kini nəkkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

## 4

### *Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

<sup>1</sup> Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan\* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin.

<sup>2</sup> Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərv pik.

<sup>3</sup> Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiet minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

<sup>4</sup> Mərig Yesu rhorpin nəkkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəkkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ”  
(Dut 8:3)

<sup>5</sup> Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp.

<sup>6</sup> Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapiet kirik.’ ”  
(Sam 91:11, 12)

<sup>7</sup> Mərig Yesu rhorpin kafan nəkkiarien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ”  
(Dut 6:16)

<sup>8</sup> Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə,

<sup>9</sup> kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

<sup>10</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəkkiarien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ”  
(Dut 6:13)

<sup>11</sup> Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

### *Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəkkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili*

<sup>12-13</sup> Kini ye nipig a, kimnharaptəkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali.

<sup>14</sup> Nar a ritərhav-pə ror nəkkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

**3:16:** Jon 1:32    **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35    \* **4:1:** Setan in yemehuə kape nanmin has minə.    **4:1:** Hib 2:18; 4:15    **4:2:** Eks 34:28    † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniən ruə.”    **4:4:** Kol 1:16-17    **4:12-13:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

15 “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nīkar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

16 Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rimməsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotərəkin əriə ye nīpig mifam.” (Aes 9:1-2)

17 Kini ririkakun ye nīpig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mīmə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nīpig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

*Yesu rimmokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

18 Yesu raməriwək ye nīkar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kīraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape nīviyen kəmam.

19 Kini Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape nīviyen narmamə.”

20 Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

21 Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kīraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimmokrən kin əriu mə tukrauə,

22 məkneikin kwərəer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

*Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə (Luk 6:17-19)*

23 Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoeyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin.

24 Kini nəvsaoeyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, nīprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərəer-pən irəriə; tiksin, nīkəvaan ramor əriə; kini tiksin, nīprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimmor huvə fam əriə.

25 Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nīkarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

## 5

*Yesu rīpik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə (Luk 6:20-23)*

1 Nīpig Yesu rimməm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

2 Kini In rimirikakun mhajoun əriə mīmə,

3 “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigətə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.



- 4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.
- 5 Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.
- 6 Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimir Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.
- 7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.
- 8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
- 9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.
- 10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.
- 11 “Nakasərə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarien hah misoriah əmiə kin.
- 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

*Nigər mine nikakien*  
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

- 13 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.
- 14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas.
- 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrəsia-pen fam narmamə apa imə.
- 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

*Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin*

- 17 Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin.
- 18 !Nəfrəh! Yakamni-pre tuk əmiə mimə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin.
- 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame

mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əgkəp ye rao ye neai.

<sup>20</sup> Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavəniən misarə apa ye rao ye neai.”

### *Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə*

<sup>21</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rīpmiə minə, mhamə, “Takhapəh nishopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’ (Dut 5:17)

<sup>22</sup> Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni\*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimini nəgkiarien a tukrivən ye nap ehuə.

<sup>23</sup> “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik nimnor nar kirik kimin yame rīpəh nəmhenien,

<sup>24</sup> pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniən, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

<sup>25</sup> “Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimri mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimri mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus.

<sup>26</sup> Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

### *Rikim tukrīpəh nəkrəhyen kin piraovin*

<sup>27</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks 20:14; Dut 5:18)

<sup>28</sup> Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimnəkrəh əfrakis kin.

<sup>29</sup> Kini tukmə nimrim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nīpram piəpiə.

<sup>30</sup> Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nīpram piəpiə.”

### *Takpəh nəpəhyen kafam piraovin*

5:19: Jem 2:10 \* 5:22: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

<sup>31</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimməpəh.’ (Dut 24:1-4)

<sup>32</sup> Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimmor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimməkrəh kin piraovin a.”

*Takpəh nivəhyen kwəsə ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə*

<sup>33</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, “Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21)

<sup>34</sup> Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru.

<sup>35</sup> Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə.

<sup>36</sup> Mhapəh nishajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemiə mə tukrhawən uə tukrapig.

<sup>37</sup> Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarieren kapəriə ror nəfrakisien kin.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has*

*(Luk 6:29-30)*

<sup>38</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik ramni mimə, “Tukmə yermamə kirik rhaps nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimrin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)

<sup>39</sup> Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip.

<sup>40</sup> Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsita min kafam kot mivəhsi-pən kimin.

<sup>41</sup> Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nitip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru.

<sup>42</sup> Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

*Sorkeikei tikmir kapəmiə minə*

*(Luk 6:27-28, 32-36)*

<sup>43</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ (Lev 19:18)

<sup>44</sup> Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə,



<sup>45</sup> kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rip mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien.

<sup>46</sup> Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to ripəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə.

<sup>47</sup> Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

<sup>48</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”

## 6

### *Takhapəh nhavəh-si-haktə-aturuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor*

<sup>1</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai ripəh nərokien əmiə iran.

<sup>2</sup> Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nipig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swaturuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə].

<sup>3</sup> Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm.

<sup>4</sup> Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

### *Norien kape nəhuakien*

*(Luk 11:1-4)*

<sup>5</sup> Kini Yesu ramni min mimə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swaturuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə].

<sup>6</sup> Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

<sup>7</sup> “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani.

8 Hapəh nisorien rəmhen kɪn ərɪə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kɪn nar kɪrik, Rɪmɪmɪə In ruɪrkun ta naha nhagin yame naksəkɪwakwə kɪn.

9 Kɪni ror məkneikɪn, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikɪn: “Rɪmtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

10 Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kɪni pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kɪn ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kɪn apa ye rao ye neai.

11 Nɪpɪg mɪ-fam, vəh-si pə nəvɪgɪnien kɪmi əmawə rəmhen tuk nɪpɪg e towɛi.

12-13 Pəh nɪpəhyen əmawə mə Setan tukrɪvəh-si-pə vəh-si-pə kɪmi əmawə tamə yakhamɪr.

Kɪni vəh-si-ta əmawə tuk kwermɪ Setan.

Kɪni vəh-si ta narpɪnien kape təvhagə hah kapəməwə mɪnə meinai kɪməwə yakhapəh nharaptərəkɪn tɪm-tɪmɪen norien has yame narmamə kasor irəmawə.\*

14 Səhuak məkna-kɪn meinai tukmə nakhapəh nisarpɪnien tai norien has yamə mɪne narmamə kasor irəmɪə, Rɪmɪmɪə ye rao ye neai tukrɪpəh narpɪnien kapəmɪə norien has mɪnə.

15 Mərɪg tukmə naksarpɪn norien has yame narmamə kasor irəmɪə, Rɪmɪmɪə mɪn tukrəkɛikei marpɪn norien has yame nakasor.”

#### *Nəpəhyen nəvɪgɪnien tuk nəhuakien*

16 Kɪni Yesu ramni mɪn mɪmə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəvɪgɪnien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nɪmrɪmɪə rəpou rəmhen əmə kɪn narmamə yamə mɪne kapərɪə norien rhuvə mərɪg yerkirɪə rəm-kɪmɪk. Iriə kasor nɪmrɪrɪə ror pɪsɪn, mə narmamə tuksəm ərɪə mə nɪkumhə raməs ərɪə, khasiai ərɪə tukun. Yakamni əfrah mə irɪə kwənhavəh ta nərok pɪəpɪə kapərɪə- [in e nisaiyen kape narmamə].

17 Mərɪg nɪpɪg naksəpəh nəvɪgɪnien, mɪsəhuak kɪmi Kughen, saikwas ye nɪmrɪmɪə, mɪsətɛi huvə ye nɪkwənemɪə,

18 mə narmamə tuksəm əmɪə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəvɪgɪnien tuk nəhuakien. Kɪni Rɪmɪmɪə, yame kɪpəh nəmɪen In, In pɪsɪn əmə tukrəm mɪrkun. Kɪni Rɪmɪmɪə yame raməm kapəmɪə norien apɪsapɪs mɪnə, tukrərok əmɪə tuk kapəmɪə norien huvə mɪnə.”

#### *Taksor nɪtɪp kapəmɪə apa rao ye neai*

*(Luk 12:33-34)*

19 Kɪni Yesu ramni mɪn mɪmə, “Takhapəh nisəwhai-kəjɪyen kapəmɪə nautə ye tokrei tanə e mə tukrɪpsaah. Ye tokrei tanə e, ivn mɪnə mɪne nəmtəyen raməs narɪmnar ikin, kɪni yəkrəh mɪnə kɪsat-pən imə, mɪsəkrəh kɪn narɪmnar.

20 Mərɪg taksor nɪtɪp kapəmɪə apa rao ye neai. Kɪni ikin aikɪn a, to ivn mɪnə mɪne nəmtəyen rɪpəh nəsien narɪmnar aikɪn, kɪni to yəkrəh mɪnə khapəh nɪsat-pənien aikɪn.

21 Yakamni məkneikɪn meinai, ikin pukhaa kapəmɪə narɪmnar huvə mɪnə kamhaswin ikin, rɪkɪmɪə tukrɪvən mɪn aikɪn.”

#### *Nɪkhakien kape laet*

*(Luk 11:34-36)*

22 Kɪni Yesu ramni mɪn mɪmə, “Nəkɪwəi nɪmrɪm in rəmhen kɪn laet yame ravəh-si-pre nɪkhakien ye nɪpram. Tukmə nəkwəi nɪmrɪm mir kɪrahuvə, rəmhen kɪn mə nɪpram rukwar kɪn nɪkhakien.

**6:8:** Mat 6:32    **6:10:** Luk 22:42    \* **6:12-13:** Kopi akwas tɪksɪn kape Niutesteman kamharpɪn nəgkɪarien e mhamə, “Meinai Ik pɪsɪn əmə Yeramaru, Ik pɪsɪn əmə nakavəh nəsanɪnien, mɪne nar huvə mɪnə, kafam pɪsɪn əmə, rɪpəh norien infamien. Amen.”    **6:16:** Aes 58:5-9    **6:19:** Jem 5:1-3    **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22

<sup>23</sup> Mərig tukmə nıkwai nımrım mir kwahas, rəmhen mə nıpram rukwar kın nəpıgnapıen. !Kını tukmə nıkhakıen ye nıpram rəmhen əmə kın nəpıgnapıen, in rəmhen kın yame nakamarə əfrakis aikın rəpıgnəp ikın!

*To nakhapəh nısor-kwis-kwisien wok kımı Kughen mıne mane  
(Luk 16:13)*

<sup>24</sup> “Yermamə rıkək yame to ror slef kape yemehuə mir kıraru. To ramor məknakın, tukraməkeikei morkeikei kırık, maməməkın kırık; uə tukraməkeikei mor nəkwai kırık, məpəh kırık. To nakhapəh nısor-kwis-kwisien wok kımı Kughen mıne mane.”

*Tukhapəh nıətərig-pıkien tuk neipən mıne nəvıgınen, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mıvəhsi-pə fam narımnar kımı ətawə  
(Luk 12:22-31)*

<sup>25</sup> Kını Yesu ramni mın mımə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nıətərig-pıkien tuk nımraghien kapəmıə mə taksən naha, mhanım naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nımraghien kapəmıə rapıta nəvıgınen, kını nıpraimıə rapıta neipən?

<sup>26</sup> Səm-ru man mınə ye nımago-ago. Khapəh nıəsımien, mhapəh nısarhakınien nəvıgınen, mhapəh nıətı-yen nərıə nəvıgınen ye nəkwai nımə. Mərig Rımımıə ye rao ye neai raməvıgın ərıə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pık əmiə rapıta man mınə!

<sup>27</sup> ?Tukmə nakətərig pık tuk nımraghien apomh kafam, nakırkun mə to rasıtu iram nakarə mın rəpomh uə? !Nıkam! Norien kape nətərig-pıkien to rıpəh nəsik-əpnis-pən-ıen aoa kırıkianə ye nımraghien kapəmıə.

<sup>28</sup> “?Kını rhawor e naksətərig pık tuk neipən? Səm-ru jıhi nai yamə mıne kamhavirus. İrıə khapəh nısorien wok, mhapəh nhajırıen kapərıə neipən.

<sup>29</sup> Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh nıhuvə-pıkien mapıta jıhi nai mınə a.

<sup>30</sup> Jıhi nai mınə kışaktə tuk nıpıg kwakwə əmə, kəni rıkwamer kın, kıvaan ərıə ye nap. Mərig Kughen ramor ərıə kamhavəh-sı-pən neipən huvə. ?Mərig kımıə nakharkun mə Kughen tukrıvəhsi-pre neipən kımı əmiə uə nıkam? ! Əwəh! Kafak narmamə mınə. Kapəmıə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

<sup>31</sup> Ror pən, takhapəh nıətərig-pıkien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakhanım naha?’ uə ‘?Jakhavəhsi-pən naha neipən?’

<sup>32</sup> Meinai narmamə yamə mıne khapəh nıshatətəyen ye Kughen, rıkırıə ramvən tuk narımnar mınə a. Mərig Rımımıə rırkun narımnar yamə mıne naksəkwakwə kın ye nımraghien kapəmıə.

<sup>33</sup> Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mıne nımraghien atuatur, pəh irıu tukwərer əkupən ye nımraghien kapəmıə, kını Kughen tukrıvəhsi-pre narımnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kımı əmiə.

<sup>34</sup> Ror məkneikın, takhapəh nıətərig-pıkien tuk narımnar yamə mıne tukıanəkwamer nakhavəh, meinai narımnar kape tikıanəkwamer, irıə kape tuknəkwamır. Nımraghien kape towel in rəutən pık, takpəh norien narkutien kımık mamətərig tuk narımnar kape tikıanəkwamer.”

## 7

*Takhapəh nhaniyen nıkar narmamə  
(Luk 6:37-38, 41-42)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pəniən nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə.

<sup>2</sup> Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimmor.

<sup>3</sup> “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirimiə?

<sup>4</sup> Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirimiə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimir piaumiə?

<sup>5</sup> Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimirimiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə mipihatur-ta.”

*Nivəhsi-pəniən nəgkiarien kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien*

<sup>6</sup> Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniən narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisarar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniən nar huvə minə kapəmiə\* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

*Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig  
(Luk 11:9-13; 6:31)*

<sup>7</sup> Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə.

<sup>8</sup> Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

<sup>9</sup> “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapiet uə, nikam? !Nikam!

<sup>10</sup> ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nikam!

<sup>11</sup> Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pəniən narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

<sup>12</sup> “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

*Swatuk kiraru  
(Luk 13:24)*

<sup>13</sup> Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a.

<sup>14</sup> Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimmraghien rerin. Kini narmamə kwatiksən əmə tuksəm.”

**7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12      **7:2:** Mak 4:24      \* **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapiet kirik yame nimir rhakta.      **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24      **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22      **7:11:** Jem 1:17      **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

*Yesu tukrivəhxi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In  
(Luk 6:43-44)*

<sup>15</sup> Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparu yamə mine kasəkwəpah.

<sup>16</sup> Narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai fig.

<sup>17</sup> Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah.

<sup>18</sup> Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kıpəh nənien. Kini to nai has rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə.

<sup>19</sup> Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwairiə yame rhuvə, tukəripir-pir, karakə-pən kin ye nap.

<sup>20</sup> Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

<sup>21</sup> “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen.

<sup>22</sup> Ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khap-saah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nıkam? Kimawə yımnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nımivəhxi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nımtətien minə.’

<sup>23</sup> Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mımə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim  
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

<sup>24</sup> Kini mini min mımə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narımnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rımə tukror kafan nımə, tukrəkupən mıkir nımoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nımə iran.

<sup>25</sup> Kini nıpig tukmə nəhig rıp kini yapiwən raiyu, kini nımətag ramuh nımə, to rapəh nımiriən, meinai nihun ramərer tim tim ye kapiar.

<sup>26</sup> Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rımə tukror kafan nımə, ravhirək kin haktə əmə ye nıpakir.

<sup>27</sup> Kini nıpig tukmə nəhig rıp, kini yapiwən raiyu, kini nımətag ramuh nımə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

<sup>28</sup> Kini Yesu rımnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur

<sup>29</sup> meinai rımnhajoun əriə, kisəm mə rıpəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

## 8

*Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi  
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

**7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1    **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12    **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6    **7:20:** Mat 12:33    **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25    **7:23:** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19    **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32



<sup>1</sup> Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin.

<sup>2</sup> Kini kwən kirik yame ravəh nəmheyen əutən kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

<sup>3</sup> Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmheyen e leprosi rikək iran.

<sup>4</sup> Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavayen narimnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

*Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael  
(Luk 7:1-10)*

<sup>5</sup> Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə,

<sup>6</sup> “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nīmə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmheyen.”

<sup>7</sup> Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

<sup>8</sup> Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpirig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn.

<sup>9</sup> Yakirkun mə nīmheyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

<sup>10</sup> Yesu rīmnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīnə khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnəpig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəmhanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.

<sup>11</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pisin pisin mīnə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mīnə Aesak mīnə Jakob apa ye rao ye neai.

<sup>12</sup> Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwaruə meinai kisərig nəmheyen ehua.”

<sup>13</sup> Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rīmnəsanin mīn.

*Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah yamə mīnə kamhamhə  
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

<sup>14</sup> Aikin, Yesu rarar, mivən apa nīmə kape Saemon Pita\*. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rīmavən məm,

<sup>15</sup> məker-pən ye kwermīn, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən mīruk ta nəriə nəviginien.

**8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14    **8:11:** Luk 13:29    **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28    \* **8:14:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

16 Kini nipig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

17 Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,  
 “In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,  
 kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən  
 (Luk 9:57-62)*

18 Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

19 Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

20 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

21 Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

22 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun  
 (Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

23 Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

24 Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir.

25 Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! ! Yemehuə! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmnim!”

26 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ? Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

27 Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

*Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə kiraru  
 (Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

28 Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin.

29 Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ? Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame rirəh hanə norien nipig tukun, uə?”

30 Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə.

31 Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

<sup>32</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Havən!” Məkneikin, nanmın has minə a kımnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kımisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

<sup>33</sup> Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigın pukəh minə a kımisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmın has rimamərer-pən irəriu.

<sup>34</sup> Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kımın mə tukritərhav aikin.

## 9

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nıpran rimamhə*

*(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nıkar nu, mıtərhav-pən iman ikın.

<sup>2</sup> Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kımın. Nıpran rimamhə. Ramapir ye kafan nıkaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mını-pən tuk yemə ramhə mımə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

<sup>3</sup> Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kımisərig nəgkiarrien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarrien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

<sup>4</sup> Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mını-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor e nətərigien kapəmıə ramahas məkneikin?

<sup>5</sup> ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kımıə nakasəm mə nəgkiarrien kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekınter məriwək mamvən?

<sup>6</sup> Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekınter, mırəh kafam nıkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’ ”

<sup>7</sup> Kini taktəkun əmə, kwən a rhekınter, məriwək mamvən iman ikın.

<sup>8</sup> Kini narmamə m-fam kısəm kısakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimnokrən kın Matiu*

*(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

<sup>9</sup> Kwasig ikın ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu\*. Ramkwətə ikın kamərok takis ikın. Kini Yesu rimini-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasig kın Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mıkwasig kın Yesu.

<sup>10</sup> Kini Yesu rimavən məvigın ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kımnhauə misəkwətə misəvigın iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

<sup>11</sup> Mərig nıpig Farisi minə kımısəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmıə raməvigın iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

<sup>12</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kısəsanın khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

<sup>13</sup> Mərig havən misarha-kin nıprai nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

9:1: Mat 4:13

9:4: Luk 9:47; Jon 2:25

9:6: Jon 17:2

\* 9:9: Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

9:11: Luk 15:2



“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (Hos 6:6)  
 Kini Yesu rirpən nəgkiarjen mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

*Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs*  
 (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

<sup>14</sup> Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Ɛm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

<sup>15</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.†

<sup>16</sup> “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehuə.

<sup>17</sup> Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukraməteih, kini waen tukraiye. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

*Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə*  
 (Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

<sup>18</sup> Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.”

<sup>19</sup> Kini Yesu rimnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

<sup>20</sup> Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mirap nəpəəg nimri kot kafan.

<sup>21</sup> Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

<sup>22</sup> Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mimə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rimnor ik nakwahuvə min.” Kini ye nipig a, pian a rimnəsanin.

<sup>23</sup> Kini nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nipei kape nimhəyen. Kini narmamə kimnhauvrig-uvrig pik.

<sup>24</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nimhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisarh iakei iran.

<sup>25</sup> Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rivən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter.

<sup>26</sup> Kini nəvsaoyen kin rimnaiye markurao fam ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis mir*

**9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22    **9:14:** Luk 18:12    † **9:15:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mīmhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.    **9:21:** Mat 14:36

27 Yesu rimatərhav aikin a, kini Inimrin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”

28 Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimrin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?”

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, “Ɔwəh, Yermaru.”

29 Kini Yesu rimirap nimririu mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak.”

30 Kini nimririu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə.”

31 Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

*Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien  
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)*

32 Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərer-pən iran.

33 Kini Yesu rimnəko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimnəgkiar.

Kini nukwhao ehua kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kipəh nəmhanəyen nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

34 Mərig Farisi minə khani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

*Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə*

35 Kini Yesu rimnəriwək mamvən ye taon mine yerkwanu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairiə raha, kamhahuvə.

36 Nipig rimnəm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyen tuk əriə.

37 Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh.

38 Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

## 10

*Yesu rimirpen kafan narmamə twelef  
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

1 Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

2 Nhag aposol\* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir;

9:27: Mat 20:29-34    9:30: Mat 8:4    9:33: Mak 2:12    9:35: Mat 4:23; Mak 1:39    9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34    9:37: Luk 10:2    \* 10:2: Aposol, nipran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen.

<sup>3</sup> mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas;

<sup>4</sup> mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

*Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə  
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

<sup>5</sup> Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavənién misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavənién ye taon kirik kape nəmə Sameria,

<sup>6</sup> mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

<sup>7</sup> Kini nipig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’

<sup>8</sup> Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimri nirkunien tuk nor huvəyen narmamə.

<sup>9</sup> Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane,

<sup>10</sup> mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pənién sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

<sup>11</sup> “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipig yame takhatərhav yerkwanu a.

<sup>12</sup> Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmir tuk əmiə.’

<sup>13</sup> Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarien kape nəmərinuyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nikarın kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nimraghien kapəmiə.

<sup>14</sup> Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə.‡

<sup>15</sup> Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”  
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

† **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

**10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 ‡ **10:14:** Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok

13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7

<sup>16</sup> Kini Yesu ramni mimə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu\* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə.

<sup>17</sup> Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nimri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə.

<sup>18</sup> Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel.

<sup>19</sup> Mərig nipig tukharaptərək kin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.

<sup>20</sup> Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

<sup>21</sup> “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə.

<sup>22</sup> Narmamə tuksəmək kin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timent miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.

<sup>23</sup> Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

<sup>24</sup> “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

<sup>25</sup> “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yemehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yemehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə  
(Luk 12:2-9)*

<sup>26</sup> Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.

<sup>27</sup> Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah.

<sup>28</sup> Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

<sup>29</sup> “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə,

\* **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.”  
**10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19    **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26    **10:21:** Jon 14:26    **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20    **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15    **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17    **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12    † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”

məriḡ Kughen ramarha huvə tuk əriə.

<sup>30-31</sup> Kini nımraghien kapəmiə rapita nımraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei marharha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, məriḡ Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nımraghien kapəmiə.

<sup>32</sup> “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nımri narmamə, Yo mın jakni-ərhav nhagin ye nımri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə.

<sup>33</sup> Məriḡ tukmə yermamə ramni-ərhav ye nımri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mın ye nımri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein mın in.

<sup>34</sup> “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərhəhu nəmərinyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərhəhu nəmərinyen, məriḡ yımauə mə jakor narmamə kasarowagkəp.

<sup>35</sup> Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,  
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,

mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

<sup>36</sup> Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk mınə tiksın.’ *(Maeka 7:6)*

<sup>37</sup> “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə.

<sup>38</sup> Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nəriḡien kafan, kini tukmə raməriḡ pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, məriḡ tukrikwasig kin Yo.

<sup>39</sup> Yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Məriḡ yermamə yame tukup tuk nıkwasiḡien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin.

<sup>40</sup> “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh mın yermamə yame rimnher-pə kin Yo.

<sup>41</sup> Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet mınə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh.

<sup>42</sup> Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

## 11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo  
(Luk 7:18-23)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mıtərhav aikin, mivən apa ye taon mınə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəḡkiarien kape Kughen aikin.



<sup>2</sup> Ye nīpīg a, Jon Baptaes rīnnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rīnnor. Kini mher-pən kin narmamə tīksin kafan khavən misəm In mhamə,

<sup>3</sup> “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

<sup>4</sup> Məkneikin, Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon.

<sup>5</sup> Nīmrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tīkiriə\*, tīkiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rīnamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.†

<sup>6</sup> Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak rīpəh nīmīrien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu rīmini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik  
(Luk 7:24-35)*

<sup>7</sup> Nīpīg narmamə a yame Jon rīnnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rīmirikakun maməgiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tīpəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nīmri nūmətəg? !Nīkam!

<sup>8</sup> ?Tukmə nīkam, kini nīmnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nīmrin rəutən uə? !Nīkam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king.

<sup>9</sup> ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpīrig rapita profet.

<sup>10</sup> Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rīmini-ta mīmə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukriyəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’‡ *(Mal 3:1)*

<sup>11</sup> “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpīrig min rapita Jon.§

<sup>12</sup> Ye nīpīg Jon Baptaes rīmirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktəkun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə.

<sup>13</sup> Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nīpīg kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen.

<sup>14</sup> Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə.

\* **11:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rīmini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgiar kimi Yesu Kristo. § **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. **11:13:** Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

15 Tukmā kimiā narmamā yame nīmōtirgimīā rarā, sātērig huvā kin nāgkiarīen e.

16 “?Kini Yo jakni mā narmamā yamā mīne kisarā ai taktākun, mā norien kapēriā rēmhen kin naha? Iriā kisēmhen əmā kin kwajikovā [yamā mīne nar kirik rirkək yame tukror əriā, rikiriā ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriā mīnā mhamā,

17 ‘!Ah! Kimawā yimnhauh gita, mērig kimiā nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar mīseikuā kin nasəkien tuk nīmhəyen, mērig kimiā nīmnhapəh nīsasəkien kitawā-m kimiā.’

18 Yakamni məknei meinai ye nīpig Jon Baptaes rīmauā, mēpəh nāviginien mā tukrəhuak nīpig rīpsaah, mīpəh nīnimien waen. Mērig narmamā kamhani mhamā, ‘Kwən a, nanmīn has kirik raməmīr iran.’

19 Kini Yo, Ji Yermamā, yīmauā mamāvigin, mamnim waen, mērig narmamā kamhani mīn mhamā, ‘!Ah! Kwən a in yermamā kape nāvigin-pikien, mīne napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagā has mīnā mīne narmamā yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mērig narmamā əfrakis kape Kughen mīnā tukasəkeikei mharkun mā kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

*Yesu ramni narpinien ye narmamā yamā mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien iran*

*(Luk 10:13-15)*

20 Kini Yesu rīmnāgkiar skai kimi narmamā ye taon yame mīne In rīmnor nīmētien rīpsaah aikin ye nīmriā. Ramāgkiar skai məkna kin meinai iriā khapəh nisararīen ye nērigien kapēriā tuk kapēriā norien has mīnā.

21 Kini In mīmā, “!Ah! !Kimiā yamā mīne nakisarā apa Korasin! Nēmhəyen ehūā tukrurā tuk əmiā. !Ah! !Kimiā nāmā Betsaeda! Nēmhəyen ehūā tukrurā tuk əmiā, meinai yimnor pawk nīmētien rīpsaah ye taon mir kapēmiā. Kini tokmā yakpior nīmētien mīnā a apa Taea mīne Saedon kupən, narmamā a to kīpisarar ye nērigien kapēriā tuk təvhagā has mīpihavən ye neipən has, mīsəok-əsok ye nīmrawk [ror nīmētien mā kisərig rahas pik tuk kapēriā norien has mīnā.]

22 Mērig ye nīpig a yame Kughen tukror narpinien kapēmiā, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamā yamā mīne kimnisarā apa Taea mīne Saedon kupən.\*

23 Kini kimiā nāmā Kapeneam. ?Kimiā nakhamā ta mā Kughen tukrivəh-si haktə əmiā ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nīkam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiā naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmā yakpior nīmētien mīnā a apa Sodom kupan, to taon a rīpipəh nirkəkien.‡

24 Mērig yakamni-pre tuk əmiā mā nīpig a yame Kughen tukror narpinien kapēmiā, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamā yamā mīne kimnisarā apa Sodom kupən.”

*Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamā yamā mīne kasəpəu*

*(Luk 10:21-22)*

25 Kini ye nīpig a Yesu rīmā, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpīrig ye neai, mīne ye tokrei tanā. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nīmnerkwaig kin nīprai narimnar mīnā e ye nīmri narmamā yamā mīne kharkun nar. Kini

11:19: Mat 9:14 \* 11:22: Kughen rīmnoriah əgkəp Taea mīne Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8.

11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † 11:23: Yesu ramni narpinien yame Aesə rīmini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ 11:23: Kughen rīmnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12

mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar.

<sup>26</sup> Tatə, in a norien yame lk nakorkeikei.”

<sup>27</sup> Kini Yesu rirpın mamni-ərhav mımə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

<sup>28</sup> “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pık wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien. §

<sup>29-30</sup> Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə nımraghien. Taksajipə kin kafak nıtip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rımar.”

## 12

### *Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat*

*(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)*

<sup>1</sup> Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit\* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan.

<sup>2</sup> Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor məknakin?”

<sup>3</sup> Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kın norien yame King Deved rımnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərəv.

<sup>4</sup> Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən. †

<sup>5</sup> Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nıpig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə.

<sup>6</sup> Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen.

<sup>7</sup> Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,  
“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rıpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” *(Hos 6:6)*

Kini Yesu rirpın nəgkiarrien mamni-pən tuk Farisi minə mımə, “To nakpiharkun nıprai nəgkiarrien e, mıpiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə.

<sup>8</sup> Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

<sup>9</sup> Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə.

<sup>10</sup> Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, rıpəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə

§ 11:25: 1 Kor 1:26-29    11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2    § 11:28: Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25.    11:29-30: 1 Jon 5:3    \* 12:1: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin.    12:1: Dut 23:25    12:2: Eks 20:10    12:4: Lev 24:5-9    † 12:4: Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6.    12:5: Nam 28:9-10    12:6: Mat 12:41-42    ‡ 12:7: Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk.



yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nīkam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

<sup>11</sup> Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pīkin ye nəkwai nīmīr ehua ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mīrəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rīrkək.

<sup>12</sup> Məriḡ nīmraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

<sup>13</sup> Kini rīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rīhuatuk kin kwermim, rhuvə əḡkəp rəmhen kin kwermim nīkarin.

<sup>14</sup> Məriḡ Farisi mīnə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

### *Yorwok yame Kughen rīmīrpen*

<sup>15</sup> Kini Yesu rīmīrkun mə Farisi mīnə kisarkut mə tukshopni In, mītərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rīmnor huvə nəmḡəyen fam kapəriə,

<sup>16</sup> mīni-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə.

<sup>17</sup> Nar a rītərhav-pə ror nəḡkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mīnor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mīmə,

<sup>18</sup> “In e yorwok kafak yame yīmīrpen ta yakorkeikei pīk In, kini rīkik ragien pīk tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmīn kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrīni-ərhav norien atuatur kafak mīne nivəh-mīraghien kafak ye nīmri narmamə tanə pīsīn pīsīn mīnə.

<sup>19</sup> To In rīpəh nuhyen əjir, mīpəh nokrən-apomhien;

Mīpəh nəḡkiar-pīkien ikin narmamə kasofugin əriə mīnə ikin.

<sup>20</sup> In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mīne kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rīkək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

<sup>21</sup> Kini narmamə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tīm tīm kapəriə nəriḡien iran, mə In tukrīvəh mīragh əriə.” (Aes 42:1-4)

*Narmamə tīksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan*

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

<sup>22</sup> Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nīmriin rīpīs, rīpəh nəḡkiarien, meinai nanmīn has ramərəpən iran. Kini Yesu rīmnor huvə mīn, kini kwən a rīmnəm nar, məḡkiar.

<sup>23</sup> Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pīk kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mīkip King Deved yame Kughen rīmə tukrher-pə kin.”

<sup>24</sup> Məriḡ Farisi mīnə kimisəriḡ, kamhani mhamə, “Nīkam. Tukmə ror In raməko-ta nanmīn has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə mīnə.”

<sup>25</sup> Məriḡ Yesu ruīrkun ta nətəriḡien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə mīnə, mīsarə kīraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrīmīr. Kini rəmhen mīn kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə mīnə, mīsarə kīraru, rukwānu a to rīpəh narə-huvəyen.

**12:10:** Luk 14:3    **12:12:** Luk 14:5    **12:14:** Jon 5:16    **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12    **12:18:** Mat 3:17

§ **12:20:** Gris ramni mə, “Tukrīpəh nakapīrien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpīsien kandel yame ramuək.”    **12:24:** Mat 9:34; 10:25

<sup>26</sup> Kini rəmhen mɪn kɪn narmamə kape Setan mɪnə, tukmə iriə kasəwhai əriə mɪnə, misarə kɪraru, tukseikus-eikus mɪn nimə kape Setan. Norien kape Setan tukriəpəh nɪskaiyen. Tukrəsaaah-əsaah mɪrkək.

<sup>27</sup> Kini kimiə mɪnə mɪn tɪksɪn kasəko-ta nanmɪn has mɪnə rəmhen kɪn yame yakamor. Məriɡ pa rɪmə kɪsəko ta nanmɪn has mɪnə e ye nəsanɪnien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəɡkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmɪn has ye nəsanɪnien kape Bielsebul.

<sup>28</sup> Məriɡ tukmə Yo yakaməko-ta nanmɪn has mɪnə ye nəsanɪnien kape Nanmɪn kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə.

<sup>29</sup> Kini mamhen mɪn kɪn yame to yermamə kɪrik nagheen rehuə rɪvən, mətu kafan narɪmnar, maməmɪr, yermamə pɪsɪn kɪrik to rɪpəh nɪvənien məkrəh kɪn. Tukmə yermamə rɪmə tukrɪvən məkrəh kɪn kafan narɪmnar, kini tukrɪrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mɪrkun nɪvənien məkrəh kɪn kafan narɪmnar.\*

<sup>30</sup> “Yermamə yame rɪpəh nɪkwasiɡien kɪn Yo, in kafak tɪkmɪr. Kini yermamə yame rɪpəh nofuginien narmamə mɪnə kafak, in raməko-ta əriə kɪsaiyu rik rik.

<sup>31</sup> Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rɪrkun nɪvəhsi-tayen narpɪnien ye nahasien mɪnə fam yame nakasor, uə nɪni-hasien yame nakasor iran. Məriɡ tukmə nakhani has Nanmɪn kape Kughen, to Kughen rɪpəh nɪvəhsi-tayen narpɪnien iran tuk nɪpɪɡ kɪrik.

<sup>32</sup> Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kɪn mɪpəh narpɪnien. Məriɡ yermamə yame ramni hah Nanmɪn kape Kughen, Kughen to rɪpəh nəru-kɪnien tuk nɪpɪɡ kɪrik, ye nɪpɪɡ e uə ye nɪpɪɡ yame tukriəpiuə.

<sup>33</sup> “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikɪn meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas.

<sup>34</sup> !Ah! Kimiə naksəmhen kɪn snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has mɪnə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kɪrik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagɪn yame raməmɪr yerkiə.

<sup>35</sup> Yermamə yame nəriɡien rhuvə rukwar yerkin, nɪpɪɡ m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nəriɡien has rukwar yerkin, nɪpɪɡ m-fam in ramni nar has.

<sup>36</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nɪpɪɡ yame Kughen tukrəkɪr narmamə iran, narmamə tukasəkeiki mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəɡkiarien has apnapɪɡ mɪnə fam kapəriə.

<sup>37</sup> Ror məkneikɪn In tukrəkɪr fam nəɡkiarien pɪsɪn mɪnə kapəriə, mə kimiə nəmə atuaturuk mɪnə uə nəmə has mɪnə.”

*Nɪmtətien yame Kughen rɪmnor ye nɪmraghien kape Jona, kini tukriəpior mɪn ye Yesu*

*(Mak 8:12; Luk 11:29-32)*

<sup>38</sup> Kini nəmhajoun mɪnə tɪksɪn kape Loa kape Moses mɪne Farisi mɪnə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nɪmtətien əpsɪpɪs kɪrik yaksəm?”

<sup>39</sup> Kini Yesu rɪmɪni-pən tuk əriə mɪmə, “Kimiə narmamə e towei mɪne, kimiə naksor pɪk təvhagə has mhaukreikɪn-pən nɪmeitaimiə kimi Kughen, masorkeiki mə taksəm nɪmtətien pɪsɪn kɪrik. Məriɡ tukmə ror Kughen

**12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 \* **12:29:** Nɪprai nuhpikɪnien ramni məkneikɪn mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mɪrkwaji in, məkrəh kɪn kafan narɪmnar. In e, Yesu raməko ta nanmɪn has ye kwən a yame reinein nəɡkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

tukripəh norien nımtətien kirik ye nımrımiə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona.

<sup>40</sup> Jona rımnaməmır ye tıp kəməəm ehua kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə mın, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nımır kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan.

<sup>41</sup> Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve mın tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kımısərig nəgkiarrien kape Jona, mısasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.

<sup>42</sup> Kini in apa kupən, kwin kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukrivəh nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərer mını-hah yamə mine kisarə e towei mine.

<sup>43</sup> “Nıpig nanmın has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tıpəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig rıpəh nəmien.

<sup>44</sup> Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nımə yame yınnamarə ikin.’ Nıpig in rırerig-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kımnahiə rıpiə huvə, narımnar m-fam kamhaswin huvə.

<sup>45</sup> Kini in ramvən mıkır mın nanmın has mınə iriə seven yamə mine kisas has pik mın rapita in. Kini khavən mın imə mısasar mın ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas; mərig taktəkun ai rımnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

<sup>46</sup> Nıpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni mınə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kımın.

<sup>47</sup> Kini yermamə kirik rını-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim mınə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

<sup>48</sup> Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisinik? ?Mine nıpa e piak mınə?”

<sup>49</sup> Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə mınə mımə, “Kimiə e nisinik mınə mine naorahik mınə.

<sup>50</sup> Meinai yermamə yame ramor narımnar yame Rımik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

## 13

*Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)*

<sup>1</sup> Ye nıpig atuatur a, Yesu rıtərhav mivən məkwətə apa ye nıkar-kar nu apa Galili.

<sup>2</sup> Meinai narmamə khapsaah kımnhauə mısərer rarkurao kin Yesu, In rımvən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak.

<sup>3</sup> Kini In rını-ərhav-pən narımnar rıpsaah kimi əriə ye nuhpikinien mınə. Mamni mımə, “Yəsım kirik rımvən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien.

<sup>4</sup> Mıpik mıvitəg-ətəg fam. Kini tıksin rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man mınə khauə mısən fam.\*

**12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12    **12:40:** Jona 1:17    **12:41:** Jona 3:5    † **12:42:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.    **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20    **12:50:** Rom 8:29    **13:2:** Luk 5:1-3    \* **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

<sup>5</sup> Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikın. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh.

<sup>6</sup> Mərig nıpiğ mırh rhaktə, kini mhen, kisauei fam meinai nuairiə rıpəh neiwaiyu-pikien.

<sup>7</sup> Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun.

<sup>8</sup> Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kın kwənkwaıriə wan hundred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

<sup>9</sup> Kini Yesu rımə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımətırgımıə rarə, sətərig huvə kın nəgkiarın e.”

<sup>10</sup> Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikınien?”

<sup>11</sup> Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarın məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapıg mınə, Kughen rıpəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə.

<sup>12</sup> Narmamə yame mınə kısəri-pən kafak nəgkiarın, Kughen tukrıvəhsi-pən mın nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mınə kısərig kafak nəgkiarın kini misor nar apnapıg iran, Kughen tukrıvəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə.

<sup>13</sup> Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikınien meinai kısərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kısarhakın pawk, mhapəh nisəmıen nıpran.

<sup>14</sup> Nımraghien kapəriə ror nəgkiarın kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kın yame ramni mə,

“ İriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmıen nıpran.

İriə to kısərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

<sup>15</sup> Ror məkneikın meinai kaparia kapə ruauə muıskai,

kini kwəsəpou kın nətərigien kın nar,

kini misətəpiğ kın nımıririə.

To kipihapəh nisorien məknakin, kipişam nar kın nımıririə,

mıpişərig nar kın nımətırgiriə,

mıpiharkun nar yerkiariə,

mıpişarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh mıragh əriə.’

(Aes 6:9-10)

<sup>16</sup> “Mərig kimiə e, Kughen rımnautə-pre kın kafan nihuvəyen kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kın, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran.

<sup>17</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet mınə khapsaah mınə nəmə atuatuk mınə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kımnhapəh nisəmıen. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kımnhapəh nisərigien.

<sup>18</sup> “Kimiə sətərig huvə kın nıprai nuhpikınien kape yəsim.

<sup>19</sup> Kweru nai yame rımnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kın yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rıməvən yerkin.

<sup>20</sup> Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikın, in rəmhen kın yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape Kughen, məkneikın ravəh yerkin agien,

† **13:7:** Yesu to rıpəh nıniyen mə kwənurkəsik, mərig nərəus kirik ror nhirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 **13:17:** Luk 10:23-24

<sup>21</sup> Mərig nuan rīpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nīpig kwakwə əmə. Tukmə nīpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nīmraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rīmir ye kafan nhatətəyen.

<sup>22</sup> Kini kweru nai yame rīmnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narīmnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien mīnə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nīkuəyen kin kwənkwan.

<sup>23</sup> Mərig kweru nai yame rəsəah-pən ye nīmoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mīrkun nīpran. Kini ye nīmraghien kafan, rīkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan hundred, tiksīn sikisti, tiksīn toti.”

*Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas*

<sup>24</sup> Kini Yesu rīmīni-ərhav-pən mīn nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame rīməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien.

<sup>25</sup> Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə mīnə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mīvitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map.

<sup>26</sup> Kini kweru nai huvə mīnə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwairiə. Mərig ye nīpig a, mənvhirik has rhaktə mīn, mehuə.

<sup>27</sup> “Kini slef mīnə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nīmisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nīkam? ?Mənvhirik has rīsī-pkaa?’

<sup>28</sup> “Kini yaməhuə a rīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Tikmir kirik kafak rīmnor nar en.’

“Kini kafan slef mīnə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

<sup>29</sup> “Rīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Nīkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has mīnə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə.

<sup>30</sup> Pəh iriu kwhaktə kwis əmə mīravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rīmruə. Ye nīpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mīnə tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə mīnə mhaue ye nəkwai nīmə kafak yame kamətu-pən nəvigīnien ikin.’ ”

*Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsaninien kafan  
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

<sup>31</sup> Kini Yesu rīmīni-pən mīn nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rīmivəh mīvən misuv ye kafan nəsimien.

<sup>32</sup> Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nīpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehue kirik. Kini man mīnə yamə mīnə kamhaivə yerpirig tukhauə misor nīmairiə ye kwerəgrəgin.”

<sup>33</sup> Kini Yesu rīmīni-pən mīn nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovīn kirik ramarap ye flaoa rīpsaah yame ramor-pən ye besin ehue, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

<sup>34</sup> Narīmnar mīnə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to rīpəh nīni-atuatuk-əməyen.

<sup>35</sup> Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə mīnor nəfrakisien kin, yame rīmīni mīmə, “Nīpig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.



Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” (Sam 78:2)

*Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has*

<sup>36</sup> Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

<sup>37</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien.

<sup>38</sup> Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan.

<sup>39</sup> Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə.

<sup>40</sup> Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig.

<sup>41</sup> Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamar-maru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə.

<sup>42</sup> Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə.

<sup>43</sup> Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

*Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig*

<sup>44</sup> Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagien pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

*Nuhpikinien ye kapiere kamni kimə perel*

<sup>45</sup> Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapiere huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin.

<sup>46</sup> Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

*Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam*

<sup>47</sup> Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran.

<sup>48</sup> Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehua minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas.

<sup>49</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,

<sup>50</sup> misarakikin-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

<sup>51</sup> Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “? Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriä khamä, “Æwäh.”

<sup>52</sup> Kini rini-pän tuk äriä mimä, “Ror mäkneikin, nəmhajoun minä fam kape loa yamä mine kwänhauä ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pän nægkiarien wi kafak mine nægkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuä kape nimä kirik ramofugin-pän narimnar huvä yamä mine khawi mine narimnar huvä yamä mine ramswin hanä ye nimä kafan.”

*Nämä imei Yesu kimisəpəh In*  
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

<sup>53</sup> Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minä a, marar, mitərhav.

<sup>54</sup> Muä iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamä ye näkwai nimä kape nofuginien. Kisərig nægkiarien kafan, kisakur, misaiyoh äriä minä mhamä, “!Man! ?In ravəh hiä nirkunien e? ?Rhawor mor nimtätien minä e?”

<sup>55</sup> Kitawä kwänharkun ta kwän e. In kwajikovä əmə kape yermamä yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minä e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon.

<sup>56</sup> Kini nowini minä kasarə min e kitawä miriä. ?Ravəh hiä nirkunien e?”

<sup>57</sup> Kini iriä kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pän tuk äriä mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamä tukhasiai In. Kini mərig, narmamä iman ikin, mine kwänərəus kafan minä, iriä pisin əmə to khapəh nhasaiyen In.”

<sup>58</sup> In a ye kwänmhaan a, ripəh nor-pikien nimtätien, meinai kapəriä nhatətəyen rikək iran.

## 14

*Nimhəyen kape Jon Baptaes*  
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

<sup>1</sup> Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanä Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu.

<sup>2</sup> Kini mini-pän tuk kafan yorwok minä mə, “!Eh! !Kwän e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pän ravəh nəsaninien tuk norien nimtätien minä.”

<sup>3-4</sup> Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimä, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”\* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pän Jon ye kalabus.

<sup>5</sup> Kini Herod rimä tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamä, meinai rikiriä rimnəsik mə Jon in profet kirik.

<sup>6</sup> Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehüä kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamä. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei,

<sup>7</sup> mini-pän tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

<sup>8</sup> Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pän tuk Herod mimä, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pän ye tikiplet, mirəh muä kimi yo pəh yakəm.”

<sup>9</sup> Nægkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nægkiarien əutən ye nimri in minä tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimä tuksor näkwai piakəskəh ai.

**13:54:** Jon 7:15    **13:55:** Jon 6:42    \* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).    **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20    **14:5:** Mat 21:26

<sup>10</sup> Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon,

<sup>11</sup> mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kimi nisini.

<sup>12</sup> Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nıpran, mhavən mhanım. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

*Yesu rımivəh nəvıgıniyen rikəskəh, mor rıpsaah, maməvıgın narman faef taosen kin*

*(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

<sup>13</sup> Nıpig Yesu rımnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm.

<sup>14</sup> Kini Yesu rımivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rımavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

<sup>15</sup> Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəvıgıniyen.”

<sup>16</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-riken. Kimiə taksəvıgın əriə.”

<sup>17</sup> Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

<sup>18</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.”

<sup>19</sup> Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mıpik-pən kimi kafan narmamə mımə, “Takhapik misəvıgın narmamə minə a kin.”

<sup>20</sup> Kini iriə kimisəvıgın tupriə rəsiis misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nıtip twelef khakuar min.

<sup>21</sup> Narmamə ai kimisəvıgın, kimivəh əmə nıhupın ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nıpiraovın mine kwajikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nımar mar nu*

*(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

<sup>22</sup> Məkneikin, Yesu rımini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nıkar nu, mərig In raməmır əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin.

<sup>23</sup> Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin.

<sup>24</sup> Mərig bot ravirə ta ye nu, mırəhpikin nımətag. Peao-peao ramuh bot.

<sup>25</sup> Kini ye kwəsum-nıraanien, Yesu rarar məriwək ye nımar-mar nu mamuə tuk əriə.

<sup>26</sup> Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nımar-mar nu, kamhagın pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

<sup>27</sup> Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhagıniyen. Mə Yo əmə e.”

<sup>28</sup> Kini Pita rımə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nımar-mar nu murə.”

<sup>29</sup> Kini Yesu rımini-pən tukun mımə, “Yuə.”



Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nımar-mar nu mivən tuk Yesu.

<sup>30</sup> Məm peao-peao, kini riğin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

<sup>31</sup> Məkneikin, Yesu rəao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatəyən rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

<sup>32</sup> Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nımətag reiwaiyu.

<sup>33</sup> Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

<sup>34</sup> Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret.

<sup>35</sup> Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarinen kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu,

<sup>36</sup> misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımrı neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

## 15

### *Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nıkarin kape loa (Mak 7:1-23)*

<sup>1</sup> Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə,

<sup>2</sup> “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

<sup>3</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə!

<sup>4</sup> Əmru, Kughen rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimie.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*

<sup>5</sup> Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’

<sup>6</sup> Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarinen kape Kughen.

<sup>7</sup> Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nıkarin kapəmiə mirai mamni mə,

<sup>8</sup> “ Nəmə minə, kamhani apnərig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

<sup>9</sup> Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarinen e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

<sup>10</sup> Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e.

<sup>11</sup> Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nımrı Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nımrı Kughen.”

12 Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarieren e kafam, rikiriə raha?”

13 Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə.

14 Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimirriə ripis. Tukmə nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir.”

15 Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

16 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein?”

17 ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min?

18 Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimir Kughen.

19 Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnəpigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir.

20 Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimir Kughen.”

*Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)*

21 Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon.

22 Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

23 Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiğ kin ətawə.”

24 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

25 Mərig pian a ruə mənimkur ye nimir Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

26 Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”\*

27 Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənien nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriə.”†

28 Kini Yesu rhorpin nəgkiarieren kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatəyəyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə*

29 Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə.

30 Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimirin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə

15:14: Luk 6:39; Rom 2:19    15:24: Mat 10:6    \* 15:26: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin.    † 15:27: Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

mine kaseinein nægkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhayen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə.

<sup>31</sup> Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nægkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nīprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nīmrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

*Yesu rīmnor nīmtətien kīrik, maməvigīn narman fo taosen  
(Mak 8:1-10)*

<sup>32</sup> Ye nīpig a, Yesu rīmnokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rīkik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kītwə miriə kimisəmīr nīpig kisīsər, kini nəriə nəvigīnien rīrkək. To yakher-pən kin əriə yerkwānu, kamhavən kīrik rəmkerəv ye swatuk, nīmrin rapig, kini rīmīr.”

<sup>33</sup> Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəvigīnien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

<sup>34</sup> Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksīn.”

<sup>35</sup> Kini Yesu rīni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.”

<sup>36</sup> Kini mīvəh nīpar bred ai mine kəmam, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigīn narmamə ai kin.

<sup>37</sup> Kini kisəvigīn, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapi k nīpərpər nəvigīnien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven.

<sup>38</sup> Narmamə minə ai kimisəvigīn, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nisəvhuekinien nīpiraovīn mine kwajikovə minə.

<sup>39</sup> Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mīvən apa kwənmhan ehuə kīrik, nhagin e Magadan.

## 16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtətien kīrik  
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

<sup>1</sup> Kini ai, Farisi tiksīn mine Sadusi tiksīn khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtətien kīrik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

<sup>2</sup> Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’

<sup>3</sup> Kini yenpīgyenpīg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrīp, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtətien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtətien yame yakamor ai taktakun.

<sup>4</sup> Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovīn kīrik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nīmtətien kīrik yame tukrhajoun mə yīmasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nīmtətien kīrikianə əmə, in e nīmtətien kape Jona kupan.” Yesu rīmnəgkiar fam ai mēpəh əriə.

*Yesu rīmnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nīmtətien yame rīmnor  
(Mak 8:14-21)*

<sup>5</sup> Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə.

6 Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mīnə, mīne Sadusi mīnə.”

7 Kini kinəsaiyoh əriə mīnə kin nīpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kitawə kīmnhapəh nhavəhyen bred uə?”

8 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatəyəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə mīnə mə bred rikək?”

9 ?Rhawor e rikimiə rīpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nīpig yīmivəh nīpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?

10 Kini nīpig yīmivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?

11 ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mīnə mīne Sadusi mīnə.”

12 Kini ye nīpig a, iriə kīmnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi mīnə mīne Sadusi mīnə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo  
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

13 Kini ai Yesu mīne kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

14 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tīksin khamə Ik e Jon Baptaes; tīksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tīksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pīsīn kīrik kape Kughen.”

15 Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

16 Mərig əmə Saemon Pita rīmə, “Ik e Kristo,\* ji Kughen yame Ramragh.”

17 Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rīmnautə-pre kin nihuvəyən kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kīrik rīmnor əpu nar e kimik; mərig Rīmīk apa ye rao ye neai, In rīmnor əpu nar e kimik.

18 Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nīpran ramni mə kapier yame jakvhirəkīn-pən nīməhuak kafak iran. Kini to nəsaniniən kape nīməhyen rīpəh napitayen kafak narmamə mīnə.

19 Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.”

20 Kini mīni-əutən-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk yermamə kīrik mə In Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin.

*Yesu rīmnaakupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrīmha, kini mīmragh mīn  
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

21 Rīrikakun ye nīpig a, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukraməkeikei mīvən Jerusalem, kini nəwharu mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, taksor nəməhyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mīmha. Mərig ye nīpig yame ror kisisər kin, tukramragh mīn ye nīməhyen kafan.

22 Məknekin Pita rīkir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nīkam, Yermaru! Tukrīpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

16:6: Luk 12:1    16:9: Mat 14:17-21    16:10: Mat 15:34-38    16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8    \* 16:16: “Kristo” mīne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kin tuk nīwəh-mīraghiən ətawə.”    † 16:17: Nəgkiariən kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nīpran ramni mə in ji kwən kīrik, nhagin e Jona.    ‡ 16:17: Gal 1:15-16    † 16:18: Ye nəgkiariən Gris, “Pita” nīpran ramni “kapier.”    16:18: Jon 1:42; Efes 2:20

<sup>23</sup> Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

<sup>24</sup> Kini Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīməhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

<sup>25</sup> Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin.

<sup>26</sup> Tukmə yermamə kīrik kafan nautə rehuə pīk ye tokrei tanə e, mama-rakikin kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kīrik rīrkək mīn tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan.

<sup>27</sup> Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo mīnə ye nəsaninien ehuə mīne nīkhakien kape Rīmīk, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor.

<sup>28</sup> Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksīn kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen mīseriaji nīpig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

## 17

### *Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nīmriin rukreikin muə mor pisin (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

<sup>1</sup> Nīpig sikis ruauə muavin, Yesu rīkīr Pita, Jemes mīne piauni Jon mīshakte fiak ye tukwas apomh kīrik. Irisir pisin əmə kimīrhkwasig kin.

<sup>2</sup> Aikin, nīprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nīmriin rakhak rəmhen kin nīkhakien kape mīrh. Kini neipən kafan rhawən pīk.

<sup>3</sup> Kini yemasur kupən mir kīraru, Elaeja mīne Moses, kratərhav-pə mīn, marhəgkiar irisir Yesu.

<sup>4</sup> Kini Pita rīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kīmasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nīmə kīsīsər. Kafam kīrik, kape Moses kīrik, kini kape Elaeja kīrik.”

<sup>5</sup> Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kīrik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kīrik rīsī-pən ye napuə mīmə, “In e Narīk keikei yakorkeikei pīk. Rīkik ragien pīk tukun.”

<sup>6</sup> Kimīrhərig nəgkiarien a, kīrhigin pīk, mīrhənim-pən nīmrisir ye nīmoptanə.

<sup>7</sup> Mərig Yesu ruə mīrap ərisir mīmə, “Rhekīmter. Mīrhīpəh nīrhiginien.”

<sup>8</sup> Məknekin, krharharha, mīrhīpəh mīn nīrhəmien ərii. Yesu pisin əmə ramərer.

<sup>9</sup> Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rīmini-əhu ətən pən tuk ərisir mīmə, “Takrhīpəh nīrhəvsaoyen kin mīrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh mīn ye nīməhəyen kafak.”

<sup>10</sup> Kini krhaiyoh mīrhīmə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa mīnə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

<sup>11</sup> Kini Yesu rīmə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narīmnar fam.



12 Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəm həyən.”

13 Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye pikwarien kirik  
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

14 Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə,

15 “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nıkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nıpig əutən. Nıpig rıpsaah ramımır-pən ye nap mine ye nu.

16 Kini yo yımırəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huyən.”

17 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyən kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nıpig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

18 Kini Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknəikin mor huvə pikwarien a.

19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyən kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknəikin, to nakpəh nəviginiən məhuak mirkun nəkotayen əriə.\* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mhamə, ‘İta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

*Yesu rimiini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min*

22 Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə.

23 Narmamə tukshopni Yo, kini ye nıpig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh mıragh Yo ye nım həyən.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

*Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen*

24 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərər tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nıkam?”

25 Kini Pita rımə, “İwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nıpa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

26 Mərig Pita rımə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

17:12: Mat 11:14 17:13: Luk 1:17 17:19: Mat 10:1 \* 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimiini əfrah ikin e uə nıkam. 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 17:22: Mat 16:21 17:24: Eks 30:13; 38:26



Kini Yesu rimə, “Nəfrəh. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

27 Kini Yesu rirpin mīmə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

## 18

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?*

*(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

1 Ye nipiḡ a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpiriḡ ye narmaruyen kape Kughen?”

2 Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

3 Kini mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniən misarə ye narmaruyen kape Kughen.

4 Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpiriḡ ye narmaruyen kape Kughen.

5 “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo.

6 Mərig Kughen tukror narpiniən ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpiniən a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

7 “!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniən minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a.

8 Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarın mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir.

9 Kini tukmə nimir ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimir kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimir kwis mir.”

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei*

*(Luk 15:3-7)*

10 Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipiḡ mifam iriə kasərer ye nimir Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun.

11 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.\*

† 17:26: Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to riphə nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to riphə nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipiḡ kirikianə. 18:1: Luk 22:24 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 18:6: Mak 9:42; Luk 17:1-2 18:8: Mat 5:29-30 18:9:

Mak 9:43-48 \* 18:11: v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam.

12 “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mīpəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimmerwei.

13 Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nīpig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

14 “Ye norien kirikianə əmə mīn, Rīmimiə apa ye rao ye neai, In rīpəh norkeikeyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

*Piam yame ramor nahasien kimik  
(Luk 17:3)*

15 Kini Yesu rīmə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rīmnor rīpəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rīrerig-pə mīn, nakawor huvə əmiru mīnə.

16 Mərig tukmə rīpəh nərigien ik, takvəh mīn yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.†

17 Kini tukmə rīpəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə rīpəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

18 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

19 “Kini yakamni-pre mīn tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rīmik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin.

20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisə r kīrhə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

*Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin*

21 Kini Pita rīmauə tuk Yesu maiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamrīpin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nīkam?”

22 Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mīne kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin.

24 Nīpig rīmīrikakun mə tukrīvəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin.

25 Kwən a reinein narpinien; king rīmə tukor salem kin yor wok a mīne kafan piraovin mīne kafan kwajikovə mīnə mīne kafan narīmnar mīnə fam pəh rarpin kafan kaon.

26 “Məkneikin kafan yorwok rənīmkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nīvəhsi-pə-mīnien nīpig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?”

27 Kini kafan yeməhuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukrīpəh mīn narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

18:12: Esik 34:11,16; Luk 19:10    18:15: Luk 17:3; Gal 6:1    † 18:16: Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisə r kīrhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.    18:18: Mat 16:19; Jon 20:23    18:19: Mak 11:24; Jon 15:7    ‡ 18:22: Nīprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nīpig mīfam.    § 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik.

28 “Mərig nıpig yorwok a rımavən, məm yermamə kırık yame rımnor kaon kımın rəmhen kın wan hundred taosen vatu əmə.\* İriu kwis yorwok mir kape king. Kını yorwok yame king rımnəru-kın kafan kaon, rarar mıraptərəkın yermamə yame ramor kaon kımın, mırəh nıpətək nuan, məvıt, mamni mımə, ‘!Arpın kafam kaon yame nımnor kımı yo!’

29 “Kını yorwok a yame rımnor kaon kımın reiwaiyu mənimkur maməkeikei kımın mımə, ‘!Aweh! ?Nakırkun nıvəhsi-pəyen nıpig kwakwə kımı yo pəh yakarpın fam kafak kaon uə?’

30 “Mərig in rımə, ‘Nıkam.’ Kını mıvən mə tukrıvəh kwən a kavən kıvəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpın fam mane yame rımnor kaon kın.

31 “Nıpig yorwok mınə tıksın kımısəm nar a, rıkirıə rəm hə pıktukun. Kısarar mhavən mhani-əsah-pən fam narımnar yamə mınə kımısəm tuk king.

32 “Kını king rımnokrən kın yorwok a ruə rını-pən tukun mə, ‘!k yorwok has kırık. Yımnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nımnəkeikei kımı yo tukun.

33 “?Mərig rhawor e rıkim rıpəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kımıru mın, rəmhen kın yame rıkık rehuə tuk ik?’

34 Kını niemha rhai king a, kını rımə tukrəh kavən kırəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kımın meriaji rarpın fam mane yame ramor kaon kın.”

35 Yesu rımını-ta nuhpıkınien a, mını-pən tuk əriə mə, “Tukmə kımıə nakhapəh nısəru-kınien norien has yame pıaumıə mınə kasor irəmıə, Rımık apa ye rao ye neai tukrıvəhsi-pre mın narpınien rəmhen kın yame king a rımnor kımı kafan yorwok.”

## 19

*?Rhuə mə yerman mınə pıraovın tukwəpəh əriü mınə uə?  
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

1 Kını Yesu rəgkiar ta, mıtərhav Galili mıvən ye provins e Judia, mıvən maməmır apa nıkar nu Jodan pən.

2 Kını narmamə khapsaah khakwasıg kın. Kını In rımnor huə narmamə aıkın yamə mınə kamhamə, kasəsanın.

3 Kını Farisi tıksın khauə masaiyoh Yesu kın naiyohyen ətən kırık mə tıksəm-ru mə tukrıni nəgkiarın kırık yame rıpəh nəmhenien. Mhni-pən tukun mhamə, “?Loa rameıghan kın mə yerman rırkun nəpəhyen kafan pıraovın tuk nərıgien apnıpig əmə kırık kafan uə nıkam?”

4 Kını Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kımıə nakhapəh nısəvheıkınien ye Nəkwəkəwə kape Kughen mə nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mınə pıraovın.’ *(Jen 1:27)*

5 Kını mımə yerman tukrəta ye rımnı mınə nısını, kını iriü pıraovın mwarə kırıkianə. ‘İriu tukrauə nıprairiü kırıkianə.’ *(Jen 2:24)*

6 Kını iriü kwis tukwarə kırıkianə. Meinai Kughen rıməviəfugın məknakın əriü, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriü.”

7 Kını iriə kısıyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakın, rhawor e Moses rımnəıghan kın mə yerman rırkun nıraiıyen nəkwəkəwə tuk nəpəhyen kafan pıraovın mıvəhsi-pən kımın, kını məpəh in?”

8 Kını Yesu rını-pən mın tuk əriə mımə, “Moses rımnəıghan kın əmiə mə taksəpəh kapəmıə nıpirəovın mınə meinai kapəmıə kapə riskai pıkt. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakın.

\* **18:28:** Nəgkiarın kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” **18:34:** Mat 5:25-26 **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 **19:5:** 1 Kor 6:16 **19:7:** Dut 24:1-4; Mat 5:31

<sup>9</sup> Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovın rıpəh nıvən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rımnəkrəh kin piraovın a.”

<sup>10</sup> Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovın riskai pik məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

<sup>11</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə.

<sup>12</sup> Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nıprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə taksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nıvəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə  
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

<sup>13</sup> Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

<sup>14</sup> Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.”

<sup>15</sup> Kini In mıpik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin  
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

<sup>16</sup> Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mımə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

<sup>17</sup> Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nıhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

<sup>18</sup> Mərig kwən a rımə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napir-pəniyen tuk piraovın pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik.

<sup>19</sup> Tuk nıpig minə fam takamsiai rımim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”\*

<sup>20</sup> Kini tamaruə ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

<sup>21</sup> Kini Yesu rımə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

<sup>22</sup> Nıpig tamaruə ai rımnərig nəgkiarien yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah.

**19:9:** Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11    **19:14:** Mat 18:2-3    **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28    \* **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

<sup>23</sup> Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənién ye narmaruyen kape Kughen.

<sup>24</sup> Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

<sup>25</sup> Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ? Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

<sup>26</sup> Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

<sup>27</sup> Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

<sup>28</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel.

<sup>29</sup> Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə.

<sup>30</sup> Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

## 20

### *Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-ənpig əgkap marhakin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep.

<sup>2</sup> Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen watu.\* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

<sup>3</sup> “Ipakə tuk naen klok yenpig-ənpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig.

<sup>4</sup> Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’

<sup>5</sup> Kini kimnhavən.

“Kini yerkwelha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu.

<sup>6</sup> Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

<sup>7</sup> “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik ripəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

<sup>19:26:</sup> Job 42:2    <sup>19:28:</sup> Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21    † <sup>19:29:</sup> Nəgkiarien e “Nipiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam.    <sup>19:30:</sup> Mat 20:16;

Luk 13:30    \* <sup>20:2:</sup> Nəgkiarien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatur kape wok kape nipig kirikianə.



8 “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

9 “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rimmərok əriə wan taosen vatu.

10 Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu.

11 Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen.

12 Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimmərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nipig piəpiə.’

13 “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu.

14 Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik.

15 Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?”

16 Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min  
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

17 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə,

18 “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə.

19 Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisisər kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu  
(Mak 10:35-45)*

20 Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənimmkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

21 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

22 Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

**20:8:** Lev 19:13; Dut 24:15    **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31    **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23    **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30    † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rimməgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimməri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mirai əmə nipran.



<sup>23</sup> Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhöyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nīkarik matuk, kirik ye nīkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rīmivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mīmə iriə tuksəkwətə ikin.”

<sup>24</sup> Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon.

<sup>25</sup> Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.

<sup>26</sup> Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə.

<sup>27</sup> Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam

<sup>28</sup> rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımrın pis mir  
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

<sup>29</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə.

<sup>30</sup> Kini nımrın pis mir kwəkwətə ye nīkar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

<sup>31</sup> Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

<sup>32</sup> Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mīmə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

<sup>33</sup> Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrımrı tukrarha, pəh yakwəm nar.”

<sup>34</sup> Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərao-pən mirap nımrıriu. Məknekin nımrıriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

## 21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king  
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

<sup>1</sup> Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan,

<sup>2</sup> mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisın əriu, mwəsıg mirauə.

<sup>3</sup> Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rımə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

<sup>4</sup> Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rımını mīmə,

<sup>5</sup> “Hani-pən tuk nīpian Saeon\* mhamə,  
 ‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,  
 maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

<sup>6</sup> Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini.

<sup>7</sup> Kīravən mirarəh dongki mine tīni mīrauə mwəm Yesu. Mīravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.

<sup>8</sup> Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahevə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən mīn ye swatuk.

<sup>9</sup> Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kīmnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,  
 “!Səgnəgin Mīkip King Deved!†

Pəh kīvəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpirig!‡

<sup>10</sup> Yesu rīmatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rīkiriə rīmnakur mamhani nəgkiarien rīpsaah misaiyoh-pən əriə mīnə mhamə, “?Pa e?”

<sup>11</sup> Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kīrik rīmasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rīmnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nīmə Ehuə kape Kughen*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

<sup>12</sup> Kini Yesu rīvən ye nīmə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narīmnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narīmnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.§

<sup>13</sup> Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nīmə kafak, in nīmə kape nəhuakien.’ ”

(Aes 56:11)

Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nīmə yame yəkrəh mīnə kaserkwaig ikin.’ ”

(Jer 7:11)

<sup>14</sup> Kini nīmrin pis mīnə mine yamə mine nīhuriə rarpəvin kīmnhavən tuk Yesu apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə.

<sup>15</sup> Kini kwajikovə mīnə kasokrən apomh ipakə tuk Nīmə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mīkip King Deved!” Mərig jif pris mīnə mine nəmhajoun kape Loa kīmīsəm Yesu ramor narīmnar huvə mīnə, misərig mə kwajikovə mīnə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə.

<sup>16</sup> Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə mīnə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rīmə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Ik nīmnor mə kwajikovə mīnə, mine kwajikovə əmtəmtə mīnə tuksəgnəgin Ik ye tīkinheriə.’ ”

(Sam 8:2)

<sup>17</sup> Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mītərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rīmīni hah nai kīrik kīmə figtri, kini ror siə kin*

(Mak 11:12-14, 20-26)

\* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kīrik e Saeon. † **21:9:** Kīmnhani mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rīmə, “Vəh mīragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova. § **21:12:** Yesu rīmnor məknekin, mamor fulfilem profesi kīrik ye Sek 14:21.

18 Kəni rikwamer kın, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav mın Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rınəmkərəv.

19 Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nıkar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarın in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mımə, “Yermamə tukripəh mın nənien kwənkwan tuk nıpig kirik.”\* Məkneikin nai a rımnaukei.

20 Kini narmamə kafan mınə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen rıpəh norien kıraru, nakharkun nisorien nar yame yımnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniyen tuk tukwas a mhamə, ‘Eta eikin e mivən məmnım apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə.

22 Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

*Namehua mınə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rımasıp-kaa*

*(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

23 Kini Yesu rıvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris mınə mine nəmehua kape kwənərəus kape Isrel mınə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narımnar mınə e? ? Pa nhagin rımivəhsi-pre nehuəyen mə takor narımnar məknekin?”

24 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kın naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rımivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narımnar.

25 Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kınasəsiwən-əsiwən kimi əriə mınə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kıtawə khani mə, ‘Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

26 Mərig to khapəh mın nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rımivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kıtawə khagin kın narmamə mınə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

27 Ror pən iriə kımnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Əhə. Mərig Yo mın to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rımivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narımnar.”

*Nuhpikinien ye pikwarien kıraru*

28 Kini Yesu rımını-pən mın nuhpikinien tuk əriə mımə, “Kwən kirik, tını yerman kıraru. Kini rıvən mını-pən tuk irehua mımə, ‘Narık, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’

29 Mərig rımə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar mın ye nərigien kafan mivən məsim.

30 Kini tatə kapəriu rımavən məm yame rəkəskəh, mını-pən mın əmə nar kirkianə. Kini rımə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.”

31 Kini Yesu raiyoh əriə mımə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rımnor nəkwai rımni?”

Kini khamə, “Irehua.”

\* **21:19:** Yesu rəgkiar kın nai e rəmhen kın nuhpikinien kirik, mını məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kın figtri; tukror siə kın.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kın. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26:** Mat 14:5

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovın kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə.

<sup>32</sup> Meinai Jon Baptaes rımauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nımnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovın kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

*Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen*  
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

<sup>33</sup> Kini Yesu rımə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rımnəsım kin kafan plantesen kin grep, markoparın-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mıtərhav min aikin mivən ye tanə pisin.

<sup>34</sup> Kini kwənkwai grep rımhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan.

<sup>35</sup> Mərig iriə kisərar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik.

<sup>36</sup> Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsım kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan.

<sup>37</sup> Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rıvən tuk əriə. Ye nərigien kafan rımə, “Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’

<sup>38</sup> Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’

<sup>39</sup> Məknekin kharaptərekin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

<sup>40</sup> Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nīpig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsım ye plantesen kafan?”

<sup>41</sup> Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nīpig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

<sup>42</sup> Kini Yesu rımə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını mīmə, “Nai yame narmamə kape nıvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rımnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rımnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(Sam 118:22,23)

**21:32:** Luk 3:12; 7:29-30    **21:33:** Aes 5:1-2    **21:38:** Mat 27:18    † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.    **21:39:** Hib 13:12

<sup>43</sup> “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kīvəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan.

<sup>44</sup> Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”<sup>‡</sup>

<sup>45</sup> Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.

<sup>46</sup> Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

## 22

### *Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua (Luk 14:15-24)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə,

<sup>2</sup> “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tını.

<sup>3</sup> Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən.

<sup>4</sup> “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

<sup>5</sup> “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa.

<sup>6</sup> Kini tiksın kharaptərəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə.

<sup>7</sup> Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

<sup>8</sup> “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rirəh nəmhenien mə tukhauə.

<sup>9</sup> Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

<sup>10</sup> “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

<sup>11</sup> “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rirəh nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien.

<sup>12</sup> Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariən kafan.

<sup>13</sup> “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

<sup>14</sup> Kini Yesu rirpin nəgkiariən mimə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

<sup>‡</sup> **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariən ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35 **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28



*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nıkarın kape takis (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

<sup>15</sup> Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarinen kirik yame rıpəh nəmhenien.

<sup>16</sup> Mishər-pən kin narmamə tıksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə lk yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei.

<sup>17</sup> Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

<sup>18</sup> Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarinen e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəriə niniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo?

<sup>19</sup> Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren\*, mhauə.

<sup>20</sup> Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

<sup>21</sup> Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

<sup>22</sup> Yesu rhorpin məknekin nəgkiarinen kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məknekin kisəta ye Yesu mamhavən.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nıkarın kape nımraghien rerin*

*(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

<sup>23</sup> Ye nıpig a, Sadusi minə tıksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai.

<sup>24</sup> Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nırəpərəkinien nhag piauni yame rımhə.

<sup>25</sup> Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan ror mared, kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a.

<sup>26</sup> Kini mimhə, mıpəh nırəhyen tını. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien.

<sup>27</sup> Kini en piraovin ai rımhə min.

<sup>28</sup> Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

<sup>29</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen.

<sup>30</sup> Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rımnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai.

<sup>31</sup> Kini ye nıkarın kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarinen yame Kughen rımını mimə,

**22:16:** Luk 11:53-54 \* **22:19:** Nəgkiarinen kape Gris rıpəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”  
**22:21:** Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8



32 'Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.'  
*(Eks 3:2,6)* !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

33 Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarieren kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

*Naha loa in rehuə pik*

*(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

34 Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarieren, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutan kirik.

35 Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarieren kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə,

36 "Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini mihevə pik tuk nəri-pənien?"

37 Kini Yesu rimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksin in e ramni məknekin, 'Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.' *(Dut 6:4-5)*

38 In e loa yame rəkupən kini in yerpig.

39 Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə 'Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.' *(Lev 19:18)*

40 Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarieren fam yame loa mine profet kamhani."

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutan kafan*

*(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

41 Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mimə,

42 "Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?"

Kini khamə, "In mikip King Deved."

43 Kini rini-pən tuk əriə mimə, "?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə 'Yermaru'? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

44 " 'Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

"Ekwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." ' *(Sam 110:1)*

45 ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə 'Yermaru,' rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?"

46 Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarieren kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarieren skai kirik kimin.

## 23

*Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə*

*(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

1 Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə,

† **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhəhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

2 “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə.

3 Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukriyəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani.

4 Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

5 “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəərəus yame ramaker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh.

6 Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen.

7 Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua\*.’

8 “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehua.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə.

9 Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tata.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai.

10 Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo.

11 Yermamə irəmiə yame in yerpirig, in yorwok kapəmiə.

12 Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukriyəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukriyəh-si haktə.

13 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

14 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

15 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik riyəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

16 “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nirmimiə ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik riyəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarieren rīpam, kini marar mipəh norien nəgkiarieren yame ruini ta, in nar

23:3: Mal 2:7-8 \* 23:7: Nəgkiarieren kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehua.

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 23:12: Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † 23:14: ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarieren ikin e uə nikam.

apnapig əmə.' Mərig nakhamə, 'Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye mane‡ yame kīvəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimiini.'

17 !Kimiə naksətəwao, nimirimiə ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpig rapita mane yame kīvəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə.

18 Nakamhani min mhamə 'Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimiini.'

19 !Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə.

20 Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin.

21 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin.

22 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

23 "!'Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion\* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə riphəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

24 Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimiə ripsis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai pəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

25 "!'Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə rorkeikei.

26 Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimie, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

27 "!'Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik.

‡ 23:16: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə 'gol,' in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. 23:16: Mat 15:14 § 23:17: Gris ramni olta, uə tebol. 23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 \* 23:23: Yesu riphəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimiini nəviginien mir e "dill mine kumen". Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kīvəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kīvəhsi-pən nihar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə taksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † 23:24: Ye nəgkiarinen Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, "Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə." Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. 23:25: Mak 7:4

Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhambə, mine narimnar fam yame rəmkimik.

<sup>28</sup> Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

<sup>29</sup> “!Man! Kimia Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Kimia nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə.

<sup>30</sup> Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisosituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’

<sup>31</sup> Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmia, mhani-ərhav mə kimia kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə.

<sup>32</sup> Kini rhuvə əmə- kimia takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimie minə kimnharikakun.

<sup>33</sup> “!Kimia snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimia ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nikam.

<sup>34</sup> Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əria; naksarkis-arkis tiksın mhauh əria apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əria mhavən apa ye taon minə.

<sup>35</sup> Ror pən, kimia takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.

<sup>36</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

<sup>37</sup> “!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimia nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əria tuk əmia, nakasarkwhopni əria kin kapier apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmia maməm əmia rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimia nakasəpəh.

<sup>38</sup> Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmia; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran,

<sup>39</sup> meinai, yakamni-pre tuk əmia mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

## 24

### *Nimtatien minə kape Nipig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)*

<sup>1</sup> Kini ai, Yesu rimitarhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen.

<sup>2</sup> Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Emru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

<sup>3</sup> Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən

<sup>23:27</sup>: Wok 23:3    <sup>23:28</sup>: Luk 16:15    ‡ <sup>23:35</sup>: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

<sup>4</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə.

<sup>5</sup> Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə.

<sup>6</sup> Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.

<sup>7</sup> Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə.

<sup>8</sup> Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

<sup>9</sup> “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik.

<sup>10</sup> Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə.

<sup>11</sup> Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah.

<sup>12</sup> Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək.

<sup>13</sup> Mərig yermamə yame ramərer timent meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in.

<sup>14</sup> Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

<sup>15</sup> (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,\*

<sup>16</sup> kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas.

<sup>17</sup> Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivənen imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap.

<sup>18</sup> Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivənen yerkwənu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap.

<sup>19</sup> !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik.

<sup>20</sup> Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen,

<sup>21</sup> meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a.

<sup>22</sup> Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

\* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29

† **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwənu ye Sabat.



<sup>23</sup> “Nipig a, tukmә kirik rimә, ‘Sәmru. Kristo e,’ uә yermamә kirik rimә, ‘Sәmru, Kristo en,’ mәrig kимiә to nakhapәh nhaniyen nәfrakisien iran.

<sup>24</sup> Meinai profet eikuә minә khapsaah tukhauә mhasigәvin Kristo misor nimitәtien mә tukseikuә ye narmamә. Kini misarkut tuk nisәmien swatuk tuk nivi-tayen narmamә yamә mine Kughen rimirpen әriә.

<sup>25</sup> Rikimiә tukramәkeikei mamәsik huvә nәgkiarien yame yimini-ta tuk әmiә, kwasig ikin narimnar minә e khauә misor nәfrakisien kin.

<sup>26</sup> “Ror pәn, tukmә yermamә kirik rini-pre tuk әmiә mә, ‘Kristo apa ye tipәvsik,’ takhapәh nhavәnien mә taksәm. Uә tukmә yermamә kirik rimә, ‘In apa ye nәkwai nimә,’ takhapәh nhaniyen nәfrakisien iran,

<sup>27</sup> meinai nipig Yo, Ji Yermamә, jakrerig-pә min, jakuә aihuaa әmә, kini narmamә m-fam tuksәm Yo, rәmhen kin yame karuәruә ramaroapig pirә, narmamә fiak kisәm.

<sup>28</sup> Rәmhen әmә min kin nipig ligkai‡ minә kamhaivә yerpirig miseiwaiyu masәrip tahik, nakharkun mә kәmәm minә apaikin.

<sup>29</sup> “Kini nipig kape nahasien ruә mor infamien, ‘Mirh tukripis,

kini makuә to rapәh min nәsiәyen;

kini kәmhau minә tuksәsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

<sup>30</sup> Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamә, jaktәrhav-pә ye napuә. Kini kwәnәrәus minә fam ye tanimtanә tuksәm tuksasәk. Kini narmamә tuksәm Yo, Ji Yermamә, jaksipәn ye napuә mivәh nehuәyen mine nikhakien.

<sup>31</sup> Kini ai, tukher naiyuk, kher-pәn kin agelo kafak minә mә tukhavәn misarkurao ye tanimtanә, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamә yamә mine yimirpen-ta әriә.

<sup>32</sup> “Sәrig min nuhpikinien kin nai e kamni kimә figtri. Nakharkun mә nipig kape figtri rimnәpir-pir, mine nipig kape nәsimien kirauә kwis.

<sup>33</sup> Rәmhen әmә kin yame tukmә nahasien ramuә, takharkun mә Yo Ji Yermamә, yaknamuә ipakә, minamәrer ipakә әmә tuk kwәruә ye nimә kapәmiә.

<sup>34</sup> “Yakamni әfrakis tuk әmiә mә narmamә yamә mine kamhamragh ai taktakun, to khapәh nhamhә-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatәrhav-pә.

<sup>35</sup> Napuә mine nimoptanә tukawәkeikei mirarkәk; mәrig nәgkiarien kafak to ripәh nirkәkien tuk nipig kirik.”

*Yermamә rikәk yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pә min iran*

<sup>36</sup> Kini Yesu rimә, “Yermamә kirik ripәh nirkunien nipig uә aoa atuatuk kape narimnar minә a. Agelo minә apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamә, yakeinein. Mәrig Tatә Kughen әmә In rirkun nipig atuatuk a.

<sup>37</sup> Ye nipig yo Ji Yermamә jakuә iran, tukrәmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamә khapәh nisor-apnәpәnyen iran.

<sup>38</sup> Ye nipig a, yapiwәn ripәh hanә naiyuyen, narmamә kasәvigin, mamhanim, masor nәviginien kape narkurәkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapәriә, miseriaji-pә Noa rimavәn ye nәkwai rao kafan,

<sup>39</sup> kini iriә kimiseinein naha nhagin yame tukruә miseriaji-pәn yapiwәn rimnaiyu mipik әriә fam. In e tukror rәmhen әmә kin nipig yame Yo Ji Yermamә jakurә iran.

‡ 24:28: Nәgkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimә “vulture.” 24:29: Joel 2:10  
24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 24:35: Mat 5:18 24:36: Wok  
1:7; 1 Tes 5:1-2 24:37: Jen 6:5-8 24:39: Jen 7:21-23; Luk 17:26,27



<sup>40</sup> Yermamə kɪraru ye nəsimien, kini jakvəh kɪrik, məpəh kɪrik.

<sup>41</sup> Piraovɪn kɪraru kaokwətə kwis mawor nəvɪgɪnien, kini jakvəh kɪrik məpəh kɪrik.

<sup>42</sup> “Ror pən, takasəkeikei mɪsarha, meinai nakseinein naha nɪpɪg yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.

<sup>43</sup> Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rɪrkun nɪpɪg atuaturk yenpɪg yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukrɪpəh neikusien nimə mɪvən imə.

<sup>44</sup> Kini kimiə mɪn takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nɪpɪg yame rɪkimiə tukrɪpəh nuhyen.

<sup>45</sup> “Rɪkimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rɪrkun nar, yame ramraptərəkin wok kafan mɪpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rɪmnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok mɪnə fam mɪvəhsipən nəriə nəvɪgɪnien ye nɪpɪg atuaturk.

<sup>46</sup> Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen.

<sup>47</sup> Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan.

<sup>48</sup> Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rɪkin raməsik mə, ‘To kafak yermaru rɪpəh nurə-aihuuaa-yen,’

<sup>49</sup> kini marar mamvən, mamuh yorwok mɪnə tɪksin, kini mɪvən maməvɪgɪn, mamnim iriə nəmə kisapis.

<sup>50</sup> Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nɪpɪg mɪne aoa yame manaja rɪkin rɪpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran.

<sup>51</sup> Yermaru a tukror narpɪnien ehə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənəmhaan kape narmamə yamə mɪne kapəriə nɪniyen rhuvə mərig rɪkiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pɪk mɪsəkwəruə ikin.”

## 25

### *Nuhpikɪnien ye nɪpiraovɪn iriə m-fam ten*

<sup>1</sup> Kini Yesu rɪni-pən tuk əriə mə, “Ye Nɪpɪg Kwasiɡ, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nɪpiraovɪn, iriə ten. Kamhatərhav yenpɪg, mhamə tukhavən ye narkurəkien kɪrik. Kini maseito kin kwən a yame rɪmnarkurək pə pə əmə tukruə mɪkɪr kafan piraovɪn mhavən ye nimə kamor lafet ikin.

<sup>2</sup> Nɪpiraovɪn mɪnə a, kɪrkɪrɪp irəriə kisarmar, kini kɪrkɪrɪp irəriə kharkun nar.

<sup>3</sup> Iriə kɪrkɪrɪp yamə mɪne kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet mɪnə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin\* rəmhen tuk nɪvi-pənien ye laet.

<sup>4</sup> Mərig nɪpiraovɪn kɪrkɪrɪp yamə mɪne kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh mɪn kerosin rəmhen tuk nɪvi-pənien ye laet.

<sup>5</sup> Kini kwən a yame tukror mared rɪpəh nuə-aihuuaayen. Kini napɪrien ravəh nɪpiraovɪn mɪnə a, kamhavi kəviəm, mɪsapɪr.

<sup>6</sup> “Kini yenpɪg-əru, kwən kɪrik rokrən apomh mɪmə, ‘Kwən yame tukror mared rɪnamuə. !Hauə mɪsəm!’

<sup>7</sup> “Kini nɪpiraovɪn iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə mɪnə.

<sup>8</sup> Mərig nɪpiraovɪn yamə mɪne kisarmar khani-pən tuk nɪpiraovɪn yamə mɪne kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet mɪnə natukhapis.’

**24:42:** Mat 25:13

**24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15

**24:47:** Mat 25:21,23

**24:51:** Luk 12:42-46

**25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7

\* **25:3:** Nəgkiarɪen kape Gris rɪpəh nɪniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

9 “Mərig nıpiraovın yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nıkam. Kerosin e rıpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nımri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

10 “Mərig nıpig nıpiraovın yamə mine kısarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kını kwən a yame tukror mared ruauə. Kını nıpiraovın yamə mine kasərer matuk kımnhavən iriə min ye nəvıgınien kape mared. Mhavən imə, kını kətapıg.

11 “Kwasıg ikın, nıpiraovın yamə mine kısarmar kımnharerıg-pə, mhamə, ‘! Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rını-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

13 Kını Yesu rını ta nuhpıkinien, mını-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikın, kımıə takasəkeikei mısərer matuk, meinai nakseinein nıpig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

*Nuhpıkinien ye yermamə kısısar yame kımırhor wok kın mane  
(Luk 19:11-27)*

14 Kını Yesu rımını nuhpıkinien kırık mın mımə, “Yakamni mın mə nar-maruyen kape Kughen tukror məkneikın. Yemehuə kırık rımnor apnəpeinə mə tukrıvən ye tanə pısın kırık isok. Kını mokrən kın kafan yorwok mısır kırıhuə. Kını rərəhu-pən mane ye kwermırisır mə tukrhor wok kın.

15 Mıvəhsi-pən mane† kımı ərisır rəmhen tuk nırkunien kapərisır. Mıvəhsi-pən nıtıp kırıkırıp kımı yermamə kırık; kını mıvəhsi-pən nıtıp kırıru kımı yermamə kırık; kını mıvəhsi-pən nıtıp kırıkianə kımı kırık. Kını marar mıtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien.

16 Kını yorwok yame rımıvəh nıtıp kırıkırıp rımavən mor aihuaa əmə biznes kın, kını mor win ye kırıkırıp mın.

17 Kını ye norien kırıkianə əmə mın, yorwok yame rımıvəh nıtıp kırıru rımavən mor biznes kın mor win ye kırıru mın.

18 Mərig yorwok yame rımıvəh nıtıp kırıkianə in rımavən mıkır nımoptanə mınım nıtıp kape yemehuə kafan.

19 “Kını newk rıpsaah ruə mıvən. Yemehuə a kape yorwok mınə a rırerıg-pə kını mokrən kın ərisır mə tukrəm-ru mə kımırhawor-pən ye kafan mane.

20 Yorwok yame rımıvəh nıtıp kırıkırıp rımavən mıvəh nıtıp kırıkırıp mın yame rımnor win iran mımə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nımıvəhsi-pə nıtıp kırıkırıp, kını yımnor biznes kın, mor win ye yame rəkwakw nıtıp kırıkırıp mın.’

21 “Kını yemehuə rını-pən tukun mə, ‘Nımnor huvə, kını ik yorwok huvə yame nakamraptəəkın huvə wok kafam kını mıpəh nəpəhyen. Nımnor huvə məkna, ye narımnar tıksın, kını jakərəhu ik nakehuə ye narımnar rıpsaah. ! Yuə imə pəh rıkirau ragien!’

22 “Yorwok yame rımıvəh nıtıp kırıru ruə məm yemehuə kafan mını-pən tukun mımə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nımıvəhsi-pə nıtıp kırıru, kını yımnor biznes kın, mor win ye yame rəkwakw nıtıp kırıru mın.’

23 “Kını yemehuə rını-pən tukun mımə, ‘Nımnor huvə, kını ik yorwok huvə yame nakamraptəəkın huvə wok kafam kını mıpəh nəpəhyen. Nımnor huvə məkna, ye narımnar tıksın, kını jakərəhu ik nakehuə ye narımnar rıpsaah. ! Yuə imə pəh rıkirau ragien!’

25:11: Luk 13:25-27    25:12: Mat 7:23    25:13: Mat 24:42    † 25:15: Nəgkiarın kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kırıkianə in nərok wok kape newk 15.    25:15: Rom 12:6    25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

24 “Mərig yorwok yame rımivəh nıtip kırıkianə ruə mını-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakırkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampık nəvıgınien yame ik nımıpəh nəsimien ikin, kını mampık kwənkwai nai yame ik nımıpəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yımıgın kın ik,

25 mamvən, mıkır nımır merkwaig kın mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kını yemehuə a rını-pən tukun mımə, ‘!Ik yorwok has kırık! Naka-marpah pık. Nakwırkun ta mə yakampık nəvıgınien yame yımıpəh nəsimien ikin, kını mampık kwənkwai nai yame yımıpəh nəmənəyen ikin.

27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mıvən mərəhu-pən ye bang, pəh nıpıg yame jakrerıg iran, jakırkun nıvəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kını yemehuə rını-pən tuk kafan yorwok mınə tıksın mımə, ‘Havəh-si ta mane tukun mıvəhsi-pən kını yorwok e yame rımivəh nıtip ten,

29 meinai yermamə yame ravəh nar kırık, tukpivəhsi-pən mın tıksın kımın. Mərig yermamə yame kafan nar kırık rırkək, tukpivəh-si ta fam kafan narımnar mınə.

30 Kını arakıkın-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kırık ye nəpıgnəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwaruə ikin.’ ”

### *Nuhipikinien ye sipsip mınə mine nəni mınə*

31 Kını Yesu rımını mımə, “Nıpıg Yo Ji Yermamə jakuə ye nıkhakien mine nəsaninien kafak, kımawə agelo mınə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nıkhakien kafak.

32 Narmamə m-fam ye kantri mınə fam tuksofugin əriə mınə ye nımırık, kını jakor narımnar rəmhen kın yermamə yame ramarha tuk sipsip mınə, maməwhai sipsip mınə mine nəni mınə.

33 Jakəwhai sipsip mınə tukhavən ye kwermık matuk; kını nəni mınə tukhavən ye kwermık mawor.

34 “Kını Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermık matuk mə, ‘Hauə. Kımıə e yamə mine Rımık Kughen rımnautə-pre kın kafan nıhuvəyen kımı əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rımnerəhu karın mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rımnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasıg ikin ror tokrei tanə.

35 Hauə mhavəh, meinai nıpıg yımınəmkərəv, nımnhavəhsi-pə nəvıgınien; kını nıpıg yımınəkwakwə, nımnhavəhsi-pə nu; kını nıpıg yımaurə rəmhen kın yepsıpıs, nımnhakır Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu;

36 kını nıpıg kafak neipən rımırkək, nımnhavəhsi-pə neipən kımı yo; kını nıpıg yımınəmhə, nımısəm huvə Yo; kını nıpıg yımınəmarə ye kalabus, nımnhauə mhavaag-pə kın Yo.’

37 “Kını nəmə atuatuk mınə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nıpıg yımısəm Ik nımınəmkərəv, kını yaksəvıgın Ik? ?Uə naha nıpıg nımınəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kımık?

38 ?Kını naha nıpıg yımısəm Ik yepsıpıs kını yakhakır ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nıpıg kafam neipən rımırkək kını yakhavəhsi-pre neipən kımık?

39 ? Kını naha nıpıg yımısəm nakamhə uə nımınəmarə ye kalabus, kını yımınəhurə mhavaag-pre kın Ik?’

40 “Kını Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nımısor kımı piak kırık, nar apnapıg mə in yermamə apnapıg əmə, mərig nımısor kımı Yo.’

<sup>41</sup> “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rınərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan.

<sup>42</sup> Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kimi Yo.

<sup>43</sup> Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kin Yo.’

<sup>44</sup> “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwwə iran, uə Ik nimaue yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə yimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kin Ik?’

<sup>45</sup> “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

<sup>46</sup> “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin.”

## 26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu  
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə,

<sup>2</sup> “Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

<sup>3</sup> Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas.

<sup>4</sup> Mamharai mhun mə tukharaptəək kin apis-apis Yesu mishopni.

<sup>5</sup> Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu  
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

<sup>6</sup> Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyən ətən ye tikin.

<sup>7</sup> Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

<sup>8</sup> Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e?

<sup>9</sup> Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

<sup>10</sup> Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.

<sup>11</sup> Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.

<sup>12</sup> Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo.

<sup>13</sup> Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə ikin, tukaməvsao mən kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan*  
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

<sup>14</sup> Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə

<sup>15</sup> maiyoh əriə mīmə, “? Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.\*

<sup>16</sup> Kini ririkakun ye nipig a, Judas rimnamərig nipig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

*Lodsapa*

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

<sup>17</sup> Kini ye nirikakunien kape nipig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

<sup>18</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nipig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

<sup>19</sup> Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

<sup>20</sup> Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

<sup>21</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

<sup>22</sup> Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

<sup>23</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə.

<sup>24</sup> Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

<sup>25</sup> Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mīmə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

<sup>26</sup> Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mīmə, “Sən. In e niprak.”

<sup>27</sup> Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən mən kimi əriə, kini mīmə, “Kimiə m-fam hanim.

<sup>28</sup> Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah.

<sup>29</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh ninim-minien waen meri-aji minim mən waen ye narmaruyen kape Rimik.”

<sup>30</sup> Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

\* **26:15:** Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57  
**26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mīmə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarinen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1



*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In  
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

<sup>31</sup> Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukur irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir; meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (Sek 13:7)

<sup>32</sup> Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

<sup>33</sup> Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

<sup>34</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

<sup>35</sup> Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak  
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

<sup>36</sup> Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwənu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

<sup>37</sup> Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik.

<sup>38</sup> Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”

<sup>39</sup> Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

<sup>40</sup> Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimia kape nipig kwəkwə uə?”

<sup>41</sup> Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

<sup>42</sup> Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.”

<sup>43</sup> Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir.

<sup>44</sup> Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimini ta.

<sup>45</sup> Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhən! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə.

<sup>46</sup> Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkın In  
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

<sup>47</sup> Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekın Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a.

<sup>48</sup> Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkīn.”

<sup>49</sup> Judas ruə məm Yesu mīni-pən tukun mīmə, “!Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kīmin.

<sup>50</sup> Kīni Yesu rīni-pən tukun mə, “Yo kīrik, or nar yame nīmauə mə takor.”

Kīni narmamə mīnə a khauə mharaptəəkīn Yesu.

<sup>51</sup> Kīni yermamə kīrik kape Yesu rīvən mīrəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nīmətərgi slef kīrik kape hae pris.

<sup>52</sup> Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekīn, meinai narmamə yamə mīne kasərai əjir kīn nao, tukpiərpni mīn əriə kīn nao.

<sup>53</sup> Rīkimīə raməsīk mə yakīrkun nokrənien kīn Rīmīk, taktakun əmə tukrher-pə kīn agelo mīnə taosen taosen tukhauə mīsasitu irak.

<sup>54</sup> Mərig to yapior məknakīn, to nəgkiarien kape Kughen rīpīpəh nuəyen mor nəfrakīsien kīn.”

<sup>55</sup> Ye nīpig a, Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao mīmə, “? Rhawor? ? Kīmīə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapīk nau nisə mīne kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkīn Yo? Nīpig fam kītawə-m kīmīə kasəmīr ye Nīmə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkīnien Yo.

<sup>56</sup> Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni tukraməkeikei muə mor nəfrakīsien kīn.” § Kīni kafan narmamə mīnə kīmīsəpəh In mīsap.

*Yesu ramərer ye nīmri kaonsel*

*(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)*

<sup>57</sup> Kīni khakīr Yesu mhauə kīmī hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mīne nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə mīnə aikīn.

<sup>58</sup> Kīni Pita rīkwasiɡ kīn əriə, mīpəh nīvən-pakəyen tuk Yesu. Nīpig ruauə pakə tuk nīmə kape hae pris, kīni mīvən mamkwətə iriə mobael mīnə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

<sup>59</sup> Kīni jif pris mīnə mīne narmamə kape kaonsel kasarha-kīn narmamə tīksin yame tukhauə mīseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mīshopni Yesu tukun.

<sup>60</sup> Nar apnapīg narmamə khapsaah khauə mīseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kīrik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kīraru kwhekīmter,

<sup>61</sup> mīrəni mīrəmə, “Kwən e rīmīni mīmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nīmə ehuə kape Kughen; mərig kwasīɡ ikin ye nīpig kīsīsə, jakərip yame rīvi.’ ”

<sup>62</sup> Kīni ai, hae pris rərər mīni-pən tuk Yesu mīmə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mīne kamhani-pre iram?”

<sup>63</sup> Mərig Yesu rərər əmə mapnapīg.

Kīni hae pris rərar māiyoh mīn mīmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mīvəh kwəsū ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, jī Kughen uə nīkam?”

<sup>64</sup> Kīni Yesu rīmə, “Rəmhən əmə kīn yame nakamni. Kīni yakamni-pre tuk əmīə mə, tuk nīpig kīrik, takpīsəm Yo, Jī Yermamə, jakəkwətə ye kwermī

---

**26:51:** Jon 18:26    **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10    **26:55:** Luk 19:47; 21:37    § **26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakīsien kīn, yame ramni mə tukhauh In, kīni kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru mīn Mat 26:31.    **26:61:** Jon 2:19-21    **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12

Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

<sup>65</sup> Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mīmə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.

<sup>66</sup> ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmə tukun.”

<sup>67</sup> Kini kisərig-əvhin nimir Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In.

<sup>68</sup> Kini [tiksin kisərkis nimirin\*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

*Pita ramni mə in reinein Yesu*

*(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)*

<sup>69</sup> Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mīmə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimmawəriwək.”

<sup>70</sup> Mərig Pita rini-əhu ye nimiririə, mīmə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.”

<sup>71</sup> Mitərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə mine aikin mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

<sup>72</sup> Mərig Pita rivəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mīmə, “Yakeinein kwən a.”

<sup>73</sup> Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

<sup>74</sup> Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkəkə.

<sup>75</sup> Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mīmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

## 27

*Judas rimnhopni atuk in*

*(Wok 1:17-19)*

<sup>1</sup> Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu.

<sup>2</sup> Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

<sup>3</sup> Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor; kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel.

<sup>4</sup> Kini mīmə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

<sup>5</sup> Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

**26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30      **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33      **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7

**26:67:** Aes 50:6; 53:5      \* **26:68:** Matiu riph niniyen mə kimisərkis nimirin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.      **26:75:** Mat 26:34      **27:5:** Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

6 Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.”

7 Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin.

8 Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.”

9 Nar a ritərhav mor nəgkiarrien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a,

10 mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

*Yesu rinmərər ye nimri Paelat*

*(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)*

11 Kini Yesu rinamərər ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

12 Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, məriḡ In ripəh nəgkiarrien.

13 Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nəriḡien əriə kamhani nəgkiarrien rehuə iram uə?”

14 Məriḡ Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarrien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

15 Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən.

16 Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas.

17 Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?”

18 Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermən meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

19 Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarrien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarrien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakəriḡ rahas pik tukun.”

20 Məriḡ jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopni Yesu.”

21 Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

22 Məriḡ Paelat rimə, “?Məriḡ jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

23 Məriḡ Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Məriḡ kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

24 Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarrien kapəriə, kini iriə kinasərər matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərəv ye nimri

narmamə [ror nɪmtətien mə kafan kɪrik nar kɪrik rɪkək]. Kini mɪmə, “Tukmə nɪtawɪn raiyu, pəh nien mə yo yɪmnor. Raməmɪr ɪrəmɪə.”

<sup>25</sup> Kini narmamə mi-fam kɪmnhani mhamə, “Pəh nɪtawɪn tukraməmɪr ɪrəmawə mɪne kapəmawə kwajikovə mɪnə.”

<sup>26</sup> Kini Paelat rɪrɪsɪn Barabas rɪrerɪg-pən tuk ərɪə. Kini mɪmə tukuh Yesu, kɪkɪr kavən, kəsɪk haktə ye nai kamarkwao kɪn.

*Mobael mɪnə kɪmɪsarh iakei ye Yesu  
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

<sup>27</sup> Kini mobael tɪksɪn kape gavman khakɪr Yesu mhavən ye nɪmə ehuə kape Paelat kɪn mɪsokrən kɪn nukwhao kape mobael mɪnə mə tukhauə.

<sup>28</sup> Kini khavəhɪsi-ta kafan neipən, mharəh kot kɪrik rəwhao, rəmhen kɪn kot kape yermaru, mɪsarkaoh-pən kɪn kɪmɪn.

<sup>29</sup> Kini mharəh nərəus kɪrik ror nɪrhɪn, mɪsor kəvəvhao kɪn, rəmhen kɪn kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhɪsi-pən kaskɪn kɪrik ye kwermɪn matuk, mɪsənɪmkur ye nɪmrɪn mhamə kamhasɪai In. Kini mɪsarh iakei ɪran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kɪmawə yakamhasɪai Ik!”

<sup>30</sup> Kini masəɪg-əvhɪn, mharəh kaskɪn a mhauh kapən kapə kɪn mɪ-khapsaah.

<sup>31</sup> Kini mɪsarh iakei fam ɪran, mharəhɪsi-ta mɪn kot əwhao mhavəhɪsi-pən kafan neipən. Mhakɪr mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kɪn.

*Mobael mɪnə kɪmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɪn  
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

<sup>32</sup> Nɪpɪg kamhauə ye swatuk, mɪsəm yemə Saerin kɪrik, nhagɪn e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kɪmɪn mə tukrɪrəh nai kamarkwao kɪn kape Yesu.

<sup>33</sup> Kini ɪrɪə mhakɪr Yesu mhavən ɪkɪn kɪrik nhagɪn e Golgota (yame nɪpran rɪmə, kwənmmaan kape kerhə ɪrə jɪr).\*

<sup>34</sup> ɪkɪn aɪkɪn a, kɪmɪvəhɪsi-pən waen kɪmɪ Yesu ɪkɪn yame kɪmnəvɪt-pən nar əukəh kɪrik ɪran tuk nɪni-əhuyen nəməmhəyen. Məɪg Yesu rɪnɪm əsɪgəvɪn əmə, nɪpəh nɪnɪmɪen.

<sup>35</sup> Kini kɪmnharuk haktə In ye nai kamarkwao kɪn. Kini mɪsəwhai kafan neipən masəukɪr tukun, mə tukmə yame rapita, kɪn ɪn ravəh kafan. Nar e rɪtərhav-pə mor nəgkiarɪen kupan kape profet ruauə mɪnor nəfrakɪsɪen kɪn yame ramni mə,

“Kɪmɪsəwhai neipən kafak mɪsarukɪn daes tukun.”† *(Sam 22:18)*

<sup>36</sup> Kini mɪsəkwətə aɪkɪn masarha tukun.

<sup>37</sup> Kini kɪrai-pən nəgkiarɪen kɪrik ye nai kɪrik ramni mə kɪmɪsəm-pən nar has kɪrik ɪran mɪmə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kɪsarkwətəɾəkɪn-pən a kapən kapə ɪkɪn yerpɪɪg.

<sup>38</sup> Kini mharəh yeməkrəh mɪr kɪraru, mharuk haktə mɪn ərii ɪrɪsɪr Yesu. Kɪrik ye matuk, kɪrik ye mawor.

<sup>39</sup> Kini narmamə yamə mɪne kasəɪwək ye swatuk kɪsarha-pən mɪsəm, kɪsarh iakei ɪran. Kasəwhan-əwhan kapəɪrɪə kapə,

<sup>27:24:</sup> Dut 21:6-9    <sup>27:25:</sup> Wok 5:28    <sup>27:28:</sup> Luk 23:11    <sup>27:30:</sup> Aes 50:6    \* <sup>27:33:</sup> Nəgkiarɪen e “Golgota” ye nəgkiarɪen kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nɪpran rɪmə “kerhə ɪrə jɪr.”    <sup>27:34:</sup> Sam 69:21    † <sup>27:35:</sup> Nəgkiarɪen e rɪkək ye kopi akwas tɪksɪn kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rɪmɪrai, uə yermamə kɪrik rɪmnəsək-əpnɪs ye nəgkiarɪen kape Matiu.    <sup>27:38:</sup> Aes 53:12    <sup>27:39:</sup> Sam 22:7; 109:25



<sup>40</sup> mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nīpīg kisisər əmə! İntah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

<sup>41</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran.

<sup>42</sup> Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nīvəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.

<sup>43</sup> In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

<sup>44</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

*Yesu rimamhə  
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

<sup>45</sup> Yerksweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrīg əpis tanımtanə meriaji tri klok.

<sup>46</sup> Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nīpran rīmə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”‡

<sup>47</sup> Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarın ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

<sup>48</sup> Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nīpar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim.

<sup>49</sup> Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

<sup>50</sup> Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

<sup>51</sup> Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrahə Məmrahə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. Rəhipu apa yerpirīg əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir.

<sup>52</sup> Kini suranə yamə mine kimnor ye nīpəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini nīprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min.

<sup>53</sup> Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nīpīg Yesu rīmimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

<sup>54</sup> Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

<sup>55</sup> Kini nīpiraovın khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə.

<sup>56</sup> Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

*Kiminim Yesu  
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

<sup>57</sup> İpakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu.

**27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19 ‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nımhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3

<sup>58</sup> Rìvən məm Paelat, k̄ini maiyoh-pən mə tukreighaan k̄in n̄iprai Yesu. K̄ini Paelat r̄imə tukr̄irəhsi-pən n̄iprai Yesu k̄imin.

<sup>59</sup> K̄ini Josef r̄ivən m̄irəh n̄iprai Yesu, muvrig k̄in neipən hawən k̄irik nhagin e linen.

<sup>60</sup> K̄ini m̄irəh m̄ivən m̄ərəhu-pən ye n̄əpag kapier k̄irik yame k̄imik̄ir wi əmə k̄imə kafan. K̄ini m̄əpər-pər pən k̄in kapier ehua k̄irik m̄ətapig k̄in n̄əpag kapier. K̄ini in mamvən.

<sup>61</sup> Ye n̄ipig a, Meri, pian Magdala, m̄ine n̄ifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk n̄əpag kapier.

*Mobael yamə m̄ine k̄imnisarha tuk n̄əpag kapier*

<sup>62</sup> K̄əni r̄ikwamer k̄in, ye Sabat, jif pris m̄inə m̄ine Farisi m̄inə k̄imnhavən m̄isəm Paelat.

<sup>63</sup> Mhamə, “Yemehua. R̄ikimawə raməsik mə n̄ipig kwən a, yermamə kape neikuəyen r̄imnamragh hanə, m̄imə, ‘N̄ipig k̄isisər tukruə m̄ivən, jak̄imragh m̄in ye n̄imhəyen kafak.’

<sup>64</sup> Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən k̄in kafam t̄iks̄in mobael tukhavən masarha tuk n̄əpag kapier m̄iseriaji-pən n̄ipig k̄isisər ruauə m̄ivən ta. Tamə, kafan narmamə m̄inə khauə m̄isəkrəh k̄in n̄ipran, mhani-ərhav mhamə ruimragh m̄in ye n̄imhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas p̄ik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu r̄inamor.”

<sup>65</sup> K̄ini Paelat r̄imə, “Hak̄ir mobael m̄inə, mhavən m̄isor naha nhagin yame nakharkun mə taksor m̄isarha huvə tuk n̄əpag kapier.”

<sup>66</sup> K̄ini khavən m̄isor, masarha huvə tuk n̄əpag kapier. M̄isor mak k̄in nehe kandel ye kapier mə tukmə k̄əsua ta k̄in kapier, nehe kandel tukrakapir, k̄ini m̄isətu mobael m̄inə tukun.

## 28

*Yesu r̄imamragh m̄in ye n̄imhəyen kafan  
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

<sup>1</sup> K̄ini Sabat r̄inamor infamien. K̄ini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, m̄ine Meri, mama kape Jemes m̄ine Joses, kravən apa ye n̄əpag kapier.

<sup>2</sup> Məkneikin, n̄imnimien ehua k̄irik ravən, meinai agelo k̄irik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai m̄ivən ye n̄əpag kapier, məsuə ta k̄in kapier mamkwətə aikin.

<sup>3</sup> Kafan neipən rhawən, n̄ipran raməsia rəmhen k̄in n̄aroapigien.

<sup>4</sup> Mobael m̄inə k̄imisəm, khagin k̄in, m̄isətəmn̄im̄in. Mhamir masəm̄ir rəmhen k̄in yermamə yame ruamhə.

<sup>5</sup> K̄ini agelo a r̄ini-pən tuk n̄ipiraovin m̄inə a m̄imə, “Takrapəh n̄iraginien. Yakirkun mə nakawarhak̄in Yesu e, yame k̄imiruk haktə In ye nai kamarkwao k̄in.

<sup>6</sup> M̄ərig In r̄irkək̄ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen k̄in yame r̄imini. Rauə m̄iwəm tamhek̄in e k̄imnərəhu ik̄in.

<sup>7</sup> Takwhai m̄iren əmə m̄iravən m̄irani-ərhav-pən tuk narmamə kafan m̄inə m̄irəmə, ‘In ruimragh m̄in ye n̄imhəyen kafan, m̄inəkupən ta k̄in əmiə muavən apa Galili. Nakharkun n̄isəm̄ien In aikin.’ Inta, n̄əgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

<sup>8</sup> K̄ini pia mir a kwaiyu p̄ik m̄iratərhav. Mragin p̄ik, m̄ərig r̄ikiriū ragien. M̄iravən mə tukr̄əni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu m̄inə.

<sup>9</sup> Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mımə, “Rhuvə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In.

<sup>10</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriu mımə, “Rapəh nıraginien. Ravən, mırəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

*Mobael minə kaseikuə*

<sup>11</sup> Nıpig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rımatərhav-pə.

<sup>12</sup> Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə

<sup>13</sup> mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nıpig kimawə yımısapır, misəkrəh kin nıpran, mharəh misap.’

<sup>14</sup> Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.”

<sup>15</sup> Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə  
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

<sup>16</sup> Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rımini ta tuk əriə mə tukhavən ikin.

<sup>17</sup> Nıpig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru.

<sup>18</sup> Kini Yesu ruə tuk əriə, mını-pən tuk əriə mə, “Kughen rımiyəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə.

<sup>19</sup> Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə.

<sup>20</sup> Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yımını-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nıpig m-fam meriaji Nıpig Kwasig.”

## Mak Nəgkiarien Huvə yame Mak rimirai Nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhani.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuətuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien  
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

<sup>1</sup> In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen.

<sup>2</sup> Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə,

“Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”\*

*(Mal 3:1)*

<sup>3</sup> Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.”

*(Aes 40:3)*

<sup>4</sup> Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.”

<sup>5</sup> Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan.

\* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4

<sup>6</sup> Jon rīpəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kīrik. Kafan kot kīmnor kīn tīki narmīragh kīrik, kamni kīmə kamel. Kīni kafan kətəut kīmnor kīn tīki kau.† Kīni nan nəvīgīnien kəvraiyuk əmə mīne sukapak.

<sup>7</sup> Kīni in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kīrik e tukruə In yerpīrig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənīmkur kīni mīrisīn-ta nərəus ye kafan sandel.

<sup>8</sup> Mərig yo yīmnor əmə baptaes irəmiə kīn nu; kīni mərig In tukror baptaes irəmiə kīn Nanmīn Rhakə.”

*Jon rīmnor baptaes ye Yesu  
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

<sup>9</sup> Ye nīpig a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwānu kīrik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikīn. Kīni ai Jon rīmnor baptaes iran ye nu apa Jodan. <sup>10</sup> Nīpig Yesu rīmneiwaiyu mhəkīmter mīn ye tame nu, In məm məknekīn mə napuə rīmnəkwaɡ. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikīn meiwaiyu-pə tukun rəmhen kīn mak ye tanə.

<sup>11</sup> Kīni ai, nəɡkiarīen kīrik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narīk yame yakorkeikei. Rīkīk ragīen pīk tuk Ik.”

*Setan rīmnarkut tuk Yesu  
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)*

<sup>12</sup> Məknekīn, Nanmīn kape Kughen rīmnəkeikei kīmi Yesu kīni mīkīr mīvən apa ye tīpəvsīk.

<sup>13</sup> Aikīn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigīen kafan kape nīpig foti. Yesu ramarə iriə nar mīragh aparū mīnə. Kīni mərig agelo mīnə kīmīsarha huvə tukun.

*Yesu rīmīrikakun kafan wok apa Galili  
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

<sup>14</sup> Kīni kīrəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikīn, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəɡkiarīen Huvə kape Kughen.

<sup>15</sup> Mīmə, “Taktəkun ai, rīnor atuatur nīpig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigīen kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakīsīen ye Nəɡkiarīen Huvə kape Kughen.”

*Yesu rīmnokrən kīn narmamə kuas- narmamə kape nīviyen kəmam  
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

<sup>16</sup> Kīni ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kīni məm kwərə mir kīraru, nhagriū e Saemon mīne naorahīni Andru. Iriū kwarukīn net, meinai iriū yermamə kape nīviyen kəmam.

<sup>17</sup> Kīni Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rauə mīrakwasig kīn Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape nīviyen narmamə.”

<sup>18</sup> Məknekīn krəpəh kapəriū net, mwarar, mīrakwasig kīn.

<sup>19</sup> Kīni Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kīni məm kwərə mir kīraru. Kwajīkovə mir kape Sebedi. Nhagriū e Jemes mīne Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriū, kīni marajir əsigīn net kapəriū.

<sup>20</sup> Məknekīn Yesu rokrən kīn əriū. Kīni ai iriū kwərə mwarəpəh rīmriū Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə mīnə. Kīni iriū mīrakwasig kīn Yesu.

*Yesu rīmnəko ta yarmhə ye yermamə kīrik  
(Luk 4:31-37)*

† **1:6:** Neipən a rəmhen kīn kape profet kupən kīrik, nhagin e Elaėja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8  
**1:7:** Wok 13:25 **1:11:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 **1:13:** Sam 91:11-13 **1:14:** Mak 6:17 **1:15:** Mat 3:2



<sup>21</sup> Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə.

<sup>22</sup> Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses.

<sup>23</sup> Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mimə,

<sup>24</sup> “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

<sup>25</sup> Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mimə, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.”

<sup>26</sup> Məknekin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəmnimin pik kini mokrən ehuə, mətə iran, mivən isok.

<sup>27</sup> Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarien, nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə kasor nəkwən.”

<sup>28</sup> Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.

### *Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah*

*(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

<sup>29</sup> Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru,

<sup>30</sup> misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu.

<sup>31</sup> Yesu rivən, mivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

<sup>32</sup> Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmin has raməmır irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu.

<sup>33</sup> Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin.

<sup>34</sup> Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhayen pisin pisin. In maməko ta min nanmin hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmin has minə mə tukhapəh nisəgkiarien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

### *Yesu ramniərhav kafan nəgkiarien apa Galili*

*(Luk 4:42-44)*

<sup>35</sup> Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak.

<sup>36</sup> Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In.

<sup>37</sup> Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.”

<sup>38</sup> Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikin, meinai Yo yimauə tukun.”

<sup>39</sup> Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin  
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

<sup>40</sup> Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimaue məm Yesu, kini mənimkur ye nimirin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.”

<sup>41</sup> Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mimə, “Yakorkeikei mə takhuvə mın. !Əsanin!”

<sup>42</sup> Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə mın, nəmhəyen ai rirkək mın iran.

<sup>43-44</sup> Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mimə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nimir pris, pəh in rəm mın ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.”

<sup>45</sup> Mərig yermamə ai rimitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rimə to rıpəh mın nivənien yerkwanu mınə məriwək ye nimir narmamə, meinai iriə kambahu-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

## 2

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nıpran rimamhə  
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

<sup>1</sup> Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rirerig-pən mın yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin.

<sup>2</sup> Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarrien kape Kughen tuk əriə.

<sup>3</sup> Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rimamhə.

<sup>4</sup> Nimə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mışaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən.

<sup>5</sup> Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rimamhə, mimə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

<sup>6</sup> Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun,

<sup>7</sup> mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarrien e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nırəhsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nivəhsi-tayen?”

<sup>8</sup> Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mını-pən tuk əriə, mimə, “? Rhawor e nakasərig məknekin?”

<sup>9</sup> ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nıkaokao məriwək mamvən?

<sup>10</sup> Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mını-pən tuk yermamə nıpran rimamhə mimə,

<sup>11</sup> “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.”

<sup>12</sup> Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nikaokao ye nimiria, məriwək mamvən.

Məknəkin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknəkin.”

*Yesu rimnokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin  
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

<sup>13</sup> Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nikar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əria.

<sup>14</sup> Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknəkin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

<sup>15</sup> Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin.

<sup>16</sup> Ye nipig a, nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?”

<sup>17</sup> Mərig Yesu rimnərig nəgkiarieren kapəriə, mini-pən tuk əria mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisahə.”

*Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs  
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

<sup>18</sup> Kini, ye nipig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

<sup>19</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əria, mimə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien.

<sup>20</sup> Mərig tukripior nipig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nipig a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”\*

<sup>21</sup> Kini mimə, “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətīt, kini reikus ehua.

<sup>22</sup> Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətīt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

*Yesu raməvhag ye nikarın kape Sabat  
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)*

**2:16:** Mat 11:19 \* **2:20:** “Yermamə yame rimnərkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əria mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

23 Nipig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə.

24 Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

25 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkəv.

26 Nipig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniēn.”§

27 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Səmru, Sabat ripəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat.

28 Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

### 3

#### *Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas (Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)*

1 Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nipig ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. 2 Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam.

3 Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nimri narmamə.”

4 Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə.

5 Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəria kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huətuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuətuk kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

6 Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarieren tukun mə tukshopni.

#### *Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu*

7 Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə.

8 Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksın kimnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksın khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon.

9 Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhakupə Yo.”

† 2:23: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ 2:24: Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § 2:26: Kwanage e kape Deved ramamir ye 1 Saml 21:1-6  
2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3 3:6: Mat 22:15-16

<sup>10</sup> In ramni məknakin meinai In rimmor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin.

<sup>11</sup> Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimirin. Kini masokrən ehuə kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!”

<sup>12</sup> Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

*Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef  
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

<sup>13</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yame In rimmorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə.

<sup>14</sup> Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol\* minə, mə iriə tukasəmır ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen

<sup>15</sup> kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə.

<sup>16</sup> Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita);

<sup>17</sup> mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nıpran rimə, Pıkwarien mir kape Karuəruə);

<sup>18</sup> mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot†

<sup>19</sup> mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

*Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narımmnar ye nəsaninien kape Setan*

*(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

<sup>20</sup> Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napsien ramrirkək tuk əriə. Nıpig kape nəviginien ramrirkək min.

<sup>21</sup> Nıpig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno.

<sup>22</sup> Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nıkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

<sup>23</sup> Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nıkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nıkam.

<sup>24</sup> Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir.

<sup>25</sup> Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyen.

<sup>26</sup> Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rıpəh nərer-tımtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

**3:10:** Mat 14:36    **3:11:** Luk 4:41    **3:12:** Mak 1:34    \* **3:14:** “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin.    **3:16:** Jon 1:42    **3:17:** Luk 9:54    † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.    **3:22:** Mat 9:34; 10:25



27 “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətū kafan narimnar, kini in maməmīr, yermamə pisin kirik to rīpəh nivəniēn məkrah kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mīrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nivəniēn məkrah kin kafan narimnar.

28 Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rīrkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran.

29 Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rīpəh nivəhsi-tayen nīpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmīr kape rerin.”

30 Yesu raməgkiar məkna kin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmīr iran.

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarīen kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)*

31 Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmīr iruə. Kini mīsher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin.

32 Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

33 Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nīpa e piak minə?”

34 Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə.

35 Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

## 4

*Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)*

1 Ye nīpig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nīkar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin.

2 In rimnəvhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə,

3 “! Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien.

4 Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mīpik mivitəg-ətəg fam, kini tiksīn rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.\*

5 Kini kweru nai tiksīn rəsaaah-pən ye tokrei kapiar yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə.

6 Kini mərig mīrh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien.

7 Kini kweru nai tiksīn rəsaaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekīn, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mīpəh nikuəyen.

8 Kini tiksīn rəsaaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaairiə khapsaah. Tiksīn kimnhakuə kin kwənkwaairiə toti, kini tiksīn kimnhakuə kin sikisti, kini tiksīn kimnhakuə kin wan handred.”

9 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimīə rarə, sərig huvə nəgkiarīen e.”

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14    4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3    4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34    \* 4:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.    † 4:7: Yesu rīpəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nəgəus kirik yame ror nhirin.

*Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kın nıprai nuhpikinien  
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)*

<sup>10</sup> Kini Yesu rıvən In pısın, kını kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın mın khavən minisaiyoh-pən kın nıprai nuhpikinien mınə.

<sup>11</sup> Kini In rımni-pən tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə,

<sup>12</sup> rəmhen kın yame Profet Aesea rımını mə,  
“ Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.  
Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.  
Tamə iriə kisərig mharkun, kını misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.” *(Aes 6:9-10)*

*Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpikinien kape yermamə yame rımısuv kweru nai  
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)*

<sup>13</sup> Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə, mımə, “?Rhawor e? ? Nakaseinein hanə nıprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun mın nıprai nuhpikinien mınə mın tiksın?

<sup>14</sup> Nuhpikinien e, nıpran ramni məknekin: Yermamə yame rımısuv kweru nai, in rəmhen kın yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

<sup>15</sup> Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kın kweru nai yame rımınəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kın yame kımısərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rıvəhsi-ta mın.

<sup>16</sup> Kini narmamə tiksın kisəmhen kın kweru nai yame rımınəsaah-pən yerki kapier kını murə aihuaa əmə. Rəmhen kın yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun,

<sup>17</sup> mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiria, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamır.

<sup>18</sup> Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kın kweru nai yame rımınəsaah-pən yerki kwənurkasik. Kisərig nəgkiarien e,

<sup>19</sup> mərig kasətərig pik tuk narımnar kape nımraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiria ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rıpəh norien kwənkwan.

<sup>20</sup> Kini narmamə tiksın kisəmhen kın kweru nai yame rımınəsaah-pən ye nımoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kın toti; tiksın kamhavəh sikisti; kını tiksın kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəriə.”

*Nhatəyəyən kapətawə rəmhen kın laet yame raməsiə  
(Luk 8:16-18)*

<sup>21</sup> Kini əmə ai, Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “To kıpəh nıvəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nıkam. Tukaməkeikei kiruk haktə.

<sup>22</sup> Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvriğ əpis, kını mərig tukraməkeikei mier-pə ikın rhakak ikın.

<sup>23</sup> Tukmə kimia narmamə yame nımətirgimie rarə, sətərig huvə kın nəgkiarien e.”

<sup>24</sup> Kini Yesu rını-pən mın tuk əriə mımə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kını mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə

yamə mine kisərig kafak nəgkiarieren kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə.

<sup>25</sup> Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarieren, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

*Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk*

<sup>26</sup> Kini Yesu rini-pən min tukəriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien.

<sup>27</sup> Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin.

<sup>28</sup> Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nimarın, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan.

<sup>29</sup> Kini nipig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rīvən mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan*

*(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)*

<sup>30</sup> Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen?

<sup>31</sup> In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam.

<sup>32</sup> Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkin man yerpırig minə khauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

<sup>33</sup> Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarieren ye nuhpikinien, reriəji atuətuk nirkunien kapəriə.

<sup>34</sup> In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarieren kafan kimi əriə.

*Yesu rimini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik*

*(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

<sup>35</sup> Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.”

<sup>36</sup> Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə.

<sup>37</sup> Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətənim kin bot.

<sup>38</sup> Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmnim, mərig lk nakpəh nərigien!”

<sup>39</sup> Məkneikin Yesu rheximter məgkiar kimi nimətag mine tahik mīmə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

<sup>40</sup> Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “?Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

<sup>41</sup> Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwai!”

## 5

*Yesu rimnəkota nanmin has ye yermamə kirik*

*(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

<sup>1</sup> Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa.

<sup>2-3</sup> Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətəraikinien kin nərəus uə jen.

<sup>4</sup> Nipig ripsaah kisarkis ətəraikin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptəraikinien.

<sup>5</sup> Tukmə yenpig uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini mamərateih-ərateih nipran kin kapier.

<sup>6</sup> Nipig Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənımkur ye nımrın.

<sup>7-8</sup> Yesu rini-pən tukun mimə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpırig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhayen kimi yo.”

<sup>9</sup> Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.”

<sup>10</sup> Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

<sup>11</sup> Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye niyu tukwas a.

<sup>12</sup> Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.”

<sup>13</sup> Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

<sup>14</sup> Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm.

<sup>15</sup> Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin.

<sup>16</sup> Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmır iran kupan, mine pukəh.

<sup>17</sup> Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

<sup>18</sup> Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmır iran ramaiyoh-pən In mə iriu min.

<sup>19</sup> Mərig Yesu riməni-əhu, mimə, “Nıkam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narımnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

<sup>20</sup> Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

*Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhayen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min*

*(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)*

<sup>21</sup> Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nıkar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin.

22 Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimirin

23 kini masək ətgin, mimə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.”

24 Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimmhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu.

25 Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien.

26 Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik.

27-28 Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimmhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu.

29 Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

30 Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

31 Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

32 Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In.

33 Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan.

34 Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinyuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

35 Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksin khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

36 Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

37 Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min.

38 Khatərhav-pə imei yemehua a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik.

39 Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.”

40 Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa irua, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a.

41 Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”)

42 Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimnor, kisakur pik kin.

43 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”



## 6

*Namə ime Yesu kimisəpəh In  
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)*

<sup>1</sup> Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimmhakwasig kin.

<sup>2</sup> Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e?”

<sup>3</sup> Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

<sup>4</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiye in.”

<sup>5</sup> In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermın ye narmamə kwatiksın yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə.

<sup>6</sup> Mərig Yesu rimnəm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

*Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin  
narmaruyen kape Kughen*

*(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə.

<sup>7</sup> Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə.

<sup>8</sup> Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin.

<sup>9</sup> Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.”

<sup>10</sup> Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən.

<sup>11</sup> Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

<sup>12</sup> Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.

<sup>13</sup> Kini masəkota nanmın hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif\* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

*Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmrəgh min  
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)*

<sup>14</sup> Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmrəgh min kini mamor pik nimtətien.”

<sup>15</sup> Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

6:4: Jon 4:44    6:11: Luk 10:4-11    6:11: Wok 13:51    \* 6:13: Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin.    6:13: Jem 5:14    6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

Kini mærig tiksın khamə, “Mə profet pısın kirik. Rəmhen kın profet kupən kape Kughen.”

<sup>16</sup> Mærig Herod rımnærig, mımə, “Nıkam. Mə Jon Baptaes e, yame yımnærəru ta nıpətək nuan. Yakmə rımımrəgh mın.”

<sup>17</sup> Herod rıkin rımnəsık məknekın meınai in apa kupən, rımırəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meınai piauni Filip rınamkır pıraovın kirik, nhagin en Herodias; kını en, Herod rıkır-ta mın.

<sup>18</sup> Mærig Jon rımını-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nıkır-tayen pıraovın kape pıam.”†

<sup>19</sup> Kını niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mærig rıneinein

<sup>20</sup> meınai Herod rımısıai Jon, mırkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kını maməm vi vi in. Nıpig Jon raməgkiar mukrekın kapan kapə Herod, kını Herod rorkeikei mə tukrærig mın.

<sup>21</sup> Mærig nıpig kirik, Herodias rımıvəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rımnor nəvıgınıen ehuə kirik mamor nıpig kafan yame rımnarha iran. Kını mokrən kın gavman kafan, mine namehuə mınə kape mobael, mine namehuə mınə tiksın apa Galili; khauə ye nəvıgınıen kafan.

<sup>22</sup> Kını piakəskəh kape Herodias rıvən mın aıkın, mamor danis ye nımrıriə. Nıpig Herod mine in mınə tiksın kımısəm, rıkirıə ragien tukun.

Kını Herod rını-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nıvəhsi-preyen kımik.

<sup>23</sup> Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kın, yakirkun nıvəhsi-preyen. Nar apnapıg tukmə rehuə pawk, yakirkun nıvəhsi-preyen kım ik.”

<sup>24</sup> Kını ai piakəskəh ai rıtərhav maiyoh nısını mımə, “?Nısınık, jakaiyoh-pən kın naha nhagin tuk rımık?”

Kını ai rını-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kın kapən kapə Jon Baptaes.”

<sup>25</sup> Məknekın, piakəskəh ai raiyu, mıvən məm yermaru, kını mımə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mırəh muə kımı yo pəh yakəm.”

<sup>26</sup> Nəgkiarien ai ror King Herod rærig rahas pık, meınai rımnor nəgkiarien əutən ye nımrı in mınə tiksın. To rıpəh nəpəhyen.

<sup>27</sup> Ror pən, rher-pən kın mobael kirik mə tukrıvən mıkısəru nıpətək nuai Jon, mırəh kapan kapa muə. Kını mobael ai rıvən apa kalabus, mıkısəru ta nıpətək nuai Jon,

<sup>28</sup> mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mıvəhsi-pən kımı piakəskəh ai, mə tukrıvəh mıvən kımı nısını.

<sup>29</sup> Mærig narmamə kape Jon Baptaes kımısærig nəvsaoyen kın, khavən mharəh nıpran, mhavən mısərhəhu-pən ye nəpəæg kapier.

*Yesu rımıvəh nəvıgınıen rıkəskəh, mor rıpsaah, maməvıgın narman faef taosen kın*

*(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)*

<sup>30</sup> Kını aposol mınə kape Yesu khası-pən mın yerkwanu yamə mine Yesu rımnher-pən kın ərıə ikın, mamhauə mısəvsao-pən kın norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kımın.

<sup>31</sup> Mærig narmamə khapsaah kımnhauə masəm In, kını irıə kafan narmamə mınə kapəriə nıpig rırkək tuk nəvıgınıen. Kını rını-pən tuk kafan narmamə mınə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikın narmamə kharkək ikın kını mısapis.”

† **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nıkırtayen pıraovın kape pıam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kını mærig tukmə pıam rımha, kafan kwajıkovə rırkək, takaməkeikei mıkır kafan pıraovın. (Dut 25:5-6).

**6:19:** Lev 18:16      **6:30:** Luk 10:17

<sup>32</sup> Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin.

<sup>33</sup> Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə.

<sup>34</sup> Mərig Yesu rimiṽhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

<sup>35</sup> Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu.

<sup>36</sup> Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

<sup>37</sup> Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimiə əmə taksəvigin əriə.” Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnəpig əmə tu hundred taosen vatuṽ ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

<sup>38</sup> Mərig raiyoh əriə mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.” Khavən misəm nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

<sup>39</sup> Kini Yesu ruh rikiriə mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nimrin nimrin.”

<sup>40</sup> Nimrin tiksın wan hundred. Kini nimrin tiksın fifti.

<sup>41</sup> Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin.

<sup>42</sup> Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis

<sup>43</sup> misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min.

<sup>44</sup> Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar tahik  
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

<sup>45</sup> Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nıkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmır, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə.

<sup>46</sup> Yesu raowia kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

<sup>47</sup> Rinəpignəp, bot ai raməmır hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmır pisin apa fiak.

<sup>48</sup> In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nimətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nımar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə,

<sup>49-50</sup> mərig iriə kimisəm raməriwək ye nımar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

<sup>51</sup> Kini ratpən ye bot, nimətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien.

<sup>52</sup> Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rimnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

**6:34:** Nam 27:17; Mat 9:36    † **6:37:** Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”    **6:44:** Mak 8:1-9    **6:46:** Luk 5:16  
**6:49-50:** Luk 24:37    **6:51:** Mak 4:39

*Yesu rimmor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret  
(Mat 14:34-36)*

<sup>53</sup> Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-təəkən kapəriə bot aikin.

<sup>54</sup> Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In.

<sup>55</sup> Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin.

<sup>56</sup> Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehuə, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mi-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

## 7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu  
(Mat 15:1-20)*

<sup>1</sup> Namhajoun tiksin kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu

<sup>2</sup> kini misəm mə narmamə tiksin kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvyən rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel.

<sup>3</sup> (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisərvyən rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien.

<sup>4</sup> Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kini mhapəh nisərvyən, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarın kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).\*

<sup>5</sup> Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniən kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvyən rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

<sup>6</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, məriğ kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimməfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,

“ Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, məriğ rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

<sup>7</sup> Kasəhuak məriğ kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarrien e kape Kughen, məriğ ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

<sup>8</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

<sup>9</sup> Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Məriğ nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə!

<sup>10</sup> Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*

<sup>11</sup> Məriğ kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein

\* **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksin tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kima, Mishnah.

nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.'

<sup>12</sup> Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisiriə mine rimriə.

<sup>13</sup> Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin."

<sup>14</sup> Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, "Taksətərig huvə, misərig mharkun.

<sup>15</sup> Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.

<sup>16</sup> Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e."†

<sup>17</sup> Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nīprai nuhpikinien yame in rimini.

<sup>18</sup> Kini rini-pən tuk əriə mīmə, "? Rhawor? ? Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen.

<sup>19</sup> Narimnar yame ror məknakin to ripəh nivənen yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min." (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

<sup>20</sup> Kini In mīmə, "Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.

<sup>21</sup> Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pəniyen tuk piakwənahin, nəkrəhyen,

<sup>22</sup> nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnəpigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen.

<sup>23</sup> Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen."

*Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu*

*(Mat 15:21-28)*

<sup>24</sup> Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e.

<sup>25-26</sup> Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

<sup>27</sup> Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mīmə, "Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə."‡

<sup>28</sup> Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, "Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol."§

† **7:16:** Nəgkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. ‡ **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § **7:28:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nīpar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.



<sup>29</sup> Kini Yesu rini-pən mìn mə, “Nimnhorpin məknen nəkkiarjen, rhuvə. Nanmìn has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

<sup>30</sup> Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmìn has ruatərhav iran.

*Yesu rimmor huvə kəru kirik, mor huvə mìn rəgkiar*

<sup>31</sup> Kini ai, Yesu ritərhav mìn provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. <sup>32</sup> Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəkkiarjen, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermìn ye yermamə ai, pəh rhuvə.

<sup>33</sup> Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermìn ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermìn, kini mirap nerami yermamə ai.

<sup>34</sup> Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mìn-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”).

<sup>35</sup> Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramìn rihuatuk, məgkiar huvə.

<sup>36</sup> Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mìn-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin.

<sup>37</sup> Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru mìnə mìnə narmamə khapəh nisəkkiarjen.”

## 8

*Yesu rimmor nimtətien kirik, maməvigən narman fo taosen  
(Mat 15:32-39)*

<sup>1</sup> Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə mìn misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mìnə mə,

<sup>2</sup> “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə mìnə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisiser, kini nəriə nəviginien rirkək.

<sup>3</sup> To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərəv ye swatuk, nimir rapig, kini rimir, meinai tiksìn kimnhasi-pən isok.”

<sup>4</sup> Kini narmamə kafan mìnə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

<sup>5</sup> Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

<sup>6</sup> Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nipar bred ai, mìn vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor.

<sup>7</sup> Kwaji kəmam tiksìn mìn aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mìn mə tukhavəhsi-pən mìn kimi narmamə ai.

<sup>8</sup> Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nipərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven.

<sup>9</sup> Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə.

<sup>10</sup> Kini ai iriə kafan narmamə mìnə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun mìnə kape loa kape Moses khamə tuksəm nimtətien kirik  
(Mat 16:1-4)*

<sup>11</sup> Kini ai, Farisi tiksìn khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nimtətien kirik ye nimirə ye nəsaninien kape Nanmìn kape Kughen.

12 Kini Yesu riikin rəpou, meihagh əpır, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkin.”

13 Kini Yesu rəpəh namhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

*Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kaparhia kapə riskai pik*

*(Mat 16:5-12)*

14 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nıpər bred kirikianə əmə.

15 Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”\*

16 Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kinnhapəh nhavəhyen bred uə?”

17 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik.

18 Nımrımıə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narımnar yame kitawə kimisor.

19 Nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, makapır-pır, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtıp kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

20 Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

21 Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

*Yesu rımnor huvə nımrın pis kirik rhuvə min*

22 Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrın pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran.

23 Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrın, kini mərəhu-pən kwermın iran, mımə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

24 Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mımə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

25 Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrın, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrın rəmtir, məm huvə nar.

26 Kini Yesu rher-pən kin mamni mımə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nıvənien yerkwanu e nımasi-pən ikin.”

*Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo*

*(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

27 Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək

**8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 \* **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44

mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

<sup>28</sup> Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksin khamə Ik e Jon Baptaes; tıksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tıksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

<sup>29</sup> Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rımə, “Ik e Kristo.”\*†

<sup>30</sup> Kini ai Yesu rini-əhu ətən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Yesu rımnəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrımhə, kini mımragh mın*  
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

<sup>31</sup> Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mınə mımə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmheyen ye narımnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə mınə Isrel, mınə jif pris mınə, mınə namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nıpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakımragh mın.”

<sup>32</sup> Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rımını.

<sup>33</sup> Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mınə, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikın e! Nərigien kafam rıpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

*Yermamə kape Yesu tukrətə ye narımnar yame in atuk rorkeikei*  
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

<sup>34</sup> Yesu rokrən kin narmamə mıfam aikin a, mınə narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmheyen rəmhen kin nəmheyen ye nımheyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

<sup>35</sup> Yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasiyen kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin.

<sup>36</sup> Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei.

<sup>37</sup> Mərig nar kirik rirkək mın tuk nıvəhyen nımri nımraghien kafan.

<sup>38</sup> Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mınə nəgkiarien kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə mınə ye neihuəyen kape Rımik.”

## 9

<sup>1</sup> Kini Yesu rini-pən mın, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tıksin kasarə ikın e to khapəh nhamheyen miseriaji nıpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin*  
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

<sup>2</sup> Nıpig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mınə Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimırhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə nıprai Yesu rukrekin muə mor pisin.

**8:28:** Mak 6:15 \* **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mınə “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kin tuk nıvəh-mıraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 **8:38:** Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30

<sup>3</sup> Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin.

<sup>4</sup> Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

<sup>5</sup> Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikən e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

<sup>6</sup> (Khrigın, kini Pita rimməgkiar apnapig əmə).

<sup>7</sup> Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

<sup>8</sup> Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

<sup>9</sup> Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nırhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

<sup>10</sup> Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nıpran ramni naha?”

<sup>11</sup> Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” *(Mal 3:1)\**

<sup>12</sup> Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimməkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ †

<sup>13</sup> Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəripən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

*Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik*

*(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

<sup>14</sup> Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khap-saah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə.

<sup>15</sup> Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

<sup>16</sup> Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

<sup>17</sup> Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmır iran, mamor in reinein nəgkiarien.

<sup>18</sup> Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimır-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nıpran rikimkin pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

<sup>19</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nıpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

<sup>20</sup> Kini kharəh mhauə kimin. Nıpig nanmin has rimməm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.

**9:7:** Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18    \* **9:11:** Emru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.    **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6    † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14

21 Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “?Rimnor məknekın m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun.

22 Nipig ripsaah nanmın has raməsua-pən kın ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

23 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

24 Məknekın, rīm pikwarien ai rok-rapomh mını mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik mın iram!”

25 Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmın has mımə, “Ik nanmın hah. Nımətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mipəh mın nuəyen tukun.”

26 Məknekın nanmın ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rətəmnimın kini mətə iran. Kini iriə kisəm niprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.”

27 Mərig Yesu rivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter.

28 Kini Yesu rauru-pən mın imə, iriə pisin əmə kafan narmamə mınə kınh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmın has a?”

29 Kini Yesu rımə, “Nanmın has yamə mine kisor məknekın, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.”‡

*Yesu rımını-ərhav mın mə tukrimhə  
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

30 Kini khatərhav-pən mın aikın mamhavən misapita yerkwanu mınə e Galili. Mərig Yesu rıpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin,

31 meinai In raməwhag kimi kafan narmamə mınə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kın Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mınə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisə, Kughen tukror mın Yo yakimragh.”

32 Mərig narmamə mınə kafan khapəh nharkunien niprai nəgkiarien a. Mhagin mın kın naiyohyen kın nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?*

*(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

33 Kini khatərhav-pə mın ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə mımə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mınə tuk naha?”

34 Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kımnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mınə tiksın.

35 Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kın kafan narmamə twelef khauə, kini mını-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rımə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kın əmə kape narmamə.”

36 Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mirəh-si haktə, mını-pən tuk əriə mımə,

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23      9:26: Mak 1:26      ‡ 9:29: Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmın has yamə mine kisor məknekın, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginiyen, rirkun nəkotayen əriə.”      9:30: Jon 7:1      9:31: Mak 8:31; 10:32-34      9:32: Luk 9:45      9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26



<sup>37</sup> “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rīpəh nīni-hahyen ətawə, kitawə kirik en  
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

<sup>38</sup> Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rīpəh nien mə kitawə kirik.”

<sup>39</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nīmətətien kin, to rīpəh narar-minien mini has nhagik.

<sup>40</sup> Yermamə yame rīpəh nīni-hasien ətawə, in kitawə kirik.

<sup>41</sup> Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

<sup>42</sup> Kini Yesu rini min mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet kirik ye nīpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

<sup>43</sup> Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nīpisien.

<sup>44</sup> In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nīpisien. §

<sup>45</sup> Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir.

<sup>46</sup> In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nīpisien.\*

<sup>47</sup> Kini tukmə nīmrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nīmrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nīmrim kwis mir.

<sup>48</sup> In aikin

“ Sirət minə to khapəh nhamhəyen,  
Kini nap min to rapəh nīpisien.’

(Aes 66:24)

<sup>49</sup> “Nap tukrəsaaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien.

<sup>50</sup> Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinuyen.”

## 10

*?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?  
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rarə mītərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmīr apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimmhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

9:37: Mat 10:40    9:40: Mat 12:30; Luk 11:23    9:41: Mat 10:42    9:43: Mat 5:30    § 9:44: v.

44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. \* 9:46: v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 9:47: Mat 5:29

2 Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kın naiyohyen əutən kirik mə tüksəm-ru mə tukrını nəgkiarieren kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovın? ?Ramakapır loa uə nıkam?”

3 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Naha e loa Moses rımivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

4 Kini iriə khamə, “Moses rımneighan kın mə yerman rirkun nıraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kımın, kini məpəh in.”\*

5 Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Moses rımırai loa en meinai kapəmia kapə riskai pık.

6 Mərig kupən, nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mıne piraovın.’ *(Jen 1:27)*

7 Ror məknakın mə yerman tukrəta ye rımni mıne nısını, kini iriu piraovın mwarə kirikianə.

8 ‘Tukwarə mə nıprairiu kirikianə.’ *(Jen 2:24)* Kini iriu kwis tukwarə kirikianə.

9 Meinai Kughen rıməviəfugin məknakın əriu, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriu.”

10 Kini ai, Yesu mıne kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən mın kın.

11 Kini In rını-pən mın tuk əriə mımə, “Yerman yame rapəh kafan piraovın mamvən mamarkurək-pən mın ye piraovın pısın, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovın.

12 Kini piraovın yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən mın ye yerman pısın, in mın ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

*Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə mınə  
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

13 Kini narmamə tiksın khapık kapəriə kwajikovə mınə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə mınə kape Yesu kımnhani-əhu əriə.

14 Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mınə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mıne kisəmhen kın kwajikovə mınə en.

15 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rıkin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kın kwajikovə, to rapəh nıvənien ye Rao ye Neai.”

16 Kini In mıpık kwajikovə mınə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə.

*Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin  
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)*

17 Kini Yesu rarə, mapitan kın əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənımkur ye nımın. Mını-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mıne yakamarə rerin?”

18 Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nıhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.

19 Ik nakwirkun ta loa yame Moses rımını mə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napır-pənien tuk piraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nını-apnapıgien nar meikuə kın ye yermamə kirik. Kini mıpəh

\* **10:4:** Nəgkiarieren e raməmır ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3

neikuøyen kin nækrahøyen. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisnim.’”†

<sup>20</sup> Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

<sup>21</sup> Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanøyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

<sup>22</sup> Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

<sup>23</sup> Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mimə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə.”

<sup>24</sup> Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarieren ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru iran.‡

<sup>25</sup> ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

<sup>26</sup> Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

<sup>27</sup> Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

<sup>28</sup> Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

<sup>29</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kape Kughen,

<sup>30</sup> narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.

<sup>31</sup> Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min  
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

<sup>32</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun.

<sup>33</sup> Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə

† 10:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ 10:24: Nakirkun ninuyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniən ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30

tukshopni Yo. Miseighan-pən kın Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel,

<sup>34</sup> pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipiğ yame ror kisisər kın.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kın nar kirik tuk Yesu  
(Mat 20:20-23)*

<sup>35</sup> Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

<sup>36</sup> Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

<sup>37</sup> Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nipiğ lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

<sup>38</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kın nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kın yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nipiğ əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran?”\*§

<sup>39</sup> Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhəyen rəmhen kın yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nipiğ əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran.

<sup>40</sup> Mərig nar yame nakwaiyoh kın, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein niwəhsi-preyen. Mərig Kughen rımivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımını-ta mımə iriə tuksəkwətə ikin.”

<sup>41</sup> Nipiğ narmamə minə tıksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kın nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kın, niemhaa rhai əriə tukun.

<sup>42</sup> Kini Yesu rokrən kın əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kın əriə.

<sup>43</sup> Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakın. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrīvəh nehuəyen rapita əmiə minə tıksin, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kın kirik kapəmiə.

<sup>44</sup> Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kın yasitu kapəmiə fam

<sup>45</sup> meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə taksor atuə kın kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kın kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kın kape narmamə fam.”\*

*Yesu rımnor huvə nımri Batimeas  
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

<sup>46</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kın. Kini nımrin pis kirik ramkwətə ye nıkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nipiğ fam in ramawə-pən kın mane tuk narmamə.

---

**10:34:** Mak 8:31; 9:31    \* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50    § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rımnəgkiar kın nuhpikınien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikınien mırı əmə nıpran.    **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9    **10:42:** Luk 22:25-26    **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35    \* **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kın nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rımırai.

<sup>47</sup> Kini nīpīg in rīmnārig mē Yesu, yemā Nasaret, ramuā, ramokrān kīn mamni mē, “!Yesu! !Kwānārāus kape King Deved! Yakorkeikei mē rīkim tukreihuā tuk yo.”

<sup>48</sup> Kini narmamā khapsaah kisāgkiar-pān skai kīmin, mhamā, “!Ah! Pim.” Mārig in ramrīrpīn āmā ye nokrānien. Mamni mē, “!Kwānārāus kape King Deved! Yakorkeikei mē rīkim tukreihuā tuk yo.”

<sup>49</sup> Kini Yesu rarar, mīni-pān tuk āriā mīmā, “Hani-pān tukun mē ruā.” Kini iriā khavān mīsokrān kīn nīmrīn pīs ai, mhamā, “Eh. Agien. Yuvān. Ramokrān kīn ik.”

<sup>50</sup> Kini nīmrīn pīs a rarar māknekin mēpākiak-ta kīn kafan kot, kini mīvān mām Yesu.

<sup>51</sup> Kini Yesu rīni-pān tukun mē, “?Nakmā jakor naha nhagin kīmik?” Kini rīni-pān tukun mē, “Yhajoun. Yakorkeikei mē nīmrīk tukrarha, pēh yakām nar.”

<sup>52</sup> Kini Yesu rīni-pān tukun mē, “Rhuvā āmā. Takamvān. Nhatātāyen kafam rīmnor ik nakwahuvā mīn.”

Māknekin nīmrīn rarha. Kini rām nar. Kini ai in mīkwasig kīn Yesu.

## 11

*Yesu rīmavān Jerusalem mor āpu mē in king  
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

<sup>1</sup> Kīnāmhavān pakā tuk Jerusalem, mhatārhav-pān yerkwānu mir kīraru, nhagriū e Betfas mīne Betani, ipakā tuk tukwas kīrik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pān kīn yermamā kīraru kafan, mīmā

<sup>2</sup> “Takravān yerkwānu a nakaravaag-pān ikin. Mwām kwaji dongki kīrik kīpēh nāsua-hanāyen iran, kīmīrkwāji. Nakrarsīn, mwāsig mīrauā.

<sup>3</sup> Kini tukmā yermamā kīrik raiyoh-pre āmiru mīmā, ‘?Nakwhawor mawor māknekin?’ Nakrani-pān tukun mīrāmā, ‘Yermaru rīmā tukrāsua ye dongki e. Pēh nien mē tuk tu, rarpīn-pre mīn.’ ”

<sup>4</sup> Kini ai, kīravān mwām kwaji dongki ai ramārer ye nīkar swatuk. Kīmīrkwāji ipakā tuk kwāruā ye nīmā kīrik. Kini kīrarsīn,

<sup>5</sup> narmamā tīksīn kasārer aikīn mīnāsaiyoh āriū mhamā, “Eh. Kwārā mir. ? Nakwhawor marīrsīn dongki e?”

<sup>6</sup> Kini iriū krāni-pān nāgkiariēn yame Yesu rūni-pān ta tuk āriū. Kini nāmā mīnā ai kīseighan kīn.

<sup>7</sup> Kīrarāh dongki ai mīrauā mwām Yesu. Mīravāhsi-ta kot kapāriū mawāpeinā-pān ye nīmetai dongki. Kini Yesu rāsua iran.\*

<sup>8</sup> Narmamā khapsaah kīsātu kot kapāriā mīmhahuvā-pān kīn kīmi swatuk; kīnī mīsārai nīmar nai mīsātu-pān mīn ye swatuk.

<sup>9</sup> Narmamā yamā mīne kasākupān kīn Yesu kīnī mīne yamā mīne kīmnhakwasig kīn kasokrān ehua mamhani, “!Sāgnāgin Kughen!†

Pēh khawāhsi-haktā Kwān e ramuā ye nhag Yermaru.

<sup>10</sup> Narmaruyen kupān kape kapātawā kaha Deved ruauā mīn.

!Sāgnāgin Kughen yerpīrig!‡

(Sam 118:25, 26)

<sup>11</sup> Kini Yesu rītārhav-pān Jerusalem mīvān ye nīmā ehua kape Kughen, kīnī mamātāmā. Rīnenāiyu ta, iriā kafan narmamā twelef, kharerīg-pān mīn yerkwānu kīrik, nhagin e Betani.

<sup>10:52:</sup> Mak 5:34 \* <sup>11:7:</sup> Yesu ramkwotā-pān ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauā mīnor nāfrakisīn kīn. † <sup>11:9:</sup> Kīmnhani mē, “Hosana.” Kini nīpran rīmā, “Vāh mīragh āmawā,” uā, “Sāgnāgin Kughen.”

‡ <sup>11:10:</sup> Kamāni nīpe e ye nīpīg kape Pasova.



*Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin*  
(Mat 21:18-19)

<sup>12</sup> Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərəv.

<sup>13</sup> Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai riphə neriaji-hanəyen nipiɡ tukrikuə iran.

<sup>14</sup> Kini Yesu rəɡkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukriphə min nənien kwənkwan tuk nipiɡ kirik.”<sup>§</sup> Narmamə kafan minə kisərig nəɡkiarien ai.

*Yesu rimnakota narmamə yamə mine kasor nar apnərig ye nimə ehua kape Kughen*

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

<sup>15</sup> Nipiɡ khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.\*

<sup>16</sup> Kini mimi-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen.

<sup>17</sup> Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

<sup>18</sup> Yesu rinaməɡkiar, kini narmamə kisakur kin, misəgien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhəgin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen.

<sup>19</sup> Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

*Yesu rimnavhag kin nuhpikinien kape nai a figtri*  
(Mat 21:20-22)

<sup>20</sup> Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə.

<sup>21</sup> Kini Pita, rikin raiyu məsik nəɡkiarien kape Yesu. Mimi-pən tukun mə, “! Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”<sup>†</sup>

<sup>22</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen.

<sup>23</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mimi-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis.

<sup>24</sup> Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar naka-saiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh.

<sup>25</sup> Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik riphə nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukriphə min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə.

**11:13:** Luk 13:6    **§ 11:14:** Yesu rəɡkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mimi məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.    \* **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesu kirik ye Sek 14:21.    **11:18:** Mak 14:1    † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan.    **11:23:** Mat 17:20    **11:24:** Mat 7:7    **11:25:** Mat 6:14-15

<sup>26</sup> Kini mærig tukmæ kimiæ nakasor tai tævhagə hah, Kughen mîn tukrarpîn mîn tai tævhagə hah kapəmiæ.”‡

*Namehuə mînə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rîmasip-kaa*

*(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)*

<sup>27</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə mînə khatərhav-pə mîn Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris mînə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə,

<sup>28</sup> “?Nakamhawor narimnar mînə e? ?Pa nhagin rîmivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

<sup>29</sup> Kini Yesu rîni-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rîmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar mînə e.

<sup>30</sup> ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rîmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

<sup>31</sup> Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə mînə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rîmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mærig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rîmivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

<sup>32</sup> Mærig to khapəh mîn nhaniyen mə, yermamə əmə rîmivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə mînə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

<sup>33</sup> Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rîni-pən tuk əriə mîmə, “Əhə. Mærig Yo mîn to yakpəh nînipre-mîni-ien mə Pa nhagin rîmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar mînə e.”

## 12

*Yesu rîmîni nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep*

*(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

<sup>1</sup> Yermamə kirik rîmnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksîn, tukhapik nəriə tiksîn, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav mîn aikin mivən ye tanə pisin.

<sup>2</sup> Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan.

<sup>3</sup> Mærig iriə kisasar, mharaptəək kin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin.

<sup>4</sup> Kini yamehuə ai rarə mher-pən mîn kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun.

<sup>5</sup> Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən mîn kin yermamə kirik mîn. Mærig khauh mîn mishopni. Kini mærig yemehuə ai kape plantesen rher-pən mîn kin kafan tiksîn narmamə khavən; narmamə mînə ai kisor ahas pən mîn tuk əriə. Tiksîn kasərkis-ərkis əriə; kini tiksîn kimuh əriə, khopni əriə.

<sup>6</sup> Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən mîn kin

‡ 11:26: Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksîn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rîmirai əfrakis uə nikam. 12:1: Aes 5:1-2

mə tukrivən. Ye nərigien kafan rımə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’

<sup>7</sup> Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’

<sup>8</sup> Məknekin kharaptəəkən, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”\*

<sup>9</sup> Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehua tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin.

<sup>10</sup> Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını mımə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.

<sup>11</sup> Nar e Kughen Yermaru rımnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

<sup>12</sup> Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəəkən Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarın kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)*

<sup>13</sup> Kini nəmehuə minə tiksin kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarieren kirik rıpəh nəmhenien.

<sup>14</sup> Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rıpəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?

<sup>15</sup> ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksin. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

<sup>16</sup> Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

<sup>17</sup> Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarieren kape Yesu, kisakur pik kin.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarın kape nimraghien rerin*

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

<sup>18</sup> Kini Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nimragh-minien ye rao ye neai.

<sup>19</sup> Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikır piraovın ai

\* **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54 **12:17:** Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8

tukreimæk.' Ye nariġien a, iriu kirirkun niraaptarakinien nhag piauni yame rimamhə.†

<sup>20</sup> Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə.

<sup>21</sup> Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin

<sup>22</sup> meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. Kini en piraovin a rimhə min.

<sup>23</sup> Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

<sup>24</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen.

<sup>25</sup> Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisarkurəkien. Norien kape narkurəkien rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai.

<sup>26</sup> Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rimirai tu, mə Moses rimnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rimnamni-pən tukun mimə, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.' (Eks 3:2,6)

<sup>27</sup> !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!"‡

### *Naha loa in rehuə pik*

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

<sup>28</sup> Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərig nəgkiarien minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamaiyoh pən In mimə, "?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəripanien?"

<sup>29</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mimə,

"!Kimiə nəmə Isrel! !Taksəriġ huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen.

<sup>30</sup> Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nariġien kapəmiə, mine ye nəsaninien kapəmiə.' (Dut 6:4-5)

<sup>31</sup> Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

"Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.' (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e."

<sup>32</sup> Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, "Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru.

<sup>33</sup> Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye nariġien kapətawə, mine ye nəsaninien kapətawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk

† 12:19: Moses rimini məknekin ye Dut 25:5-6. ‡ 12:27: Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. 12:28: Luk 10:25-28

ətawə minə. Nəri-pəniēn loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nīvəhsi-pəniēn kimi Kughen.”

<sup>34</sup> Kini Yesu rəm mə nəgkiariēn kape kwən a rhuvə pik, kini mīni-pən tukun mīmə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyēn Yesu kin nəgkiariēn skai kirik.

*Yesu rīmivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyēn autən kafan  
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)*

<sup>35</sup> Kini Yesu rīvən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mīmə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved?”

<sup>36</sup> Mərig, səmru, Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,  
“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipiḡ jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’ ’§ (Sam 110:1)

<sup>37</sup> Kini Yesu rirpīn mīmə, “Ye nəgkiariēn e, Deved rīmnoqrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

<sup>38</sup> Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nīvəhsi-pəniēn neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowīə kin əriə mhasiai əriə.

<sup>39</sup> Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənəmhaan kape nisaiyen.

<sup>40</sup> Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh mīn mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpīniēn kapəriə tukriskai rapita.”

*Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen  
(Luk 21:1-4)*

<sup>41</sup> Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənəmhan yame kīvəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə.

<sup>42</sup> Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rīvəhsi-pən əmə siren\* kiraru.

<sup>43</sup> Kini Yesu roqrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksīn kimnhavəhsi-pən.

<sup>44</sup> Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nīpar mane, mamhapəh nīpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rīmivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nīmri nəviginien kin nan.”

**12:33:** 1 Saml 15:22; Hos 6:6 § **12:36:** Kughen rīmīni-pən nəgkiariēn e tuk King Deved. \* **12:42:** Yesu to rapəh nīniyen “siren” mərig rīmə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” **12:43:** 2 Kor 8:12



## 13

*Yesu rini-mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir*

*(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

<sup>1</sup> Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapiə ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

<sup>2</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapiə iran, kipəh nipəhyen kirik.”

*Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig*

*(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)*

<sup>3</sup> Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In.

<sup>4</sup> Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ? narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

<sup>5</sup> Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə.

<sup>6</sup> Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə.

<sup>7</sup> Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.

<sup>8</sup> Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

<sup>9</sup> “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimir mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimir nəmasur kape gavman mine ye nimir nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə.

<sup>10</sup> Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua.

<sup>11</sup> Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimir mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, “?Jakhawni-pən tuk əriə?” Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikin-hermiə.

<sup>12</sup> “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə.

<sup>13</sup> Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

*Nahasien ehuə apa Jerusalem*

*(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)*

<sup>14</sup> Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame

roriah pik nar,' ramərer ye kwənmhan yame rīpəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar.

<sup>15</sup> Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nivəniēn imə tuk nīpikien narimnar kafan.

<sup>16</sup> Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to rīpəh nivəniēn yerkwānu tuk nīwəhyen kafan neipən.

<sup>17</sup> !Man! Riskai pik tuk nīpiraovīn yamə mine kisor tīpriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik.

<sup>18</sup> Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mirəh əmiə ye nīpig kape nəhig

<sup>19</sup> meinai nahasien ehūə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nīpig kirik rəmhen kin nahasien a.

<sup>20</sup> Mərig Kughen rīmnəraitā nīpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rīmnərai nīpig a mə tukrīvəh miragh narmamə yamə mine In rīmirpen əriə mə kafan narmamə minə.

<sup>21</sup> "Nīpig a, tukmə kirik rīmə, 'Səmru. Kristo e,' uə yermamə kirik rīmə, 'Səmru, Kristo en,' mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

<sup>22</sup> Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvīn Kristo misor nīmtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nīvi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə.

<sup>23</sup> Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə."

<sup>24</sup> Kini Yesu rīrpīn mamni-pən tuk əriə mīmə, "Kini nīpig kape nahasien tukruə mor infamien,

" 'Mirh tukrīpis,

Kini makuə to rīpəh mīn nəsiəyen;

<sup>25</sup> Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nīmago-ago tukhaku-kū.' " (*Aes 13:10, 34:4*)

<sup>26</sup> Kini Yesu rīrpīn mīmə, "Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpīsəm Yo, Ji Yermamə, jaksī-pən ye napuə mīvəh nehuəyen mine nīkakien.

<sup>27</sup> Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanīmtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yīmirpen-ta əriə.

<sup>28</sup> Sətərig mīn kin nuhpikīnien kin nai a figtri. Tukmə nīpig yame kwermīn rīnaurə kini nīmarīn rīnəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en.

<sup>29</sup> Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mīnamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

<sup>30</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine rītərhav-pə.

<sup>31</sup> Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mīrarkək, mərig nəgkīariēn kafak to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik.

<sup>32</sup> Mərig narmamə fam kīseinein nīpig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kīmawə yakseinein mīn. Mərig Rīmīk pīsīn əmə In rīrkun.

<sup>33</sup> “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran.

<sup>34</sup> Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi nar-mamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin pusun kimi əriə. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, ‘Takamarha.’

<sup>35</sup> Rəmhen əmə min kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nipig yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkweiha.

<sup>36</sup> Tukmə In ramuə ye naha nipig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapir.

<sup>37</sup> Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nipig fam.”

## 14

### *Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu (Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

<sup>1</sup> Kini nipig a, tukharaptərakin nəviginiyen ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərakin apis-apis Yesu mishopni.

<sup>2</sup> Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərakiniyen In ye nipig kape nəviginiyen ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

### *Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu (Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

<sup>3</sup> Kini Yesu rivən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimnor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

<sup>4</sup> Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e?”

<sup>5</sup> Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri hundred taosen vatu\* kin tuk nivəhsi-pəniyen kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

<sup>6</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.

<sup>7</sup> Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nipig fam.

<sup>8</sup> Piraovin e rimnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo.

<sup>9</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiariyen Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

### *Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan (Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)*

**13:35:** Luk 12:38    **14:3:** Luk 7:37-38    \* **14:5:** Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə.    **14:7:** Dut 15:11    **14:8:** Jon 19:40

<sup>10</sup> Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə.

<sup>11</sup> Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

### *Lodsapa*

*(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)*

<sup>12</sup> Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

<sup>13</sup> Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in

<sup>14</sup> mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimher-pə kin əmrū mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’

<sup>15</sup> Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpīrig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

<sup>16</sup> Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

### *Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə*

*(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

<sup>17</sup> Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan

<sup>18</sup> misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

<sup>19</sup> Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

<sup>20</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin.

<sup>21</sup> Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”†

<sup>22</sup> Kini kiməsəvigin ta, Yesu rīvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e nīprak.”

<sup>23</sup> Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim.

<sup>24</sup> Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nıtawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmīr-ərhav. Tukraiyyu mivəh miragh narmamə rehuə.

<sup>25</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meri-aji minim min ye rao ye neai.”

**14:12:** Eks 12:6    **14:18:** Sam 41:9    † **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nīprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.”

**14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20

26 Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rini-pən mən tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,  
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

27 Kini Yesu rini-pən mən tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,  
“Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip mənə,  
kini sipsip kafan mənə tuksaiyu rik rik.” (Sek 13:7)

28 Kini Yesu rirpən mənə, “Mərig nipiğ jakimragh mən, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

29 Mərig Pita rini-pən tukun mənə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksən tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rirpəh nimirien.”

30 Kini Yesu rini-pən tukun mənə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

31 Mərig Pita rarə mən-pən skai mən mənə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə mən nəgkiarien kirikianə.

*Yesu rirpən mənə apa Getsemane maməhuak  
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

32 Kini ai iriə khavən mən apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mənə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

33 Kini In mikir Pita mənə Jemes mənə Jon, irisir mən. Rikin rərhakis pik.

34 Kini rini-pən tuk ərisir mənə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmər eikin e, marharha-huvə.”

35 Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mənə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”

36 Kini mənə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mənə tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

37 Kini ai In rirerig-pə mən tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipiğ kwakwə uə?”

38 Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig niraime rəpou.”

39 Kini ai In mirerig mən maməhuak. Mən-pən əmə mən nəgkiarien a.

40 Kini ai mirerig-pə mən, məm irisir kwərhapir yeru mən, meinai napirien rimirisir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

41 Kini ai In rivən mən. Marə muə mən yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipiğ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has mənə.

42 Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagien tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir mənə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmir mənə kape Yesu khauə mharaptərikin In  
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

‡ 14:26: Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksən ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksən ye Ol Sam 115-118. 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 14:31: Jon 11:16 14:32: Jon 18:1 14:34: Jon 12:27 § 14:36: Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38



43 Yesu ramægkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ririhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a.

44 Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

45 Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin.

46 Kini ai iriə khauə mharaptərəkkin Yesu.

47 Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.\*

48 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo?

49 Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

50 Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran.

51 Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkkin kwən a,

52 rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

*Yesu rimnərer ye nimir kaonsel*

*(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)*

53 Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin.

54 Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp.

55 Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡

56 Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

57 Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə,

58 “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkkinien.’ ”

59 Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

60 Kini ai, hae pris rərer ye nimiria mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

61 Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

\* 14:47: Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a. 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20  
 14:50: Sam 31:11 † 14:52: Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ 14:55: Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. 14:58: Jon 2:19-21

<sup>62</sup> Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

<sup>63</sup> Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In?

<sup>64</sup> Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə. §

<sup>65</sup> Kini tiksın kışekimter masərig-əwhin. Tiksin kisarkis-ətərəkin nimirin mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”\* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

*Pita rimini mə in reinein Yesu*

*(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)*

<sup>66</sup> Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə.

<sup>67</sup> Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamk-wasig kin yemə Nasaret e Yesu.”

<sup>68</sup> Mərig Pita rimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə.†

<sup>69</sup> Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.”

<sup>70</sup> Mərig Pita rimini neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

<sup>71</sup> Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mimə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

<sup>72</sup> Məknekin, man rəkakə mikiraru. Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarieren yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyen mikiraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rikin rərhakis masək.

## 15

*Yesu ramərer ye nimir Paelat*

*(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)*

<sup>1</sup> Yenpig-enpig əgkəp, jif pris, mine nəmehua kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksın min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarieren kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehua kirik kape Rom.

<sup>2</sup> Kini ai Paelat raiyoh In mimə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Nəfrakisien e nakamni.”

<sup>3</sup> Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu.

<sup>4</sup> Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarieren? Əmru. Kamhani nəgkiarieren rehuə iram.”

<sup>5</sup> Kini Paelat rimməm mə Yesu ripəh niniyen nar kirik, rakur.

§ 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. \* 14:65: Aesea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimir Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam. † 14:68: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmir ye kwəruə kape rukwanu a. 15:1: Luk 22:66 15:5: Aes 53:7; Mak 14:61

*Paelat rimə Yesu tukraməkeikei mīmha*  
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

<sup>6</sup> Ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə ririsin kirik ramvən.

<sup>7</sup> Kini narmamə tiksın kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tiksın. Iriə kirik, nhagin e Barabas.

<sup>8</sup> Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kirik ye kalabus.

<sup>9</sup> Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?”

<sup>10</sup> In ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərhəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

<sup>11</sup> Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas.

<sup>12</sup> Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mīmə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

<sup>13</sup> Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

<sup>14</sup> Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rinnor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

<sup>15</sup> Kini Paelat rimmorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kasarh iakei ye Yesu*  
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

<sup>16</sup> Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə.

<sup>17</sup> Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəərəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə.

<sup>18</sup> Kini masokrən kin mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. ! Kimawə yakamhasiai Ik!”

<sup>19</sup> Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In.

<sup>20</sup> Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin*  
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

<sup>21</sup> Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu.

<sup>22</sup> Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).\*

<sup>23</sup> Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərig Yesu ripəh ninimien.

**15:11:** Wok 3:13-14      **15:21:** Rom 16:13      \* **15:22:** Nəgkiarinen e “Golgota” ye nəgkiarinen kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”      † **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen.

24-25 Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan.

26 Kini kirai-pən nəgkiarinen kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətəkin-pən ye nai kamarkwao kin.

27 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.

28 Məknekin, nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”‡

29 Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yer-mamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə!

30 Intah. Eta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

31 Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In.

32 Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

#### *Yesu rimamhə*

*(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

33 Yerkwəiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok.

34 Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”§

35 Kini narmamə tiksın yamə mine kasərəer aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.”

36 Kini kwən kirik raiyu atkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

37 Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

38 Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpig əgkəp meiwaiyu.

39 Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

40 Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksın masəm In.

41 Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

#### *Josefyemə Aramatia rimirim Yesu*

*(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

15:24-25: Sam 22:18 ‡ 15:28: Nəgkiarinen ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

<sup>42</sup> Nipig a, kamni kimə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə,

<sup>43</sup> Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, məriḡ rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu.

<sup>44</sup> Paelat rimnəriḡ mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

<sup>45</sup> Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu.

<sup>46</sup> Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvriḡ nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehə kirik.

<sup>47</sup> Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriu kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

## 16

*Yesu rimamragh min ye nimhəyen  
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

<sup>1</sup> Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovın rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu.

<sup>2</sup> Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmır ikin. Mirh ririkakun mamhaktə,

<sup>3</sup> karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?”

<sup>4</sup> Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, məriḡ karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

<sup>5</sup> Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur.

<sup>6</sup> Məriḡ rini-pən tuk ərisir mimə, “Takhipəh nirhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Məriḡ In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekın e kimnərəhu ikin.

<sup>7</sup> Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’ ”

<sup>8</sup> Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhipəh nirhini-əsah-pənien tuk narmamə.\*

*Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†  
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

<sup>9</sup> Yesu rarə mimragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmin has seven iran kupən.

**16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 \* **16:8:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarieren kape nəmə Gris kharpin nəgkiarieren ye ves 8 mhamə, “Məriḡ nipiraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarieren kimi əriə mə tukhatarhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgkiarieren Huvə kape Kughen. Nəgkiarieren ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkiarieren ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai.



<sup>10</sup> Kini pian ai rīvən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə.

<sup>11</sup> Mərig nīpig kimisərig mə Yesu rīmimragh mīn kin Meri mīn rīmnam, iriə khapəh nhandien nəfrakisien iran.

<sup>12</sup> Kini ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu rītərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekin pīsīn.

<sup>13</sup> Kini kīrarerig miravən mwəvsao kin kimi narmamə mīnə kafan; mərig khapəh nhandien nəfrakisien iran.

*Yesu rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə mīnə*

*(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

<sup>14</sup> Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu rītərhav-pən mīn tuk əriə; kini məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rīmnaḡkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh mīn nhandien nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə mīnə tiksīn yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rīmimragh mīn.

<sup>15</sup> Kini rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanimtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen.

<sup>16</sup> Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nīmraghien rerīn kimin. Mərig yermamə yame rīpəh nīniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrīni mə tukrivəhsi-pən narpīnien kimin mə tukrivən apa ye nap ehuə.

<sup>17</sup> Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nīmətien tiksīn ye nīmraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmīn has ye narmamə ye nhagik; mharkun mīn nīniyen nəgkiarien pīsīn pīsīn;

<sup>18</sup> mharkun nīrəhyen snek, mərig snek to rīpəh nəsiyen əriə; mharkun nīnimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

<sup>19</sup> Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rīvəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk.

<sup>20</sup> Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikin mīnə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nīmətien rīpsaah ye nīmraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

## Luk

### Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol mine Kimisor.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak mine khapsaah tuksəvhekən.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai?** Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksən kimnhani nəfrakisien iran, tiksən kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəria.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Luk rorkeikei mə tukrini atuaturuk nəgkiarien ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarien kapəria, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

#### *Luk rimirikakun nəgkiarien kafan*

<sup>1-3</sup> Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar mine a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturuk nəvsaoyen kape narimnar mine a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksən kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarien iran mine mə jakirkun huvə narimnar mine a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuaturuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturuk yamə mine kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. <sup>4</sup> Yimnorkeikei mə jakni narimnar mine e tuk ik mə takirkun atuaturuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

#### *Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes*

<sup>5</sup> Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris mine kamokrən kin əria kimə, “Pris mine kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron.

<sup>6</sup> Kini iriu kwətuaturuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien mine iran; mirapəh niwəsikien kirik.

<sup>7</sup> Məriḡ jiriu rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

<sup>8</sup> Kini ruauə atuaturk ye nipiḡ yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

<sup>9</sup> Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə.

<sup>10</sup> Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

<sup>11</sup> Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin.

<sup>12</sup> Kini Sekaraea rəm rakur, miḡin pik.

<sup>13</sup> Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnəriḡ kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon.

<sup>14</sup> Kini takəriḡ rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan,

<sup>15</sup> meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.\* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipiḡ raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək.

<sup>16</sup> Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah khareriḡ-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen.

<sup>17</sup> Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmin mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khreeriḡ-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

<sup>18</sup> Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiahuaru min.”

<sup>19</sup> Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipiḡ m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məḡkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e.

<sup>20</sup> !Etəriḡ-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəḡkiarien meriaji nipiḡ takəm niprai nəḡkiarien e, meinai nimipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəḡkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipiḡ atuaturk kafan.”

<sup>21</sup> Kini ye nipiḡ a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misəriḡ mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen.

<sup>22</sup> Kini rimatərhav-pə, meinein nəḡkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməḡkiar əmə kin kwermim mamvən, neramən rimnarpəvin.

<sup>23</sup> Kini nipiḡ rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rireriḡ-pən yerkwanu.

<sup>24</sup> Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip,

**1:9:** Eks 30:7 \* **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.  
**1:15:** Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

<sup>25</sup> mamni mīmā, “Nar e Kughen Yermaru rīmnor ruə irak. Apa kupən, narik rīrkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rīmnor rhuvə-pə kimi yo, kini rīkik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mīpəh mīn naurisien kin nīmri jir.”

*Agelo kirik rīmīni-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə*

<sup>26</sup> Kini nīpīg Elisabet ror tīpīn mīvəh makuə sikis, Kughen rīmnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rīvən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili.

<sup>27</sup> In mīvəh nəgkiarien kirik mamvən kimi piraovīn kirik nhagin e Meri. Yerman rīpəh hanə nīvənien tukun, mərig kīmīrpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved.

<sup>28</sup> Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mīni-pən tukun mīmā, “Rhuvə, Meri. Kughen rīmnərəhu kafan nīhuvəyen kīmīk, kini mamarə kīmīru min.”

<sup>29</sup> Mərig tīpīr ramuh Meri tuk nīprai nəgkiarien a, mīmā, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

<sup>30</sup> Mərig agelo a rīni-pən tukun mīmā, “Takpəh nīgīnien, Meri, meinai Kughen rīmīrpen mə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kīmīk.

<sup>31</sup> Ror məkneikin, takaməkeikei mor tīpīm. Takaməkeikei mīrəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†.

<sup>32</sup> In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rīpni kupən e Deved.

<sup>33</sup> Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mīne khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

<sup>34</sup> Kini Meri rīni-pən tuk agelo mīmā, “?Jakhawor-pən iran mīne mīrəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

<sup>35</sup> Mərig agelo rīni-pən tukun mīmā, “Nanmīn kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsanīnien kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen.

<sup>36</sup> Kini, əmru, kuum e Elisabet rīnəpīəhuaru pawk, mərig rīnor ta tīpīn kin kwaji yerman kirik. Kīmīni in kimə pīahwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rīnor tīpīn mīvəh makuə sikis.

<sup>37</sup> Narīmnar mīnə e kashajoun-pən mə nar kirik rīpəh norien neineinien tuk Kughen.”

<sup>38</sup> Məkneikin Meri rīni-pən tukun mīmā, “Ǝwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

*Meri rīmavən məm Elisabet*

<sup>39</sup> Kwasīg ikīn ye narīmnar mīnə a, rīpəh norien tu, Meri rīmnarar iman ikīn, mhai mīren nar mīvən apa yerkwanu kirik ye nīkar tukwas mīnə ye provins e Judia,

<sup>40</sup> mauru-pən imei Sekarəea mīne Elisabet. Magien tuk Elisabet,

<sup>41</sup> kini nīpīg Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tīpīn rakur mīkiu; kini Nanmīn kape Kughen rīmnor Elisabet

<sup>42</sup> rok-rapomh mīmā, “!Kughen ramor rhuvə-pre kīmīk rapita nīpiraovīn mīnə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh!

<sup>43</sup> Mərig yakpəh nīrkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nīsīn Yermaru kafak tukruə məm yo.

**1:27:** Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nīpran ramni mīmā Kughen tukrīvəh mīragh narmamə mīfam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23 **1:33:** 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 **1:37:** Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

<sup>44</sup> Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiarīen, kwajikovə e yame raməmīr e ye tīpik ramagien mamkiu.

<sup>45</sup> Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nīmīni nəfrakisien ye nəgkiarīen yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

*Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen*

<sup>46</sup> Məkneikin Meri rīmə,  
 “Ye nīmraghien mīnə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,  
<sup>47</sup> kini rikik ramagien pīk tuk Kughen kafak yame ravəh mīragh yo,  
<sup>48</sup> meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapīg əmə, mərig rīkin raməsīk yo.  
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rīmnor huvə pə kimi yo.

<sup>49</sup> Meinai Kughen e nəsanīnien kafan in rehuə,  
 In rīmnor narīmnar rehuə kimi yo.

Kini nhagin ramərhakə.

<sup>50</sup> Kini rīkin rehuə tuk narmamə yamə mīne kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mīne kīmīsəkupən mīsarə mīne yamə mīne tukpihauə kwasīg ikin.

<sup>51</sup> In rīmnor nar apsipīs mīnə ye nəsanīnien ye kwermīn.  
 Mher yerhav kin narmamə yamə mīne kīsausit ye nətərigien kapəriə.

<sup>52</sup> Mivəh-si-əhu namehuə mīnə ye kapəriə neihuəyen,  
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mīne kapəriə nətərigien reiwaiyu.

<sup>53</sup> Narmamə yamə mīne nīkumhə raməs əriə, In raməvigīn əriə kin nəvigīnien yame rhuvə,  
 kini narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə, In rīmnher yerhav kin əriə, nar rīmīrkək tuk əriə.

<sup>54</sup> In rīmnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok mīnə kafan. Rīkin raməsīk mə rīkin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə,

<sup>55</sup> rīrikakun ye Ebrahim kupən mīne kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarīen yame rīmīni-pən ta tuk kaha mīnə kapətawə.”

<sup>56</sup> Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kīsīsər, kini ai, mīpirerīg-pən iman ikin.

*Jon Baptaes rīmnarha-pə*

<sup>57</sup> Kini nīpig atuatur kape Elisabet rīmauə mə tukreimək iran, kini rīmīrəh tīni yerman.

<sup>58</sup> Kini narmamə yamə mīne kasarə ipakə tukun mīne kafan kwənərəus mīnə kīmīsərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rīkin rehuə tukun mor rhuvə pən məknaikin kīmin, kini iriə kīmnhauə mīsor kīrikianə iriə mīn mə tuksagien kwis.

<sup>59</sup> Kini nīpig pīkwarien a rīmivəh nīpig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kīmin. Kini ipakə əmə kīshen-pən nhagin mə nīfnhag rīmīni e Sekaraea,

<sup>60</sup> mərig nisīni rīmīni-pən mīmə, “Nīkam. Pəh kīshen-pən nhagin mə Jon.”

<sup>61</sup> Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmīru, nhag e Jon rīrkək iran.”

<sup>62</sup> Kini masəgkiar kin kwermīriə mīsaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

<sup>63</sup> Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kīrik pəh tukrīrai-pən nəgkiarīen kīrik aikin, mīrai-pən mīmə, “Nhagin e Jon.” Kīsəm kīsakur pīk kin.



<sup>64</sup> Məkneikin, neramin rihuatuk, mægkiar mamni vi vi Kughen.

<sup>65</sup> Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia.

<sup>66</sup> Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

*Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin*

<sup>67</sup> Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

<sup>68</sup> “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

<sup>69</sup> In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən

<sup>70</sup> raməri-pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə

<sup>71</sup> tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

<sup>72</sup> Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatur

<sup>73</sup> yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə

<sup>74</sup> tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien,

<sup>75</sup> kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

<sup>76</sup> Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatur kafan,

<sup>77</sup> mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

<sup>78</sup> In tukraməkeikei mor məknaikin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai

<sup>79</sup> misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatur kape nəmərinuyen.”

<sup>80</sup> Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuatur yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

## 2

*Yesu rimnarha-pə  
(Mat 1:18-25)*

<sup>1</sup> Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a.

<sup>2</sup> (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nīpīg a, kwən e Kwaerinas in gavman kīrik kape provins e Siria).

<sup>3</sup> Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerīg-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə.

<sup>4</sup> Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kīrik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rīmavən aikin a meinai in kwənərəus kīrik kape King Deved.

<sup>5</sup> Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu.

<sup>6-7</sup> Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nīpīg kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimirin nupan kafan, yerman. Muvriḡ kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

### *Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə*

<sup>8</sup> Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpīg.

<sup>9</sup> Məkneikin agelo kīrik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik.

<sup>10</sup> Məriḡ agelo a rīmīni-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam.

<sup>11</sup> Taktəkun əmə, yermamə kīrik rīmnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rīmīni-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru.

<sup>12</sup> Kini taksəm kwajikovə en kimuvriḡ kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nīmtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

<sup>13</sup> Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəḡin Kughen, mhani mhamə,

<sup>14</sup> “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpiriḡ ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

### *Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu*

<sup>15</sup> Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerīg-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rīmīni-pə tuk ətawə.”

<sup>16</sup> Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao.

<sup>17</sup> Nīpīg kimisəm, kimnhani ərhav nəḡkiarien yame agelo rīmīni ye kwajikovə,

<sup>18</sup> kini narmamə mifam yamə mine kimisəriḡ nəḡkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin.

<sup>19</sup> Məriḡ Meri rīmnətəriḡ əmə kin narīmnar minə e, markut tuk nəriḡien nīpran.

<sup>20</sup> Məriḡ yorwok ye sipsip minə kimnharerīg, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narīmnar m-fam yamə mine kimisəm misəriḡ; rəmhen əmə kin yame agelo rīmīni-ta tuk əriə.

### *Kamhen-pən nhag Yesu*

21 Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

*Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen*

22-24 Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,\* kini ruauə atuaturk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərah Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yəkwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mimə,  
 “Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.” (Eks 13:2, 12)

*Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen*

25 Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimraghien in ratuatuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh miragh nəmə Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruə mikuar yerkin.

26 Nanmin kape Kughen ruini-pən ta tukun mimə tukripəh nimhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rimini mə tukrher-pə kin.

27 Kini Nanmin kape Kughen rimnor rikin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirərah Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narimnar fam yame Loa kape Moses ramni.

28 Məkneikin Simeon rimnəm Yesu, kini mirəh kin kwermən, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mimə,

29 “Kughen Yermaru, promes yame Ik nimini tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərinuyen,

30 meinai yaknə kwajikovə e kin nimirik yame tukriwəh miragh narmamə.

31 Ik nimnor apnəpeinə mə In tukrivəh miragh narmamə,

kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

32 In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pisin pisin minə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

33 Kini rim kwajikovə a mine nisini kwakur pik kin nəgkiarien yame Simeon rimini iran.

34 Kini Simeon rəhuak mimə, “Pəh nihuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mini-pən tuk Meri, nisin kwajikovə a, mimə,

“!Erig-ru! Kughen rimirpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamir,

kini mə tukror min əriə khapsaah khavəh nimraghien.

Kughen rimirpen pawk In mə In ror nimtətien kirik, mərig narmamə tukhani hah In.

35 Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rikim kin nau nisə.”

36 Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahuaru əgkəp. Nipig

2:21: Luk 1:31 \* 2:22-24: Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28. † 2:22-24: Loa e raməmir ye Lev 12:8. 2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

rimnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rimhə.

<sup>37</sup> Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mipiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmır ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Matuakəm mipəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen.

<sup>38</sup> Kini in rimauə atuaturk ye nipig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

### *Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret*

<sup>39</sup> Kini Josef mine Meri kimiwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili.

<sup>40</sup> Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nimraghien.

### *Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen*

<sup>41</sup> Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡

<sup>42</sup> Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a.

<sup>43</sup> Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein.

<sup>44</sup> Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın.

<sup>45</sup> Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem.

<sup>46</sup> Kwarha-kin In nipig kisisər, kini mipiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın.

<sup>47</sup> Kini narmamə mifam kimisəriğ In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan.

<sup>48</sup> Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Erig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

<sup>49</sup> Mərig In rini-pən tuk əriu mimə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nirkunien mə Yo jakaməkeikei maməmır ye Nimə kape Rimik.”

<sup>50</sup> Mərig iriu kirapəh nirkunien niprai nəgkiarien yame rimini-pən tuk əriu.

<sup>51</sup> Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a.

<sup>52</sup> Kini Yesu nipran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

2:39: Mat 2:23 ‡ 2:41: Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. 2:51: Luk 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4

## 3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kɪn nəgkiarien kape Kughen*  
(*Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28*)

<sup>1</sup> Kwasiḡ ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermɪn minə tiksɪn e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia.

<sup>2</sup> In e ye nipig atuatur kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarien kirik kimin.

<sup>3</sup> Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kɪn nəgkiarien kape Kughen. In mamni-pən mɪmə nar-mamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə.

<sup>4</sup> In rəri-pən əmə nəgkiarien yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mɪmə,

“Kwən kirik ramokrən ehua apa ikin ruhiko ikin mamni mɪmə,

‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

<sup>5</sup> Nɪkwətanə minə fam tuksuun huvə,

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,

kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuatur,

kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rɪpiə.

<sup>6</sup> Kini narmamə mɪfam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.’ ” (*Aes 40:3-5*)

<sup>7</sup> Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mɪmə, “! Kimiə naksahas rəmhen əmə kɪn snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kɪn?”

<sup>8</sup> Sor narimnar tiksɪn yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukrɪpəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nɪkam, in nar apnəpig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-mɪn-ien kapier apnəpig ruə rəmhen kɪn kwənərəus kape Ebrahim.

<sup>9</sup> Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik rɪpəh nikuəyen kɪn kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikɪn-pən ye nap.”\*

<sup>10</sup> Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

<sup>11</sup> Kini Jon rini-pən tuk əriə mɪmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəvigɪnien rarə, əhi-pən tiksɪn kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

---

**3:3:** Wok 13:24    **3:7:** Mat 12:34; 23:33    **3:8:** Jon 8:33,39    \* **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikɪnien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrɪvəh-si-pən narpinien kimi əriə.    **3:9:** Mat 7:19



<sup>12</sup> Kini narmamə tıksin yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

<sup>13</sup> Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

<sup>14</sup> Kini mobael minə tıksin kimisaiyoh min mhamə, “? Mərig rhawor irəməwə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, “Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyən mane, kini jaksor nəmhəyən kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmiə.”

<sup>15</sup> Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

<sup>16</sup> Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyən rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhəyən mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.

<sup>17</sup> In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

<sup>18</sup> Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukripi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

### *Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus*

*(Mak 6:14-29)*

<sup>19</sup> Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun.

<sup>20</sup> Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

### *Jon rimnor baptaes ye Yesu*

*(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

<sup>21</sup> Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai,

<sup>22</sup> kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

### *Rip Yesu minə*

<sup>23</sup> Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

<sup>24</sup> Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef  
<sup>25</sup> Josef in ji Matatias,  
Matatias in ji Amos,  
Amos in ji Neham,  
Neham in ji Esli,  
Esli in ji Nangae,  
<sup>26</sup> Nangae in ji Mahat,  
Mahat in ji Matatias,  
Matatias in ji Semein,  
Semein in ji Josek,  
Josek in ji Joda,  
<sup>27</sup> Joda in ji Joanan,  
Joanan in ji Resa,  
Resa in ji Serubabel,  
Serubabel in ji Sealtiel,  
Sealtiel in ji Neri,  
<sup>28</sup> Neri in ji Melki,  
Melki in ji Adi,  
Adi in ji Kosam,  
Kosam in ji Elmadam,  
Elmadam in ji Ere,  
<sup>29</sup> Ere in ji Josua,  
Josua in ji Eliesa,  
Eliesa in ji Jorim,  
Jorim in ji Matat,  
Matat in ji Livae,  
<sup>30</sup> Livae in ji Simeon,  
Simeon in ji Juda,  
Juda in ji Josef,  
Josef in ji Jonam,  
Jonam in ji Eliakim,  
<sup>31</sup> Eliakim in ji Melea,  
Melea in ji Mena,  
Mena in ji Matataha,  
Matataha in ji Natan,  
Natan in ji Deved,  
<sup>32</sup> Deved in ji Jese,  
Jese in ji Obed,  
Obed in ji Boas,  
Boas in ji Salmon,  
Salmon in ji Nason,  
<sup>33</sup> Nason in ji Aminadab,  
Aminadab in ji Admin,  
Admin in ji Ani,  
Ani in ji Hesron,  
Hesron in ji Peres,  
Peres in ji Juda,  
<sup>34</sup> Juda in ji Jekob,  
Jekob in ji Aesak,  
Aesak in ji Ebrahim

Ebrahim in ji Teraha,  
 Teraha in ji Neho  
<sup>35</sup> Neho in ji Serug,  
 Serug in ji Rehu,  
 Rehu in ji Peleg,  
 Peleg in ji Eba,  
 Eba in ji Sela,  
<sup>36</sup> Sela in ji Kenan,  
 Kenan in ji Apaksad,  
 Apaksad in ji Sem,  
 Sem in ji Noa,  
 Noa in ji Lamek,  
<sup>37</sup> Lamek in ji Metusela,  
 Metusela in ji Inok,  
 Inok in ji Jared,  
 Jared in ji Mahalalel,  
 Mahalalel in ji Kenan,  
<sup>38</sup> Kenan in ji Enos,  
 Enos in ji Set,  
 Set in ji Adam,  
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

## 4

*Setan rīmivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu  
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

<sup>1</sup> Nanmīn kape Kughen rīmīkuar ye nīmraghien kape Yesu, kini ye nīpīg ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmīn kape Kughen rīkīr In mīvən apa ikīn ruhiko ikīn.

<sup>2</sup> Aikīn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nārīgien kafan kape nīpīg foti. Ye nīpīg mīnə fam a, In rapəh nəvīginiēn, kini ye nīpīg infamiēn, nīkumhə rəs pīk.

<sup>3</sup> Kini Setan rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiēr e mə rukreikīn muə mor bred kīn.”

<sup>4</sup> Mərīg Yesu rhorpīn mīmə, “Kīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kīmə, ‘Yermamə rīpəh nīmraghien əmə ye nəvīginiēn.’ *(Dut 8:3)*”

<sup>5</sup> Məkneikīn Setan rīkīr Yesu mīvən apa ye tukwas apomh kīrik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kīn kantri mīnə fam ye tokrei tanə,

<sup>6</sup> kini mīni-pən tukun mīmə, “Yo jakərəhu-pre narmaruyen ye tanīmtanə ye kwermīm, mīne nautə kapəriə mīnə fam, meinai narīmīnar mīfam a raməmīr ye kwermīk, kini yakīrkun neighan-pəniēn kīn kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kīmin.

<sup>7</sup> Kini tukmə nakəhuak kīmī yo, narīmīnar m-fam ai ik takor kafam kīn.”

<sup>8</sup> Mərīg Yesu rhorpīn kafan nəgkiariēn mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Taksəhuak əmə kīmī kapəriə Yermaru Kughen, mīsəri-pən əmə kafan nārīginiēn.’ *(Dut 6:13)*”

<sup>9</sup> Məkneikīn Setan rīkīr In mərīp In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nīmə Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp. Kini mīni-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikīn e,

<sup>10</sup> meinai kīmīrai kīmə,  
 “ ‘In tukrher-pə kīn agelo mīnə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

11 Tukharaptərəkın ik kın kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ”  
(*Sam 91:11, 12*)

12 Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarieren mımə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nıkam.’ ”  
(*Dut 6:16*)”

13 Kını Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikın, mapitan kın Yesu mawhin nıpiğ huvə yame tukruə mın tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok*  
(*Mat 4:12-17; Mak 1:14-15*)

14 Kını ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kını nəsaninien kape Nanmın kape Kughen rımikuar ye nımraghien kafan. Kını kımnevsaο kın In rarkurao ye tanə a.

15 Kını Yesu rımnhajoun ye nımə kape nofuginien mınə, kını narmamə m-fam khani vi vi In.

*Nəmə ime Yesu kımisəpəh In*

16 Kını Yesu rımauə Nasaret, aikın rımnehuə ikın kupən. Kını ye Sabat kirik, In rıma vən ye nımə kape nofuginien rəmhen əmə kın yame ramor hanə. Kını mərer mə tukrəvheikın Nəkwəkwə kape Kughen,

17 kını kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kımnapəvın-arpəvın yame profet Aesaea rımırai kupən. Kını ruhatukın nəkwəkwə məm nəgkiarieren yame Aesaea rımırai yame ramni mımə,

18 “Nanmın kape Kughen ramarə irak

meinai In rımırpen yo,

jakəvsəo-ərhav kın nəgkiarieren huvə kimi yavən hah mınə.

Kını In rher-pə kın yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukırısın əriə,

kını mını-pən tuk nımırın pıs mınə mə tuksəm mın nar.

Kını rher-pə kın yo mə jakrısın narmamə yamə mine kasəmır ye kwermi narmamə pısın masərig rahah,

19 mamni-ərhav mə nıpiğ ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh mıragh narmamə.”  
(*Aes 61:1, 2*)

20 Yesu rımnehueikın ta nəkwəkwə a, kını meiwaiyu mivəhsi-pən mın kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə mınə, kını mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kını narmamə m-fam ye nımə kape nofuginien kasarha tım tım iran.

21 Kını In raməgkiar kimi əriə mamni mın mımə, “Taktəkun ai, ye nıpiğ yame nımısərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə mınor nəfrakisien kın.”

22 Kını narmamə mifam kasəgnəgin In, kını kısakur pik tuk nəgkiarieren huvə yamə mine ramni, kını misaiyoh əriə mınə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

23 Kını Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Yakırkun mə takpihani nəgkiarieren akwas e tuk yo yame ramni mımə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nıpram,’ mhani mın mhamə, ‘Narımnar yamə mine yımısərig mə nımnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor mın e, imam ikın.’

24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə.

25 Ye nıpiğ kape Elaeja, nəhig rıpəh nıpien newk kısısər mine makuə sikis, kını nıkumhə ravən ikın mınə fam, nəviginien rırkək. Kını yakni nəfrakisien tuk əmiə mımə, ye nıpiğ a nıpiahuaru kimhə tan kın əriə khapsaah e Isrel,

<sup>26</sup> Mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nīkam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel.

<sup>27</sup> Kini ye nīpig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’\* mərig Elisa rīpəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rīmnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

<sup>28</sup> Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarīen a, niemhaa rhai pīk əriə m-fam.

<sup>29</sup> Kini kisarar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən.

<sup>30</sup> Mərig Yesu rīvən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rīmnəko ta yarmhə ye yermamə kirik  
(Mak 1:21-28)*

<sup>31</sup> Kini Yesu rīmneiwayiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə.

<sup>32</sup> Kini narmamə kimisərig nəgkiarīen kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarīen kafan, nanmīn aikin.

<sup>33</sup> Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmīn has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mīmə,

<sup>34</sup> “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nīmauə mə takoriah əmawə uə? Yakwīrkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!”

<sup>35</sup> Mərig Yesu rīmnəgkiar skai kimin mīmə, “!Ah, pim! !Ita ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmīn hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mīpəh noriahyen in.

<sup>36</sup> Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarīen pīsīn kirik e. Kwən a kafan nəgkiarīen nanmīn aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmīn has minə, kasəta ye narmamə.”

<sup>37</sup> Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah  
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

<sup>38</sup> Aikin, Yesu rarar, mītərhav ye nimə kape nofuginien mīvən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pīk, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə.

<sup>39</sup> Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mīvən mīruk ta nəriə nəvigīnien.

<sup>40</sup> Kini nīpig mīrh natukrivə‡, narmamə kimnhapīk narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermīn irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin.

<sup>41</sup> Kini yarmhə minə mīn kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətəpīg kin əriə tuk nəgkiarīen meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rīmnher-pə kin.

**4:26:** 1 King 17:8-16      \* **4:27:** Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmīr ye tiki yermamə.  
**4:27:** 2 King 5:1-14      † **4:32:** Mat 7:28-29      ‡ **4:38:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’      † **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rīmnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nīrəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nīpig mīrh rīmīviə, Sabat rīnor infamien en, kini kīrkun nīrəhyen yermamə.      ‡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12



<sup>42</sup> Kəni rikwamer kın, Yesu rıtərhav aikın a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kın In, kını nıpig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə.

<sup>43</sup> Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rımnher-pə kın yo mə jakor məkneikin.”

<sup>44</sup> Kını In rınavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

## 5

### *Aposolyamə mine Yesu rımnəkupən mokrən kın əriə (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)*

<sup>1</sup> Nıpig kirik, Yesu rərer ye nıkar-kar nu ehuə kamni kimə Galili\*, kını narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarrien kape Kughen.

<sup>2</sup> Kını In rımnəm kwaji rao kıraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nıpakır misaikwas ye kapəriə net minə.

<sup>3</sup> Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kını Yesu rəkwətə-pən aikın maməvhag kimi narmamə.

<sup>4</sup> Yesu rımnəgkiar infamien, kını mini-pən tuk Saemon mımə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kın net minə mhavi kəməm tiksın.”

<sup>5</sup> Mərig Saemon rini-pən tukun mımə, “Yemehuə, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kın net minə.”

<sup>6</sup> Khavhirə, misaruk kın net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kın kəməm, mharikakun miseikus net minə.

<sup>7</sup> Kını iriə kisokrən-pən kın iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kını khauə misarakə-pən kın kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

<sup>8</sup> Kını Saemon Pita rımnəm, kını rənimkur-pən tuk Yesu mamni mımə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.”

<sup>9</sup> In rımnəgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kın kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi.

<sup>10</sup> Kını Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kın.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mımə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.”

<sup>11</sup> Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narımnar mi-fam mhakwasig əmə kın Yesu, kını mhauə kafan narmamə minə.

### *Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin† (Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

<sup>12</sup> Nıpig kirik, Yesu rımnəriwək mivən yerkwanu kirik, kını kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kını nımhəyen ai rıvəh fam nıpran. Kını rəm Yesu,

**4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23 \* **5:1:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mımə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarrien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kını Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nımrı Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14.

rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənım-pən nıpəghıgın ye nımoptanə, kını mamasək ətgın Yesu mımə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

<sup>13</sup> Kını Yesu rərao-pən mırıp kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanın!” Kını taktəkun əmə nəm həyən e leprosi rəta.

<sup>14</sup> Mərig Yesu rımını-əhu in mımə, “Takpəh nını-ərhavyen narımınar mınə e kını narmamə. Mərig yuvən məm pris kırık pəh in rəm mə nıpram rınor məknen. Kını or sakrefaes kını Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rımını ye yermamə kırık yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kını kafam nəmkimik ruirkək.”

<sup>15</sup> Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikın mınə fam, kını narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərig kın kafan nəgkiarın kını mhamə In tukror huvə nəm həyən mınə kapəriə.

<sup>16</sup> Mərig, nıpig rıpsaah, In ramvən pısın əmə apa ikın kırıkək ikın, maməhuak.

*Yesu rımnor huvə yermamə kırık nıpran rımhə  
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

<sup>17</sup> Nıpig kırık, Yesu rımnhajoun apa nımə kırık, kını Farisi mınə, mınə nəm hajoun mınə kape Loa kape Moses, iriə kasək wətə mın aikın. Kımnhası-pən apa yerkwanu mınə apa provins mir e Galili, mınə Judia, mınə Jerusalem. Kını nəsanınien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mınə kamhamhə.

<sup>18</sup> Ye nıpig a, narmamə tıksın kımnharəh kwən kırık mhauə yame ramapır-pən əmə ye nıkaokao, meinai nıpran rımhə. Kını iriə kısırkeikei mə tukharəh mısərəhu-pən ye nıhu Yesu.

<sup>19</sup> Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikın. Kını kımnhavən apa ye tokrei nımə, mısəhipu ta nıkar nımə kırık, mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kw-erkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

<sup>20</sup> Kını Yesu rəm nhatətəyən kapəriə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yo kırık. Kafam norien has mınə, yakwərəh-si ta fam narpınien iran.”

<sup>21</sup> Mərig nəm hajoun kape Loa kape Moses mınə Farisi mınə, rıkirıə rəsik mımə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pısın əmə In rırkun nıvəh-sitayen narpınien kape norien has kape narmamə. ?Pa mın to rıvəh-si ta?”

<sup>22</sup> Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kını mını-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikın?”

<sup>23</sup> ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kını kımıə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpınien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekınter meriwək mamvən?

<sup>24</sup> Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyən ye tokrei tanə tuk nıvəh-si-tayen narpınien kape təvhagə has.” Kını marə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekınter, mırəh kafam nıkaokao mamvən imam yerkwanu.”

<sup>25</sup> Kını taktəkun əmə, kwən a rhekınter, mırəh kafan nıkaokao məriwək maməgnəgın Kughen mamvən.

<sup>26</sup> Kını iriə m-fam kısıkur pık kın, masəgnəgın Kughen. Khagın, mhamə, “Man, kımısəm əfrakis nar apsipis mınə e towei.”

*Yesu rımnokrən kın Livae*

<sup>27</sup> Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.”

<sup>28</sup> Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərer, mikwasig kin Yesu.

<sup>29</sup> Kini ai, Livae rimaraptəək kin nəviginien ehua kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis.

<sup>30</sup> Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

<sup>31</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

<sup>32</sup> Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

*Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs*  
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

<sup>33</sup> Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Imru. Narmamə kape Jon Bap- taes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

<sup>34</sup> Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam!

<sup>35</sup> Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”‡

<sup>36</sup> Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit.

<sup>37</sup> Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiye.

<sup>38</sup> Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi.

<sup>39</sup> Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

## 6

*Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat*  
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

<sup>1</sup> Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwai, masən kwənkwan.

5:30: Luk 15:1-2    5:34: Jon 3:29    ‡ 5:35: “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə.    6:1: Dut 23:25

<sup>2</sup> Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

<sup>3</sup> Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv.

<sup>4</sup> Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimi-vəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.\* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnəpig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”

<sup>5</sup> Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

*Yesu rimmor huvə yermamə ye Sabat  
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)*

<sup>6</sup> Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mırpəvin.

<sup>7</sup> Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam.

<sup>8</sup> Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mırpəvin mīmə, “Yuə, mərer ye nimri narmamə m-fam.” Kini riven mərer əkupən.

<sup>9</sup> Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “? Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?”

<sup>10</sup> Kini rimmnarha məərəao irəriə, mini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ruhuatuk kin kwermim, rhuvə əgkəp.

<sup>11</sup> Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

*Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef  
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

<sup>12</sup> Kini ye nipig a, Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.

<sup>13</sup> Kini yenpig-enpig, rimmokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mīmə “aposol minə.”

<sup>14</sup> Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,

<sup>15</sup> mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,†

<sup>16</sup> mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

*Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə  
(Mat 4:23-25)*

\* **6:4:** Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. **6:4:** Lev 24:5-9 **6:14:** Jon 1:42 † **6:15:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

<sup>17</sup> Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwānu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon.

<sup>18</sup> Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimnor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə.

<sup>19</sup> Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

*Nagienien mine nahasien*

*(Mat 5:1-12)*

<sup>20</sup> Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.

<sup>21</sup> Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

<sup>22</sup> Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhəpəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

<sup>23</sup> “Kini rīpriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

<sup>24</sup> “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktakun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripior infamien.

<sup>25</sup> !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tīpimiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktakun, meinai, takpissasək rikimiə rəmhə.

<sup>26</sup> !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, rīpriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

*Sorkeikei tikmir minə*

*(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)*

<sup>27</sup> Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə,

<sup>28</sup> kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə.

<sup>29</sup> Tukmə yermamə kirik rəriş nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rəriş. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukriş nərəhsita-minien kafam sot.

<sup>30</sup> Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin.



<sup>31</sup> Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor mīn kimi əmiə.

<sup>32</sup> “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mīne kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nīkam. Yor təvhagə hah mīnə mīn kisorkeikei narmamə yamə mīne kisorkeikei əriə.

<sup>33</sup> ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mīne kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has mīnə mīn kasor əmə nar kīrikianə.

<sup>34</sup> ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kīn narīmnar kimi narmamə yamə mīne kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has mīnə mīn kaseighan-pən kīn narīmnar kimi narmamə yamə mīne tuk nīpig kīrik tukpihawəh-sipən mīn tain rəmhen.

<sup>35</sup> Mərig takasəkeikei mīsorkeikei kapəmiə tikmīr mīnə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narīmnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kīn tain. Tukmə naksor məknekīn, nərokien ehua tukrurə tuk əmiə, kīni takpihauə ji Kughen mīnə yame In Yerpīrig, meinai In mīn ramor huvə pən kimi nəmə has mīnə, mīne narmamə yamə mīne khapəh nhani-vi-vi-yen In.

<sup>36</sup> Rīkimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kīn yame Rīmimiə Kughen rīkīn rehuə tuk narmamə.”

*Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə  
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)*

<sup>37</sup> Kini Yesu rīmīni mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen mīn rəm-pre nar has iram. Takpəh nīni-pənien narpīnien ye narmamə, tamə Kughen rīni-pre narpīnien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kīmik, kīni tukpəh norien tai təvhagə has kafam.

<sup>38</sup> Vəhsi-pən narīmnar, kīni tukwəhsi-pre mīn narīmnar kīmik. Narīmnar khapsaah yame kīvai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermīm. Tukmə nakvəhsi-pən narīmnar rīpsaah, tukwəhsi-pre narīmnar rīpsaah kīmik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rīkəskəh, tukhavəhsi-pre rīkəskəh kīmik.”

<sup>39</sup> Kini Yesu rīmīni nuhpīkīnien mīn kīrik kimi əriə mīmə, “?Nīmriin pis to rīkīr nīmriin pis kīrik uə, to reinein? Nīkam, tamə kīrəviə ye nəkwai nīmri.

<sup>40</sup> Kini studen mīnə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mīne kasətarīg huvə kīn yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə mīsəmhen kīn yhajoun kapəriə.

<sup>41</sup> ?Rhawor nakamhāni nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramərer-pən ye nīmrimīə?

<sup>42</sup> Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nīmrimīə, ?takshawor pən iran mīne mhavəh-si ta nīmoptanə ye nīmri piaumiə? Kīmiə nəmarpəkao eikuə mīnə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nīmrimīə, kwasīg ikīn, nakharkun nisəm-huvəyen nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə.”

*Kwənkwai nai huvə mīne nai hah  
(Mat 7:17-20; 12:34-35)*

<sup>43</sup> Kini Yesu rīmīni mīmə, “Kini nəpgīn kīrik rīrkək yame ramkuə kīn kwənwkan yame kīpəh nənien. Kini to nai has rīpəh nīkuəyen kīn kwənkwan huvə.

<sup>44</sup> Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai mīnə a. Kapīriapir to rīpəh nīkuəyen kīn kwənkwai fig; kīni kwənurkəsik to rīpəh nīkuəyen kīn kwənkwai grep; .

<sup>45</sup> Yermamə huvə, ri kin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, ri kin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim*

<sup>46</sup> Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarien kafak?

<sup>47</sup> Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni.

<sup>48</sup> Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim.

<sup>49</sup> Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

## 7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə*

*(Mat 8:5-13)*

<sup>1</sup> Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam.

<sup>2</sup> Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə.

<sup>3</sup> Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef.

<sup>4</sup> Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a

<sup>5</sup> meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.”

<sup>6</sup> Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin.

<sup>7</sup> Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min.

<sup>8</sup> Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

<sup>9</sup> Nipig Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.”

<sup>10</sup> Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

*Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin*

<sup>11</sup> Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin.

<sup>12</sup> Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a.

<sup>13</sup> Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.”

<sup>14</sup> Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!”

<sup>15</sup> Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

<sup>16</sup> Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimın, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”

<sup>17</sup> Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia\* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukrikkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam (Mat 11:2-6)*

<sup>18</sup> Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm,

<sup>19</sup> kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

<sup>20</sup> Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

<sup>21</sup> Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksın kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksın nanmin has raməmır irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə.

<sup>22</sup> Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.

<sup>23</sup> Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

**7:15:** 1 King 17:23; 2 King 4:36    **7:16:** Luk 1:68    \* **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.    **7:20:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8    **7:22:** Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes  
(Mat 11:7-15)*

<sup>24</sup> Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam!

<sup>25</sup> ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king.

<sup>26</sup> ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig pik rapita profet.

<sup>27</sup> Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,  
“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ *(Mal 3:1)*

<sup>28</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran  
(Mat 11:16-19)*

<sup>29</sup> Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə.

<sup>30</sup> Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəriə.

<sup>31</sup> Kini Yesu rimnəgkiar min mimə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə?

<sup>32</sup> Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’

<sup>33</sup> Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, mərəh nəviginien nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmır iran.’

<sup>34</sup> Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərərien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’

<sup>35</sup> Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

*Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta*

<sup>36</sup> Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin.

<sup>37</sup> Kini piraovin kirik ye taon a in yor tǝvhagǝ hah, rimnǝrig mǝ Yesu ramǝvigin apa imei Farisi. Kini rimavǝn miwǝh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktǝ. Botel a, senta aikin.

<sup>38</sup> Kini in rimauǝ ipakǝ tuk Yesu mǝrer ye nikar nihun, mamasǝk. Nehe nimrin rǝtǝg-pǝn ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwǝnen ye nihu Yesu, mǝnim-pǝn nimrin ye nihu Yesu, mǝtǝg-pǝn senta ye nihun mir.

<sup>39</sup> Mǝrig Farisi e yame rimnokrǝn kin Yesu mǝ tukrǝvigin iriu min, nipig rimnǝm narimnar minǝ e, rikin ruh mǝ, “To kwǝn e profet ǝfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mǝ in yor tǝvhagǝ has.”

<sup>40</sup> Kini Yesu rimini-pǝn tukun mimǝ, “Saemon, yakmǝ jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimǝ, “Yhajoun, ni.”

<sup>41</sup> Kini Yesu rimini mimǝ, “Yermamǝ kiraru, kapǝriu mane rapǝh nǝmhenien, kini yamehuǝ kirik rivǝhsi-pǝn mane kirik kimi ǝriu, mǝ tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwǝh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwǝh fifti taosen vatu†.

<sup>42</sup> Kini mwarǝ miravǝn, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuǝ rimini-pǝn tuk ǝriu mimǝ, “Nǝmhen. Wǝpǝh narpinien mane yame nimirǝvǝh tuk yo.” ?Kini, pa nhagin irǝriu tukrorkeikei pik yamehuǝ a rapita?”

<sup>43</sup> Kini Saemon rini-pǝn tukun mimǝ, “Rikik ramǝsik mǝ yermamǝ yame rimivǝh mane ehuǝ, kini yamehuǝ a ripǝh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pǝn tukun mimǝ, “Nakamni ǝfrah.”

<sup>44</sup> Kini Yesu rarar marha-pǝn mǝm pian a, mini-pǝn tuk Saemon mimǝ, “Saemon. ?Nakamǝm pian e uǝ? Nipig yimauǝ imam ikin, ik nakpǝh niwǝhsi-pǝyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mǝrig pian e in rimnǝkwi nihuk kin nehe nimrin, mǝspir kin nikwǝnen.

<sup>45</sup> Kini nipig yimauǝ, ik nimipǝh nǝturǝm-pǝyen kimi yo. Mǝrig pian e, ravǝhsi-pǝ nisiayen kimi yo mipǝh nipǝhyen.

<sup>46</sup> Ik nimipǝh nhawkien kapǝk kapǝ kin nehe olif, mǝrig pian e rimnǝtǝg pǝn senta ye nihuk yame nimrin rhaktǝ pik.

<sup>47</sup> Kini ror mǝkneikin yakamni-pre tuk ik mǝ yimnǝspir ta fam kafan tǝvhagǝ has yame rehuǝ pik. Ror mǝkneikin mǝ in rorkeikei pik yo. Mǝrig tukmǝ yakaspir tǝvhagǝ has kape yermamǝ yame tǝvhagǝ has kafan rǝkǝskǝh ǝmǝ, kini, rorkeikei mar ǝmǝ Yo.”

<sup>48</sup> Kini Yesu rimini-pǝn tuk pian a mimǝ, “Yakwǝrǝh-si ta ta narpinien kape tǝvhagǝ has kafam.”

<sup>49</sup> Kini narmamǝ minǝ tiksǝn yamǝ mine kasǝvigin iriǝ min, khani tuk ǝriǝ minǝ mhamǝ, “?Naha e yermamǝ yame In ramni mǝ ravǝhsi-ta narpinien kape tǝvhagǝ has kape narmamǝ?”

<sup>50</sup> Mǝrig Yesu rini-pǝn tuk pian a mimǝ, “Kughen rimivǝh miragh ik meinai nimnhatǝtǝ irak. Amvǝn ye nǝmǝrinuyen.”

## 8

### *Nipiraovin yamǝ mine khakwasig kin Yesu*

<sup>1</sup> Kwasig ikin ye narimnar minǝ a, Yesu In rimneriwǝk mamvǝn ye taon minǝ mamtǝrhav mamvǝn yerkwanu minǝ, mamǝvsao-ǝrhav kin nǝgkiarien

<sup>7:37</sup>: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † <sup>7:41</sup>: Gris ramni mǝ kirik rimiwǝh “denari” faef hundred, kini kirik rimivǝh “denari” fifti. “Denari” kirik in rǝmhen kin mane yame kiwǝh tuk wok kape nipig kirikianǝ ǝmǝ. <sup>7:50</sup>: Luk 8:48; 18:42



huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nīpīg a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin,

<sup>2</sup> mine nīpīraovīn tiksīn yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyən pīsīn pīsīn, uə nanmīn has minə kimnasəmir irəriə, məriḡ Yesu rīmnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyən. Nhag nīpīraovīn minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rīmnəko-ta nanmīn hah seven iran;

<sup>3</sup> mine Joana, pīahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nīmə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nīpīraovīn khapsaah. Nīpīraovīn minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nīvəhyen nīmri narīmnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

*Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai  
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)*

<sup>4</sup> Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nīpīg kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rīmini nuhpikinien kirik tuk əriə, mīmə,

<sup>5</sup> “Yermamə kirik rīmavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mīpik mīvitəḡ-ətəḡ fam, kini tiksīn rəsaaḡ-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə mīsən fam.\*

<sup>6</sup> Kini kweru nai tiksīn rəsaaḡ-pən ye tokrei kapiet, murə aihuaa əmə. Kini məriḡ kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin.

<sup>7</sup> Kini kweru nai tiksīn rəsaaḡ-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mīpəh nīkuəyən.

<sup>8</sup> Kini tiksīn rəsaaḡ-əsaah-pən ye nīmoptanə huvə, kini mhaurə, mīseiḡuə, mhakuə kin kwənkwaīriə wan hundred.”

Kini Yesu rīmini ta nəḡkiarien e, mokrən apomh mīmə, “Tukmə kimiə narmamə yame nīmətīrgimiə rarə, sətəriḡ huvə kin nəḡkiarien e.”

<sup>9</sup> Məriḡ narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nīprai nəḡkiarien e kimi əmawə.”

<sup>10</sup> Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, məriḡ yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini məriḡ Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksīn, rəmhen kin yame Profet Aesaea rīmini mə,

“Iriə tuksarhakīn, mīsarhakīn pawk, məriḡ to khapəh nīsəmīen nīpran.

Iriə to kisəriḡ pawk, məriḡ to khapəh nharkunien.’ *(Aes 6:9-10)*

<sup>11</sup> “Nīprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəḡkiarien kape Kughen.

<sup>12</sup> Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiəriə, mamətapiḡ kin əriə mə tukhapəh nhaniyən nəfrakisien ye Kughen, kini In to rīpəh nīvəh-mīraghien əriə.

<sup>13</sup> Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, rīkiriə ragien tukun, məriḡ nuairiə rīpəh neiwaiyu-pīkien, kini nhatətəyən kapəriə ramarə kape nīpīg kwakwə, məriḡ tukmə nəsəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyən.

<sup>14</sup> Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, məriḡ narīmnar khapsaah kiseruk nīmraghien kapəriə, in e, kasətəriḡ pīk kin narīmnar kape

**8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 \* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nīsuvyən wit. † **8:7:** Yesu rīpəh nīniyən kwənurkəsik, məriḡ nəərəus kirik nīrhīn aikin.

nimraghien kapəriä, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasəriḡ rhuvə ye nıprairiä. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei.

<sup>15</sup> Məriḡ yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriä kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, kini rikiriä ratuatuk mi huvə, mamharaptərəkın nəḡkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriä masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

*Nhatətəyen kapətawə rəmhen kın laet yame raməsiä*  
(Mak 4:21-25)

<sup>16</sup> Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiä-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəḡ tebol. Nıkam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar.

<sup>17</sup> Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrıḡ nar kirik, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.

<sup>18</sup> Ror pən, nəḡkiarien e yamə nakasəriḡ, sətəriḡ huvə kın. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəḡkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriä. Məriḡ narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kini misor nar apnapiḡ iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriä raməsik mə iriä kwənhavəh ta.”

*Famle əfrakis kape Yesu, iriä e narmamə yamə mine kasor nəḡkiarien kafan*  
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

<sup>19</sup> Kini ye nıpiḡ a, nisın Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, məriḡ kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kın.

<sup>20</sup> Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisınim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

<sup>21</sup> Məriḡ In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriä e kafak narmamə minə, mine nisınik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik*  
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

<sup>22</sup> Nıpiḡ kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nıkar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə.

<sup>23</sup> Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kın bot; ipakə iriä kisəmnim.

<sup>24</sup> Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasıḡ In, mhamə, “!Yemehuə! ! Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

<sup>25</sup> Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Məriḡ nhatətəyen hiä kapəmiə?”

Məriḡ iriä kisakur mhagin, misaiyoh əriä minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapiḡ mə nimətag mine tahik, məriḡ kawor nəkwani!”

*Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə*  
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

<sup>26</sup> Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nıkar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa.

<sup>27</sup> Yesu rəviə-flak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmın has minə kasəmir iran. In rimipəh nivəniyen ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin.

<sup>28-29</sup> Apa kupən, nipig ripsaah, nanmın has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermın mine nihun ye jen mə tukharaptəra kin tim tim pəh rıpəh noriahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmın has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimnəm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmın has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpırig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

<sup>30</sup> Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmın has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmın has khapsaah kasəmir iran.

<sup>31</sup> Kini nanmın has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

<sup>32</sup> Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmın has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən.

<sup>33</sup> Kini nanmın has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

<sup>34</sup> Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin.

<sup>35</sup> Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmın has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin.

<sup>36</sup> Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimiria kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmın has minə kimnasəmir iran.

<sup>37</sup> Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav.

<sup>38</sup> Mərig kwən a yame nanmın has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə,

<sup>39</sup> “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə  
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

<sup>40</sup> Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin.

<sup>41</sup> Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriü tukravən apa iman ikin

<sup>42</sup> meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimmeriwæk mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In.

<sup>43</sup> Kini piraovın kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nıpiraovın, nitawın rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to rıpəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu,

<sup>44</sup> mukurao-pən ye nımetain, mirap nəpəəg nımrı neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

<sup>45</sup> Kini Yesu rımə, “!Eh! Pa e rırap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rımə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

<sup>46</sup> Mərig Yesu rımını mımə, “Nıkam. Yakirkun mə yermamə kirik e rımirap Yo, meinai yımnerig mə nanmın kafak rımnor huvə yermamə kirik.”

<sup>47</sup> Kini piraovın a ruirkun mə in to rıpəh mın nerkwaigien, rımauə mənımkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nımrı narmamə m-fam rını-ərhav-pən nar yame rımirap Yesu tukun. Kini mını-ərhav mın mə ye nıpig atuatuk yame rımirap In, taktəkun əmə, rımnəsanın mın.

<sup>48</sup> Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rımnor ik naknəsanın. Amvən ye nəmərinuyen.”<sup>‡</sup>

<sup>49</sup> Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik rısi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nımə kape nofuginien, muə, mını-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikır mivən.”

<sup>50</sup> Mərig Yesu rımnərig nəgkiarın e, mını-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nıginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh mın.”

<sup>51</sup> Kini ye nıpig Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nımə kape Jaeras, mını-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikır əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rım piakəskəh e mine nisini, iriə mın.

<sup>52</sup> Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nısasəkien. Piakəskəh e rıpəh nımhəyen; ramapır əmə.”

<sup>53</sup> Mərig iriə kımısarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta.

<sup>54</sup> Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermı piakəskəh a, mını-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.”

<sup>55</sup> Kini taktəkun əmə nanmın rırerig-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəvıginien kirik pəh rən.”

<sup>56</sup> Kini rımni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rını-pən tuk əriu mımə, “Takrapəh nıwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

## 9

*Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen*

*(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)*

<sup>1</sup> Kini ai, Yesu rımnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsanınien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmın has ye narmamə, mımə iriə tuksor huvə mın nəmhəyen mınə.

<sup>2</sup> Kini Yesu rımnher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mımə iriə tuksor huvə mın narmamə yamə mine kamhamhə.

<sup>‡</sup> **8:48:** Nəgkiarın kirikianə əmə yame Yesu rımını-pən tuk pıroavın kirik ye Luk 7:50.

<sup>3</sup> Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.

<sup>4</sup> Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən.

<sup>5</sup> Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

<sup>6</sup> Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsaoərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

<sup>7</sup> Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min.

<sup>8</sup> Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min.

<sup>9</sup> Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.\*

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin*

*(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)*

<sup>10</sup> Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda.

<sup>11</sup> Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

<sup>12</sup> Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

<sup>13</sup> Mərig əmə rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?”

<sup>14</sup> Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.”

<sup>15</sup> Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

<sup>16</sup> Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin.

<sup>17</sup> Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

*Pita rimini mə Yesu in Kristo*  
*(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)*

<sup>9:5:</sup> Luk 10:4-11    <sup>9:7:</sup> Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19    \* <sup>9:9:</sup> Nipig mobael minə kimnharaptəra kin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merkel kirik.



18 Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

19 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh min.”

20 Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

21 Mərig Yesu rimini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk narmamə.

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən*

*(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

22 Kini In rimini-pən min mimə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narimnar khap-saah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukror Yo jakamrəgh min ye nimhəyen kafak.”

23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

24 Yermamə yame ramgin tuk kafan nimrəghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimrəghien rerin.

25 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nimoptanə e, mərig ramarakikin kafan nimrəghien tukun, nanmin tukrerwei.

26 Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rimik.

27 Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərər ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin*

*(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

28 Yesu rimnəgkiar ta, nipig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak.

29 Nipig raməhuak hanə, nimrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin naropigien kape karuəruə.

30 Məkne, Moses mine Elaeja

31 kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhini nimhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.†

32 Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimririsir, kimirhapir kape nipig kwakwə. Mərig nipig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu.

33 Kini nipig kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisər- kafam

9:19: Luk 9:7-8      9:20: Jon 6:68-69      9:22: Luk 9:44; 18:32-33      9:23: Mat 10:38; Luk 14:27

9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25      9:26: Mat 10:33; Luk 12:9      † 9:31: Nəgkiarien Gris atuatuk ramni mə, “kirhəgkiar ye nipig yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimhəyen kafan.      9:31: Luk 9:22      9:32: 2 Pita 1:16-18

kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimnəgkiar əmə mīpəh nirkunien nar yame ramni).

<sup>34</sup> In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrīg əpis əriə. Napuə rimnhorukin əriə, kirhigin pik.

<sup>35</sup> Kirhərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “!In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!”

<sup>36</sup> Kimisərig ta nəgkiarien yame Kughen rimni, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nīpig minə a, kimirhipəh nirkhini-ərhavyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nirkhinyen narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik  
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

<sup>37</sup> Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu.

<sup>38</sup> Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mimə, “Yhajoun. Yako-rkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə.

<sup>39</sup> Nīpig nanmin hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nīpran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nehe nəkwān ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptəra kin in, mīpəh nīpəhyen.

<sup>40</sup> Kini yo yimnəkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

<sup>41</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towēi mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nīpig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

<sup>42</sup> Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

<sup>43</sup> Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərig nīpig narmamə kimisakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu rimnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə,

<sup>44</sup> “Havəh tim tim nəgkiarien e yerkimiə: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.”

<sup>45</sup> Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nīprai nəgkiarien e meinai Kughen rimnerkwaig kin nīprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?  
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

<sup>46</sup> Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

<sup>47</sup> Mərig Yesu rimirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin,

<sup>48</sup> mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rivəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

49 Kini Jon rimiini mimə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

50 Mərig Yesu rimiini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rīpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

*Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu*

51 Kini ruauə ipakə tuk nipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimməsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrerer əswasig kin.

52 Kini In rher-pən kin yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun.

53 Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.‡

54 Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokran kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?”

55 Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu.

56 Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

*Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In (Mat 8:19-22)*

57 Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

58 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

59 Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

60 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimirghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

61 Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawiə kin yo minə tiksın.”

62 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.§”

## 10

*Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu*

1 Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin.

2 Kini rimiini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini

9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 ‡ 9:53: Nəmə Sameriə kasəmakin nəmə Jerusalem. 9:54: 2 King 1:9-16 9:61: 1 King 19:20 § 9:62: Yesu rimiini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrasim, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in rīpəh nəmhenien. 10:1: Mak 6:7

səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.

<sup>3</sup> !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə.

<sup>4</sup> Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə.

<sup>5</sup> Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, 'Pəh nəmərinyen tukramarə eikin e.'

<sup>6</sup> Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrinerig-pre min tuk ik.

<sup>7</sup> Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran.

<sup>8</sup> Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə,

<sup>9</sup> misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, 'Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.'

<sup>10</sup> Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə,

<sup>11</sup> 'Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nımtətien mə nımsor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rımnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.'

<sup>12</sup> Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rımnor ye taon has a Sodom\* kupən.

<sup>13</sup> "!'Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yımnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narımnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mıpihavən ye neipən has, mıpisəsok-əsok ye nımrawk ror nımtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.

<sup>14</sup> Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.†

<sup>15</sup> Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nıkam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien."‡

<sup>16</sup> Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mımə, "Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nımetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nımetairiə kimi Yo, kini nar-

**10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7:** 1

Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6 \* **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6

† **10:14:** Kughen rımnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rımini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24

mamə yamə mine kamhaukreikin-pə nīmetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nīmetairiə kimi Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

*Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mīn*

<sup>17</sup> Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mīn, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmīn has mīnə, məriḡ kimawə yaksəḡkiar ye nhagin, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

<sup>18</sup> Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo yīmnəm Setan rīsi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naropāḡgien reiwaiyu mowhan.

<sup>19</sup> Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek mīnə mine milpedš mīnə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmīr kapətawə e Setan. Kini to nar kirik rīpəh noriahyen əmiə.

<sup>20</sup> In e nəfrakisien. Məriḡ tukmə naksagien, pa rīmə naksagien mə nanmīn has mīnə kasor nəkwaimiə, məriḡ taksagien mə kwərai-pən ta nhagmīə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

<sup>21</sup> Kini ye nīpig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nāgienien yame ramsi-pən ye Nanmīn kape Kughen, kini In raməhuak mamni mīmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpīrig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəḡnəḡin Ik meinai Ik nīmnerkwaig kin nīprai narimnar mīnə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə mīnə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

<sup>22</sup> Kini Yesu rīrpin nəḡkiarīen mīni-ərhav mīmə, “Rimik rīmneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pīsīn əmə rīrkun Tīni. Kini Tīni əmə mine narmamə kafan mīnə, iriə əmə kharkun Rīmni. Iriə e narmamə yamə mine Tīni rīmīrpen ta əriə mə In tukror əpu Rīmni tuk əriə.”

<sup>23</sup> Kini Yesu rarar məḡkiar əmə kimi kafan narmamə mīnə mīmə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar mīnə e ye nīmrimīə.

<sup>24</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet mīnə khapsaah, mine king mīnə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar mīnə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Məriḡ kimnhapəh nisəmīen. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksəriḡ narimnar yamə mine nakasəriḡ, məriḡ kimnhapəh nisəriḡgien.”

*Yesu rīmīni nuhpīkinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə*

<sup>25</sup> Nīpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mīni naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rīrkun nar uə nīkam. Mīmə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mīvəh nīmraghien rerīn?”

<sup>26</sup> Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “?Məriḡ Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nīpig nakəvheikin, kini nīpran ramni naha nhagin tuk ik?”

<sup>27</sup> Kini kwən a rīni-pən mīmə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nīmraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətəriḡgien fam kafam. Kini morkeikei mīn ik mīnə tiksīn rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

<sup>28</sup> Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nīmraghien rerīn.”

**10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23      **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10      **§ 10:19:** Gris rapəh nīniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nīpikov skopion ramhai əjir.      **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5      **10:22:** Jon 3:35; 10:15      **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17      **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18      **10:27:** Dut 6:5      **10:27:** Lev 19:18      **10:28:** Lev 18:5



<sup>29</sup> Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

<sup>30</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptəəkın mhəpik ta kafan narimnar, kini mhəuh, rimhə rhəih, misap ta kin.

<sup>31</sup> Mərig ye nipiğ atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipiğ in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

<sup>32</sup> Kini Lifaet\* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipiğ rimnəm kwən a raməmır, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin.

<sup>33</sup> Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nipiğ rimnəm, rikin rimhə tukun. <sup>34</sup> Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvriğ kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin.

<sup>35</sup> Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’ ”

<sup>36</sup> Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhəgin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

<sup>37</sup> Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

### *Yesu rimavən imei Mata mine Meri*

<sup>38</sup> Kini nipiğ Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatur, mhatərhav-pən yerkwənu kirik. Kini piraovın kirik, nhəgin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə.

<sup>39</sup> Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan.

<sup>40</sup> Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ? Rikim raməsik mə ratuatur uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

<sup>41</sup> Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei.

<sup>42</sup> Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

## 11

### *Nəhuakien kape Yermaru*

*(Mat 6:9-15)*

<sup>1</sup> Nipiğ kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipiğ rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

\* **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple. **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 **10:42:** Mat 6:33

<sup>2</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

“ Rımtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə mamərə.

<sup>3</sup> Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towel.

<sup>4</sup> Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkın tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’ ”

### *Tukamharpin ye nəhuakien*

*(Mat 7:7-11)*

<sup>5-6</sup> Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mimi-pən mīmə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rımasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’

<sup>7</sup> Kini ik kirik tukrharpin nəgkiarien kafam mīmə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’

<sup>8</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rıpəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei.

<sup>9</sup> Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, sayoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə.

<sup>10</sup> Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

<sup>11</sup> “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nıkam? !Nıkam!

<sup>12</sup> ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped\* uə? !Nıkam!

<sup>13</sup> Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rımtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

### *Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan*

*(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)*

<sup>14</sup> Kini nipig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmır iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rımnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin.

<sup>15</sup> Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “!Nıkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yeməhuə kape nanmin has minə.”

<sup>16</sup> Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nımtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

\* **11:12:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

17 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mımə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narəhuvəyen.

18 Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul.

19 Kini kimiə minə min tiksın nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul.

20 Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhəjoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə.

21 Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə.

22 Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

23 “Yermamə yame rıpəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame rıpəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.

24 Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig rıpəh nəmien. Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’

25 Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə.

26 Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

27 Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovın kirik rokrən apomh mımə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovın yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

28 Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”‡

*Nimtətien yame Kughen rimnor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu*

*(Mat 12:38-42; Mak 8:12)*

29 Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror

† 11:22: Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmir iran. 11:22: Kol 2:15 11:23: Luk 9:50 11:27: Luk 1:28,42,48 ‡ 11:28: Əm-ru stori ye Luk 8:18-21.

Kughen tukripəh norien nımtətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona.

<sup>30</sup> Rəmhen əmə kın yame nımraghien kape Jona rımnor nımtətien ye nəsanınien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə mın e, Yo, Ji Yermamə, nımraghien kafak tukror nımtətien ye nəsanınien kape Kughen kimi narmamə e towei mine.

<sup>31</sup> In apa kupən, kwın kape kantri e ShipaŞ, rımasi-pən isok muə mə tukrivəh nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kın Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a tukrərer mını-hah yamə mine kisarə e towei mine.

<sup>32</sup> Kını ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve mın tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kımisərig nəgkiarrien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kın Yo.”

*Nıkhakien kape laet  
(Mat 5:15; 6:22-23)*

<sup>33</sup> Kını Yesu rımini mımə, “Yermamə kirik to rıpəh nəsiə-pənien ye laet, kını merkwaig kın, uə məskəmnaan kın besin. Nıkam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei mıruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nımə masəm nar.

<sup>34</sup> “Nıkwai nımrım in rəmhen kın laet yame rawəhsi-pre nıkhakien ye nıpram. Tukmə nıkwai nımrım mir kirahuvə, rəmhen kın mə nıpram rukwar kın nıkhakien. Mərig tukmə nıkwai nımrım mir kwahas, rəmhen kın mə nıpram rukwar kın nəpıgnapien.

<sup>35</sup> Kını ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nıkhakien ye nımraghien kafam, mə takpəh nıvənien ye nəpıgnapien.

<sup>36</sup> Kını tukmə kafam nımraghien in rukwar huvə kın nıkhakien, nəpıgnapien tukrırkək əfrakis iram, kını nıkhakien in raməsiə-pen huvə fam kafam nımraghien rəmhen kın yame nıkhakien kape laet raməsiə-pen ik.”

*Yesu rımnəgkiar skai kimi Farisi mınə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses  
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)*

<sup>37</sup> Kını Yesu rımnəgkiar ta, kını Farisi kirik ruə mını-pən tukun mımə tukravən məvıgın ye kafan nımə. Kını Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nıkar tebol tuk nəvıgınıen.

<sup>38</sup> Kını Farisi rəm mə Yesu rıpəh nəravıyen tuk nəvıgınıen, rakur.

<sup>39</sup> Kını Yesu Yermaru rını-pən tukun mə, “Kimiə Farisi mınə nakhamə ta mə tukmə naksaikwas ye narımnar, rəmhen kın kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkımık rırkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptıgien kın nar mine nahasien rukwar irəmiə.

<sup>40</sup> !Kimiə naksarmar pik! ?Rıkimie raməsik uə nıkam mə Kughen e yame rımnor nıprai yermamə iruə rımnor mın riki yermamə imə, uə? !Əwəh!

<sup>41</sup> Mərig havəhsi-pən narımnar kimi yavən has mınə yerkin agien, kını narımnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

<sup>42</sup> “Mərig, !awı, kimiə Farisi mınə! !Nəmhəyen ehue tukruə tuk əmiə! Kimie nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kın in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris

mine onion\* ye nəsımien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

<sup>43</sup> “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misək wətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowiə kin əmiə ye nisaiyen.

<sup>44</sup> “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

<sup>45</sup> Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarrien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

<sup>46</sup> Mərig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimie mə taksasitu irəriə tuk nipikien.

<sup>47</sup> Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmie minə atuatur kimishopni əriə.

<sup>48</sup> Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmie minə kimisor, in e kimishopni profet minə.

<sup>49</sup> Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’

<sup>50</sup> Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-

<sup>51</sup> profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

<sup>52</sup> “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

<sup>53</sup> Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin

<sup>54</sup> mə tuksəm nəgkiarrien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

## 12

*Pəh norien mine nəgkiarrien kapəta wə tukror kirikianə  
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

\* **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsımien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.



<sup>1</sup> Kini ye nīpīg a, narmamə khapsaah kīmnhauə kīrikianə, to kīpəh nəhueikīn-famien əriə. Məriḡ narmamə kwənhapsaah pīk, kini mhasiḡ-ta-siḡ-ta əriə minə. Kini Yesu rīrikakun maməḡkiar kīmi kafan narmamə minə, mīmə, “Kimiə, takasəriḡ əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəḡkiarien kapəriə rhuvə məriḡ nəriḡien kapəriə rəmkimik.

<sup>2</sup> Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvriḡ əpis, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikīn rhakak ikīn.

<sup>3</sup> Nəḡkiarien yame nakhani yenpīg, tukəriḡ yeraan. Nəḡkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

*Kughen rorkeikei pīk atawə mamarha huvə tuk atawə*

<sup>4</sup> Kini Yesu rīmə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhagīnien kīn narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasīḡ ikīn, to khapəh nisor-has-preyen nar kīrik kīmi əmiə.

<sup>5</sup> Məriḡ yakamni-ərhav yermamə e kīmi əmiə mə ratuatuk mə takhagīn kīn. Takasəkeikei mhagīn kīn Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kīrik, In rīrkun narakikīn-pən-ien in apa ye nap ehua. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagīn kīn Kughen.

<sup>6</sup> Nar apnapīg keihap in rīkəskəh pīk, kīvəh nīmriḡn kwaji mane əmə, məriḡ Kughen ramarha huvə tuk əriə.

<sup>7</sup> Kini nīmraghien kapəmiə rapita nīmraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapīg nīmar nīkwənemiə in nar kəskəh, məriḡ Kughen raməvheikīn fam muīrkun ta mə kuvhuun.

<sup>8</sup> “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kīrik ramni-ərhav nhagīk ye nīmri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagīn ye nīmri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə.

<sup>9</sup> Məriḡ tukmə yermamə ramni-ərhav ye nīmri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nīmri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in.

<sup>10</sup> Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rīrkun nīvəhsi-tayen narpīnien ye kafan təvhagə hah. Məriḡ yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to rīpəh nīvəhsi-tayen narpīnien kape kafan təvhagə has.

<sup>11</sup> “Kini tukmə kəriḡ-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nīmri nəmehua minə, uə ye nīmri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəḡkiarien has irəmiə, pəh kīmiə takhapəh nisətəriḡ-pīkien mə takshawor-pən iran mine mishorpīn nəḡkiarien kapəriə,

<sup>12</sup> meinai ye nīpīg atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kīn naha nəḡkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

*Takhapəh nisətəriḡ-pīkien tuk nīmoptanə mine nautə*

<sup>13</sup> Kini nəmə minə a kīrik rīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Rīmīk ruamhə ta. Awəh. Uh rīki piak mə tukrəwhai narimnar kape rīmimru, mīvəhsi-pə yame rīmimru ruini ta mə kafak.”

<sup>14</sup> Məriḡ Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətəriḡien e kapəmīru tuk nəwhaiyen kapəmīru narimnar.”

<sup>15</sup> Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Takasəriḡ əmiə! Taksətapiḡ kīn əmiə mə takhapəh nisəptiḡien kīn nar. To yermamə kafan nautə rehua pawk, məriḡ pəh nien mə nautə in nuknei nīmraghien.”

<sup>16</sup> Kini rīmīni nuhpīkinien kīrik mīmə, “Yermamə kīrik, kafan nautə rīpsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehua.

<sup>17</sup> Kini rikin raməsik mīmə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə rīpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’

<sup>18</sup> Kini rarar mīmə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkin min nimə tiksın yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə.

<sup>19</sup> Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar rīpsaah rəmhen tuk newk rīpsaah. Kini jakapıs kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’

<sup>20</sup> Mərig Kughen rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimnəwhai kəji?’

<sup>21</sup> Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə rīpsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə rīpəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

*Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə*

*(Mat 6:19-21, 25-34)*

<sup>22</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nīpraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’

<sup>23</sup> Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən.

<sup>24</sup> Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisarhakınien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə!

<sup>25</sup> ?Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmiə.

<sup>26</sup> ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nimraghien kapəmiə?

<sup>27</sup> “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a.

<sup>28</sup> Jihi nai minə a kashaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

<sup>29</sup> “Rīpəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun,

<sup>30</sup> meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə.

<sup>31</sup> Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

<sup>32</sup> “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min.

<sup>33</sup> Taksor salem kın kapəmiə narımınar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nıtip kapəmiə yame to rıphəh nımətıtien tuk nıpig kırık. Mısərahı-pən nətərigien kapəmiə ye narımınar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn\* minə khapəh nısəsien narımınar aikin.

<sup>34</sup> Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narımınar huvə minə kamhaswin ikin, rikimie tukrivən ikin.”

*Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nırerig-pə-minien kafan*

<sup>35</sup> Kini Yesu rımə, “Takasərer matuk nıpig mifam, rəmhen kın yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kın yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nıpig mifam.

<sup>36</sup> Takasəkeikei mısəmhen kın yorwok minə kape yemehuə kırık yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kımınor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə.

<sup>37</sup> Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nıpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kırık, mokrən kın əriə mə tukhauə mısəkwtə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kın mə in yorwok kapəriə.

<sup>38</sup> Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nıraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

<sup>39</sup> “Kini kimie takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kırık rırkun nıpig atuatuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nımə mə tukrəkrəh, kini in to rıphəh napırien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nımə mə yəkrəh tukrıphəh nıvənien imə.

<sup>40</sup> Kini kimie, nıpig mi-fam, takasəkeikei mısərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nıpig yame kimie nakseinein.”

<sup>41</sup> Kini Pita rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəmwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

<sup>42</sup> Kini Yesu Yermaru rımə, “?Pa e yorwok yame rırkun nar, kini mamor kafan wok ye nıpig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kırık to rıvəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien?”

<sup>43</sup> Əwəh. Nıpig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a.

<sup>44</sup> Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narımınar m-fam kafan.

<sup>45</sup> ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rıkin tukruh mımə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mırıkakun mamuh yorwok minə nıpiraovın mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor?

<sup>46</sup> Yemehuə kape kwən a tukrıtarhav-pə tukun ye nıpig kırık yame in to rıphəh nırkunien mıphəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

\* **12:33:** Nəgkarien kape Gris ramni “İkin aikin a, to popahuk rıphəh nəsien narımınar aikin.” **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51

<sup>47</sup> Yorwok a yame ruirkun ta nægkiarien kape yamehuə kafan, mərig rīpəh norkeikeiyen mə tukrarer matuk mamor wok minə a, tukup in, rərig nəmhəyen.

<sup>48</sup> Mərig yorwok yame rīpəh nirkun-huvəyen nægkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame rīpəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukup mar əmə in. Tukup mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narimnar rīpsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar rīpsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar rīpsaah ye kwermīn, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

*Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran*

<sup>49</sup> Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to rīpiuək ta; rikik rīpiagian.

<sup>50</sup> Mərig nīpig əutən† kirik tukruə ye kafak nīmraghien, kini rikik rəmha tukun meriaji nīpig yame tukror infamien iran.

<sup>51</sup> ? Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanimtanə uə? ! Nikam! Pəh nien mə yimauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə.

<sup>52</sup> Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər.

<sup>53</sup> Rim narman tukshek nīpikwarien minə kapəriə; kini nīpikwarien minə tukshek rimriə minə; kini nisīn nīpiraovīn minə tukshek nīpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nīpiakwəskwəh minə tukshek nisīnriə minə; kini kuhu nīpiraovīn minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

*Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)*

<sup>54</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehuə mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip.

<sup>55</sup> Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nīpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə.

<sup>56</sup> !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nīprai nīmətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jiji nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun.

<sup>57</sup> Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən.

<sup>58</sup> Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus.

<sup>59</sup> Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

## 13

*Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamə*

<sup>1</sup> Kini ye nīpig a, narmamə tiksīn kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksīn kamhauh nar mīragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi

<sup>12:47</sup>: Jem 4:17    <sup>12:48</sup>: Mat 10:34-36    † <sup>12:50</sup>: Nægkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nīpran ramni nīpig əutən kirik.    <sup>12:50</sup>: Mak 10:38-39    <sup>12:53</sup>: Maeka 4:6    <sup>12:59</sup>: Mat 5:25-26

Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əriə.\*

<sup>2</sup> Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai a yame rimivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə?

<sup>3</sup> Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.

<sup>4</sup> Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtəəkkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə?

<sup>5</sup> Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

<sup>6</sup> Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsимien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyen.

<sup>7</sup> Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsимien mimə, ‘Em-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisisə, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nimoptanə ye nəsимien.’

<sup>8</sup> Kini kwən yame ramarha tuk nəsимien rhorpin nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rivəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin.

<sup>9</sup> Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə ripəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’”

### *Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat*

<sup>10</sup> Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien.

<sup>11</sup> Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmīr-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to ripəh nərər-atuatukien.

<sup>12</sup> Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to ripəh nīraptəəkkin-minien ik.”

<sup>13</sup> Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikin rərər atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

<sup>14</sup> Niemhaa rhai yermamə yame raməhuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”

<sup>15</sup> Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsīg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna.

<sup>16</sup> Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətəəkkin in kape newk 18.”

\* **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rimavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nipig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rimnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2 **13:7:** Luk 3:9 **13:8:** 2 Pita 3:9,15 **13:14:** Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 **13:15:** Luk 14:5



<sup>17</sup> Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan*  
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

<sup>18</sup> Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen?”

<sup>19</sup> Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpilig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

<sup>20</sup> Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha?”

<sup>21</sup> In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehuə, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

*Swatuk kəskəh*  
(Mat 7:13-14, 21-23)

<sup>22</sup> Kini nipig Yesu rimnəriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwanu minə.

<sup>23</sup> Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatiksın əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə,

<sup>24</sup> “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khap-saah kisarkut mhamə tukhavən imə, məriğ to khapəh nhavəniən.

<sup>25</sup> Məriğ tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətəpig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Məriğ əmə jakni mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’

<sup>26</sup> Kini kimiə taksokrən mhamə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini Ik nimnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’

<sup>27</sup> Məriğ Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’

<sup>28</sup> Ye nipig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, məriğ kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masəriğ rahah.

<sup>29</sup> Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihiu, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin.

<sup>30</sup> Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem*  
(Mat 23:37-39)

<sup>31</sup> Kini ye nipig a, Farisi minə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

<sup>32</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nipig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye

narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nipiḡ kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’

<sup>33</sup> Nar apnapig əmə Herod rımə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məripən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin.

<sup>34</sup> !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rımner-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nipiḡ ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh.

<sup>35</sup> Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rımnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

## 14

### *Yesu rımavən imei Farisi kirik*

<sup>1-2</sup> Ye Sabat kirik, Yesu rımavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor.

<sup>3</sup> Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?”

<sup>4</sup> Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nıpran, mher-pən kin ramvən.

<sup>5</sup> Kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə\*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehue ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rıpəh norien məkneikin? Rirkək.”

<sup>6</sup> Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

<sup>7</sup> Kini Yesu rımnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə,

<sup>8</sup> “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpırig pik rapita ik ruə,

<sup>9</sup> kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Eta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin.

<sup>10</sup> Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimri narmamə mi-fam apa imə.

<sup>11</sup> Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

**13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13    **14:3:** Luk 6:9    \* **14:5:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.”    **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15    **14:8:** Prov 25:6-7    **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

12 Kini Yesu rimini-pən tuk yemehuə kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpın tai nar yame nimnor irəriə.

13 Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrın pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə.

14 Iriə to khapəh nisarpın-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə  
(Mat 22:1-10)*

15 Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarieren a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivənién apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

16 Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min.

17 Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

18 “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənién. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’

19 Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’

20 Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə əmə, to yakpəh nurəyen.’

21 Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrın pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’

22 Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehuə. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’

23 Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə.

24 Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

*Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan*

25 Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mimə,

26 “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo

rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

<sup>27</sup> Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

<sup>28</sup> “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam.

<sup>29</sup> Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran

<sup>30</sup> mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’

<sup>31</sup> Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam.

<sup>32</sup> Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinyen.

<sup>33</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

<sup>34</sup> “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min?

<sup>35</sup> Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

## 15

### *Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)*

<sup>1</sup> Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu.

<sup>2</sup> Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

<sup>3</sup> Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə,

<sup>4</sup> “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriaji məm.

<sup>5</sup> Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien.

<sup>6</sup> Kini nipig tukmə rajiərhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

<sup>7</sup> Kini Yesu ramripin nęgiarinen mimę, “Yakamni-pre tuk әmiә mę, rәmhen әmę kin apa ye rao ye neai. Tukmę yor tәvhagę hah kirikianę rarar ye kafan nęrigien mivән tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwән a in rehuә, rapita nagienien tuk narmamę naenti naen yamę mine kisatuatuk mhapәh nisorien nar has kirik yame tukasәkeikei misarar ye nęrigiein kapәriә tukun.”

*Nuhpikinien ye mane yame rimirkәk*

<sup>8</sup> Kini Yesu rarę mini min mimę, “Tukmę piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkәk. ?Kini tukrhawor? Tukrәsiә pән ye laet mahiә marhakin huvә apa imę mivән meriaji mәм.

<sup>9</sup> Kini nipig tukrәм mane a, in tukrokrән kin in minә tiksın mine narmamę yamę mine kisarә ipakә tukun, mini mę, ‘Hauә kisagien kwis, meinai yaknәм mane apa kafak yame rimirkәk.’ ”

<sup>10</sup> Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pән tuk әriә mimę, “Kini yakorkeikei mę jakni-pre tuk әmiә mę, ye norien kirikianę әmę min, agelo minә kape Kughen kisagien pik ye nipig yor tәvhagę has kirikianę ramarar ye kafan nęrigien mamvән tuk Kughen.”

*Nuhpikinien ye ji yermamę kirik yame rimnerwei*

<sup>11</sup> Kini Yesu ramripin nęgiarinen mamni mimę, “Yermamę kirik, tini yerman kiraru.

<sup>12</sup> Kini yame rәkәskәh iran rini-pән tuk rimriu mimę, ‘Rimik. Ewhai nautә minә kafam, mivәhsi-pә kafak ai taktәkun.’ Kini rimriu rәwhai kafan narimnar mivәhsi-pән kimi әriu.

<sup>13</sup> Kini rapәh norien tu, tini yame rәkәskәh rirәh kafan, mivән, mor salem kin, kini mivәh mane ye nautә minә a, mitәrhav imәriә ikin, mivән ye tanә pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehüә ye norien yamę mine ravi nęrigien kafan, mamvән mamvән.

<sup>14</sup> Kini nipig kafan mane rimirkәk fam, nikumhә ehüә rimavән piәpiә ye tanә a. Kini nikumhә rinamәs min kwән a; nan nәviginien ruirkәk.

<sup>15</sup> Kini rivән mamor wok kimi kwән kirik aikin, kini kwән a rher-pән kin mę tukrivән mamәvigin kafan pukәh minә.

<sup>16</sup> [Kini nikumhә rimnәs pik], rikin rivән tuk nәviginien ne pukәh minә, mәrig yermamę kirik rirkәk mę to rivәhsi-pән nәviginien kirik kimin.

<sup>17</sup> Kini rikin rarę min, mamәtәrig mę, ‘Eh. Taktәkun ai, yorwok minә kape rimik, nәriә nәviginien rehuә rapita, mәrig yo yakamarә ikin e, pәh nien mę tuktu, yakәmkәрәv mimhә.

<sup>18</sup> Pәh yaktәrhav ikin e, mirerig-pән tuk rimik, kini mini-pән tukun mimę, “Tatә. Yo yimnor tәvhagę has kimik mine Kughen.

<sup>19</sup> Taktәkun ai, yakpәh nәmhenien mę takokrән kin yo mę narim e yo. Mәrig okrән kin yo rәmhen әmę kin yo yorwok әmә kirik kafam.” ’

<sup>20</sup> Kini rarar, meriwәk, mamvән mę tukrәм kafan tatә.

“Kini ramuә hanә isok, kafan tatә rimnarha-pән mәм, kini rikin rehuә tukun, raiyu, mivән mәutәru, mamagien tukun.

<sup>21</sup> Mәrig tini rini-pән tukun mimę, “Tatә. Yo yimnor tәvhagę has kimik mine Kughen. Taktәkun ai yakpәh nәmhenien mę takokrән kin yo mę narim e yo.’

<sup>22</sup> “Mәrig kafan tatә rokrән kin kafan yorwok minә mini-pән tuk әriә mimę, ‘!Eh! Havән aihuaa mhavәh kot yame rhuvә pik rapita, mhauә misarkaoh-pән kimin, kini mhavәh ring mhauә mhavәsi-pән ye kwermın. Kini mhavәh sandel mhauә mhavәsi-pән ye nihun.



<sup>23</sup> Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik,

<sup>24</sup> meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.' Kini iriə kisor lafet.

<sup>25</sup> "Kini ye nipiğ a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipiğ ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis.

<sup>26</sup> Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mīmə, '!Eh! ?Naha e narmamə kasor?'

<sup>27</sup> Kini rini-pən tukun mīmə, 'Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.'

<sup>28</sup> "Kini piauni yame rehuə, rikin rimhə, kini mīmə, 'To yakpəh nivəniēn imə.' Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə.

<sup>29</sup> Mərig rini-pən tuk kafan tatə mīmə, 'Əmru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nimipəh nivəsi-pəyēn nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginiēn kirik kimawə yo minə tiksın.

<sup>30</sup> Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovın kape swatuk, kini nipiğ rirerig-pə yerkwanu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.'

<sup>31</sup> "Kini kafan tatə rini-pən mīmə, 'Narik. Nipiğ m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam.

<sup>32</sup> Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.' "

## 16

### *Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko*

<sup>1</sup> Nipiğ kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, "Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksın khauə mharuk-pən nəgkiariēn has ye manaja a kimi yermaru mhamə, '!Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.'

<sup>2</sup> Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, '!Eh! ?Naha nəgkiariēn yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiariēn minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.'

<sup>3</sup> "Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mīmə, 'Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyēn kin mane tuk narmamə.

<sup>4</sup> !Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipiğ kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

<sup>5</sup> "Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mīmə, '?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?'

<sup>6</sup> Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, 'Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.' Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mīmə, 'In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.'

7 “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimmor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimmor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.’

8 “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimmərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə.

9 Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

10 “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehuə kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehuə kirik.

11 ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen.

12 Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvəminien tuk narimnar minə a.

13 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

14 Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu.

15 Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehuə, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

*Loa tukramarə rerin  
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

16 Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin.

17 Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmır- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə.

18 Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovın, kini mamkir piraovın pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovın kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovın kape yermamə pisin.”

*Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim*

19 Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə.

<sup>20</sup> Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nıpran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu .

<sup>21</sup> In rorkeikei pik mə tukrən nisımsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nımap minə kafan.

<sup>22</sup> “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nıkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim.

<sup>23</sup> Kini in rıvən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nıkarın.

<sup>24</sup> Kini mokrən apomh mımə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mıvəh muə mırıp neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

<sup>25</sup> “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narık, rikim tukraməsik ru kafam nımraghien apa kupən. Ik nımnavəh narımnar huvə kafam rıpsaah, mərig Lasaros rınnamərig nəmhəyen ehuə ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nıpram.

<sup>26</sup> Kini nar kirik min. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nımır ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to rıpəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to rıpəh nuəyen.’

<sup>27</sup> “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rımını mımə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rıvən ye nımə kape kafak tatə

<sup>28</sup> meinai piak kirkirıp aikin. Rhuvə mə in tukrıvən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

<sup>29</sup> “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nıkam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh pıam minə tuksərig nəgkiarın minə a.’

<sup>30</sup> “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mımə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Rıpəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kirik rırerig-pən mını əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

<sup>31</sup> “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarın kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnərig tukmə kwən kirik ramragh min ye nımhəyen kafan, kini mıvən məgkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

## 17

### *Takhapəh nisorien yermamə rımır ye norien has (Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

<sup>1</sup> Kini Yesu rını-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nəfrakisien. Nıvəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpınien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape nıwəhsi-pən wəhsi-pənien.

<sup>2</sup> Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpınien ehuə kımın. Kini narpınien a tukrıscai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nıpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim.

<sup>3</sup> Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nımraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə  
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nımrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mıpəh niwəh-timtimien yerkim.

<sup>4</sup> Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nıpig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yımnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mıpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərukın kafan norien has minə, kini mıpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin  
(Mat 17:20)*

<sup>5</sup> Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyən rıskai məmhen min.”

<sup>6</sup> Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

*Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen*

<sup>7</sup> Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mırerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ ? !Nikam!

<sup>8</sup> Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik nınimien. Nıpig nımnor fam kafam wok, nakirkun niwəniyen məvigin minim.’

<sup>9</sup> ?Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam!

<sup>10</sup> Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nıpig nımisor fam narımnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Rıpəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

*Yesu rımnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyən e leprosi*

<sup>11</sup> Nıpig Yesu rımnəriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili.

<sup>12</sup> Kini nıpig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyən e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin,

<sup>13</sup> kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

<sup>14</sup> Kini nıpig Yesu rımnəm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nıpraimiə.” Kini nıpig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyən a rirkək irəriə.

<sup>15</sup> Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mırerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!”

<sup>16</sup> Kini in rımnəiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk norhuvəyən kafan nəmhəyən. Kwən a in yemə Sameria.

<sup>17</sup> Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maik-was ta ye kapəria nəmhəyen, uə nīkam? ?Mərig naen hiə?”

<sup>18</sup> Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.”

<sup>19</sup> Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Ərer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

*Narmaruyen kape Kughen tukruə*

(Mat 24:23-28, 36-41)

<sup>20</sup> Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əria mimə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimiria.

<sup>21</sup> Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmir yerkimia.”

<sup>22</sup> Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien.

<sup>23</sup> Kini narmamə tukhani-pre tuk əmia mhamə, ‘!Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria,

<sup>24</sup> meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhən əmə kin naroapigien yame raməsia ye neai ye nīkarin kirik muə meriaji-pən nīkarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun.

<sup>25</sup> Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

<sup>26</sup> “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhən əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa.

<sup>27</sup> Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəria, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

<sup>28</sup> “In rəmhən əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəria.

<sup>29</sup> Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapiyer yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

<sup>30</sup> “Kini rəmhən əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə.

<sup>31</sup> Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwanu.

<sup>32</sup> !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot!

<sup>33</sup> Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəəkən kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mipəh nīkwasigien kin Yo, in tukripəh ni-wəhyen nimraghien



rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nımraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nımraghien rerin.

<sup>34</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nıpig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mıpəh kirikianə.

<sup>35</sup> Kini piraovın kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mıpəh kirikianə.

<sup>36</sup> Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mıpəh kirik.”\*

<sup>37</sup> Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rımını-pən tuk əriə mımə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nıpig ligkai minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

## 18

### *Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen*

<sup>1</sup> Kini Yesu rımını nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nıpig mifam mhəpəh nisəpəhyen, mhəpəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu.

<sup>2</sup> In rımını mımə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rıpəh nisaiyen Kughen, kini mıpəh nisai-minien narmamə.

<sup>3</sup> Kini ye yerkwanu a, piraovın kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nıpig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mını-pən tukun mımə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’

<sup>4</sup> Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rımnaiyoh-pən kwən a ye nıpig mifam. Kini yeni a ramətərig mımə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mıpəh nisai-minien narmamə,

<sup>5</sup> mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

<sup>6</sup> Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mımə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik.

<sup>7</sup> ?Mərig rhawor ye Kughen? In rımırpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nıpig mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mımə, ‘Takhawhin pi pom’? Nıkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nıkam.

<sup>8</sup> Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

### *Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis*

<sup>9</sup> Kini Yesu rımını nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam.

**17:33:** Luk 9:24 \* **17:36:** Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rımırəi əfrakis uə nıkam. **18:1:** Kol 4:2; 1 Tes 5:17

<sup>10</sup> In rimiini mimə, “Kwərə mir kīraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kīrik, in Farisi. Kini kīrik in ramərer tuk mane kape takis.

<sup>11</sup> Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mimə, ‘Kughen, yakamni vi vi lk meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis.

<sup>12</sup> Nipig kīraru ye wik kīrikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginiien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kīrikianə.’

<sup>13</sup> “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mipəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mimə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

<sup>14</sup> Kini Yesu ramripin nəgkiariien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwənu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatur. Mərig Farisi rapəh natuaturien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu  
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

<sup>15</sup> Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

<sup>16</sup> Mərig Yesu rimnokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e.

<sup>17</sup> Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin ripəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to ripəh nivəniien ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kīrik kafan nautə reihuə  
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

<sup>18</sup> Kini yeməhuə kīrik ruə mini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

<sup>19</sup> Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kīrik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.

<sup>20</sup> Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rimiini mimə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kīrik. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisim.’ (Eks 20:12; Dut 5:16-20)”

<sup>21</sup> Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

<sup>22</sup> Kini Yesu rimnərig nəgkiariien a, mini-pən tuk kwən a mimə, “Nar kīrikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

<sup>23</sup> Nipig kwən ai rimnərig nəgkiariien yame Yesu rimiini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

24 Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mimə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə.

25 ?Nakhamə ta mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

26 Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien yame Yesu rimini kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

27 Mərig Yesu rimini mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

28 Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

29 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen,

30 kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.”

*Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen  
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)*

31 Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin.

32 Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo.

33 Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiɡ yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

34 Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik  
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

35 Nipiɡ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipiɡ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə.

36 Kini nipiɡ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

37 Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

38 Kini rokrən apomh mimə, “! Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

39 Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “! Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved\*! !Rikim tukrehuə tuk yo!”

18:31: Luk 24:44    18:32: Luk 9:22,44    18:34: Mak 9:32    \* 18:39: Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.

<sup>40</sup> Kini Yesu rarer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə,

<sup>41</sup> “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

<sup>42</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyən rimmor huvə ik.”

<sup>43</sup> Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

## 19

### *Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu*

<sup>1</sup> Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko.

<sup>2</sup> Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah.

<sup>3</sup> Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin.

<sup>4</sup> Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraopən aikin.

<sup>5</sup> Kini nipig Yesu rimauə atuatak a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.”

<sup>6</sup> Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

<sup>7</sup> Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

<sup>8</sup> Kini nipig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rarer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mivəhsi-pən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”\*

<sup>9</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik rimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim.

<sup>10</sup> Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”

### *Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane (Mat 25:14-30)*

<sup>11</sup> Nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimməsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə

<sup>12</sup> mimə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik.

<sup>13</sup> Kwasig ikin ritərhav, in rimmokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

<sup>19:7</sup>: Luk 15:2 \* <sup>19:8</sup>: Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. <sup>19:9</sup>: Luk 13:16; Wok 16:31 <sup>19:10</sup>: Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † <sup>19:13</sup>: Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu.

14 “Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəgkiarrien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’

15 Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkunru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimnamarə isok.

16 Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’

17 Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimmor wok yame rhuvə, meinai nimmor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

18 “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’

19 Kini yemehuə rimini-pən tukun mimə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

20 “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərkən kin neipən merkwaig huvə kin

21 meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

22 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiarrien əmə kafam ramhajoun mə nimmoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak.

23 ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

24 “Kini yemehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

25 “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yemehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə.

27 “Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’ ”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king*

*(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

28 Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin.

29 Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə,

30 “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə.

31 “Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘?Nakararisin dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.’ ”

32 “Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini.



33 Kini nīpīg kīmīrarīsīn kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kīmīsaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararīsīn dongki a tuk naha?”

34 Kini iriu kīrəni-pən tuk əriə mīrəmə, “Yermaru rīmə tukrəsua iran.”

35 Kini kīmwəsīg mīravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kīn kapəriu kot ye nīmetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a.‡

36 Nīpīg rīmənəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kīsəpəkiək ta kīn kapəriə kot mīsətu mīmhahuvə-pən kīn kimi swatuk.

37 Kini nīpīg Yesu rīnamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kīmə Olif. Kini narmamə mīnə kafan khapsaah kīmnhauə. Rīkiriə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nīmtətien yamə mīne kīmīsəm In ramor.

38 Kini mamhani mhamə,

“Pəh kīvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərīnuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpīrīg əgkəp ye rao ye neai,

pəh kīvəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

39 Kini Farisi mīnə tīksīn yamə mīne kasərer aikīn khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə mīnə mə tukhapim əmə.”

40 Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə mīne e khapim, kapiēr mīnə e tuksokrən-okrən.”

*Yesu rīmīni mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpīnien*

41 Kini nīpīg Yesu rīmauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə mīnə aikīn a.

42 Mamni mīmə, “!Eh! Nar apnapīg mə nīmīsəpəh narīmnar yame ravəhsī-pə nəmərīnuyen kimi əmiə mīsəriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nīkam. Narīmnar mīnə a kaserkwaig to nakhapəh nīsəmīen.

43 Mərig nīpīg mīnə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tīkmīr mīnə tukhauə mīsərer rukrao irəmiə, tukhakīr nīmoptanə mhakīr ihaktə kor kəsik kəupə kīn ye kapəmiə taon, mīsor əswasīg kīn tuk əmiə.

44 Kini iriə tuksoriah fam nīmə mīnə ye taon kapəmiə, to kapiēr kīrik ye kapəmiə nīmə mīnə rīpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mīfam mīne kapəmiə kwajikovə mīnə. Narīmnar mīnə fam e tukruə meinai kīmīə nakseinein nīpīg e towei yame Kughen rīmauə mə tukrīvəh mīragh əmiə iran.”

*Yesu rīmnao ye-rhav narmamə yamə mīne kasor maket ye Nīmə Ehuə kape Kughen*

*(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

45 Kini Yesu rīmavən ye Nīmə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mīne kasor maket aikīn.

46 Kini In rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kīmīrai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kīmə, ‘Kafak nīmə, in nīmə kape nəhuakien,’ *(Aes 56:7)* mərig kīmīə naksor ruə rəmhen kīn ‘nīmə kīrik yame yəkrəh mīnə kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

47 Kini kwasīg ikin, ye nīpīg m-fam, Yesu rīmnaəwhag apa ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris mīnə mīne nəmhajoun kape Loa kape Moses, mīne nəmehuə mīnə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakīn swatuk mə tukshopni Yesu,

48 mərig khapəh nīsəmīen, meinai nīpīg m-fam narmamə khapsaah iriə mīn, meiani kīsorkēkēi pik mə tukasərig nəgkiarīen mīnə kafan, kini nəgkiarīen kafan ramuh kapəriə nətərigien.

‡ 19:35: Sek 9:9 ramni profesi kīrik mə Kristo tukrəkwətə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kīn king. 19:44: Luk 21:6 19:47: Luk 21:37

## 20

*Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasiṗ-kaa*

*(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)*

<sup>1</sup> Nṗig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In.

<sup>2</sup> Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekṗ?”

<sup>3</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar.

<sup>4</sup> Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

<sup>5</sup> Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’

<sup>6</sup> Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

<sup>7</sup> Kini kishorṗin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

<sup>8</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

*Nuhṗikinien kin plantesen kape greṗ*

*(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)*

<sup>9</sup> Kini Yesu rimini nuhṗikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape greṗ. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksṗ, marə, mitərhav ye tanə ṗisin marə kape nṗig apomh.

<sup>10</sup> Kini kwənkwai greṗ rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksṗ manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən greṗ nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniyen mane kirik kimin.

<sup>11</sup> Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniyen mane kirik kimin.

<sup>12</sup> Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in.

<sup>13</sup> Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən.

<sup>14</sup> Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’

<sup>15</sup> Məknekṗin kharaptərəkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.\* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min?

<sup>16</sup> Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə ṗisin.”

**20:9:** Aes 5:1    **20:10:** Aes 5:1-2    \* **20:15:** Yesu ramni nuhṗikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksṗ kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

Kini nīpīg narmamə kimisərig nəgkiarīen a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

<sup>17</sup> Mərig Yesu rīmnarha tīm tīm irəriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakin, mərig Kughen rīmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkīr məkupən.’

(*Sam 118:22*)

“?Mərig nəgkiarīen e nīpran naha?

<sup>18</sup> Mə narmamə mīfam yamə mīne kamharəh pīkin səpaag a, nīkīririə tukrakapīr. Kini yermamə yame səpaag a tukrīmamīr, mhōpni, mhōsis.”

<sup>19</sup> Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mīne jif pris mīnə kimnharkun mə nuhpīkinien mīnə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptəraikin aihuaa əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

*Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarīen ye nīkarīn kape takis*

(*Mat 22:15-22; Mak 12:13-17*)

<sup>20</sup> Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mīne jif pris mīnə kimisarha tīm tīm ye Yesu mīsorkēkei mə tukharuk-pən nəgkiarīen kīrik iran tuk nəgkiarīen kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermī gavman kape Rom. Kini mīsarar mīsher-pən kin narmamə tīksin mə tukhavən masor kəut kəsua kīmin.

<sup>21</sup> Kini kəut kəsua mīnə kimnhavən mīsaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuaturuk. Nakpəh nīgīnien kin yermamə mə to rīvi kafam nərigien, meinai rīkim rapəh nəsikien mə yermamə kīrik rehuə uə yermamə kīrik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei.

<sup>22</sup> Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?”

<sup>23</sup> Mərig Yesu ruīrkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrīni nəgkiarīen kīrik yame tukhani hah in tukun.

<sup>24</sup> Kini mīni-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kīrik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmīr-pən aikin? ?Mīne nhag pa?”

<sup>25</sup> Khamə, “Nanmi Sisa, mīne nhagin.”

Məknekin Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kīmini kīmə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

<sup>26</sup> Kini kisakur pīk kin nəgkiarīen yame Yesu rīmīrpen, mīseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nīmri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kīrik.

*Sadusi mīnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarīen ye nīkarīn kape nīmraghien rerīn*

(*Mat 22:23-33; Mak 12:18-27*)

<sup>27</sup> Kini Sadusi mīnə tīksin kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mīne kwənhamhə, to khapəh nhamragh-mīnien ye rao ye neai.

<sup>28</sup> Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarīen kīrik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rīmīrai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kīrik rīmhə-tan kin kafan piraovīn, mərig kīripəh hanə nīweiməkien kin kwajikovə kīrik, kini piauni kīrik tukraməkeikei mīkīr pian a tukaweimək†, kini kwajikovə mīnə tukharaptəraikin mīn nhag yermamə yame rīmamhə.

**20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14    **20:20:** Luk 11:54    † **20:28:** Moses rīmīni məknekin ye Dut 25:5-6.

<sup>29</sup> Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimirin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə.

<sup>30-31</sup> Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien.

<sup>32</sup> Kini en piraovin ai rimhə min.

<sup>33</sup> Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

<sup>34</sup> Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nipaovin kisarkurək.

<sup>35</sup> Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien.

<sup>36</sup> Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.

<sup>37</sup> Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’

<sup>38</sup> !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”‡

<sup>39</sup> Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarrien.”

<sup>40</sup> Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarrien kirik kimin.

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan*

*(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)*

<sup>41</sup> Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’

<sup>42</sup> Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə,  
“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,  
“Əkwətə ye kwermik matuk

<sup>43</sup> Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ *(Sam 110:1)*

<sup>44</sup> “Ye nəgkiarrien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

*Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses*

*(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)*

<sup>45</sup> Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə,

<sup>46</sup> “Kimiə takasərig əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən,

**20:37:** Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen.

<sup>47</sup> Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

## 21

*Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen  
(Mak 12:41-44)*

<sup>1</sup> Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə.

<sup>2</sup> Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren\* kiraru.

<sup>3</sup> Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən.

<sup>4</sup> Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nımri nəviginien kin nan.”

*Nımtətien minə kape Nıpig Kwasig  
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)*

<sup>5</sup> Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapiar ehuə minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mımə,

<sup>6</sup> “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuk-satmətəg-ətəg kapiar minə kape nimə e, kapiar kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

<sup>7</sup> Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narımnar minə e tukhatərhav pə?”

<sup>8</sup> Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə.

<sup>9</sup> Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narımnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nıpig Kwasig a.”

<sup>10</sup> Kini Yesu ramrıpin nəgkiarrien mımə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik.

<sup>11</sup> Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nıkumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpirig ye nımago-ago, narımnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai.

<sup>12</sup> Mərig kwasig ikin narımnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərekin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nımri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak.

\* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44



<sup>13</sup> In a nīpīg atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə.

<sup>14</sup> Məriḡ takhapəh nisətəriḡ-kupənien mə naha nəḡkiarien takhani-pən tuk əriə,

<sup>15</sup> meinai Yo jakvəhsi-pre nəḡkiarien atuaturuk kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəḡkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəḡkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə.

<sup>16</sup> Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın.

<sup>17</sup> Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak.

<sup>18</sup> Məriḡ kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik rīpəh nerweiyen.

<sup>19</sup> Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nīpīg əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh nimraghien rerin.

<sup>20</sup> “Məriḡ tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əḡkəp taon a.

<sup>21</sup> Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a,

<sup>22</sup> meinai nīpīg a in nīpīg kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəḡkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin.

<sup>23</sup> !Awəh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nīpiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam.

<sup>24</sup> Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nīpīg kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nīpīg kapəriə tukror infamien.†

<sup>25</sup> “Kini nīmtətien tiksın tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə.

<sup>26</sup> Narmamə tukhagin pik, nīmririə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, məriḡ Kughen tukrikiu-kiu irəriə.

<sup>27</sup> Kini ye nīpīg a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nīmar napuə kirik ye nəsaninien, nīkhakien ehuə tukrarkurao iran.

<sup>28</sup> Kini nīpīg narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

<sup>29</sup> Kini In rīmini nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın.

<sup>30</sup> Tukmə nīmariə rəsaaah, mhapir-pir min, ramor nīmtətien mə in nīpīg kape nəsimien.

**21:14:** Luk 12:11-12    **21:15:** Wok 6:10    **21:16:** Mat 10:21-22    **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rīmamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.    **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2    **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13    **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

<sup>31</sup> Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə.

<sup>32</sup> Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə.

<sup>33</sup> Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarieren kafak to rıpəh nirkəkien tuk nıpig kirik.”

<sup>34</sup> Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mımə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nıpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nıpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərakin əmiə, naksakur.

<sup>35</sup> Meinai nıpig a tukruə mıwəh fam narmamə kape tokrei tanə.

<sup>36</sup> Mərig nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nıpig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nıpig taksərer ye nımrin.”

<sup>37</sup> Kini nıpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin.

<sup>38</sup> Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarieren apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

## 22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə  
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

<sup>1</sup> Kini nıpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nıpig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien.

<sup>2</sup> Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.\*

<sup>3</sup> Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu.

<sup>4</sup> Kini in rimavən məgkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rıvən ye kwermiriə.

<sup>5</sup> Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin.

<sup>6</sup> Kini Judas reighan kin nəgkiarieren kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nıpig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rıvən ye kwermiriə.

*Lodsapa*

*(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

<sup>7</sup> Kini nıpig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nıpig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien.

<sup>8</sup> Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

\* **22:2:** Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

9 Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginiən?”

10 Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

11 Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwayiyo-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginiən kape Nəviərokinien?’

12 Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpərig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginiən aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginiən aikin.”

13 Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginiən kape Nəviərokinien.

*Nəviginiən infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə  
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

14 Kini ye nipig kape nəviginiən, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə.

15 Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuku, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginiən kape Nəviərokinien.

16 Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-minien nəviginiən kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginiən e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

17 Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim,

18 meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

19 Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

20 Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə.

21 Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.

22 Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. ! Mərig, awe! Narpiniən ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

23 Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

*Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita*

24 Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə.

25 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasar-maru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’

26 Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərəer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik.

27 ?Pa e in yerpirig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpirig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

28 “Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig yakamarə ye nipig əutən minə.

29 Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə,

30 mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

*Yesu rımə Pita tukrini mə in reinein In  
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

31 Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nīkam.

32 Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

33 Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

34 Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkakə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

*Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen*

35 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimmhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nīkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nīkam.”

36 Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimri nau nisə.

37 Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarrien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

38 Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rımını-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rımavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif  
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

40 Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rımir.”

41 Kini In rımipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənımkur maməhuak mamni mımə,

22:27: Jon 13:12-15    22:30: Mat 19:28    22:32: Jon 17:15    22:34: Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38    22:35: Luk 9:3; 10:4    † 22:37: Profesi e raməmir ye Aes 53:12.

42 “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəh-si-ta nəmhəyen‡ yamə mine tukpi-hauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.”

43 Kini agelo kirik rımasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimi.

44 Meinai rikin rımhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəmətəih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nımoptanə.§

45 Nıpig rımnəhuak ta, mərer mırerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə.

46 Kini rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən wəhsi-pəniən kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In  
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

47 Nıpig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehuə ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rımikir əriə mhauə. Kini rımauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran.

48 Mərig Yesu rımını-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturım-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

49 Kini nıpig narmamə kape Yesu kimisəm narımnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?”

50 Kini iriə kirik rımnərai nımətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

51 Mərig Yesu rımə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rırap nımətirgi kwən a kini mor huvə min.

52 Kini Yesu rımnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptəəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo uə?”

53 Nıpig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptəəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nıpig atuatur kapəmiə- nıpig yame nəpignapien in ramehuə.”

*Pita rımə in reinein Yesu  
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)*

54 Kini khauə mharaptəəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig rıpəh nıvən-pakəyen tuk əriə.

55 Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rıvən məkwətə iriə miriə.

56 Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rımauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniən kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mımə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.”

57 Mərig Pita rımını-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

58 Kini kwasig ikin, rıpəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rımə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

59 Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mımə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rınaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

‡ 22:42: Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.”

§ 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək. 22:54: Mak 14:53-54



60 Mərig Pita rımə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə.

61 Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rımını iran mımə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

62 Kini Pita rımatərhav iruə, rımnasək rımnasək.

*Narmamə kisarh iakei ye Yesu*  
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Kini ye nıpig a, narmamə yamə mine kimnharaptərkın Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh.

64 Misarkis ətərkın nımriin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!”

65 Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misoriah In.

*Kimnərip Yesu ye kaonsel*  
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

66 Kini yenpig-yenpig kın, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris mınə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nımri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə,

67 “Ni-ru tuk əməwə mə ik e Kristo yame Kughen rımırpen uə nıkam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

68 Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien.

69 Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nıkar Kughen matuk yame Rəsanin.”

70 Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rımını mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

71 Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə mın kirik mə tukruə mınıhah in, meinai kimisərig atuatur nəgkiarien a ye nherin.”

## 23

*Yesu rımərərer ye nımri Paelat*  
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

1 Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat.

2 Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə mınə mamor əriə kasarmər, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rımırpen ta mə In king kirik.”

3 Kini Paelat raiyoh-pən mımə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rımını-pən tukun mımə, “Nakamni əfrah.”

4 Kini Paelat rini-pən tuk jif pris mınə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran yame ramni mə In rımnapir loa kirik.”

5 Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nıkam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin mınə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmər.”

<sup>6</sup> Kini n̄ipig Paelat r̄imn̄ar̄ig n̄agkiar̄ien a, raiyoh m̄ə, “?Rhawor? ?Kw̄ən e in yem̄ə Galili?”

<sup>7</sup> Kini r̄imn̄ar̄ig m̄ə Yesu r̄imat̄ər̄hav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in m̄her-p̄ən kin Yesu m̄ə tukr̄iv̄ən mam̄ər̄er ye n̄imr̄i Herod, meinai ye n̄ipig a, Herod m̄in in ramar̄ə Jerusalem.

*Yesu r̄imn̄ar̄er ye n̄imr̄i Herod Antipas*

<sup>8</sup> Kini n̄ipig Herod Antipas r̄imn̄əm Yesu, r̄ikin r̄imn̄agien pik, meinai r̄imnorkeikei m̄ə tukr̄əm In ror tu. Herod r̄imn̄ar̄ig əm̄ə n̄əvsaoyen kin, kini m̄orkeikei m̄ə tukr̄əm Yesu tukror n̄imt̄ətien kirik.

<sup>9</sup> Kini r̄imnaiyoh kin n̄agkiar̄ien r̄ipsaah kimi Yesu, m̄ar̄ig Yesu ramapnapig əm̄ə m̄ip̄əh n̄horp̄inien kafan n̄agkiar̄ien.

<sup>10</sup> Kini jif pris m̄in̄ə m̄ine n̄əm̄hajoun kape Loa kape Moses kimis̄ər̄er ye n̄imr̄i Herod mamharuk-p̄ən n̄agkiar̄ien r̄ipsaah ye Yesu.

<sup>11</sup> Kwasig ikin, Herod Antipas m̄ine kafan mobael m̄in̄ə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod r̄ini-p̄ən tuk kafan mobael m̄in̄ə m̄ə tuksarkaoh-p̄ən kin kot huv̄ə kirik kimin, kini mhakir mhav̄ən m̄in̄ə kimi Paelat.

<sup>12</sup> Kupan ikin, Herod Antipas m̄ine Paelat kimawor tikmir kimi əriu m̄in̄ə. M̄ar̄ig ye n̄ipig a, iriu kimiraūə kirikian̄ə.

*Paelat r̄im̄ini m̄ə Yesu tukram̄əkeikei m̄im̄h̄ə  
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

<sup>13</sup> Kini Paelat r̄imnokr̄ən kin jif pris m̄in̄ə m̄ine n̄əm̄ehūə m̄in̄ə kape n̄əm̄ə Isrel, m̄ine narmam̄ə m-fam, kini irīə m̄ifam kimnhaūə kirikian̄ə.

<sup>14</sup> Kini in r̄im̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “Kw̄ən e, n̄imnhar̄əh mhaūə ram̄ər̄er ye n̄imr̄ik, kini nakamh̄ani m̄ham̄ə ramarar ye n̄ar̄igien kape narmam̄ə kap̄əmīə, kasor tikmir kimi gavman. M̄ar̄ig yakn̄əkir ta n̄ar̄igien a ye n̄imr̄imīə, kini m̄ip̄əh n̄əm̄ien m̄ə r̄imn̄akap̄ir loa kirik. N̄agkiar̄ien yam̄ə m̄ine nakamharuk-p̄ən iran r̄ip̄əh norien n̄əfrakisien kin.

<sup>15</sup> Kini Herod Antipas m̄in, in r̄in̄əkir m̄in̄ə m̄əm̄ m̄ə r̄ip̄əh norien nar has kirik. Ror m̄əkneikin in r̄imnher-p̄ə m̄in̄ə kin kimi ətaw̄ə, kini r̄imar̄ əm̄ə tuk n̄əm̄ien m̄ə kw̄ən a in r̄ip̄əh norien nar has kirik m̄ə to khopni in tukun.

<sup>16</sup> P̄əh kafak mobael m̄in̄ə kis̄ər̄kis-ərk̄is əm̄ə in kini ai m̄isher-yerhav kin p̄əh ramv̄ən.”

<sup>17</sup> Ye n̄ipig kape lafet kape N̄əvīər̄okinien, Paelat tukram̄əkeikei m̄irisin kap̄ərīə kirik yermam̄ə r̄it̄ər̄hav ye kalabus.\*

<sup>18</sup> M̄ar̄ig irīə m-fam kisokr-apomh m̄ham̄ə, “!Kir ərhav kw̄ən en p̄əh khopni! !M̄ar̄ig risin Barabas r̄ir̄er̄ig-p̄ə tuk əmaw̄ə!”

<sup>19</sup> (Kw̄ən e Barabas, kimiv̄əhsi-p̄ən in ye kalabus meinai in r̄imnor narmam̄ə kamhauh mobael m̄in̄ə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermam̄ə).

<sup>20</sup> M̄ar̄ig Paelat rorkeikei m̄ə tukr̄irisin Yesu ramv̄ən, kini in m̄əgkiar m̄in̄ə kimi ərīə.

<sup>21</sup> M̄ar̄ig irīə kisokr-apomh pik m̄in̄ə m̄ham̄ə, “!Əsik-hakt̄ə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-hakt̄ə in ye nai kamarkwao kin!”

<sup>22</sup> M̄ar̄ig Paelat r̄imn̄əgkiar m̄in̄ə kimi ərīə yame ror kis̄is̄ər̄ kin, m̄im̄ə, “? Rhawor? ?Kw̄ən a In r̄imnor naha nhagin yame rahas? Yo yakp̄əh n̄əm̄ien m̄ə In r̄imnor nar has kirik yame ratuatuk m̄ə tukhopni In tukun. M̄ar̄ig p̄əh kafak mobael m̄in̄ə tuks̄ər̄kis-ərk̄is əm̄ə In, kini ai m̄isher-yerhav kin ramv̄ən.”

**23:7:** Luk 3:1 \* **23:17:** N̄agkiar̄ien ye ves 17 rik̄ək ye kopi akwas tiks̄in kape Niutesteman. Keinein m̄ə Luk r̄im̄irai əfrakis̄ uə nikam.

<sup>23</sup> Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhəvən, mhakurao ye nərigien kape Paelat.

<sup>24</sup> Kini Paelat rimiini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mimhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə.

<sup>25</sup> Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhəvən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

*Kimikir Yesu kivən mə tukhopni*

*(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

<sup>26</sup> Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərəkkin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” <sup>27</sup> Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu.

<sup>28</sup> Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mimə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimie minə.

<sup>29</sup> Sətərig kin Yo. Nipig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimiə nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhəvəhsi-pənien nah.’

<sup>30</sup> Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Aweh! !Ekwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə, ‘!Ekwətəsuun əmawə.’

*(Hos 10:8)*

<sup>31</sup> “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nipig nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiə?”†

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin*

<sup>32</sup> Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu.

<sup>33</sup> Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor.

<sup>34</sup> Kini Yesu rimə, “Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

<sup>35</sup> Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

<sup>36</sup> Kini mobael minə, iriə min kisərh iakei ye Yesu, kini mhəvən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik).

<sup>37</sup> Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

**23:29:** Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikinien kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21

<sup>38</sup> Kini kimirai-pən nəgkiarien kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpirig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

<sup>39</sup> Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərək-in-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

<sup>40</sup> Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə.

<sup>41</sup> Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

<sup>42</sup> Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

<sup>43</sup> Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

#### *Yesu rimamhə*

*(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)*

<sup>44-45</sup> Kini ipakə tuk twelef klok yerkweiha, mirh ripəh nəsaiyen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimmətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru.

<sup>46</sup> Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nimiraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

<sup>47</sup> Kini nipig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatak!”

<sup>48</sup> Kini narmamə yamə mine kimmhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimsəm narimnar minə a, kimmhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria.

<sup>49</sup> Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimmhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iria kimsərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

#### *Josef Aramatia riminim niprai Yesu*

*(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)*

<sup>50-51</sup> Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimiraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni.

<sup>52</sup> Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh.

<sup>53</sup> Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapiar yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin.

<sup>54</sup> In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

<sup>55</sup> Kini nīpīraovīn yamə mīne kīmnhasi-pən Galili mamhakwasig kīn Yesu, kīmnhakwasig kīn kwən a, mhavən mīsəm nəpəəg kapier a. Kini mīsəm mə Josef rīmnhawor pən iran mīne mərəhu nīprai Yesu.

<sup>56</sup> Kini ai, nīpīraovīn mīnə a kīmnharerīg-pən yerkwānu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai mīnə tīksin mīne pomad yame nāmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kīsapis rəri-pən loa.

## 24

*Yesu rīmīmragh mīn ye nīmhayen  
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)*

<sup>1</sup> Kini Sande, yenpīg-enpīg əgkəp, nīpīraovīn mīnə kīmnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə mīne nāmiovriə rapien huvə, yamə mīne kwəsor apnəpeinə ta iran.

<sup>2</sup> Nīpīg kīmnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, mīsəm kapier yame kīmnətapīg kīn ye nəpəəg kapier, mərig kīnəsua ta kīn.

<sup>3</sup> Kini kīmīsauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh nīsəmīen nīprai Yesu Yermaru.

<sup>4</sup> Kini mīseinein apomh masətərig kīn narīmnar mīnə a. Məkneikīn, yermamə kīraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Mīravən ye neipən yame rhawən maməsīə.

<sup>5</sup> Kini nīpīan mīnə a kīmnhagīn pīk, mīsənīmkuur. Kini kwərə mir a krəmə, “? Rhawor nakasarha kīn yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə mīnə?”

<sup>6</sup> In ruirkək eikīn e. !In ruəmragh mīn! Rikimīə tukraməkeikei maməsīk-ru nəgkiarien yame rīmīni-pre tuk əmīə ye nīpīg yame rīnamarə apa Galili mīmə,

<sup>7</sup> ‘Narīmnar mīnə e tukasəkeikei mhauə mīsor nəfrakīsien kīn. Tukeighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermī yor təvhagə has mīnə, kīnī tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kīn kīnī jakmhə. Mərig nīpīg yame ror kīsīsər kīn, jakaməkeikei mamragh mīn.’ ”

<sup>8</sup> Kini rīkiriə rīmnaməsīk nəgkiarien a kape Yesu.

<sup>9</sup> Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən narīmnar mīnə a tuk narmamə leven kape Yesu, mīne kafan mīnə m-fam.

<sup>10</sup> Kini nīpīraovīn yamə mīne kīmnhani-ərhav narīmnar mīnə a kīmī aposol mīnə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nīsīn Jemes, mīne nīpīraovīn mīnə mīn tīksin yamə mīne kīmnhavən ye nəpəəg kapier.

<sup>11</sup> Mərig aposol mīnə kīmīsərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kīrik yame nīpran rīrkək, mhapəh nhaniyen nəfrakīsien iran.

<sup>12</sup> Mərig Pita rərər maiyu mīvən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmīr mīvaag-pən məm əmə neipən yame kīmuvrīg nīprai Yesu kīn, mərig nar mīn kīrik rīrkək. Kini in rarar mīrerīg mīvən yerkwānu, kīnī mamətərig pīk kīn norien a.

*Yermamə kīraru kape Yesu kīmīwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas  
(Mak 16:12-13)*

<sup>13</sup> Ye nīpīg əmə in a, yermamə kīraru kape Yesu kīmaweriwək mīravən yerkwānu kīrik, nhagīn e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmhen kīn leven kilometa.

<sup>14</sup> Kini ye nīpīg iriū kweriwək mīravən, kīnī marəni narīmnar yamə mīne rīmatərhav-pə.

<sup>15</sup> Mwəgkiar hanə, kīnī Yesu rīvən ipakə tuk əriū, mīrhəriwək kwīs marhīvən.

<sup>16</sup> Mərig kīripəh nīrhīrkunien mə pa irisīr miriū krhəriwək, meinai Kughen rīmnətapīg kīn ye nərigien kapəriū.



17 Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərəer, rikiriu rəpou.

18 Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipiğ yamə mine ruauə ta muavən.”

19 Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarən minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun.

20 Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə.

21 Narimnar a rinor ta ruəvəh nipiğ kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəmawə nərigien skai iran mə In tukririsin əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəmawə.

22 Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəgkiarən kirik. Toweı, yenpiğ-enpiğ əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin,

23 mhapəh nisəmien nıpran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mirəmə, “Yesu ramragh.” ’

24 Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nıpiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

25 Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarən yame profet minə kape Kughen kimnhani.

26 ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhəyen ye nıpran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?”

27 Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

28 Kini kınarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən.

29 Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

30 Kini kınarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu miğəhsi-pən kimi əriu.

31 Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In.

32 Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipiğ In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarən kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

33 Kini taktəkun əmə min kimiwərəer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə.

<sup>34</sup> Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.”

<sup>35</sup> Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə  
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

<sup>36</sup> Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwān irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

<sup>37</sup> Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə.

<sup>38</sup> Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru?”

<sup>39</sup> Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrik aikin.”

<sup>40</sup> Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermīn mir mine nihun mir kimi əriə.

<sup>41</sup> Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.”

<sup>42</sup> Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin.

<sup>43</sup> Kini rən ye nimriə.

<sup>44</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

<sup>45</sup> Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nīprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen.

<sup>46</sup> Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame raməmīr ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nipran meriaji mimhə. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nimhəyen.’ ”

<sup>47</sup> Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə.

<sup>48</sup> Kimiə nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuatuk nəgkiarien minə iran.

<sup>49</sup> Mərig taksəmīr ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”

*Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai  
(Mak 16:19-20)*

<sup>50</sup> Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwānu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermīn mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

<sup>51</sup> Kini n̄ip̄ig raməhuak hanə, m̄ip̄əh əriə. Kughen r̄ivəh In mamhaktə ye neai.

<sup>52</sup> Kini kasəgnəḡin In, mharerig pən Jerusalem, r̄ikir̄iə ragien.

<sup>53</sup> Kini n̄ip̄ig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

## Jon

### Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarieren kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

**? Pa rimirai nəkwəkwə e?** Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

**? Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

**? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

**? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

#### *Nəgkiarieren kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu*

<sup>1</sup> Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarieren rimnəmır ta.\* Nəgkiarieren e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarieren e, in Kughen.

<sup>2</sup> Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen.

<sup>3</sup> Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarieren a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarieren a rimipəh norien.

<sup>4</sup> In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam.

<sup>5</sup> Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

<sup>6</sup> Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.†

<sup>7</sup> In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran.

<sup>8</sup> Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam.

<sup>9</sup> [Nəgkiarieren a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

<sup>10</sup> Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarieren a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In.

\* **1:1:** Nhap pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarieren." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13.  
**1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2    **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6    **1:5:** Jon 9:5; 12:46    † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes.    **1:9:** 1 Jon 2:8

11 Rīmauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərīg narmamə yame In rīmīrpen əriə‡ kīmnhaukreikīn-pən nīmeitairiə kīm In, mhapəh nīsorkeikeiyen In.

12 Mərīg narmamə m-fam yamə mīne kamhavəh In yerkirīə, rīkirīə ragien tukun, mīshatətə ye nhagin, kīni In rameighan kīn əriə mə tukhauə kwajikovə mīnə kape Kughen.

13 Pəh nien mə kwajikovə mīnə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kīn yame kwajikovə mīnə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərīgien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərīg kasarha wi mīn ye Kughen, ye kafan nəsānīnien.

14 Nəgkiariēn a rīmauə yermamə mamarə kītawə mīn. Kīmawə yīmīsəm kīn nīmrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kīrikianə Əmə, yame rīmasī-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kīn nīhuvəyen yame ramautə-pə kīn kīmī ətawə, kīni rukwar mīn kīn nəfrakīsien.

15 Jon rīmnerer-ərhav mamokrən apomh mīmə, “Yermamə e in e yame yīmnamni mīmə, ‘Yo jakəkupən, kīni kwən kīrik mīn aikīn yame tukrīpikwasīg kīn yo. Mərīg In yerpīrīg rapita yo. Meinai nīpīg yīmīpəh hanə narhayen, mərīg In rīnarə rerīn ta.’”

16 Kīni In rukwar kīn nīhuvəyen yame ramautə-pə kīn kīmī ətawə, kīni nīpīg m-fam In ravəhsi-pə nīhuvəyen kafan kīmī ətawə.

17 Ror məkneikīn meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rīmivəhsi-pə loa kīmī ətawə, mərīg Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kīn kafan nīhuvəyen mīne nəfrakīsien kīmī ətawə.

18 Narmamə to khapəh nīsēmien Kughen. Mərīg Tīni Kwənkwan Kīrikianə Əmə, yame ramərer ye nīkar Kughen, in Kughen. In rīmnor əpu Kughen kīmī ətawə kīni kītawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo*

*(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

19 Kīni nəmehuə mīnə tīksīn ye kwənərəus kape Isrel yamə mīne kīmnisarə Jerusalem, kīsher-pən kīn pris tīksīn mīne Lifaet§ tīksīn mə tukhavən mīsəm Jon Baptaes mīsaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikīn, Jon rīmīni-ərhav in.

20 Nīpīg kīmīsayoh in mə in pa, in rīpəh nerkwāigien kīn, mərīg rīmīni-pən atuətuk əmə in tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kīn.”

21 Kīni iriə kīmnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kīni ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərīg Jon rīmə, “Nīkam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kīni iriə kīmīsayoh mīn in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kīni ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kīmīni kupan mə tukruə uə?”

Mərīg Jon rīmə, “Nīkam.”

22 Kīni iriə kīmnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mīni-ərhav ik kīmī əmawə, pəh kīmawə jakhavən mhāni-əsah-pən kīmī narmamə yamə mīne kīmīsher-pə kīn əmawə.”

23 Kīni rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rīmīni-ərhav ta kupan mə,

‡ 1:11: Yesu rīmauə pawk apa Isrel, mərīg nəmə Isrel, yame Kughen rīmīrpen əriə apa kupan, khapəh nhāniyen nəfrakīsien iran. 1:12: Gal 3:16 1:13: Jon 3:5; 1 Pīta 1:23 1:14: Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § 1:19: Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15



“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mīmə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ’ ’ ” (Aes 40:3)

<sup>24</sup> Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin,

<sup>25</sup> misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

<sup>26</sup> Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, məriḡ yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In.

<sup>27</sup> Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, məriḡ In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

<sup>28</sup> Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

### *Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen*

<sup>29</sup> Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə.

<sup>30</sup> Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mīmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Məriḡ In yerpirig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, In rinərə rerin ta.’

<sup>31</sup> Nipig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; məriḡ yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

<sup>32-33</sup> Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mīmə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Məriḡ Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik.

<sup>34</sup> Yimnəm atuatur nar a, kini mərərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

### *Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə*

<sup>35</sup> Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan.

<sup>36</sup> Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

<sup>37</sup> Kafan yermamə mir kimiwəriḡ nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu.

<sup>38</sup> Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nipran ramni mə “yahajoun”).

<sup>39</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpignəp.

<sup>40</sup> Kwərə mir a kirik rimnəriḡ nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita.

<sup>41</sup> Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, ni pran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin).

<sup>42</sup> Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mimə, “!Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, ni pran ramni mə kapier. Ye nəgkiarinen kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

### *Yesu rimirpen Filip mine Nataniel*

<sup>43</sup> Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, “Yuə mikwasig kin Yo.”

<sup>44</sup> Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita.

<sup>45</sup> Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarinen kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

<sup>46</sup> Mərig əmə Nataniel rimə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rimə, “Ita. Yuə məm-ru.”

<sup>47</sup> Kini Yesu rimnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

<sup>48</sup> Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai\*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

<sup>49</sup> Kini Nataniel rimə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

<sup>50</sup> Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nipig nimnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpəm nar ehuə minə rapita yame.”

<sup>51</sup> Kini mini min mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

## 2

### *Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin*

<sup>1</sup> Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a.

<sup>2</sup> Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a.

<sup>3</sup> Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

<sup>4</sup> Mərig Yesu rimə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nipig kafak.”

<sup>5</sup> Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.”

<sup>6</sup> Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.\*

<sup>7</sup> Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə

**1:42:** Mat 16:18    **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28    \* **1:48:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən.    **1:51:** Jen 28:12    \* **2:6:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisisar.”

mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.”

<sup>8</sup> Kini kimnhavən masor.

<sup>9</sup> Kini yemehuə kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə,

<sup>10</sup> mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame riphə nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimmərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmır meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

<sup>11</sup> Kini nımtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

*Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen*

*(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)*

<sup>12</sup> Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

<sup>13</sup> Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem.

<sup>14</sup> Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane.

<sup>15</sup> Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, məərə mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə.

<sup>16</sup> Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

<sup>17</sup> Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” *(Sam 69:9)*

<sup>18</sup> Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

<sup>19</sup> Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

<sup>20</sup> Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisisər əmə?”

<sup>21</sup> (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran.

<sup>22</sup> Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen.

Kini iriä kimnhani nāfrakisien ye Nākṵākṵā kape Kughen mine nāgkiarien yame Yesu rimini-ārḥav).

*Yesu ruirkun ta nātārigien kape narmamā*

<sup>23</sup> Mārig nīpig Yesu rimnamarā apa Jerusalem, ye nīpig kape nāviginien kape Pasova, narmamā khapsaah kimisām In rimnor nīmtātien tiksīn, kini khani nāfrakisien iran.

<sup>24</sup> Mārig Yesu rimipāh nīniyen nāfrakisien ireriā, meinai In ruirkun nārigien kapəriā.

<sup>25</sup> Yermamā kirik to rīpāh nīni-pānien nārigien kafan tukun, mārig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamā.

### 3

*Nikodimas rimavān mām Yesu*

<sup>1</sup> Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuā kirik ye kaonsel kape nāmā Isrel.

<sup>2</sup> Kini nīpig kirik, yenpig, in rimavān mā tukrāgkiar iriu Yesu, mīmā, “Yhajoun. Kimawā yakharkun mā ik yhajoun kirik yame Kughen rimnherpā kin ik nakuā, meinai Kughen rīpipāh nāmīrien tuk Ik, nakpipāh norien nīmtātien minā e.”

<sup>3</sup> Kini Yesu rhorpin nāgkiarien kafan mīmā, “Yakamni āfrakis tuk ik mā, tukmā yermamā rīpāh narḥayen yame ror kiraru kin, to rīpāh narāyen ye narmaruyen kape Kughen.”

<sup>4</sup> Nikodimas rīnārig nāgkiarien a, rakur, maiyoh In mīmā, “?Yermamā tukrhawor-pān iran mine marḥa yame ror kiraru kin? To rīpāh nīrerig-pān-minien ye tīp mama, marḥa min.”

<sup>5</sup> Kini Yesu rimini-pān tukun mīmā, “Yakamni āfrakis tuk ik mā tukmā yermamā rīpāh narḥayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukrīpāh nīvānien mamarā ye narmaruyen kape Kughen.

<sup>6</sup> Yermamā rameimāk amā kin yermamā mor nīpran ramragh; mārig Nanmin kape Kughen amā rīrkun norien nanmī yermamā ramragh.

<sup>7</sup> Takpāh nakurien tuk nāgkiarien kafak yame yīmīni-pre tuk ik mā, ‘Takamākeikei marḥa wi min.’

<sup>8</sup> Rāmhen amā kin nīmātag. Nīmātag ramavān, mamvān ikīn yame rorkeikei mā tukrīvān-pān ikīn. Nakārig nīmātag ramavān, nakeinein mā ramsīpkaa, uā ramvān hiā. Kini ye norien kirikianā amā min, narmamā khapāh nīsāmien Nanmin kape Kughen, mārig kasām amā wok kafan ye nīmraghien kape narmamā yamā mine kasarḥa wi min.”

<sup>9</sup> Mārig Nikodimas rimini-pān tuk Yesu mīmā, “Nar e nakamni rāutān pik. ? Tukrhawor pān iran mine mītārḥav-pā?”

<sup>10</sup> Kini Yesu rimā, “Ik yhajoun kirik kape nāmā Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minā e?”

<sup>11</sup> Yakamni āfrakis tuk ik mā kimawā kafak narmamā minā yakharkun narimnar minā mamhani-ārḥav, misāvsao kin narimnar yamā yakwāsām ta. Mārig kimiā nakhapāh nhaniyen nāfrakisien ye nāgkiarien kapāmawā.

<sup>12</sup> Yo yakamni pawk amā narimnar kape tokrei tanā, mārig kimiā nakhapāh nhaniyen nāfrakisien ye kafak nāgkiarien. Tukmā ror mākneikīn, to nakhapāh nhaniyen nāfrakisien ye kafak nāgkiarien ye nīkarīn kape narimnar kape rao ye neai.

<sup>13</sup> Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

<sup>14</sup> “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.\* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə,

<sup>15</sup> mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin.

<sup>16</sup> Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin.

<sup>17</sup> Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanımtanə.

<sup>18</sup> “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə.

<sup>19</sup> Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpiyen, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas.

<sup>20</sup> Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

<sup>21</sup> “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

### *Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu*

<sup>22</sup> Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə.

<sup>23</sup> Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə.

<sup>24</sup> Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniyen Jon ye kalabus.

<sup>25</sup> Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravvyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiyen ye nimri Kughen.

<sup>26</sup> Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

<sup>27</sup> Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien.

\* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10



<sup>28</sup> Kimiä e nakasärer tuk yo. Kimiä nakharkun huvə mə yakməni mīmə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rīmnher-pə kīn yo mə jakəkupən muə, kīni Kristo tukrīpikwasig.

<sup>29</sup> Yakmə jakni-pre nuhpīkinien kīrik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovīn kīrik, piraovīn a tukrəri-pən əmə in. Kīni kwən a, in mīnə tīksīn kaseito kīn in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kīni rīkiriə ragien tukun, kasärer masarha-kīn in mə tukruə ye swatuk. Kīni nīpīg tuksəm in ramuə, rīkiriə tukragien. Kīni yermamə yame tukrarkurək, yo e in kīrik yame yakamərer mameito kīn, mamarha-kīn in mə jakravən ye nəvīgīnien kape narkurəkien. Kīni taktakun ai, yīmnərig nəvsaoyen kīn Kristo mə ruauə ta, kīni rīkīk ragien pīk.

<sup>30</sup> In tukraməkeikei muə mə In yerpīrig rapita yo; kīni yo jakaməkeikei meiwaiyu.

<sup>31</sup> “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpīrig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kīni rīrkun əmə nīniyen narīmnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpīrig rapita narmamə m-fam.

<sup>32</sup> In mamərer-ərhav tuk nīni-ərhavyen narīmnar yame rīmnəm mīnərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

<sup>33</sup> Kīni mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarīen kīni mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarīen yame Kughen ramni, in nəfrakisien.

<sup>34</sup> Ror məkneikīn meinai yermamə yame Kughen rīmnher-pə kīn mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarīen kape Kughen. Kītawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarīen kape Kughen meinai Nanmīn kape Kughen rehuə pīk iran.

<sup>35</sup> Tata Kughen In rorkeikei pīk Tīni, kīni mərəhu-pən narīmnar fam əgkap ye kwermīn.

<sup>36</sup> Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nīmrāghien rerīn. Mərig narmamə yamə mīne kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nīmrāghien rerīn, meinai Kughen tukror niemhaa kīmi əriə kape rerīn.”

## 4

### *Yesu rīrkun ta norien kape pian Sameria kīrik*

<sup>1</sup> Farisi mīnə kīmisərig nəgkiarīen mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kīni In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə rīpsaah rapita narmamə kape Jon mīnə.

<sup>2</sup> (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rīmnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan mīnə kīmisor baptaes ye narmamə.)

<sup>3</sup> Kīni nīpīg Yesu rīmnərig mə Farisi mīnə kīmisərig nəvsaoyen kīn, rīmītərhav Judia mīrerīg-pən apa Galili.

<sup>4</sup> Rīmə tukruvīn apa Galili, mərig provīns e Sameria ramərer əkupan.

<sup>5</sup> Kīni rītərhav-pə ye taon kīrik ye Sameria, kamni kīmə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kīrik yame Jakob rīmīvəhsi-pən kīmi tīni a Josef apa kupan.

<sup>6</sup> Ikin aikīn a, huaru Jakob rīmīkīr kwətīg nu kīrik kafan. Yesu rīmnəriwək rapomh ikin mīnəpəu, kīni muə məkwətə-pən ye nīkar kwətīg nu a, mamapīs, yerkwēiha.

<sup>7-8</sup> Kīni kafan narmamə mīnə kīmnhavən apa taon, mə tukhavəh nīmri nəvīgīnien. Kīni pian Sameria kīrik ramuə mə tukrīruk nu. Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Eh. Ruk nu mīvəhsi-pə kīmi Yo.”

<sup>9</sup> Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

<sup>10</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

<sup>11</sup> Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni?”

<sup>12</sup> Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

<sup>13</sup> Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min.

<sup>14</sup> Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimraghien rerin kimin.”

<sup>15</sup> Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

<sup>16</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

<sup>17</sup> Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək.

<sup>18</sup> Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatuk yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

<sup>19</sup> Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwirkun mə ik profet kirik kape Kughen.

<sup>20</sup> Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,\*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

<sup>21</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem.

<sup>22</sup> Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə.

<sup>23</sup> Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin.

<sup>24</sup> Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

**4:14:** Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38      **4:15:** Jon 6:34

\* **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim.      **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

25 Kini pian a rini-pən tukun mīmə, “Yo yakwɪrkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nɪpɪg yame In tukruə iran, In tukrhoprαι fam nɪprαι nəgkiarɪen mɪnə kimi ətawə.”

26 Kini Yesu rɪmɪni-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

27 Məkneikin, narmamə kafan mɪnə kɪmnharerɪg-pə mɪn tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovɪn kɪrik, kɪsakur. Məɪg khapəh nɪsaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

28 Kini pian a, rəpəh kafan tikikwɪpɪr, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mīmə,

29 “Eh. Havən-ru mɪsəm kwən kɪrik aikɪn a, In ruɪrkun ta norien has mɪnə fam yamə mɪnə yɪmnamor ye nɪmraghɪen kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?”

30 Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

### *Yesu rɪmɪni nuhpikɪnɪen ye nəvɪgɪnɪen*

31 Ye nɪpɪg a, narmamə kape Yesu mɪnə kasəkeikei kɪmɪn mhamə, “Yhajoun, əvɪgɪn.”

32 Məɪg In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikɪn nəvɪgɪnɪen yame kɪmɪə nakseinein.”

33 Məkneikin, kafan narmamə mɪnə kɪmɪsaiyoh əriə mɪnə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kɪrik rɪvəhsi-pən nan kɪrik nəvɪgɪnɪen uə?”

34 Məɪg Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rɪmnher-pə kin Yo yakuə, kini nəvɪgɪnɪen nak ror məkneikin, mə jakamor narɪmnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə mɪnə In rɪmnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

35 “Sətəɪg-ru kin nɪprαι nuhpikɪnɪen yame jakni-pre tuk əmɪə mə, ‘Makuə kuas tukruə mɪvən, ror nɪpɪg kape nɪvəhyen nəsimien.’ Məɪg Yo yakamni-pre tuk əmɪə mə sarha-pən ru, mɪsəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

36 “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarɪen, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmɪə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mɪnə kasor wok ye nəsimien kafan. Nɪpɪg nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nɪmraghɪen rerɪn. Yakamni-ərhav nəgkiarɪen kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kɪmɪə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarɪen kafak, rəmhen kin yame kavəh nəvɪgɪnɪen ye nəsimien. Nɪpɪg tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarɪen kafak, kɪtawə kwis tuksagien.

37 Rəmhen kin nəgkiarɪen kɪrik kamni kimə, ‘Yermamə kɪrik ramsuv kweru nai, kini yermamə pɪsɪn kɪrik ravəh kwənkwan.’

38 Yakamher-pre kin əmɪə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarɪen kafak. Məɪg pəh nien mə kɪmɪə nɪmnhasuv kweru nai. Nəmə pɪsɪn kɪmɪsəkupən masəmnhakw tuk nɪsuvyən kweru nai. Kɪmɪə takharhi kwənkwai nəvɪgɪnɪen ye nəsimien yame iriə kɪmnhasuv.”

### *Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakɪsɪen ye Yesu*

39 Pian a rɪmɪni-ərhav mə Yesu ruɪrkun ta norien has mɪnə fam yame ramor ye nɪmraghɪen kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kɪmɪsəɪg, mhani nəfrakɪsɪen ye Yesu.

40 Kini nɪpɪg nəmə Sameria kɪmnhavən mɪsəm In, masəkeikei kɪmɪn mə iriə mɪn. Kini Yesu rɪvən iriə miriə mɪsarə kape nɪpɪg kɪraru.

41 Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakɪsɪen iran.

<sup>42</sup> Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nīmīni-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarīen, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanimtanə.”

*Yesu rīmnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik*

<sup>43</sup> Yesu rīmnamarə mivəh ta nīpīg kīraru, kini ai mītərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili.

<sup>44</sup> (Mərig apa kupan in rīmnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiaiye In.”)

<sup>45</sup> Kini nīpīg Yesu rītərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narīmnar yame In rīmnor aikin.

<sup>46</sup> Ror pən, rīmavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rīmnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə.

<sup>47</sup> Kini yemehuə a rīmnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rīvən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nīmhayen rineriaji.

<sup>48</sup> Kini Yesu rīni-pən tuk kwən a mīmə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmīen nīmtətien, to nakpihapəh nhaniye nəfrakisien irak!”

<sup>49</sup> Kini kwən a rīmə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rīmhə.”

<sup>50</sup> Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ita. Rerīg-pən tukun. Kafam kwajikovə rīnəsanin ta.”

Kini kwən a rīmīni nəfrakisien ye nəgkiarīen kape Yesu, mirerīg-pən tuk kafan kwajikovə.

<sup>51</sup> Nīpīg raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rīnəsanin.”

<sup>52</sup> Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Rīmnəsanin ye naha nīpīg atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien rīemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rīnəkəkin.”

<sup>53</sup> Kini kwən a ruirkun mə ye nīpīg atuatur a, Yesu rīnamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rīnəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>54</sup> In e nīmtətien yame ror kīraru kin yame Yesu rīmnor apa Galili, nīpīg rīmasi-pən apa Judia.

## 5

*Yesu rīmnor huvə yermamə kirik apa Betsata*

<sup>1</sup> Kasarə mamhavən, Yesu rīmnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel.

<sup>2</sup> Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarīen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nīmə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nīmə a, nīpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin.

<sup>3</sup> Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nīmriə rīpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nīkariə rīmhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu,

<sup>4</sup> meinai nīpīg kīrik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nīpīg a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapīg mə ravəh naha nəmhəyen, mərīg tukrəsanin.\*

<sup>5</sup> Kini kwən kīrik aikin, ramhə mivəh newk toti eit.

<sup>6</sup> Kini Yesu rəm kwən a raməmīr, rīrkun mə kwən a rīmivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mīmə, “?Nakmə takəsanin?”

<sup>7</sup> Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Yermamə kīrik rīkək yame tukrīrəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpīg tukramkiu-kiu. Nīpīg m-fam yakamarkut pīk mə jakəkupən mar ye nu, mərīg narmamə tīksin kasəkupən kīn yo, mīsar.”

<sup>8</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Ērer! Mərpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafam mīrəh mamvən.”

<sup>9</sup> Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə mīn. Mərpəvin-ərpəvin kafan nīmhakuə mīrəh mamvən.

Nar a kīmnor ye Sabat.

<sup>10</sup> Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kīmishek kwən a yame rīmnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towēi; kini rīpəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nīmhakuə ye nīpīg e taktakun.”

<sup>11</sup> Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərīg kwən a yame rīmnor huvə yo rīmīni-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafak mameriwək mamvən.”

<sup>12</sup> Kini iriə kīmisaiyoh in mhamə, “?Pa rīmīni-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nīmhakuə mīrəh mameriwək mamvən?”

<sup>13</sup> Mərīg kwən a rīmneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rīmnap ta irəriə.

<sup>14</sup> Kini kwasīg ikin, Yesu rīmnəm mīn kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Ēm-ru! Naknəsanin ta. Mərīg takamərīg ik mə takəpəh nor-mīnien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kīrik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

<sup>15</sup> Məkneikin kwən ai rīmavən mīni-əsahpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “Kwən e yame rīmnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

<sup>16</sup> Ror məkneikin, nəmə Isrel kīmisor ahas pən kimi Yesu, meinai kīmisəm mə In rīmnor wok ye Sabat.

<sup>17</sup> Mərīg Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rīmīk Kughen ramor wok nīpīg m-fam, kini Yo mīn yakamor wok ye nīpīg m-fam.”

<sup>18</sup> Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kīmisarkut pīk mə tukshopni In. Meinai kīmisəm mə rīmnakapīr Sabat kini mor nar kīrik mīn yame rahas rapita, in e, rīmīni mə Rīmni atuaturuk e Kughen, kini In mīn Kughen.

### *Ji Kughen ravəhsi-pə nīmraghien*

<sup>19</sup> Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kīrik ye kafan atuk nətərigien. Rīrkun əmə norien narīmnar yamə mīne Tatə Kughen ramor, meinai narīmnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tīni mīn tukraməkeikei mamor.

<sup>20</sup> Meinai Tatə Kughen rorkeikei pīk Tīni, kini mamhajoun In kīn narīmnar fam yame In tukror. Kini tukrīpihajoun mīn narīmnar yamə mīne khahuvə mīsapita, taksəm naksakur.

\* **5:4:** Nəgkiarīen ye v. 4 rīkək ye kopi akwas tīksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rīmīrai əfrakis nəgkiarīen ikin e, uə nīkam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10



<sup>21</sup> Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənien nımraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.

<sup>22</sup> Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rımivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə,

<sup>23</sup> mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame rıpəh nisaiyen Tini, to rıpəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rımnher-pə kin Tini.

<sup>24</sup> “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rımnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nımraghien rerin. Nıpig tukrərer ye nımrik, jakpəh nivəhsi-pənien narpinien kimin. Rınap ta ye kwənmhaan kape nımhəyen muauə ime nımraghien.

<sup>25</sup> Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nıpig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nımraghien rerin.

<sup>26</sup> Tatə Kughen In nuknei nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nımraghien.

<sup>27</sup> Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

<sup>28</sup> “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien. Meinai nıpig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen.

<sup>29</sup> Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nımır minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nımraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nımhəyen masərer ye nımrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpinien.

<sup>30</sup> “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nıpig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rımnher-pə kin Yo.”

*Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran*

<sup>31</sup> Kini Yesu rımə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak rıpəh norien nəfrakisien.

<sup>32</sup> Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien.

<sup>33</sup> Apa kupan, nımisher-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rımını nəgkiarien əfrakis irak.

<sup>34</sup> Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nıkwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə.

<sup>35</sup> Nhajounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə.

<sup>36</sup> Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo.

<sup>37</sup> Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimirin nīpig kirik.

<sup>38</sup> Nəgkiarien kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

<sup>39</sup> “Kimia nakasəvheikin pik nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmia. Mərig sərig-ru, nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo.

<sup>40</sup> Mərig kimia nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nimraghien rerin.

<sup>41</sup> “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nikam.

<sup>42</sup> Mərig Yo yakirkun huvə əmia. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia.

<sup>43</sup> Yakməvəh nehuəyen kape Rimik muə, mərig kimia nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun.

<sup>44</sup> Nīpig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmia, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmia tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

<sup>45</sup> “Mərig pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmia ye nimir Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e naksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmia iran, in e ramni hah əmia ye nimir Kughen,

<sup>46</sup> meinai to kimia nakpihani nəfrakisien ye Moses, mipihani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimnəvsao kin Yo.

<sup>47</sup> Mərig kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmia tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

## 6

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khap-saah kin*

*(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)*

<sup>1</sup> Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu rimnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias.

<sup>2</sup> Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimitətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamə.

<sup>3</sup> Kini Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə.

<sup>4</sup> Ye nīpig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

<sup>5</sup> Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mimə, “?Tukhavəh hiə nimir bred rəmhen tuk narmamə minə a?”

<sup>6</sup> Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

<sup>7</sup> Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu hundred taosen vatu\* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

<sup>5:36:</sup> Jon 10:25; 14:11    <sup>5:45:</sup> Jon 9:28; Rom 2:17    \* <sup>6:7:</sup> Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.”

<sup>8</sup> Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə,

<sup>9</sup> “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

<sup>10</sup> Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen.

<sup>11</sup> Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

<sup>12</sup> Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.”

<sup>13</sup> Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

<sup>14</sup> Narmamə kimisəm nimtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

<sup>15</sup> Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmır In pisin əmə.

*Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu  
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

<sup>16</sup> Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun.

<sup>17</sup> Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam.

<sup>18</sup> Kini nimətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua.

<sup>19</sup> Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarhapən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik.

<sup>20</sup> Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.”

<sup>21</sup> Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

<sup>22</sup> Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimnasəmır iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivənién iriə miriə.

<sup>23</sup> Kini narmamə tiksın kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin.

<sup>24</sup> Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

*Yesu in bred kape nimraghien*

<sup>25</sup> Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nimnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

<sup>6:9</sup>: 2 King 4:42-44    <sup>6:14</sup>: Dut 18:15-19    <sup>6:15</sup>: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37    † <sup>6:19</sup>: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.”    <sup>6:20</sup>: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37    ‡ <sup>6:25</sup>: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nimauə naghien?”

26 Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mima, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nimisən bred, tıpmiə rəsiis.

27 Mərig rıpəh nihuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nivəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nivəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

28 Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

29 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mışatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

30 Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nimtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin?”

31 Nıpig rıptawə minə kupən kimiseriwək ye tıpəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, “‘In rımvəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ (Eks 16:4)”

32 Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mima, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rımvəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən.

33 Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə ye tanımtanə.”

34 Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əmawə kape nıpig m-fam.”

35 Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mima, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nımraghien. Narmamə yamə mine kamhauə tuk Yo, to khapəh min nisəmkərvəyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen.

36 Mərig Yo yimi-pə ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nışatətəyen irak.

37 Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nıpig kirik.

38 “Meinai pəh nien mə Yo yımasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narımnar yame yo yakorkeikei. Mərig yımauə mə jakor narımnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun.

39 Kini In rıpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rımnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nıpig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nımhəyen kapəriə.

40 Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mışatətə irak, tukhavəh nımraghien rerin. Kini ye Nıpig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nımhəyen.”

41 Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun,

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48    6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23    6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40    6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31    6:34: Mat 6:11; Jon 4:15    6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1    6:37: Jon 17:2    6:39: Jon 17:2,12; 18:9

<sup>42</sup> mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

<sup>43</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin.

<sup>44</sup> Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig.

<sup>45</sup> Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’

*(Aes 54:13)*

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo.

<sup>46</sup> Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen.

<sup>47</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin.

<sup>48</sup> Yo e bred kape nimraghien rerin.

<sup>49</sup> Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhəmhə.

<sup>50</sup> Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen.

<sup>51</sup> Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

<sup>52</sup> Nəgkiarien a rimnor nəmehua kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

<sup>53</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin.

<sup>54</sup> Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.

<sup>55</sup> Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik.

<sup>56</sup> Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimraghien kapəriə.

<sup>57</sup> “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimraghien. Kini Yo yakvəh nimraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimraghien iran.

<sup>58</sup> Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhəmhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimraghien rerin.”

<sup>59</sup> Yesu rimini-ərhav nəgkiarien e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

*Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran*

**6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32

**6:45:** Jer 31:34

**6:46:** Jon 1:18; 5:37; 7:29

**6:54:** Sam 63:5

**6:56:** Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15

**6:58:** Jon 6:41,51



<sup>60</sup> Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarjen e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarjen e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarjen?”

<sup>61</sup> Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigjen kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ? Nətərigjen kapəmīə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə?”

<sup>62</sup> ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam?

<sup>63</sup> Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pənien nimirghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimirghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarjen minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarjen yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə.

<sup>64</sup> Mərig kimiə tiksin eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruvirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan).

<sup>65</sup> Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo.”

<sup>66</sup> Ye nipig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

#### *Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu*

<sup>67</sup> Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə twelef mimə, “?Rhawor irəmiə? ? Kimiə min nimmhamə taksəpəh Yo uə?”

<sup>68</sup> Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarjen ravəhsi-pə nimirghien rerin.

<sup>69</sup> Kini kimawə yakshatətə iram, minharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

<sup>70</sup> Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.”

<sup>71</sup> (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

## 7

### *Yesu rimnəgkiar kimi naorahini minə*

<sup>1</sup> Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili.

<sup>2</sup> Mərig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.”

<sup>3</sup> Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin taksəm nimitətien yamə mine Ik nakamor.

<sup>4</sup> Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripəh nerkwagien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien

nimtätien minä, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpiğ kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.”

<sup>5</sup> Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapıg mə iriə naorahini atuatur minə, məriğ khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

<sup>6</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripəh hanə norien nıpiğ kafak. Məriğ kimiə nakharkun nisorien nar ye nıpiğ apnapıg əmə.

<sup>7</sup> Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien əmiə. Məriğ iriə tukasəkeiki masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuaturien.

<sup>8</sup> Kimiə havən ye lafet, məriğ Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nıpiğ kafak.”

<sup>9</sup> Raməgkiar məknakin kini In maməmır əmə apa Galili.

*Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”*

<sup>10</sup> Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu rıpivən. Məriğ In rımnaiyu apısapı əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien.

<sup>11</sup> Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakın In, misaiyoh apnapıg əmə narmamə mhamə, “? Kwən e in pukaa?”

<sup>12</sup> Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” məriğ tiksın khamə, “Nıkam. In rameikuə ye narmamə.”

<sup>13</sup> Məriğ iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisəriğ nəgkiarien yame kamhani.

<sup>14</sup> Lafet a ramvən hanə, Yesu rımvən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə.

<sup>15</sup> Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəriğ nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rımnhawor mırkun narımnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rımpəh nhajounien In.”

<sup>16</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rımnher-pə kin Yo.

<sup>17</sup> Narmamə yamə mine nətəriğien kapəriə ramskai mə tuksor narımnar yame Kughen rorkeiki, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə.

<sup>18</sup> Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Məriğ Yo yakorkeiki mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rımnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

<sup>19</sup> “Moses rımvəhsi-pre loa kimi əmiə, məriğ yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

<sup>20</sup> Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmın has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwə uə? ?Pa e rımə tukrhopni Ik?”

<sup>21</sup> Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnor nımtätien kirikianə əmə ye Sabat, nımisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun.

<sup>22</sup> Məriğ kimiə mın nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikova minə, raməri-pən loa kape Moses. (Məriğ nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rımirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, məriğ kaha minə apa kupan kimnharikakun).

<sup>23</sup> ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nipiɡ yakamor huvə nīprai yermamə kirik ye Sabat?

<sup>24</sup> Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

*Narmamə kasəɡkiar ye Kristo*

<sup>25</sup> Kini ye nipiɡ a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə?

<sup>26</sup> Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəɡkiarrien ye nīmri narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə?

<sup>27</sup> Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nipiɡ Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

<sup>28</sup> Ye nipiɡ a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In,

<sup>29</sup> mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

<sup>30</sup> Yesu raməɡkiar məknakin, khamə tukharaptəəkən In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptəəkən In, meinai rīpəh hanə norien nipiɡ kafan.

<sup>31</sup> Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipiɡ Kristo tukramuə, tukror nīmətəien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nīmətəien rīpsaah rapita In.”

*Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptəəkən Yesu*

<sup>32</sup> Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkən Yesu.

<sup>33</sup> Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimiə kape nipiɡ kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.

<sup>34</sup> Ye nipiɡ a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənen ikin.”

<sup>35</sup> Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə?

<sup>36</sup> In rimini mə ye nipiɡ a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavənen ikin. ?Nəɡkiarrien e, nīpran ramni mə naha?”

*Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin*

<sup>37</sup> Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nipiɡ a, Yesu rimnərer ye nīmri narmamə mamokrən apomh mīmə, “Yermamə yame rinəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu.

<sup>38</sup> Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimir nu yame ravəhsi-pən nimirghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (*Aes 44:3*)”

<sup>39</sup> Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivənen ye nikakien kafan ye rao ye neai.

*Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu*

<sup>40</sup> Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”\*

<sup>41</sup> Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə?”

<sup>42</sup> Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.”

<sup>43</sup> Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu.

<sup>44</sup> Tiksın khamə tukharaptəəkın In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəəkın In.

*Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu*

<sup>45</sup> Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimmhapəh nharaptəəkiniyen Yesu mhakir mhauə?”

<sup>46</sup> Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimmhapəh nharaptəəkiniyen In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

<sup>47</sup> Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə?”

<sup>48</sup> ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran.

<sup>49</sup> Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpiniyen kirik.”

<sup>50</sup> Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə,

<sup>51</sup> “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpiniyen kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiariyen kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

<sup>52</sup> Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pəniyen ye Galili.”

<sup>53</sup> Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

## 8

<sup>1</sup> Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

*Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman*

**7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17    **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33    \* **7:40:** Em-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.    **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7    **7:50:** Jon 3:1    † **7:53:** Nəgkiariyen ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnasik-əpnis-pən ye nəgkiariyen kape Jon.

<sup>2</sup> Kəni rikwamer kın, Yesu rirerig-pən mın ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kımnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə.

<sup>3</sup> Kini nəmhajoun mınə kape loa, mine Farisi mınə khakir piraovın kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nımri narmamə. Narmamə kımisəm əpu mə pian a rımnapir iriu yerman pisin.

<sup>4</sup> Kini iriə kımnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kımisəm əpu mə pian e rımnapir iriu yerman pisin.

<sup>5</sup> Moses rımnrəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovın yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (*Lev. 20:10; Deut. 22:22-24*) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

<sup>6</sup> Iriə kımisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarieren kirik yame rıpəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmır, mamrai-pən nar ye nımoptanə kın kwənkwai kwermın.\*

<sup>7</sup> Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mını-pən tuk əriə mə, “Nəmhən. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.”

<sup>8</sup> Kini In məmrəmır mın mamrai-pən nar ye nımoptanə.

<sup>9</sup> Kini iriə kımisərig nəgkiarieren kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu mınə meriaji nitamaruə. Iriə kımisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmır.

<sup>10</sup> Kini Yesu rheximter mın mını-pən tuk pian ai mımə, “Pian əpə. ? Narmamə mınə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

<sup>11</sup> Kini pian a rımni-pən tukun mımə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rıvəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo mın to yakpəh nıvəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

*Yesu In rəmhen kın nıkakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə*

<sup>12</sup> Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Yo e, yo Nıkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kın Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nıkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

<sup>13</sup> Kini Farisi mınə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarieren raməfrakis. To kafam nəgkiarieren rıpəh nərerien.”

<sup>14</sup> Kini Yesu rini mımə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarieren kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mırkun mın aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin.

<sup>15</sup> Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin.

<sup>16</sup> Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımnrə-pə kın Yo, kapəmru nəkirien kirikianə əmə.

\* **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rımırai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kın kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14 **8:12:** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 **8:13:** Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28



17 Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kiraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” *(Dut 19:15)*

18 Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rimnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer timtim.”

19 Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

20 Yesu rimini nəgkiarien a nipig in rimnamhajoun narmamə apa ikin kamərəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptərəkin In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

### *Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai*

21 Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniən aikin yakamvən ikin.”

22 Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniən aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

23 Mərig Yesu rirpın nəgkiarien mimə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin.

24 Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

25 Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun.

26 Yakirkun niniyen narimnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehua kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

27 Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen.

28 Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarien yame Rimik ramni-pə tuk Yo.

29 Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

30 Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

### *Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə*

31 Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatur e narmamə kafak minə.

<sup>32</sup> Kini kimiā takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiā nakhapiəpiā.”

<sup>33</sup> Kini iriā kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəpiā?”

<sup>34</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nar-mamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mam-raptərəkin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan.

<sup>35</sup> Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to riphəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipiğ m-fam.†

<sup>36</sup> Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəpiā.

<sup>37</sup> Yakirkun mə kimiā kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien.

<sup>38</sup> Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiā nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

<sup>39</sup> Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “To ripi mə kimiā kwənərəus atuatuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə riphəmhen kin norien kape Ebrahim kupan.

<sup>40</sup> Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiā nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim riphəh norien məknenkin.

<sup>41</sup> Kimiā nakasor əmə norien kape tatə atuatuk kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

<sup>42</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To ripi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasipən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yimauə ye kafak nərigien. Mərig yimauə meinai In rimnher-pə kin Yo.

<sup>43</sup> ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarien kafak.

<sup>44</sup> Kimiā, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimimiə e Setan. Kini nipiğ m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməmakin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen.

<sup>45</sup> Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien.

<sup>46</sup> Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiā kirik riphəh hanə nəmpə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak?

<sup>47</sup> Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiā kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwan.”

**8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1    **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9    † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək.    **8:35:** Gal 4:30    **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10    **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9    **8:42:** 1 Jon 5:1    **8:44:** 1 Jon 3:8

*Yesu In yerp̄rig rapita Ebrahim*

48 Kini n̄mehua kape n̄m̄a Isrel kim̄ishek In mamhani mham̄a, “!Man! Yakw̄s̄m̄ əpu ik, mharkun m̄a ik pa. Ik nak̄m̄hen kin yem̄a Sameria kirik yame nanm̄in has ram̄erer-p̄n iran.”

49 M̄arig Yesu rim̄a, “Nanm̄in has rik̄ək irak. M̄arig yakamsiai Rim̄ik; kini kimīa nakhap̄h nhasiaiyeu Yo.

50 Yo yakp̄h narkutien m̄a nhaḡik tukrehua; m̄arig yermam̄a kirik aikin yame ramarkut m̄a nhagin tukrehua. Kini In tukripīək̄ir narmam̄a m-fam.

51 Yakamni-pre əfrakis tuk̄ əmīa m̄a yermam̄a yame ramor kafak n̄aḡkiar̄ien to rip̄h nimh̄ayen tuk̄ nip̄ig kirik.”

52 Kini n̄mehua kape n̄m̄a Isrel kim̄nhani-p̄n tukun mham̄a, “!Yakw̄nharkun ai taktakun m̄a nanm̄in has ram̄erer-pre iram! Meinai Ebrahim rim̄amh̄a, kini profet min̄a kim̄nhamh̄a min, m̄arig Ik nakamni m̄a yermam̄a yame ramor n̄akwam to rip̄h nimh̄ayen tuk̄ nip̄ig kirik.

53 ?Nakm̄a Ik nakehua rapita Ebrahim e riptaw̄a yame ruamh̄a ta, mine profet yam̄a mine kw̄nhamh̄a ta? ?Nakm̄a ik e pa?”

54 Kini Yesu r̄ini-p̄n tuk̄ ərīa mim̄a, “To yakv̄hsi-hakt̄a atuk̄ Yo mamor nhaḡik ramehua, kafak n̄aḡkiar̄ien in ror nar ap̄nap̄ig əm̄a kin. M̄arig kafak Tat̄a e yame kimīa nakamhani m̄a In Kughen kap̄amīa In rav̄hsi-hakt̄a Yo, mamor nhaḡik ramehua.

55 Kimīa nakseinein pawk In; m̄arig Yo yakirkun In. To yakpini m̄a yakeinein In, mip̄iūa yeikūa r̄emhen kin yame kimīa n̄ameikūa min̄a. M̄arig yakirkun In mamor n̄akwan.

56 Rip̄mīa e Ebrahim r̄ikin ramagien pik̄ m̄a tukripīəm̄ nip̄ig kafak yame tukripīūa. Kini nip̄ig in ruirkun m̄a nip̄ig kafak rinamūa, kini r̄ikin ramagien əm̄a tukun.”

57 Kini n̄mehua kape Isrel kim̄nhani-p̄n tukun mham̄a, “!Man! Ik tamarua əm̄a kirik, kafam newk̄ rip̄h han̄a neriaji-p̄nien fifti. ?Rhawor e nakamni m̄a nim̄n̄am yem̄a tu e Ebrahim?”

58 Kini Yesu rim̄a, “Yakamni-pre əfrakis tuk̄ əmīa m̄a Ebrahim rip̄h han̄a narhayen, Yo yaknar̄a ta.‡”

59 M̄akneikin khap̄ik kapier asur min̄a m̄a tuksarkwhopni In kin. M̄arig Yesu rim̄nerkwaig, map ta ir̄arīa ye Nim̄a Ehua kape Kughen mamv̄n.

## 9

*Yesu rim̄nor huv̄a nim̄rin pis̄ kirik*

1 Nip̄ig kirik, Yesu rinam̄ariw̄ək̄ mamav̄n, kini m̄əm̄ kw̄n kirik nim̄rin rim̄apis han̄a.

2 Kini narmam̄a kape Yesu khaūa mhani-p̄n tukun mham̄a, “Yhajoun. Kw̄n kirik e rim̄narha, nim̄rin ruapis ta. Takni-ru m̄a rhawor ror m̄aknak̄in. ?Rav̄h narp̄inien ye norien has kape tat̄a ūa mam̄a kafan, ūa rav̄h narp̄inien ye norien has kirik kafan yame rim̄nor?”

3 M̄arig Yesu rim̄a, “Nim̄ri kw̄n e ramahas, m̄arig p̄h nien m̄a rav̄h narp̄inien ye norien has kirik kafan, ūa kape tat̄a ūa mam̄a. M̄arig nim̄rin ramapis m̄akneikin m̄a Kughen tukrhajoun kafan wok ye nim̄raghien kafan.

4 Kitaw̄a kasar̄a ye nip̄ig kape nikakien, tukas̄ekeikei masor wok kape Yermam̄a yame rim̄nher-p̄a kin Yo. M̄arig nip̄ig kape n̄ap̄ign̄ap̄ien tukrūa, tukseinein nisorien wok ye nip̄ig a.

<sup>5</sup> Nīpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nīkakiēn kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

<sup>6</sup> Yesu rīni-ta nēgkiariēn a, mīvəh nīmoptanə mērig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nīmri yermamə a.

<sup>7</sup> Mīni-pən tukun mīmə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kīn.”) Kīni ai rīmavən, mar ye nu, kīni marha maməm nar, mīrerig-pən iman yerkwānu.

<sup>8</sup> Kīni nəmə iman ikin, mīne narmamə yamə mīne kharkun in, mə in yermamə kīrik yame nīpig m-fam ramaiyoh-pən kīn mane, kīmīsam in, kīsakur. Mīsaiyoh-pən əriə mīnə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kīn mane kīmi narmamə, uə nīkam?”

<sup>9</sup> Kīni tīksin khamə, “Ǝwəh. Mə in.”

Mērig tīksin khamə, “Nīkam. To nakəm, nakmə in. Mērig pəh nien mə in.”

Mērig kwən a rīmə, “!Mə yo e!”

<sup>10</sup> Kīni iriə kasəkeikei kīmin mə tukrīni mə rīmnhawor nīmriin rhuvə.

<sup>11</sup> Kīni in rīmə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rīmivəh nīmoptanə mērig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nīmrik mir, mīni-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kīni yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

<sup>12</sup> Kīni iriə kīsaiyoh-pən mīn in mhamə, “?Mērig kwən en ramarə hiə?”

Kīni in rīmə, “?Hei? Yakeinein.”

<sup>13</sup> Kīni khakir in mhauə kīmi Farisi mīnə.

<sup>14</sup> Nīpig Yesu rīmivəh nīmoptanə mērig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nīmriin mir, nīpig a ye Sabat.

<sup>15</sup> Ror pən, Farisi mīnə mīn kīsaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nīmriin rhuvə?”

Kīni kwən a rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yesu rīmnor-pən nīmtegei ye nīmrik, kīni yīmavən mar, kīni nīmrik rhuvə.”

<sup>16</sup> Kīni Farisi mīnə kīmīsəwhai kwhēn kīraru kapəriə tuk nēgkiariēn a. Tīksin kīmnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu rīpəh nīsī-pənien ye Kughen, meinai In rīmnakapir Sabat.” Mērig tīksin khamə, “Nīkam. Ramsī-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to rīpəh norien nīmtegien mīnə məknaikin.”

<sup>17</sup> Kīni iriə kīsaiyoh mīn kwən a nīmriin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rīmnor huvə nīmriin, nakmə In naha yermamə? ?Kīni rīkim ramhaw-əsik?”

Kīni in rīni-pən tuk əriə mīmə, “In profet kīrik.”

<sup>18</sup> Mērig nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nēfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nīmriin rīmapis, mērig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kīsokrən kīn rīmni mīne nīsini kīrauə.

<sup>19</sup> Kīsaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmīru e kwajikovə uə? ? Rīmnarha nīmriin rīpis uə nīkam? ?Rīmnhawor nīmriin rhuvə?”

<sup>20</sup> Kīni rīmni mīne nīsini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nīpig rīmnarha, nīmriin rīpis.

<sup>21</sup> Mērig yakweinein mə rīmnhawor nīmriin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rīmnor huvə nīmriin. Saiyoh in. Mə rīkin rīnarə ta. In rīrkun nəvsaoyen kīn in.”

<sup>22</sup> Karəni məknaikin meinai krəgin kīn nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kīmnhani əutən mə tukmə yermamə kīrik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh nīseighanien kīn rauru-pən ye nīmə kape nofuginien.

<sup>23</sup> Ror pən, rīmni mīne nīsini kīrəni mīrəmə, “Saiyoh in. Mə rīkin rīnarə ta.”

24 Kini kisokræn min kin kwæn a yame kupan nimirin rimapis, mæ tukruæ mærer ye nimiria. Kini kashek in mhamæ, “Ni æfrakis æmæ, mivæhsi-haktæ nhag Kughen.\* Kitawæ kharkun mæ Yesu In yor tævhagæ has æmæ.”

25 Mærig kwæn ai rimæ, “Yo yakeinein mæ kwæn a in yor tævhagæ has uæ nikam. Nar kirikianæ æmæ yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mærig taktakun ai, yaknamæm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pæn min in mhamæ, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvæ nimirin?”

27 Mærig in rimæ, “Yakwæni-pre ta tuk æmia, mærig kimia nakhapæh nisætærigien kin yo. ?Rhawor nakhamæ jakævsao min kin? ?Kimia min nakhamæ takhauæ narmamæ kape Yesu minæ, uæ?”

28 Kini iriæ kashek in, mamhani hah in, mhamæ, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamæ! Mærig kimawæ narmamæ kape Moses.

29 Kimawæ yakharkun huvæ mæ Kughen rimnægkiar kimi Moses; mærig kimawæ yakseinein mæ kwæn en rimasipkaa.”

30 Kini kwæn ai rimæ, “!Næfrakisien! Kwæn a rimnor huvæ nimirik, mærig kimia nakseinein mæ rimasipkaa.

31 Kitawæ kharkun mæ Kughen ripæh nætærigien kin yor tævhagæ minæ. Mærig yermamæ yame ramsiai Kughen, mamor nækwan, kini Kughen ramætærig kin!

32 Yermamæ kirik rikæk yame rirkun nor-huvæyen yermamæ rimnarha æmæ nimirin ripis.

33 To Yesu ripipæh nisi-pæniyen ye Kughen, to ripipæh norien nar kirik.”

34 Kini iriæ kimishek min in mhamæ, “!Kæsi! Ik yermamæ kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimnarha-pæ, muæ meriaji-pæ ai taktakun. ?Rhawor e nakmæ takhajoun æmawæ?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimæ kape nofuginien.

*Yermamæ yame reinein Yesu, in ræmhen kin nimirin pis*

35 Kini Yesu rimnærig nævsaoyen kin, mæ kimnher-ye-rhav kin kwæn ai ye nimæ kape nofuginien. Kini rivæn mivaag-pæn kin, maiyoh-pæn in mimæ, “?Ik nakamni næfrakisien ye Ji Yermamæ?”

36 Kini kwæn a rimæ, “Yemehuæ. ?Ji Yermamæ e pa? Ni-pæ huvæ tuk yo, pæh jakni næfrakisien iran.”

37 Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Ik naknæm ta In. Yo e yakamægkiar kimik ai taktakun.”

38 Kini kwæn ai rimæ, “Yermaru. Yo yakamhatætæ iram.” Kini in mænimkur mamæhuak kimin.

39 Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yo yimauæ ye tokrei tanæ mæ jakækir narmamæ. Mor narmamæ yamæ mine khapæh nisæm-huvæyen nar, kisæm huvæ nar. Mamor narmamæ yamæ mine kasæm huvæ nar, iriæ tukhapæh nisæmien nar.”

40 Kini Farisi minæ tiksïn kimisærig nægkiarïen kafan mhamæ, “?Rhawor? ? Nakmæ nimirimawæ ripis min uæ?”

41 Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To nakpihani-ærhav mæ nakhapæh nisæm-huvæyen nar, to nakpihapæh nhavæhyen narpinien tuk tævhagæ has kapæmia. Mærig kimia nakhamæ ta mæ naksæm huvæ nar, kini narpinien kape tævhagæ has kapæmia ramæmir hanæ iræmia.”

\* 9:24: Næmehuæ minæ kimnhani-pæn tuk kwæn a “Væh si haktæ nhag Kughen” nipran ramni mæ khamhæ Yesu tukrivæh kwæsu ye nhag Kughen. Æm-ru Jos 7:19. 9:28: Jon 5:45 9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 9:33: Jon 3:2 9:34: Jon 9:2; Aes 66:5 9:36: Rom 10:14 9:37: Jon 4:26 9:38: Mat 28:9 9:39: Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 9:40: Rom 2:19 9:41: Jon 15:22,24; Hib 10:28-31



## 10

*Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rīpəh nukuraoyen ye kwəruə; məriḡ tukrivəro kin kəupə.

<sup>2</sup> Məriḡ yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə.

<sup>3</sup> Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpīḡ m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpīḡ m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav.

<sup>4</sup> Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin.

<sup>5</sup> Məriḡ to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapīḡ. Nīkam. Tukmə yermamə apnapīḡ, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

<sup>6</sup> Yesu ramni nuhpikinien, məriḡ narmamə kaseinein nīprai nəḡkiarien kafan.

<sup>7</sup> Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin.

<sup>8</sup> Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətəriḡien kin əriə.

<sup>9</sup> Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh mīragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə.

<sup>10</sup> Məriḡ yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Məriḡ Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

<sup>11</sup> “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh əriə.

<sup>12</sup> Məriḡ yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpīḡ tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə.

<sup>13</sup> Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rīpəh nəriḡ-pikien sipsip minə.

<sup>14-15</sup> “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun mīn Yo, kini yakeighaan kin nīmraghien kafak tuk nivəh-mīraghien əriə.

<sup>16</sup> Kini kafak mīn tiksin aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə mīn, tuksəriḡ rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pīsin əmə jakamarha huvə tuk əriə.

<sup>17</sup> Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nīmraghien tuk nivəh-mīraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh mīn.

<sup>18</sup> Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nīmraghien kafak. Yo pīsin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nīmraghien, mine tuk nīmragh-minien. Kafak Tatə rīmīni-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

**10:1:** Jon 10:8,10    **10:7:** Jon 1:51; 14:6    **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2    **10:9:** Sam 118:20,22-24    **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31    **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16    **10:14-15:** Mat 11:27    **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6    **10:17:** Aes 53:12    **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8

19 Kini nāmehuə kape nāmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nāgkiarien a.\*

20 Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

21 Mərig tiksın khani mhamə, “Nāgkiarien a pəh nien mə nāgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyən nimirin pis rarha min, uə?”

*Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen*

22 Ruauə ye nipiğ yame nāmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipiğ a, nipiğ kape nokieiyen.

23 Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.”

24 Kini nāmehuə kape nāmə Isrel tiksın kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

25 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyən irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nāgkiarien mə in raməfrakis.

26 Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyən irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə.

27 Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo.

28 Kini Yo yakvəhsi-pən nimirghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyən tuk nipiğ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik.

29 Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpərig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermin.

30 Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

31 Raməgkiar məknakin, nāmehuə kape nāmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In.

32 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimirimie. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

33 Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimir. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nāgkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

34 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’

35 Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen,

36 rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə.

37 To yakpipəh norien nimtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

\* 10:19: Em-ru Jon 9:16. 10:21: Eks 4:11 10:24: Luk 22:67-71 10:25: Jon 5:36; 8:58; 14:11  
10:26: Jon 6:44 10:28: Jon 6:39; Rom 8:35-39 10:29: Jon 17:2,6,24 10:30: Dut 6:4; Jon 17:21-23

<sup>38</sup> Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtətien minə kini nımtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tata Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tata.”

<sup>39</sup> Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkın In. Mərig In rapta irəriə.

<sup>40</sup> Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin.

<sup>41</sup> Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtətien kirik, mərig nəgkiarieren yame in rımnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.”

<sup>42</sup> Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

## 11

### *Lasaros rımamhə*

<sup>1-3</sup> Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nıkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarieren tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

<sup>4</sup> Yesu rımnərig nəgkiarieren a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukriyəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.”

<sup>5</sup> Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros.

<sup>6</sup> Mərig nıpig rımnərig pawk mə Lasaros rımamhə, In rımnarə Jodan mivəh nıpig kiraru min.

<sup>7</sup> Kini mını-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

<sup>8</sup> Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə İsrel apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

<sup>9</sup> Kini Yesu rımini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nıpig rarə kape nıraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to rıpəh nhapitətərien, meinai rhakak.

<sup>10</sup> Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

<sup>11</sup> Yesu rımini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rınapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

<sup>12</sup> Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rımə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.”

<sup>13</sup> Mərig nəgkiarieren kape Yesu, nıpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

<sup>14</sup> Kini Yesu rımini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta.

<sup>15</sup> Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmır-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas\*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

*Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min*

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas.

18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.†

19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rımnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə.

21 Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kıpisarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.

22 Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrıpiamragh min.”

24 Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

25 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min.

26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

*Yesu rımnasək tuk Lasaros*

28 Mata rımini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rıkir ta miravən iriu pısın, mini-pən tukun mimə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.”

29 Meri rərig, mərer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu.

30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rıkirıə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivəniyen ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rıməvən məm In ikın.

32 Kini Meri rıtərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənimkur-pən ye nihun, mimə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasır, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə irıə min misasək, rıkin rəm hə pik.

34 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanim hiə kwən en?”

35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

37 Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırın pis kirik. ?Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukrıpəh nımhəyen?”

\* **11:16:** Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir.” † **11:18:** Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42 **11:24:** Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 **11:26:** Mat 25:46; Jon 3:15 **11:28:** Jon 13:13 **11:35:** Luk 19:41

*Yesu rimivəh miragh Lasaros*

<sup>38</sup> Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kimisisigin kin kapier.

<sup>39</sup> Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

<sup>40</sup> Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “? Rhawor? ? Naknərukun ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehuə kape Kughen, uə?”

<sup>41</sup> Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien.

<sup>42</sup> Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnher-pə kin Yo.”

<sup>43</sup> Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ərer mitərhav-pə.”

<sup>44</sup> Kini yermamə mhə ai rimnhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu*

*(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

<sup>45</sup> Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran.

<sup>46</sup> Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə.

<sup>47</sup> Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “? Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimtətien ripsaah.

<sup>48</sup> To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

<sup>49</sup> Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar!

<sup>50</sup> Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

<sup>51</sup> (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel.

<sup>52</sup> Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.)

<sup>53</sup> Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In.

<sup>54</sup> Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

*Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova*



<sup>55</sup> Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tuksor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet.

<sup>56</sup> Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

<sup>57</sup> Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptəəkən.

## 12

### *Meri rimnavit-pən senta ye nihu Yesu (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

<sup>1</sup> Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhəyen.

<sup>2</sup> Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin.

<sup>3</sup> Kini Meri rivəh botel ehua kirik\* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

<sup>4</sup> Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimini-əhu, mamni mimə,

<sup>5</sup> “Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə. Senta e nimrin rəmhen kin tri hundred taosen vatu.”†

<sup>6</sup> In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

<sup>7</sup> Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo.

<sup>8</sup> Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmırien kitawə-m kimiə nipig fam.”

### *Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros*

<sup>9</sup> Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min.

<sup>10</sup> Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros,

<sup>11</sup> meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

### *Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king (Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

**11:55:** Eks 12:13,23,27    **12:2:** Luk 10:38-42    \* **12:3:** Nəgkiarien kpaē Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.    **12:3:** Mak 14:3    † **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari.    **12:8:** Dut 15:11    **12:9:** Jon 11:43,44

12 Kəni rikwamer kɪn, narmamə khapsaah kɪmnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kɪni misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon.

13 Məkneikɪn iriə khatərhav ye taon a, mhapik nɪmar nəmɪr mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”‡

“!Pəh kɪvəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” (Sam 118:26)

“!Pəh kɪvəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

14 Kɪni Yesu rɪmnəm kwaji dongki kɪrik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kɪrik yame ramni mə,

15 “Nɪpian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

16 Ye nɪpig a, narmamə kape Yesu mɪnə kɪmiseinein nɪprai nar a. Mərig kwasig ikin, nɪpig Yesu rɪmimragh mɪn ye nɪmhəyen, kɪni Kughen rɪmnor əpu nehuəyen kape Yesu, kɪni rikiriə rɪpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rɪmnəvsao kɪn narɪmnar yame tukrɪpitərhav-pə ye nɪmraghien kape Yesu. Kɪni narmamə kɪmisor narɪmnar mɪnə a, ror nəgkiarɪen kape Kughen ruauə mɪnor nəfrakisien kɪn.

17 Kupan, nɪpig Yesu rɪmnokrən kɪn Lasaros, kɪni Lasaros rɪhekɪmter ye nəpəg kapier mɪtərhav-pə ye nɪmri narmamə khapsaah. Kɪni ai, iriə kɪmnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rɪmnor.

18 Əmə məkneikɪn, narmamə khapsaah kɪmisərig nəgkiarɪen mə In rɪmnor nɪmtətien a, kɪni khauə masəm Yesu aikɪn a.

19 Kɪni Farisi mɪnə kɪmnhani-pən tuk əriə mɪnə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kɪseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanɪmtanə kɪnamhakwasig kɪn In!”

### *Nəmə Gris tiksɪn kɪmisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu*

20 Kɪni nɪpig narmamə kɪmnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nɪpig kape lafet e, kɪni nəmə Gris tiksɪn kɪmnhavən mɪn mə tuksəhuak.

21 Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kɪrik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yeməhuə. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.”

22 Kɪni Filip rərər mɪvən, mɪni-əsaah-pən tuk Andru, kɪni iriu kɪmiravən mɪrəni-əsaah-pən tuk Yesu.

23 Kɪni Yesu rɪni-pən tuk əriə mɪmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nɪpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen.

24 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kɪnim-pən kwəru nai ye nɪmoptanə. To kɪpipəh nɪnim-pənien ye nɪmoptanə, to rɪpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kɪnim-pən ye nɪmoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rɪpsaah.

25 Yermamə yame ramətərig pɪk tuk kafan nɪmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikɪn rɪpəh nəsik-pikien kafan nɪmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkɪn huvə nɪmraghien kafan kape rerɪn.

26 Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mɪkwəsɪg kɪn Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kɪmru mɪn. Kɪni Rɪmɪk Kughen tukrisiai yor wok kafak mɪnə.”

‡ 12:13: Nəgkiarɪen kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nɪpran ramni mə, “Vəh mɪragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” 12:13: Jon 1:49 § 12:15: Nɪpian Saeon uə ji nəmə Saeon, nɪpran ramni nɪpiraovɪn yamə mɪne kɪsarə apa Jerusalem. 12:24: 1 Korin 15:36 12:25: Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24

*Yesu raməgkiar ye nımhəyen kafan*

<sup>27</sup> Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mımə? To yakpəh nını-pənien tuk kafak Tatə mımə, “Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh nınıyen məknakin meinai narımınar mınə a, yakmauə tukun.”

<sup>28</sup> Kini In maməhuak mımə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Yo yakwərsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə mın.”

<sup>29</sup> Kini narmamə yamə mımə kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

<sup>30</sup> Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə.

<sup>31</sup> Taktakun ai rımınor nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə.

<sup>32</sup> Nıpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.”

<sup>33</sup> In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mımə mışopni In.

<sup>34</sup> Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

<sup>35</sup> Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpig kwakwə əmə. Kini nıpig nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mımə kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin.

<sup>36</sup> Nıpig nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimie taksəkeikei mışatətə ye nikakien, mə kimie takharkun nhauəyen kwajikovə mınə kape nikakien.”

*Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu*

Yesu rımını-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig.

<sup>37</sup> Nar apnapig mə In rımınor ta nımtətien rıpsaah ye nımri nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

<sup>38</sup> Nar a rıterhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mımə,

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

<sup>39</sup> Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesaea ruini-ta kupan mımə,

<sup>40</sup> “Kughen rımınor əriə mə nımriəriə tukripiş.

To nımriəriə rıpipəh rıpisien, to iriə kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rımınor rikiriə rıpəh narəyen.

To rikiriə rıpiarə, to kıpısarar ye nərigien kapəriə, kini mışatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə mın.” *(Aes 6:10)*

<sup>41</sup> Profet Aesaea kupan rımnaməgkiar mamni məknakin meinai in rımınəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

<sup>42</sup> Kini mærig, ye nipig a, næmehuæ minæ ripsaah kwænmoþin, iriæ min kimishatætæ ye Yesu. Mærig iriæ kimnhapæh nhani-ærhavyen mæ kwæshatætæ iran, meinai kimnhagin kin Farisi minæ, mæ tamæ kisher ye rhav kin æriæ ye nimæ kape nofuginien,

<sup>43</sup> meinai næmehuæ minæ a kimisorkeikei pik mæ narmamæ tukhavæh-si haktæ æriæ, rapita yame kisorkkeikei mæ Kughen rikin tukragien tuk æriæ.

*Nipig Kwasig tukrua, Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu*

<sup>44</sup> Kini Yesu rokr-apomh mimæ, “Narmamæ yamæ mine kishatætæ irak, pæh nien mæ kishatætæ pisin æmæ irak, mærig kishatætæ min ye Kughen yame rimnher-pæ kin Yo.

<sup>45</sup> Kini narmamæ yamæ mine kasæm Yo, pæh nien mæ kasæm æmæ Yo, mærig kasæm min Kughen yame rimnher-pæ kin Yo.

<sup>46</sup> Yo e nikakien. Yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ narmamæ yamæ mine kishatætæ irak tukhapæh nisarayen ye næpignæpien.

<sup>47</sup> Narmamæ yamæ mine kasærig kafak nægkiarien, mhapæh nisorien, to yakpæh nini-ærhavyen kapæriæ narpinien, meinai pæh nien mæ yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ jakni-ærhav narpinien kape narmamæ. Mærig yakmauæ mæ jakvæh miragh æriæ.

<sup>48</sup> Mærig Yermamæ kirik aikin yame tukrivæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine kamhaukreikin-pæn nimeitairiæ kimi Yo, mhapæh nhavæhyen kafak nægkiarien. Tuk nipig yame Kughen tukrækir narmamæ iran, Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi æriæ, meinai kimisæpæh nægkiarien yame yimini-pæn tuk æriæ.

<sup>49</sup> Meinai nægkiarien yame yakamni, pæh nien mæ kafak pisin æmæ, mærig Tata Kughen yame rimnher-pæ kimi Yo, In rimini-pæ tuk Yo mæ jakamækeikei mini mæknakin.

<sup>50</sup> Kini Yo yakwîrkun ta mæ nægkiarien kafan rîrkun nivî-pænien narmamæ ye nimraghien rerin. Ror pæn, nægkiarien yamæ mine yakamni, Tata Kughen ravæhsi-pæ kimi Yo, kini yakamni.”

## 13

*Yesu rimneiwaiyu ræmhen kin yor wok kirik, mækwi nihu narmamæ kafan minæ kin nu*

<sup>1</sup> Rinor nipig atuatur kape næmæ Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mæ kafan nipig ruauæ ta mæ tukræpæh kafan nimraghien ye tokrei tanæ mivæn mamaræ iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamæ yamæ mine kisaræ ye tokrei tanæ, kini mærig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minæ fam kafan kimi æriæ.

<sup>2</sup> Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamæ minæ kinasævigin. Kini Setan rimivæhsi-pæn væh-si-pæn ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mæ tukreighaan-pæn kin Yesu ye kwermi tikmir minæ kafan.

<sup>3</sup> Yesu rimirkun mæ Tata Kughen rimnæruhu-pæn ta narimnar fam ye kwermîn, kini muirkun min mæ In rimasi-pæn ye Kughen, kini tukripirerig-pæn min tuk Kughen.

<sup>4</sup> Mækneikin, rhekimter, miræhsi-ta kafan kot, kini mætæt kin neipæn kirik.

<sup>5</sup> Kini miræh besin kirik, miruk-pæn nu iran. Kini mivæn mokwi nihu kafan kin narmamæ minæ. Mæspir nihuriæ kin neipæn yame rimnætæt kin.

<sup>6</sup> Mør mæknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

<sup>7</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

<sup>8</sup> Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwi-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpipəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

<sup>9</sup> Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwi-əməyen nihuk, mərig əkwi min kapək kapə mine kwermik.”

<sup>10</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwi əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam.

<sup>11</sup> Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

<sup>12</sup> Kini Yesu rimnəkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwtə-pən ye kwənmhaan yame rinamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun niprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə?

<sup>13</sup> Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru.

<sup>14</sup> Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə.

<sup>15</sup> Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmiə minə.

<sup>16</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehuə; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin.

<sup>17</sup> Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

<sup>18</sup> “Mərig pa rimə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmirpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmir kafak.’ (Sam 41:9)

<sup>19</sup> Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e ripəh hanə nitərhav-pəyen; mərig nipig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

<sup>20</sup> “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

*Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan*

*(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)*

<sup>21</sup> Nipig Yesu rimini nəgkiarien a, rikin rəmħə, kini In mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”



<sup>22</sup> Kini kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiria raməsik mə, “?Ramni pa?”

<sup>23</sup> Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwətə ipakə əmə tukun.

<sup>24</sup> Kini Saemon Pita rəsiwən-apsapis-pən kimin mimə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

<sup>25</sup> Kini kwən a rimneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mimə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

<sup>26</sup> Kini Yesu rimə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot.

<sup>27</sup> Kini Judas rivəh bred ai. Məkneikin Setan rivən yerkin.

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.”

<sup>28</sup> Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarieren kape Yesu.

<sup>29</sup> Judas, in ramərer tuk nitip kapəria, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimini-pən tukun mə tukrivən mivəh nimri nəviginien kirik nəria kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə.

<sup>30</sup> Rinəpignəp ta. Kini nipig Judas rivəh bred, kini mərər, mitərhav.

#### *Yesu rimini nəgkiarieren vi kirik mə tuksor*

<sup>31</sup> Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen.

<sup>32</sup> Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

<sup>33</sup> “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kini kimiə takpisarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarieren kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mimə, ‘Ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniyen ikin.’

<sup>34</sup> “Yakamərhə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yimnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.

<sup>35</sup> Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

#### *Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu (Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

<sup>36</sup> Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipig kirik, nakpivən.”

<sup>37</sup> Kini Pita raiyoh-pən mimə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

<sup>38</sup> Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Ik nakmə takikwasig kin Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

## 14

### *Yesu In swatuk tuk nivəniyen tuk Tatə Kughen*

<sup>1</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mīshatətə mīn irak.

<sup>2</sup> Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə.

<sup>3</sup> Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrerig-pə mīn mīkīr əmiə, khavən mīsarə kitawə-m kimiə, mə kimiə takasarə aikin yakamarə ikin.

<sup>4</sup> Ikin a yakamvən ikin, kimiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

<sup>5</sup> Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mīne mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

<sup>6</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamə yame ripəh nuəyen tuk Yo to ripəh nivəniyen tuk Rīmīk.

<sup>7</sup> Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mīn Rīmīk. Ror pən, rīrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, mīsəm ta In.”

<sup>8</sup> Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

<sup>9</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mīn Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə?

<sup>10</sup> ?Nakamni nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nīpig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nīmraghien kafak.

<sup>11</sup> Hani nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nīshatətəyen irak məknəknin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətətien yamə mīne yakamor.

<sup>12</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mīne Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nīmətətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mīnamrerig-pən tuk Tatə Kughen.

<sup>13</sup> Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen.

<sup>14</sup> Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

*Yesu ruini ta mə Nanmīn kape Kughen tukreiwaiyu-pə*

<sup>15</sup> Kini Yesu rīmnəgkiar mīrpīn nəgkiarien kafan mīmə, “Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak.

<sup>16</sup> Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu mīn kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə mīn.

<sup>17</sup> Yasitu a in Nanmīn kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiyə, meinai iriə khapəh nisəmīen In, maseinein

**14:1:** Sam 4:5    **14:2:** Hib 11:16    **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23    **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20    **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23    **14:8:** Eks 33:18    **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3    **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21  
**14:12:** Luk 10:17    **14:13:** Mat 7:7    **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6    **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7

In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmır yerkimia kape nıpig m-fam.

<sup>18</sup> “Nıpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmia naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə min tuk əmia.

<sup>19</sup> Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nıpig m-fam. Yo jakamragh min ye nımhəyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nımhəyen kapəmia.

<sup>20</sup> Ye nıpig kape narımnar minə e, kimiə takharkun mə nımraghien kafak raməmır ye Tatə Kughen. Kini nımraghien kapəmia raməmır irak, kini nımraghien kafak raməmır irəmia.

<sup>21</sup> “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarieren kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

<sup>22</sup> Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nıfnagni kirik), rımnaiyoh In mımə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mıpəh nor-əpu-yen lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

<sup>23</sup> Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarieren. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasır min.

<sup>24</sup> Yermamə yame rıpəh norkeikeiyen Yo, in to rıpəh norien nəgkiarieren kafak. Nəgkiarieren yamə mine nımısərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yımivəh nəgkiarieren minə a tuk kafak Tatə yame rımnher-pə kin Yo yakuə.

<sup>25</sup> Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarieren mine kimi əmia ye nıpig kitawə-m kimiə.

<sup>26</sup> Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmia kin narımnar minə fam. Kini mor əmia mə rikimia tukraməsik narımnar yame yakamni-pre tuk əmia, mə takhapəh nisəru-kinien.

<sup>27</sup> Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmia, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmia. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmia, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərhə. Rikimia tukrıpəh nəpouyen, mhapəh nhaginien.

<sup>28</sup> Kimia nakwəsərig ta nəgkiarieren kafak yame yımını-pre tuk əmia mımə, ‘Yo jakrıpəh əmia, kwasig ikin, mıpırerig-pə min tuk əmia.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimia tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpırig rapita Yo.

<sup>29</sup> Yo yakwəni-pre ta narımnar minə e tuk əmia ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nıpig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak.

<sup>30</sup> To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rınamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo,

<sup>31</sup> mərig yakamor atuatur əmə nəgkiarieren kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rımə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

**14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6    **14:19:** Jon 6:57; 16:16    **14:20:** Jon 10:38; 17:21    **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5    **14:22:** Wok 10:41    **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3    **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50    **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27  
**14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7    **14:30:** Jon 12:31    **14:31:** Jon 10:18; 12:49

## 15

*Yesu ramni nuhpikinien kin In, mæ In ræmhen kin nukne nai*

<sup>1</sup> Kini Yesu rimini mimæ, “Yo e nuknei nai æfrakis. Rimik In yæsim.

<sup>2</sup> Kini kwermi nai minæ fam yamæ mine khapæh nhakuæyen, In tukræru ta æria. Kini kwermi nai minæ fam yamæ mine kamhakuæ, In tukræspir æria mæ tukhakuæ kin kwænkwaeria ripsaah.

<sup>3</sup> Kini kimiæ naksæmhen kin kwermi nai. Yakamæspir huvæ æmiæ kin nægkiarien yame yakamni-pre tuk æmiæ.

<sup>4</sup> Sæpit-pæ irak, kini jakæpit-pre iræmiæ. To kwermi nai ripæh næpit-pænien ye nipran, to ripæh nikuæyen. Ye norien kirikianæ æmæ min, tukmæ nakhapæh nisæpit-pæyen irak, to nimraghien kapæmiæ ripæh norien kwænkwan.

<sup>5</sup> “Yo e nuknei nai. Kini kimiæ rægrægin minæ. Yermamæ yame ræpit-pæ irak, kini jakæpit-pæn iran, nimraghien kafan tukror kwænkwan ripsaah. Mærig tukmæ naksæpæh Yo, to nakhapæh nisorien nar kirik.

<sup>6</sup> Yermamæ yame ripæh næpit-pæyen irak in ræmhen kin kwermi nai yame kæræru, kamarakikin, ramswiin mimsiæ. Kwermi nai yamæ mine kisor mæknakin, kampik, kamarakikin-pæn ye nap, kavaan æru.

<sup>7</sup> Tukmæ naksæpit-pæ tuk Yo, kini nægkiarien kafak ramæmir iræmiæ, naha nhagin yame kimiæ naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivæhsi-pre kimi æmiæ.

<sup>8</sup> Nimraghien kapæmiæ tukror kwænkwan ripsaah; nar a tukravæh-si haktæ nhag Tatæ, kini mamhajoun mæ kimiæ kafak minæ narmamæ.

<sup>9</sup> “Tatæ Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, Yo yakorkeikei æmiæ. Haraptæra kin tim tim kafak norkeikeiyen.

<sup>10</sup> Tukmæ nakasor kafak nægkiarien, takamharæh tim tim kafak norkeikeiyen, ræmhen æmæ kin yame yakamor nægkiarien kape Tatæ Kughen, mamraptæra kin tim tim norkeikeiyen kafan.

<sup>11</sup> Yo yimnamni-ærhav-pre nægkiarien e tuk æmiæ mæ rikimiæ tukragien, ræmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiæ tukragien magien pik.

<sup>12</sup> Yakamæru-pre natuakæmien kirik kimi æmiæ mæ takasækeikei misorkeikei æmiæ minæ, ræmhen kin yame Yo yakorkeikei æmiæ.

<sup>13</sup> Yermamæ yame rameighan-pæn kin kafan nimraghien mæ tukrivæh miragh in minæ tiksîn, norkeikeiyen kafan rehuæ rapita norkeikeiyen kape narmamæ minæ tiksîn.

<sup>14</sup> Tukmæ nakasor kafak nægkiarien, ramhajoun-pæn mæ kimiæ kafak tiksîn fren minæ.

<sup>15</sup> To yakpæh nokræn-minien kin æmiæ mæ yorwok minæ kafak, meinai yorwok ramor æmæ wok meinein nærigien kape yamehuæ kafan. Mærig taktakun ai, yakamokræn kin æmiæ mæ kafak minæ fren, meinai yakamni-ærhav-pre fam nægkiarien yame Tatæ Kughen ramni-pæ tuk Yo.

<sup>16</sup> Pæh nien mæ kimiæ nimnharpen Yo; mærig Yo yimirpen æmiæ. Kini Yo yakamirpen æmæ mæ takhavæn masor wok, kini pæh wok kapæmiæ tukror kwænkwan. Kini kwænkwai wok kapæmiæ tukramæmir kape rerin. Kini ai, tukmæ naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatæ Kughen ye nhagik, kini In tukrivæhsi-pre kimi æmiæ.

<sup>17</sup> Yakamæru-pre natuakæmien kirik kimi æmiæ mæ takasækeikei misorkeikei æmiæ minæ.”

**15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35    **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11    **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26    **15:4:** Jon 6:56    **15:5:** Fil 4:13    **15:6:** Mat 3:10    **15:7:** Mat 7:7    **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23    **15:10:** Jon 14:15    **15:11:** 1 Jon 1:4    **15:12:** Jon 13:34    **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16    **15:15:** Jon 8:26    **15:16:** Jon 13:18; 15:5    **15:17:** Jon 15:12

*Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə*

<sup>18</sup> Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo.

<sup>19</sup> To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; məriḡ pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwīrpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə.

<sup>20</sup> Rikimiə tukraməkeikei məsik nəḡkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kīrik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehuə.’\* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kīrikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kīpisor nəḡkiarien kafak, to kīpisor min nəḡkiarien kapəmiə.

<sup>21</sup> Iriə tukSOR məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rīmnher-pə kin Yo.

<sup>22</sup> “To yakpipəh nuəyen məḡkiar kimi əriə, to kīpəh nəm-pəniēn nar kīrik irəriə. Məriḡ taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh nīserkwaigien kin təvhagə has kapəriə.

<sup>23</sup> Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rīmīk.

<sup>24</sup> Yīmauə mor nīmtətien minə e ye nīmrīriə, yame to yermamə pīsīn kīrik rīpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, məriḡ kasəməkin Yo, masəməkin min Rīmīk. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə.

<sup>25</sup> Məriḡ narīmnar minə e tukasəkeikei mīSOR məknakin, mor mə nəḡkiarien yame kīmnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“ Yīmīpəh nor-pawk-əyen nar has kīrik irəriə,  
məriḡ iriə kasəməkin Yo.’

*(Sam 35:19, 69:4)*

<sup>26</sup> “Məriḡ nīpig Yasitu tukruə, in tukrīni-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrīsī-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə.

<sup>27</sup> Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kītawə-m kimiə kīmnīsarə kwis ye nīrikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

## 16

<sup>1</sup> “Yo yakamni-ərhav-pre narīmnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukrīpəh nīmīrien.

<sup>2</sup> Iriə tukpīsher ta kin əmiə ye nīmə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əḡkap mə nīpig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun.

<sup>3</sup> Iriə kasor narīmnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo.

<sup>4</sup> Məriḡ Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narīmnar minə e tuk əmiə. Kini nīpig tukmə nakwəsəm narīmnar minə a kīnamor irəmiə, rikimiə tukraməsīk mə Yo yakwəni-ta narīmnar minə a tuk əmiə.

*Wok yame Nanmin kape Kughen tukror*

**15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13    **15:19:** Jon 13:16; 17:14    \* **15:20:** Yesu rīmini məkneikin ye Jon 13:16.  
**15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12    **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41;  
1 Pita 4:14; Rev 2:3    **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32    **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24  
**15:26:** Jon 14:26    **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14    **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10    **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1



Kini Yesu rımə, “Mərig Yo yımnapəh niniərhav-pre-yen narımınar mınə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmır, [nahasien mınə a ramuə əmə tuk Yo].

<sup>5</sup> Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rımner-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rımnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə.

<sup>6</sup> Yakamni-ərhav-pre narımınar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou.

<sup>7</sup> Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu rıpipəh nəmırien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min.

<sup>8</sup> Kini nıpig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has mınə, kini nətərigien kapəriə rıpəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nımri Kughen. Kini nətərigien kapəriə rıpəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə.

<sup>9</sup> Nanmın e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has mınə meinai kharəh nhaniyen nəfrakisien irak.

<sup>10</sup> Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə rıpəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nımri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukharəh nisəm-minien Yo.

<sup>11</sup> Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə rıpəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rınəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mımə tukrivəh-si-pən narpınien kımın.

<sup>12</sup> “Yakmə jakni-pre narımınar rıpsaah mın tuk əmiə. Mərig to nakharəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə.

<sup>13</sup> Mərig nıpig Nanmın kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien mınə fam. In to rıpəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narımınar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narımınar fam yame tuk nıpig kirik kipihaüə.

<sup>14</sup> In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mını-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo.

<sup>15</sup> Narımınar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmın e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

*Yesu tukrimhə, marə mhekimter mın, kafan narmamə tuksəm mın In*

<sup>16</sup> Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mın Yo.”

<sup>17</sup> Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə mınə mhamə, “?Nəgkiarien e nıpran rımə naha? In ramni-pə tuk ətawə mımə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mın Yo,’ kini In rımını mın mımə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’

<sup>18</sup> ?Nəgkiarien e rımını mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nıpran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

<sup>19</sup> Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin nıprai nəgkiarien kafan, kini In rımını-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mın Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə mınə mə takharkun nıprai nəgkiarien e uə?

**16:7:** Jon 7:39; 14:6

**16:9:** Jon 15:22

**16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9;

Taet 3:5; 1 Pita 3:18

**16:11:** Jon 12:31

**16:12:** Mak 4:33

**16:13:** Jon 14:17

**16:15:** Jon 17:10

**16:16:** Jon 14:18

<sup>20</sup> Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien.

<sup>21</sup> Tukmə ruauə ipakə mə piraovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipiğ kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə.

<sup>22</sup> Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas.

<sup>23</sup> Ye nipiğ a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkiarien kirik. “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə.

<sup>24</sup> Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

### *Yesu rimnapita nəsaninien kape tokrei tanə*

<sup>25</sup> Kini Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nipiğ ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.

<sup>26</sup> Ye nipiğ a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik.

<sup>27</sup> Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen.

<sup>28</sup> Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

<sup>29</sup> Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarien.

<sup>30</sup> Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkiarien kirik, kini ik nakwirkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nımasi-pən ye Kughen!”

<sup>31</sup> Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun.

<sup>32</sup> Mərig sətərig-ru. Nipiğ ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmır. Mərig Yo yakpəh nəmırien Yo pisin, meinai nipiğ m-fam Kafak Tatə raməmır kimru min.

<sup>33</sup> Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nimraghien kapəmiə raməmır irak. Nipiğ tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

## 17

### *Yesu rimnəhuak tuk kafan nimraghien*

<sup>1</sup> Yesu rinamni narimnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mīmə,

**16:20:** Mak 16:10; Jon 20:20    **16:23:** Mat 7:7    **16:24:** Jon 15:7-8    **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6    **16:30:** Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17    **16:31:** Jon 4:23    **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29    **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7

“Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə,

<sup>2</sup> meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pəniēn nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo.

<sup>3</sup> Kini nimraghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimnher-pə kin Yo.

<sup>4</sup> Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor.

<sup>5</sup> Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo nivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimnamrikək hanə.

### *Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan*

<sup>6</sup> “Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərhə-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarīen,

<sup>7</sup> kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nimivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik.

<sup>8</sup> Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarīen iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkirīə, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nimnher-pə kin Yo.

<sup>9</sup> “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nimivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə.

<sup>10</sup> Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nimnor narmamə minə e mə nimraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik.

<sup>11</sup> Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narəminien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.

<sup>12</sup> Nipig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mipəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarīen ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

<sup>13</sup> “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarīen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerik.

<sup>14</sup> Yo yimni-ərhav-pən kafam nəgkiarīen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə.

**17:1:** Jon 12:23; 13:31,32    **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28    **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8    **17:4:** Jon 13:31; 19:30    **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11    **17:6:** Jon 1:18  
**17:10:** Jon 16:15    **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30    **17:12:** Jon 6:39,70-71    **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11

<sup>15</sup> Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Məriḡ yakorkeikei mə Ik takərer əswasiḡ kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə.

<sup>16</sup> Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə mīn, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə.

<sup>17</sup> Kafam nəḡkiarien raməfrakis. Ik takor kafam nəḡkiarien pəh ramor wok ye nımraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis mīnə kafam, misəmərhakə misatuatuk.

<sup>18</sup> Ik nımner-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanımtanə.

<sup>19</sup> Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə mīnə e, mə iriə mīn tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

*Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak*

<sup>20</sup> “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak mīnə, məriḡ yakaməhuak mīn tuk narmamə tiksīn mīn yamə mine kafak narmamə mīnə tukhani-ərhav pən kafak nəḡkiarien kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak.

<sup>21</sup> Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımraghien raməmīr iram, kini kafam nımraghien raməmīr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımner-pə kin Yo.

<sup>22</sup> Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.

<sup>23</sup> Kafak nımraghien raməmīr yerkiria; kini kafam nımraghien raməmīr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə mīnə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

<sup>24</sup> “Tatə. Ik nımnerəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə mīnə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nıvənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nımivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nımnorkeikei Yo məkupan, nıpiḡ tokrei tanə rınnamrikək hanə.

<sup>25</sup> “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, məriḡ Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak mīnə, iriə kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo.

<sup>26</sup> Yo e yımnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo mīn jakamarə yerkiria.”

## 18

*Tıkmır mīnə kape Yesu kımnhauə mharaptərəkın In  
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

<sup>1</sup> Yesu rınnəhuak ta, mıtərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenımre tukwas mir, ye nıkwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas,

**17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8    **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16    **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20    **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10    **17:21:** Jon 3:17    **17:22:** Jon 1:14; 14:20    **17:23:** Jon 16:27    **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20    **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26    **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5

mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

<sup>2</sup> Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin.

<sup>3</sup> Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

<sup>4</sup> Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

<sup>5</sup> Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).

<sup>6</sup> Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.\*

<sup>7</sup> Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

<sup>8</sup> Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.”

<sup>9</sup> In rimini məknakin mə nəgkiarieren yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

<sup>10</sup> Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

<sup>11</sup> Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh  
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

<sup>12</sup> Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərəkin.

<sup>13</sup> Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a.

<sup>14</sup> In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

*Pita rimini mə in reinein Yesu  
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)*

<sup>15</sup> Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris.

<sup>16</sup> Mərig Pita to rirəh nivəniyen imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə

**18:2:** Luk 21:37; 22:39    **18:3:** Wok 1:16    **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8    \* **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarieren e “Yo e” ye nəgkiarieren kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen.    **18:6:** Rev 1:17  
**18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8    † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12.    **18:11:** Mat 20:22  
‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarieren e ye Jon 11:49-51.



ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovın yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə.

<sup>17</sup> Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rımə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

<sup>18</sup> Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

*Hae pris raməgkiar kimi Yesu*

*(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)*

<sup>19</sup> Ye nipig a, hae pris rımnaiyoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

<sup>20</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarrien ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaigien kin nar kirik.

<sup>21</sup> ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarrien. Iriə kharkun huvə narımnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

<sup>22</sup> Yesu rəgkiar məknakin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərip nikapın, mimə, “Nəgkiarrien e nakamni-pən tuk hae pris rıpəh nəmhenien.”§

<sup>23</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarrien yamə mine kisatuatuk kini nakamərip nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik rıpəh nəmhenien, hani.”

<sup>24</sup> Məkneikin Anas rher-pən Yesu rivən məm hae pris e Kaeafas. Kıpəh nirisin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermın mir.

*Pita ramni min mə reinein Yesu*

*(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)*

<sup>25</sup> Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rımə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

<sup>26</sup> Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rımnərəru-ta nımətirgin, rımini-pən tukun mə, “Rikik raməsik mə yimnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

<sup>27</sup> Mərig Pita rımini-pən tukun mimə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

*Yesu rərer ye nimri Paelat*

*(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)*

<sup>28</sup> Kini yenpig-enpig əgkap, kharaptərakın Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavəniyen ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nəniyen nəviginiyen kape Pasova.

<sup>29</sup> To khapəh nhavəniyen imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mimə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

<sup>30</sup> Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rımə kwən e rıpəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhauə kimik.”

§ 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapır loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə minə kapəmiə.” 18:27: Jon 13:38 18:28: Jon 11:55

<sup>31</sup> Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.”

<sup>32</sup> (Apa kupan, Yesu rimiə mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiariən kafan ruə mor nəfrakisien kin).\*

<sup>33</sup> Məkneikin Paelat rivən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nimrin, kini raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

<sup>34</sup> Kini Yesu raiyoh In mīmə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

<sup>35</sup> Kini Paelat rimiə-pən tukun mīmə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

<sup>36</sup> Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərakinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

<sup>37</sup> Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!Inta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiariən kafak.”

<sup>38</sup> Mərig Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rimiəvəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha  
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa.

<sup>39</sup> Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

<sup>40</sup> Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risın Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksın mamhauh mobael kape gavman).

## 19

<sup>1</sup> Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In.

<sup>2</sup> Kini khapik nəərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king.

<sup>3</sup> Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

\* **18:32:** Yesu rimiə mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Əm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5

4 Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pəniēn nar has kirik iran.”

5 Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhīn, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

6 Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pəniēn nar has kirik iran.”

7 Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmħə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

8 Paelat rimmərig nəgkiariēn a, rigin pik.

9 Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiariēn kafan.

10 Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiariēn kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pəniēn Ik ye nai kamarkwao kin?”

11 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimmor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

12 Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

13 Paelat rimmərig nəgkiariēn a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiariēn kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiariēn.

14 Ipakə yerkwēiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmiə e king!”

15 Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərəkīn-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

16 Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin*

*(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən.

17 In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiariēn kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota).

18 Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətərəkīn haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərəkīn min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimməker ye kwerkwan.

<sup>19</sup> Kini Paelat rini, kirai ta nægkiarien kirik, karkwätərəkkin haktə ye nai kamarkwao kin. Nægkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.”

<sup>20</sup> Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nægkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwätərəkkin haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nægkiarien a kimirai ye nægkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nægkiarien kape nəmə Rom, mine ye nægkiarien kape nəmə Gris.

<sup>21</sup> Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh nīraiyeən mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’ ”

<sup>22</sup> Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

### *Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu*

<sup>23</sup> Kini nipig mobael minə kwəsəkwätərəkkin-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapik kafan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyeən kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien.

<sup>24</sup> Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nægkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.”

(Sam 22:18)

Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

### *Yesu mine kafan mamə*

<sup>25</sup> Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala.

<sup>26</sup> Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.”

<sup>27</sup> Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

### *Yesu rimamhə*

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

<sup>28</sup> Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nægkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.\*

<sup>29</sup> Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinim.

<sup>30</sup> Kini rəpaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.

### *Mobael kirik rimnhai nikar Yesu*

<sup>31</sup> Ruauə ye nipig kape napnəpənəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyeən mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat.

19:19: Jon 19:14,21    19:20: Hib 13:12    19:21: Jon 19:14    19:24: Jon 19:28,36,37    19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18    \* 19:28: Em-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.    19:28: Jon 17:4    19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4

Ror pæn, iriä tiksın kımnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pæn kın mobael minə khavən mishoprır-hoprır nihurisir, pəh irisır tukrhımhə aihuua əmə. Kını nəmə Isrel tukharəh-si ta nıprairisir ye nai kamarkwao kın.

<sup>32</sup> Kını mobael minə kımisəkupən mishoprır-hoprır nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu.

<sup>33</sup> Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nıshoprırrien nihun.

<sup>34</sup> Mərig iriä kırık rımnhai əmə nıkarın kın kwenhao. Əmə aikın, nıtawın mınə nunu iran, iriu kwis kımıwayıu mırətərhav ye nıkarın.

<sup>35</sup> (Kını kwən kırık rınamərer ipakə tukun, məm narımınar minə e kın nımırın. Kını mamni-ərhav nəgkiarrien yamə mınə raməfrakis. Mamrai-pæn ye nəkwəkwə e mə kımıə mın takhani nəfrakisien iran).

<sup>36</sup> Narımınar minə e kımnhatərhav-pə mısor nəgkiarrien kırık ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kın, yame ramni mə, “To iriä khapəh nıshoprır-pırrien nıkəkrin kırık.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*)

<sup>37</sup> Kını nəgkiarrien kırık mın ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriə tuksarha-pæn misəm yermamə yame kımıshai.” (*Sek 12:10*)

*Josefyemə Aramatia, mınə Nikodimas, kımıwerkwaig kın nıprai Yesu*  
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

<sup>38</sup> Kını ai, yemə Aramatia kırık, nhagın e Josef, in yermamə kırık kape Yesu. Mərig ramerkwaig kın mə tukpəh nırkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgın kın nəmehua kape nəmə Isrel. Kını in rımavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kın nıprai Yesu. Kını Paelat reighan kın, kını Josef rıvən mırəhsi-əhu.

<sup>39</sup> Kını Nikodimas e kupan rımavən yenpıg məm Yesu, in rikwasıg kın Josef. Mamrur nıtıp kırık rukwar kın monar pien pien mir e ‘mir’ mınə ‘alos.’ Nıtıp a rıpan rəmhen kın toti fo kilo†.

<sup>40</sup> Kını iriu kırərhısi-ta nıprai Yesu, mırəuvrıg kın neipən kırık e ‘linen.’ Kını mıwor-pæn monar pien pien ye nıpran, raməri-pæn əmə norien kape nəmə Isrel tuk nınımien yermamə.

<sup>41</sup> Kını ikın a kımıruk haktə Yesu ikın, ipakə tuk nəsimien kırık. Ye kwənmhaan a, kımnapnəpeinə ta ye nıpəg kapier tuk nınımien yermamə, mərig kıpəh hanə nınım-pənien yermamə kırık aikın.

<sup>42</sup> Meinai tukəni rıkwamer kın, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mınə Nikodimas kwhai miren nar, mırəmə tukrınım aihuua əmə. Kını nıpəg kapier a yame kamnım yermamə ikın ipakə əmə. Ror pæn, iriu kwərhıhu-pæn nıprai Yesu aikın.

## 20

*Yesu ramragh mın*

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

<sup>1</sup> Ye Sande, yenpıg-enpıg əgkap, rampıgpıg hanə, Meri e pian Magdala rımavən ye nəpəg kapier, kın məm mə kapier ehua yame kımukrai əswasıg-pæn nıpəg kapier kın, kınəsok ta kın.

<sup>2</sup> Məkneikın, raiyu, mırerıg mıvən tuk Saemon Pita mınə yermamə mın kırık kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kını mını-pæn tuk əriü mımə, “Yermamə kırık rıırəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapier. Kını yakeinein mə rımnrəhu hiə nıpran.”

**19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7    **19:36:** Jon 19: 24,28,37    **19:37:** Rev 1:7    **19:38:** Jon 7:13

† **19:39:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kın toti fo kilo.    **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50    **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25



<sup>3</sup> Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapiet.

<sup>4</sup> Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapiet.

<sup>5</sup> Kini mamramir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə 'linen,' yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig ripəh nivəniən imə.

<sup>6</sup> Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapiet, məm neipən minə a ramswiin.

<sup>7</sup> Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, ripəh nəmir-pəniən tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin.

<sup>8</sup> Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nipəg kapiet, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen.

<sup>9</sup> (Ye nipig a, iriu kirapəh nirkun-hanə-yen niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nimhəyen).\*

*Meri e pian Magdala rimnəkupan məm Yesu  
(Mak 16:9-11)*

<sup>10</sup> Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin,

<sup>11</sup> mərig Meri in rimnərer ipakə tuk nipəg kapiet mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapiet,

<sup>12</sup> məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən niprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rivən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rivən pən ikin.

<sup>13</sup> Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?" Kini in rini-pən tuk əriu mīmə, "Kwərəhsi-ta niprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə."

<sup>14</sup> Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikin. Mərig in ripəh nirkunien mə Yesu.

<sup>15</sup> Kini Yesu raiyoh in mīmə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?"

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsim kirik, rini-pən tukun mīmə, "Yemehua. Tukmə ik nimirəh nipran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh."

<sup>16</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Meri." Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mīmə, "Raboni." (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran rimə, "Yhajoun kafak").

<sup>17</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Takpəh nirapien Yo, meinai yakpəh hanə nivəniən tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-əsəhpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen."

<sup>18</sup> Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mīmə, "!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru." Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rimini-pən tukun.

*Narmamə kape Yesu minə kimisəm In  
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

\* **20:9:** Profesi e raməmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

<sup>19</sup> Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

<sup>20</sup> Kini mhajoun kwermın kin əriə, mine nıkarın. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

<sup>21</sup> Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rımnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtanə.”

<sup>22</sup> Rımini ta nəgkiarın e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmın kape Kughen.

<sup>23</sup> Tukmə nakharısın narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpınien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharısınien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpınien kapəriə.”

### *Tomas rımnəm Yesu kin nımrın*

<sup>24</sup> Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rımırkək yenıpig Yesu rımatərhav-pə tuk əriə.

<sup>25</sup> Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yımisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nımrık mırıp, kini mırıp tamhek kwenhao ye nıkarın, mıpini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh nıniyen nəfrakisien iran.”

<sup>26</sup> Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasək wətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu rıtarhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mımə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

<sup>27</sup> Kini mini-pən tuk Tomas mımə, “Yuə mırıp tamhek nil ye kwermık. Mırıp tamhek kwenhao ye nıkarık kin kwermım. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kıraru.”

<sup>28</sup> Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

<sup>29</sup> Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nımini nəfrakisien irak meinai ik nımnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nısəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nıhuvəyen əfrakis.”

### *Kımırı nək wək wə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu*

<sup>30</sup> Yesu rımnor nımtətien minə rıpsaah ye nımrı kafan narmamə, yame kımnapəh nıraiye ye nəkwək wə e.

<sup>31</sup> Mərig kımırı narımnar ye nəkwək wə e mə kımıə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kımırı nək wək wə e mə kımıə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerın.

## 21

### *Yesu rımnor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam rıpsaah*

<sup>1</sup> Kwasig ikin ye narımnar minə e, Yesu rıtarhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nıkar-kar tahik apa Lugun Galili.\* Kini mamor əpu In.

**20:19:** Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33    **20:20:** Jon 16:19-22    **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26    **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2    **20:23:** Mat 16:19; 18:18  
**20:25:** Mak 16:11    **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21    **20:27:** Luk 24:40    **20:28:** Rev 4:11    **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9    **20:30:** Jon 21:25    **20:31:** Jon 3:15; 19:35    \* **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias.    **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26

<sup>2</sup> Ye nīpīg a, narmamə mīnə kape Yesu kīmnasəriwək kīrikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kīn kīmə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kīmə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kīraru mīn kape Yesu.

<sup>3</sup> Saemon Pita rīni-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kīn net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kītawə khavən.” Kīni iriə fam kīmīsəsok pirə ye bot kīrik. Mīsaruk kīn net a mīseriaji reraan. Məriḡ khapəh nhaviyen kəmam kīrik.

<sup>4</sup> Kīni rīnamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; məriḡ kafan narmamə mīnə khapəh nharkunien mə Yesu.

<sup>5</sup> Kīni In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kīrik, uə?”

Məriḡ iriə khamə, “Nīkam. Kəmam rīkək.”

<sup>6</sup> Kīni In rīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Intə. Sarko-pən ru kīn net e ye matuk, mhavi kəmam tīksin.” Məkneikin, kīsarko-pən kīn net, mhapīk kəmam rīpsaah, rīpsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

<sup>7</sup> Kīni yermamə yame Yesu rorkeikei pīk in, rīni-pən tuk Pita mīmə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rəriḡ nəḡkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nīpīg a rīmnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak.

<sup>8</sup> Kīni narmamə kape Yesu mīnə kīmnhavi fiak bot, mīsəkəkīn fiak net yame rukwar kīn kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nīməkrəkīr, rəmhen kīn wan hundred meta.†

<sup>9</sup> Kīni mīsəsok fiak mīsəm kher nap, kīni kwənəmtarhe nap ramuək. Kīni mīsəm kīmnəpir kəmam kīrik. Kīni bred mīn apaikin.

<sup>10</sup> Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hapīk kəmam tīksin yamə mine nīmnhavi, mhapīk mhauə.”

<sup>11</sup> Kīni Saemon Pita rīmavən ye bot, kīni məukəkīn net məsok fiak. Net a rukwar kīn kəmam ehua mīnə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar pawk kīn kəmam, məriḡ rīmīpəh neikus-eikusien.

<sup>12</sup> Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hauə, pəh kīsəvīḡin kwis.”

Kīni iriə kīrik rīkin rīpəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru.

<sup>13</sup> Kīni Yesu rīmīvəh bred mīvəh-si-pən kīmi əriə, mīvəh-si pən mīn kəmam.

<sup>14</sup> Nīpīg Yesu rīmamhə mamragh mīn, kīni in a nīpīg yame ror kīsīsər kīn yame In rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə mīnə.

*Yesu rīmīvəhsi-haktə nəriḡien kape Pita, meinai in apa kupan, rīmīni m-kīsīsər mə reinein Yesu*

<sup>15</sup> Kīmīsəvīḡin ta, kīni Yesu raiyoh Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyeen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyeen kape narmamə mīnə tīksin, uə?”

Kīni Pita rīni-pən tukun mīmə, “Ἐwəh. Yermaru, Ik nakwīrkun ta mə yakorkeikei pīk Ik.”

Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvīḡin kwaji sipsip mīnə kafak.”

<sup>16</sup> Kīni marar maiyoh mīn in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kīni in rīni-pən tuk Yesu mīmə, “Ἐwəh Yermaru. Ik nakīrkun mə yakorkeikei pīk Ik.”

Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip mīnə.”

**21:3:** Luk 5:5    **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14    **21:6:** Luk 5:4-7    † **21:8:** Nəḡkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kīn wan hundred meta.    **21:14:** Jon 20:1,19,26    **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38    **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3

17 Kini marar maiyoh min yame ror kisisar kin mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisar mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

*Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita*

18 Kini Yesu rirpin nəgkiarien mini-pən tuk Pita mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

19 Nəgkiarien e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

*Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik*

20 Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)‡

21 Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

22 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

23 Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mimə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

24 Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

*Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e*

25 Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətə-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

21:17: Jon 13:38    21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14    ‡ 21:20: Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25.  
21:22: Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24    21:24: Jon 15:27    21:25: Jon 20:30

## Wok Minə

### Wok yamə mine Aposol minə kimisor

## Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Luk rimirai nəkwəkwə e. Evhuekin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinhher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nipran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinhher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

**?Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Nəkwəkwə yame Luk rinhəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəməhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rinhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nipərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nipərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

### *Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə*

<sup>1</sup> Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan

<sup>2</sup> muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə.

<sup>3</sup> Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rimiragh min ye nimhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rinhərer ye nimirriə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rinhawor əfrakis ye nimhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyən kape Kughen.

<sup>4</sup> Nipig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhəpəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə.

<sup>5</sup> Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rinhərir baptaes irəmīə kin nu, kini riphəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmīə kin Nanmin Rhakə.”

### *Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai*

<sup>6</sup> Ye nipig a, aposol minə kimməhuə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nipig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”



7 Kini Yesu rĭmĭni-pĕn tuk  ri  m , “Rĭmik pĭsin  m  In rav h nehu yen tuk n r huyen nĭpig mĭn  a. Mamerkwaig kĭn tuk  mi , mor  mi  m  takhap h nharkunien.

8 Kini m rig nĭpig Nanmĭn Rhak  tukru  ir mi , takhav h n sanĭnien, mhani- rhav nhagik e Jerusalem, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye Judia mĭne Sameria, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye tanĭmtan .”

9 Yesu ruĭni ta, nĭpig iri  kisarha-pĕn han  mas m In, Kughen rĭv hsi ta In kĭni mĭv h in mhakt  mamv n ye neai. Aikĭn, napu  ruvrig  pĭs In.

10 Kasarha- terik ye napu , m kneikĭn, mĭs m yermam  mir kĭraru neip n kap riu rhaw n kĭrau  maw rer iri  miri .

11 Mar ni mĭr m , “N m  Galili. ?Rhawor nakas rer m kneikĭn masarha fakt  ye napu ? Yesu e, Kughen rĭv hsi-ta In, mĭv h In muav n ye rao ye neai. In tukrĭrerig-p  mĭn r mhen  m  kĭn yame In rĭmnhakt  ai takt kun.”

*Aposol mĭn  kimnhav h-si hakt  yermam  kĭrik m  tukrĭv h tamhek Judas*

12 Aposol mĭn  kis ta ye takwar Olif, mĭs riw k k sk h  m \*, mharerig mĭn mhav n Jerusalem.

13 Mhav n Jerusalem, kĭni mĭsauru-pĕn ye nim  kĭrik mĭshakt  mhav n ye kw nmhaan kĭrik yame kimnas mir ikĭn kup n. Narĭmn  a: Pita, mĭn  Jon, mĭne Jemes, mĭne Andru, mĭne Filip, mĭne Tomas, mĭne Batalomiu, mĭne Matiu, mĭne Jemes, kwajikov  kape Alfeas, mĭne Saemon Selot†, mĭne Judas, kwajikov  kape Jemes.

14 Iri  nĭpiraovĭn tiksin mĭne Meri, nĭsin Yesu, mĭne naorahi Yesu mĭn  tiksin, iri  kasofugin iri  miri . Rĭkiri  kĭrikian   m . Nĭpig mĭn  fam, kas huak.

15 Nĭpig tiksin ruau  muav n, narmam  yam  mĭne kishat t  ye Yesu kimnhau  kĭrikian . Iri  khapsaah kis mhen kĭn 120. Aikĭn, Pita r rer mam gkiar kimi  ri , mamni mĭm ,

16 “Kafak narmam  mĭn , n gkiarĭen kape Kughen tukram keikei mu  mor n frakisien kĭn. Apa kup n, Nanmĭn kape Kughen rĭmĭv hsi-pĕn n gkiarĭen kĭmi King Deved. King a rĭmĭrkun m kup n mĭni- rhav m  kw n e Judas tukrĭkĭr narmam  mhav n kharapt r kĭn Yesu.‡ Kini n gkiarĭen e ruau  ai takt kun mĭnor n frakisien kĭn.

17 Apa kup n, Judas in kitaw  kĭrik; mamor wok kape Kughen kitaw  mĭn.

18 M rig rĭmnarar meighan-pĕn kĭn Yesu, mĭv h mane iran, kĭni en mĭv n mĭv h nĭmri nĭmoptan  kĭrik kĭn. Ikĭn aikĭn a, in rĭm vi  m whan  teih tĭpĭn nĭsinavĭn rĭt rhav.

19 Kini n m  Jerusalem kis rig nar a, kishen-pĕn nhag nĭmoptan  a mham , ‘Akeldama.’ Ye n gkiarĭen kap ri  nĭpran ramni mĭm  ‘Nĭt .’ ”

20 Kini Pita rĭmĭni mĭn m , “Ye Ol Sam n gkiarĭen kĭrik ramni mĭm ,

“ P h kw nmhaan kafan tukram mir apnapig  m ;

P h yermam  kĭrik tukrĭp h n mĭrien aikĭn.’

*(Sam 69:25)*

“Kini n gkiarĭen kĭrik mĭn ramni m kneikĭn mĭm ,

“ P h yarm  kĭrik tukru  mĭv h tamhekin mĭv h nehu yen.’ ” *(Sam 109:8)*

21-22 Kini Pita rĭni mĭr pĭn mĭn mĭm , “Ror m kneikĭn m  tukas keikei mhav h-si hakt  yermam  mĭn kĭrik yame rĭmn m kĭn nĭmri m  Yesu Yermaru rĭmamragh mĭn ye nĭmh yen kafan m  tukrĭni- rhav m  Yesu In rĭmn rer mĭn ye nĭmh yen kafan. Yermam  a in yermam  kĭrik yame

1:7: Mak 13:32 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 \* 1:12: Ye n gkiarĭen kape n m  Gris, v. 12 ramni m , “Kĭmiseriwak ye nerwakien yame kĭmneighan kĭn m  tukeriwak ye nĭpig kape Sabat.” 1:12: Luk 24:50-53 † 1:13: Selot, nĭpran rĭm , “Yermam  ye kwhen a yame rorkeikei m  tukher ye rhav kĭn namehu  kape Rom mĭn  apa Jerusalem.” 1:13: Mat 10:2-4 ‡ 1:16:  m-ru Sam 41:9.

rimnaməriwək kimawə min kupən, ye nīpīg yame Yesu rimnaməriwək kimawə min. In rimnəm norien minə a ririkakun ye nīpīg Jon Baptaes rimnamni-ərhav nægkiarrien, muə meriaji-pə nīpīg yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

<sup>23</sup> Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias.

<sup>24</sup> Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəməwə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik

<sup>25</sup> mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatur kavan.”

<sup>26</sup> Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiet kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukrekin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

## 2

### *Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə*

<sup>1</sup> Kini ai, ye nīpīg kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,\* narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə.

<sup>2</sup> Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nimətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin.

<sup>3</sup> Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsiə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam.

<sup>4</sup> Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nægkiarrien ye tanə pisin pisin.

<sup>5</sup> Kini ye nīpīg a, nəmə Isrel tiksın yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem.

<sup>6</sup> Nīpīg kimisərig əriə kasəgkiar ye nægkiarrien ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nægkiarrien atuatur kapəriə.

<sup>7</sup> Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə.

<sup>8</sup> ? Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nægkiarrien pisin pisin kapətawə?

<sup>9</sup> Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki,

<sup>10</sup> mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Röm

<sup>11</sup> (yame iriə tiksın nəmə Isrel atuatur, kini tiksın kimnhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nægkiarrien minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!”

<sup>12</sup> Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nīpran.

**1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 \* **2:1:** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nīpīg yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nīpīg fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

<sup>13</sup> Mərig narmamə tiksın kışarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

*Pita rīmnhoprai nīprai norien e yame Nanmīn kape Kughen rīvəhsi-pən nāsānīnien kimi nəməhuak mīnə*

<sup>14</sup> Aikin, Pita rīmnərer iriə aposol mīnə, iriə fam leven. In mokrən ehua mīni-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nəmə Isrel, mīne kimiə mīnə fam yamə mīne nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien mīnə e kimi əmiə.

<sup>15</sup> Narmamə mīnə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.]

<sup>16</sup> Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmīni ta kupən mīmə,

<sup>17</sup> “Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk narmamə mīnə fam.

Kwajikovə kapəmiə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə mīnə mīne nəwharu kapəmiə mīnə tuksəmərəhav ye nəfrakisien.

<sup>18</sup> Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnə kafak- narman mīne nīpiraovīn,

pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

<sup>19</sup> Yo jakor nīmtətien tiksın ye napuə mīne ye tokrei tanə:

Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

<sup>20</sup> Mīrh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikīn, Nīpig Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.

<sup>21</sup> Ye nīpig a, narmamə yamə mīne kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ’ ’’ *(Joel 2:28-32)*

*Narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien ye Yesu*

<sup>22</sup> Kīni Pita rīmə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nīmtətien mīnə pīsīn pīsīn yame Yesu rīmnor ye nāsānīnien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīmnar mīnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kin Yesu ruə.

<sup>23</sup> Kughen rīmīrkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kīni kimiə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermī nəmə has mīnə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mīshopni.

<sup>24</sup> Mərig Kughen In rīmīrisin Yesu ye nəmhayen kape nīmhayen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmhayen rīpəh nəutənien mə to rīraptərəkin tim tim Yesu.

<sup>25</sup> Rəmhen kin nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmənəgkiar iran mamni mīmə,

“Nīpig mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmru min.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

<sup>26</sup> Ror pən, rīkik ramagien pīk mavəhsi haktə In.

Kīni rīkik ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

<sup>27</sup> Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

<sup>28</sup> In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kīni mor yo rīkik ramagien. Mərig in ai In ramarə kīmru min.’ ’ ’’ *(Sam 16:8-11)*

29 Kini Pita rimə, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarġen e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kiminim in. Təwk iran raməmġir imətawə ikin maməmġir təvir.

30 In profet kirik kape Kughen, kini rimġirkun mə Kughen rimġirpen ta mə kwənarəus kirik kafan tukruə min yermaru kirik rəmhen kin In.

31 Deved rimnəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisġen kin. In rimini mə Kristo, yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nimhəyen, kini tukripəh nipəhyen nanmin kafan raməmġir rerin ye nəkwai nimġir, kini nipran tukrəpəh nimətġitien.

32 Kughen rimnor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yimisəm kin nimrimawə, mamhani-ərhav nar a.

33 Kughen e In Rimni, in rimivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwətə ye nikarin, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen kin yame rimġirpen ta kupən. Kini narimnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə.

34 King Deved in rimipəh nivəniġen ye neai, mərig in əmə rimini nəgkiarġen e mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Ekwətə-pən ye kwermġik matuk

35 Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ ’ (Sam 110:1)

36 Kini Pita rirpin mimə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

37 Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksin ?jakshawor-pən iran mine?”

38 Kini Pita rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksarar ye nərigġen kapəmiə tuk norġen hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi əmiə.

39 Kughen rimġirpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə. Nirpenġen e raməmġir ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimnokrən kin əriə.”

40 Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiarġen ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mimə, “!Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinġen kimi əmiə!”

41 Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisġen iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.

### *Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu*

42 Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagġen kape aposol minə, mamhavəh Nəvigġinġen Rhakə†, misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a.

43 Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norġen nimtətġen ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin.

44 Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofuġin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragġen tuk nəvraiġen kapəriə nautə kimi iriə minə tiksin,

2:29: 1 King 2:10    2:30: 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11    2:31: Sam 16:10    2:33: Wok 5:32; 7:55-56    2:36: Wok 5:30-31    2:39: Aes 57:19    2:41: Wok 2:47; 4:4    † 2:42: Nəvigġinġen Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigġin infamġen iriə kafan narmamə minə, In mġini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvgġinġen məknakin, rikiriə tukraməsik In.    2:42: Wok 20:7    2:44: Wok 4:32-35

<sup>45</sup> rəmhen kĭn tukmā yermamā kĭrik kafan nar kĭrik rĭrkək, kĭni kĭrik rəvrai kafan nautə, mĭvəh mane iran, kĭni masitu iran.

<sup>46</sup> Nĭpĭg mĭnə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rĭkiriə kĭrikianə. Kasəvigĭn ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəvigĭnien Rhakə rəmhen kĭn Yesu rĭmini. Nĭpĭg mĭnə fam, nərigĭen kapəriə reiwaiyu, kĭni masagĭen,

<sup>47</sup> masəgnəgĭn Kughen. Kĭni narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kĭni nĭpĭg mĭnə fam Kughen ravəh mĭragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

### 3

#### *Yermamə yame nihun raha, rhekimter meriwək*

<sup>1</sup> Nĭpĭg kĭrik, ye nĭpĭg kape nəhuakĭen, ye tri klok yenaiyu, Pita mĭnə Jon iriu kĭmĭweriwək mĭravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

<sup>2</sup> Yermamə kĭrik raməmĭr aikĭn, nihun rahas rĭmnor hanə. Nĭpĭg mĭnə fam in mĭnə tiksin kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kĭmə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kĭn mane kĭmĭ narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə.

<sup>3</sup> Nĭpĭg in rəm Pita mine Jon kaweriwək mĭravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rĭmnaiyoh əriu kĭn mane.

<sup>4</sup> Aikĭn, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kĭni Pita rĭni-pən tuk kwən a mĭmə, “Arha-pə atuatur məm əmru.”

<sup>5</sup> In rarha-pən məm əriu, rĭkin rəsik mə tikrĭvəh mane kĭrik.

<sup>6</sup> Mərig Pita rĭni-pən tukun mĭmə, “Yo, kafak mane\* rĭrkək. Mərig nar kĭrik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kĭmik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.”

<sup>7</sup> Kĭni Pita rĭvəh kwermĭn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mĭr kĭrahuvə.

<sup>8</sup> Rĭviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiɡ kĭn əriu, irisĭr mĭrhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rĭmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgĭn Kughen.

<sup>9</sup> Kĭni narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgĭn Kughen,

<sup>10</sup> kharkun mə kwən ai nĭpĭg m-fam ramawə kĭn mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

<sup>11</sup> Kwən a ramrəh tĭm tĭm hanə kwermĭ Pita mine Jon, narmamə kĭmĭsəm, kisakur pik kĭn, mĭsaiyu mhauə a karharer ikĭn, ye kwənmhaan kĭrik kamni kĭmə Vrandā kape King Solomon.

<sup>12</sup> Kĭni Pita rəm narmamə mĭnə a, mĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Nəmə Isrel. ? Rhawor naksakur pik kĭn nar e? ? Rhawor naksətamə pik irəmru? ? Kĭmiə nakhamə ta kĭmru yerpĭrig kĭni mĭrarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsanĭnien əmə kapəmru uə? !Nĭkam!

<sup>13</sup> Kughen kape kaha mĭnə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rĭmnor nar e. In pĭsin əmə rĭmĭvəh-si haktə yor atuə kĭn kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nĭmnhavəhsi-pən In rərer ye nĭmri namasur mĭnə kape gavman. Ye nĭpĭg ai, Paelat rĭmnamni pawk mə tukrĭrisin In, mərig nĭmĭsəkeikei kĭmi Paelat mə tukhopni In.†

**2:47:** Wok 6:7; 11:21    **3:4:** Wok 14:9    \* **3:6:** Pita rĭmə, “Silva mine gol rĭrkək tuk yo,” mərig nĭpran rĭmə, “Kafak mane rĭrkək.”    **3:6:** Wok 4:10; 16:18    † **3:13:** Swaturk pĭsin kĭrik tuk nukreikĭnien nəgkĭarien ye v. 13: “nĭmnhani-pən hah in tuk Paelat.”    **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23



14 Nakwənhaukrekin-pən nĭmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrĭrisin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə.

15 Ye nərigien a, kimiə nĭmishopni yermamə a in nuknei nĭmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rĭmnor In rĭmragh mĭn. Kini kimawə yĭmisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien.

16 Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rĭnəsanĭn meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsanĭnien kape Yesu, mĭne nhatətəyen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pə kimi əmawə yame rĭmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

17 “Yo mĭnə tiksin, yakirkun mə nĭmisor narĭmnar mĭnə e kimiə namehuə kapəmiə mĭnə ye nətəwaoyen kapəmiə.

18 Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rĭmĭni kupən, ruauə mĭnor nəfrakisien kĭn. Nəgkiarien kape profet kafan mĭnə kupən rĭmĭni ta mĭmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmħəyen.

19 !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kĭn Kughen, pəh In tukrĭvəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napisien.

20 Kini In tukrher-pə mĭn kĭn Kristo tukrĭrerig-pə mĭn, yame Kughen rĭmĭrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu.

21 Mərig Yesu tukraməmĭr ye neai meriaji nĭpig yame Kughen tukror huvə narĭmnar fam rəmhen kĭn yame Kughen rĭmĭni ta tuk profet rhakə kafan mĭnə kupən,

22 meinai Moses rĭmĭni mĭmə,  
 “Kughen Yermaru tukrĭvəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kĭn yo.  
 Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kĭn nəgkiarien kafan mĭsor nəkwan.

23 Narmamə yamə mĭne khapəh nisətərigien kĭn nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə.” *(Dut 18:15-16)*

24 Kini Pita rĭrpin nəgkiarien mĭmə, “Kini profet mĭnə mĭn tiksin kimnhani mĭn nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kĭn narĭmnar mĭnə ai taktəkun.

25 Nĭrpenien yame Kughen rĭmĭni kupən tuk profet kafan mĭnə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmĭr ye promes yame Kughen rĭmĭni ta tuk kaha mĭnə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rĭmĭvəhsi-pən kimi Ebrahim mĭmə,

“Kwənərus kafam tukrĭvəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanĭmtanə.” *(Jen 22:18)*

26 “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rĭmnher-pə kĭn Yesu, yor atuə kĭn kafan, kimi əmiə tuk nĭvəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mĭmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

## 4

1 Pita mĭne Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris mĭnə, mĭne yamehuə kape mobael yamə mĭne kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mĭne Sadusi mĭnə, khauə mhatərhav-pə.

2 Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimĭraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rĭmamhə mĭmragh mĭn mor swatuk mə narmamə yamə mĭne kwənhamhə ta tukhamragh mĭn ye nĭmhəyen kapəriə.

3 Məkneikin, kharaptəəkĭn əriu, mərig rĭnenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kĭn tuksəm əpu əriu.

4 Kĭni mǎrĭg, narmamǎ khapsaah kĭsǎrĭg nǎgkiarĭen kapǎriu, mamhani nǎfrakisĭen iran. Nǎmǎhuak mĭnǎ kĭmnhapsaah, iriǎ fam rapita faef taosen.

*Pita mĭne Jon kawǎrer ye nĭmri kaonsel*

5 Kǎni rĭkwamer kĭn, namehuǎ mĭnǎ kape nǎmǎ Isrel, mĭne nǎwharu mĭnǎ kapǎriǎ mĭnǎ, mĭne namhajoun kape loa kape Moses, kĭmĭsofugĭn apa Jerusalem.

6 Mĭsofugĭn iriǎ hae pris kapǎriǎ, nhagĭn a Anas, mĭne Kaeafas, mĭne Jon, mĭne Aleksandra, mĭne narmamǎ tĭksĭn yame iriǎ kwǎnǎrǎus kape hae pris.

7 Mĭsor Pita mĭne Jon kawǎrer ye nĭmriǎ, mĭsaiyoh ǎriu mhamǎ, “? Nakaravǎh nhag pa e mawor huvǎ yermamǎ e kĭn?”

8 Aikĭn, Nanmĭn Rhakǎ reiwaiyu-pǎn ye Pita. Kĭni Pita rĭni-pǎn tuk ǎriǎ mĭmǎ, “Namehuǎ kape nǎmǎ Isrel, mĭne nǎhuaru mĭnǎ,

9 tukmǎ ror kĭmiǎ naksarkut mǎ taksarhakĭn-pǎ ru irǎmru mǎ kwǎn yame nihun rĭmnahas rĭmĭvǎh hiǎ nihuvǎyen- mǎ yĭmĭwhawor-pǎn iran mĭne mawor huvǎ nihun.

10 Kĭni kĭmiǎ nǎmǎ Isrel mĭnǎ fam takasǎkeikei mharkun mǎ kwǎn e yame nihun ruahuvǎ ta, ramǎrer ǎkupǎn irǎmiǎ ye nǎsanĭnĭen ǎmǎ ye nhag Yesu Kristo, yemǎ Nasaret. In e Yesu yame kĭmiǎ nĭmĭsǎsik-pǎn In ye nai kamarkwao kĭn. In rĭmhǎ, mǎrĭg Kughen rĭmĭvǎh mĭragh mĭn In.

11 Yesu a In a Nǎkwǎkwǎ kape Kughen rĭmĭni ta mĭmǎ, “Sǎpaag e, yame narmamǎ kape nǎvhirǎkĭnĭen nĭmǎ kĭmĭsarakĭkĭn, mǎrĭg Kughen rĭmnor in ruauǎ Sǎpaag huvǎ yame tukrǎkĭr mǎkupǎn.”  
(Sam 118:22)

12 “Kĭni yermamǎ kĭrĭk rĭrkǎk ye tokrei tanǎ e yame rĭrkun nĭvǎh-mĭraghĭen ǎtawǎ, meinai Kughen tukramǎkeikei mĭvǎh mĭragh ǎtawǎ ye nhag Yesu Kristo pĭsĭn ǎmǎ.”

13 Narmamǎ kape kaonsel mĭnǎ kĭmĭsǎm mǎ Pita mĭne Jon yermamǎ ǎnǎpĭg mĭr ǎmǎ, kĭmĭrapǎh nĭwor-pawk-ĭen skul, mǎrĭg kĭmĭwǎtgha kĭn nǎgkiarĭen. Kĭni iriǎ kĭsakur kĭn nĭrkunĭen kapǎriu, kĭni mharkun mǎ iriu kĭmĭwǎriwak irisĭr Yesu.

14 Kĭni iriǎ to khapǎh nhaniyen nar kĭrĭk mǎrĭg in ai kĭmĭsǎm yermamǎ a yame nihun ruahuvǎ ta, ramǎrer ye nĭmriǎ.

15 Kĭni iriǎ khani-pǎn tuk ǎrisĭr mhamǎ irisĭr tukrhap a ye kwǎnmhaan kape kaonsel pǎh iriǎ ǎmǎ tuksǎgkiar.

16 Kĭni iriǎ kĭmnhani tuk ǎriǎ mĭnǎ mhamǎ, “?Tukshawor nar mĭr a? Nǎmǎ Jerusalem kwǎnharkun ta norĭen a nar mĭr a kĭmĭwor ye kwǎn a. In rehǎ pĭk; kĭtawǎ to khapǎh nhaniyen mǎ neikuǎyen.

17 Pǎh khani-ǎhu nǎvsaoyen kĭn, kĭni mĭsor kwirĭg kĭmi nar mĭr a mǎ tukrĭpǎh nĭrĭni-mĭnĭen nhag Yesu.”

18 Kĭni ai, narmamǎ kape kaonsel mĭnǎ kĭsokrǎn kĭn Pita mĭne Jon mǎ tukravǎn mĭn imǎ. Kĭni mhani-ǎhu ǎriu mǎ tukrĭpǎh mĭn nĭraniyen nhag Yesu, mĭne nĭwhajounĭen narmamǎ kĭn.

19 Kĭni iriu krǎni-pǎn tuk ǎriǎ mĭrǎmǎ, “Nĭkam. Kĭmiǎ taksǎkir mǎ ratuatuk ye nĭmri Kughen mǎ jakwor nǎkwai Kughen, uǎ mǎ jakwor nǎkwaimĭǎ.

20 Mǎrĭg kĭmru jakrapǎh nĭwapnǎpĭgĭen. Kĭmru jakawǎkeikei mĭrǎni-ǎrhav narĭmnar a yame kĭmru yĭmĭwǎm ye nĭmrimru, mĭne yame yĭmwǎrĭg kĭn nĭmǎtirgĭmru.”

21 Kĭni kaonsel rĭmĭni-pǎn mĭn tuk Pita mĭne Jon mǎ iriǎ tukhavǎhsi-pǎn narpĭnĭen kĭrĭk kĭmi ǎriu tukmǎ iriu kawǎkeikei mǎ tukarani-ǎrhav Yesu kĭmi narmamǎ; kĭni tuksher yerhav kĭn ǎriu. Kĭmĭsher yerhav kĭn ǎriu

meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnəpīg mīnə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nīmtətien yame rīmnor

<sup>22</sup> ye kwən a yame nihun rahas rīmnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rīnapita ta foti.

*Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu*

<sup>23</sup> Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mīne Jon kīravən, taktəkun əmə iriū kīrarerīg-pən mīn tuk kapəriu narmamə mīnə. Kini mawəvsao kin nəgkiarīen kape jif pris mīnə mīne nəhuaru mīnə kimi əriə.

<sup>24</sup> Kini iriə kisəriḡ nəgkiarīen a, iriə m-fam khauə kīrikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nīmnor neai mīne nīmoptanə mīne tahik, mīne narīmnar mīnə fam yame kasəmīr ye tokrei tanə.

<sup>25</sup> Kini kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kin kafam, rīmīni-ərhav nəgkiarīen e ye Nanmīn Kafam mīmə,

“?Rhawor nəmə tanīmtanə mīnə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə mīnə a kamharai mhun mə tuksor nahasien mīnə e?  
Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarīen.

<sup>26</sup> Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mīne namehuə mīnə khauə misofuḡin mamhani hah Kughen kini mamhani hah mīn Kristo yame In rīmīrpen In.’ ” *(Sam 2:1-2)*

<sup>27</sup> Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarīen e nəfrakis. Herod mīne Ponjes Paelat mīne nəmə Isrel, kīmisofuḡin iriə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, mharai mhun nəgkiarīen mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nīmīrpen.

<sup>28</sup> Kimnharai mhun nəgkiarīen rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarīen yame Ik nīmīni ta ye nəsanīnien mīne nīrkunien kafam kupən.

<sup>29</sup> Məriḡ Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei maməriḡ nəgkiarīen skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kimawə yor atuə kin kafam mīnə. Takaməkeikei masitu irəmawə mə kīmawə jakhani-ərhav nəgkiarīen kafam. Mə kīmawə jaksətḡah kin nīni-ərhavyen nəgkiarīen kafam.

<sup>30</sup> Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsanīnien kafam, mor huvə narmamə yamə mīne kamhamhə, kini mor nīmtətien pīsīn pīsīn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

<sup>31</sup> Kīmisəhuak ta, nīmə yame kīmnasəmīr ikin rīkiu-kiu. Kini Nanmīn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətḡha tuk nīni-ərhav-yen nəgkiarīen kape Kughen.

*Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu*

<sup>32</sup> Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kīrikianə əmə. Yermamə kīrik to rīpəh nīniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kīrik, kapəriə m-fam.

<sup>33</sup> Nəgkiarīen kape aposol mīnə, nanmīn aikin. Kini iriə kīmnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rīmīmragh mīn ye nīmḡeyen kafan.” Kini Kughen rīvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

<sup>34</sup> Yermamə rīrkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rīrkək, meinai narmamə yamə mīne kapəriə aikin nīmoptanə, uə kapəriə aikin nīmə, kasəvrai mamhavəh mane iran,

<sup>35</sup> mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol mīnə. Kwasīḡ ikin, aposol mīnə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mīne kapəriə nar kīrik rīrkək.

4:24: Eks 20:11; Neham 9:6; Sam 146:6

4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Wok 3:13

4:28: Wok 2:23

4:29: Efes 6:19

4:32: Wok 2:44

4:34: Wok 2:45

<sup>36</sup> Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

<sup>37</sup> Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

## 5

### *Ananaes mine Safaera*

<sup>1</sup> Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə.

<sup>2</sup> Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

<sup>3</sup> Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mam-raptərəkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a?”

<sup>4</sup> Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimmor salem kin, mane iran raməmır əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

<sup>5</sup> Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin.

<sup>6</sup> Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

<sup>7</sup> Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta.

<sup>8</sup> Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

<sup>9</sup> Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

<sup>10</sup> Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan.

<sup>11</sup> Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

### *Aposol minə kasor nimtətien minə*

<sup>12</sup> Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.”

<sup>13</sup> Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pəniyen tuk əriə.

<sup>14</sup> Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovın khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>15</sup> Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksın, kisəsanin.

16 Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmir irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

*Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus*

17 Kini hae pris mine in minə tiksın ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə.

18 Misarar mharaptərəkın aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus.

19 Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav.

20 Mini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nımraghien rerin kimi narmamə.”

21 Aikin, aposol minə kisor nəkwən. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

*Kimisərip aposol minə ye kot*

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarien rıvən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nımriəriə.

22 Mərig nıpig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə,

23 “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nıpig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.”

24 Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “? Naha nhagin tukruə min?”

25 Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mımə, “!Eh! !Narmamə minə e nımnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!”

26 Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapiə apig.

27 Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nımri kaonsel. Kini hae pris rımnaiyoh əriə mımə,

28 “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yımishopni Yesu.”

29 Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə.

30 Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rımnor In rımragh min.

31 Kini Kughen rımvəhsi-haktə In ramkwətə ye nıkarin matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rımnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrırəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.

32 Yakamhani-ərhav nar a yame yıməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rıvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”



<sup>33</sup> Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarieren a, nəgkiarieren a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamə.

<sup>34</sup> Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.”

<sup>35</sup> Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a.

<sup>36</sup> Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta.

<sup>37</sup> Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə.

<sup>38</sup> In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək.

<sup>39</sup> Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarieren.

<sup>40</sup> Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

<sup>41</sup> Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhayen tuk nhaniyen nhag Yesu.

<sup>42</sup> Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarieren Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

## 6

### *Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə*

<sup>1</sup> Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarha-huvəyen tuk nipiəwharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”

<sup>2</sup> Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar\*.

<sup>3</sup> Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;

<sup>4</sup> kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen.”

<sup>5</sup> Kisərig nəgkiarieren a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatəyəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine

5:36: Wok 21:38    5:40: Wok 4:18    5:41: Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13    6:1: Wok 4:35    \* 6:2: Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nīməhuak rīmivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel.

<sup>6</sup> Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimirə aposol minə. Kini aposol minə kasərahū-pən kwermiriə ye kapərhia kapə, misəhuak-pən irəriə.

<sup>7</sup> Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

### *Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel*

<sup>8</sup> Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nımtətien ye nimirə narmamə.

<sup>9</sup> Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven.

<sup>10</sup> Mərig Nanmin Rhakə rīvəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

<sup>11</sup> Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen.

<sup>12</sup> Kini nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkın in. Mharəh mhauə misərer ye nimirə kaonsel.

<sup>13</sup> Mhakir min narmamə tiksın mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses.

<sup>14</sup> Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rimnərahū kimi ətawə apa kupən.’ ”

<sup>15</sup> Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nimirin rukreikin məmhen kin nimirə agelo.

## 7

### *Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan*

<sup>1</sup> Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

<sup>2</sup> Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kin yo. Kughen yame yerpirig In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia.

<sup>3</sup> Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ (Jen 12:1)

<sup>4</sup> Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun.

<sup>5</sup> Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh hanə nəraiye nimoptanə kirik kimin. Kafan nimoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rimini ta mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kini rimə, ‘Nimoptanə

fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.’ Mərīg ye nīpīg a, Ebrahim, tīnī rīrkək.

<sup>6</sup> Nəgkiarīen yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmə, ‘Mərīg kwənərəus kafam mīnə tukhavən mīsarə ye tanə pīsīn. Iriə yor atuə kīn əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərīk mītə əriə mhavən mīserīaji newk fo handred.

<sup>7</sup> Mərīg Yo, jakor narpīnīen kīmī nəmə kasərīk mītə əriə. Kīnī ai, kwənərəus kafam mīnə tuksəta ye tanə a, mharerīg mhauə eikīn e, mīsəhuak kīmī Yo.’ (*Jen 15:13,14*)”

<sup>8</sup> Kīnī Steven rīrpīn nəgkiarīen mīmə, “Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmə In tukrarha huvə tuk əriə. Kīnī mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpīkwarīen, ror nīmītətīen kīn mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpīg Ebrahim rīrəh kwajīkovə kafan Aesak, kīnī ye nīpīg yame ror eit kīn, rəsīg-pən. Kwasīg ikīn, Jekob rəsīg-pən kwajīkovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə.”

*Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmīnher-pən pawk kīn Josef, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in*

<sup>9</sup> Kīnī Steven rīrpīn mīmə, “Kaha tu mīnə kapətawə kīmīsəməkīn naorahirīə e Josef, mīseighan-pən kīn in kīmī nəmə Ijīp mə tukror atuə kīn kape nəmə Ijīp. Mərīg Kughen rīmīnarha huvə tukun,

<sup>10</sup> kīnī mīvəh mīragh in ye narə-ororīen kafan. Kīnī mīvəhsi-pən nīrkunīen kīmīn. Nīpīg Josef rərər ye nīmīri yermaru kape nəmə Ijīp, yermaru a rorkeikei in, mīvəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kīrīk. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijīp mīne nautə kafan.

<sup>11</sup> Nīpīg a, sweiwei ramuh nəmə Ijīp mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nəvīgīnīen rīmīrkək, kasərīg raha.

<sup>12</sup> Kīnī mərīg rīmīriə Jekob rərīg mə nəvīgīnīen apa Ijīp, kīnī rher-pən kīn kaha kapətawə mīnə khavən aikīn, in e nīrīkakunīen kapəriə kīmīnhavən Ijīp.

<sup>13</sup> Kīnī, kwasīg ikīn, iriə khavən mīn, Josef rəsīk əpu in kīmī piaunī mīnə. Kīnī yermaru kape nəmə Ijīp rəm rīrkun kwənərəus kape Josef.

<sup>14</sup> Kīnī Josef rher-pən nəgkiarīen kīmī rīmīnī Jekob mīne kafan mīnə tīksīn tukhauə mīsarə iriə mīn. Iriə fam seventī faef.

<sup>15</sup> Məkneikīn Jekob rəsok pīhiu mīvən apa Ijīp. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kīmīnhamhə aikīn.

<sup>16</sup> Kwasīg ikīn, kīmīrəh nīkīkrirīə kīrerīg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmīrīn tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

*Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmīnher-pən pawk kīn Moses, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in*

<sup>17</sup> Kīnī Steven rarar mīnī mīn mīmə, “Kīmīsarə mamhavən, ruə ye nīpīg yame nəgkiarīen yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmī Ebrahim tukruə mor nəfrakīsīen kīn. Ye nīpīg a, kaha kapətawə mīnə kīmīnhauə mhapsaah apa Ijīp.

<sup>18</sup> Kīmīsarə mamhavən, yermamə pīsīn kīrīk yame reīneīn Josef ruə rəmhen kīn yermaru kape nəmə Ijīp.

<sup>19</sup> In mamor has pən pīk kīmī kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kīmī əriə mə tukmə kīseīmək, mīsapitan kīn kapəriə kwajīkovə mīnə, pəh khamhə.

**7:5:** Jen 12:7; 15:18; 17:8      **7:8:** Jen 17:9-14; 21:4      **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23      **7:10:** Jen 41:37-44      **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2      **7:13:** Jen 45:1-4,16      **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27      **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33      **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32      **7:17:** Eks 1:7-8      **7:18:** Eks 1:7-8      **7:19:** Eks 1:11-22

20 “Ye nīpīg atuatur a, Moses rīmnarha. Mor kwən huvə kīn.\* Rīmni mīne nīsīni kwerkwaig kīn ye nəkwai nīmə, mawarha huvə tukun mweriaji makua kīsīsər.

21 Mərīg nīpīg iriu kwapitan kīn in mə tukrīmḥə, piakəskəḥ kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kīni mīrəḥ mīvən, mamrhi rəmhen kīn tīni atuatur.

22 Kīni kīmnhajoun in kīn nīrkunien kape nəmə Ijip. Kīni in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

23 “Kīni nīpīg Moses kafan newk foti, rīkin raməsik mə tukrīvən məm narīmna iman e nəmə Isrel.

24 Rarar mīvən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kīmi yemə iman ikin kīrik. Kīni Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mīvəḥsi-pən tai norien mhōpni yemə Ijip ai.

25 (Moses, rīkin rīmoh mətə nəmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rīmnhēr-pən kīn in mə tukrīpik ta əriə ye nəmḥəyən yame kamor irəriə; mərīg iriə kīsəm, khapəḥ nharkunien).

26 Kəni rīkwamer kīn, Moses ruə məm yemə Isrel mīr kīraru karauh əriu mīnə. Kīni in rīvən mə tukrīni-əhu əriu mīmə, ‘!Ah! Kīmiru piaumiru mīnə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

27 “Mərīg əmə kwən e yame ramor hah kīmi in kīrik rəsua ta kīn Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəḥsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’

28 ?Nakmə takhōpni mīn yo rəmhen kīn yame nīmnhōpni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14)

29 Nīpīg Moses rərīg nəgkiarien a, rīgīn, marar map. Map a Ijip mīvən mamarə apa Midian rəmhen kīn yepsīpis kīrik. Kīni mīrəḥ kwajikovə kafan mīr aikīn a.

30 “Newk foti ruə mīvən, nīpīg kīrik, Moses rarar mīvən apa ye tīpəvsik ipakə tuk tukwas kīrik kamni kīmə ‘Sinae.’ Mīvən aikīn, məm nap ramuək ye kwaji nai kīrik, kīni agelo kīrik kape Kughen rītərhav-pə tukun aikīn.

31 Moses rəm rakur. Kīni mīvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikīn mərīg nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə,

32 ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnrīg nəgkiarien a, rətəmnīmīn, mīgīn pīk kīn nīvag-pənien.

33 “Kīni Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəḥ-si ta sandel kafam, mərīg in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə.

34 Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasərīg raha pīk. Kīni yakamərīg mə kasasək; kīni yakamuə mə jakpīk-ta əriə ye nəmḥəyən kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kīn ik takrerīg mīvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

35 Kīni Steven rīrpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kīmīsəpəḥ mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəḥsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’ Mərīg Kughen rīmīvəḥ-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnhēr-pə kīn agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrīvəḥ-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mīvəḥ mīragḥ əriə.

36 Moses a rīmnr nīmṭətīen mīnə tīksīn nīpīg rīmnamkīr nəmə Isrel mīsap-ta Ijip mīsəviəfugīn ye tahik a kamni kīmə Red Si†, mamhauə ye tīpəvsik.

\* **7:20:** Swatur pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarien ye v. 20, in e, “Moses rīmnrarha, in kwajikovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15 **7:29:** Eks 2:21-22; 18:3-4 **7:35:** Eks 2:14 † **7:36:** Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikīn.” **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

37 “In e Moses mĭn yame rĭmĭni-pĕn tuk nĕmĕ Isrel mĭmĕ, ‘Kughen tukrĭpivĕh-si haktĕ profet kĭrik kapĕmiĕ rĕmhen kĭn yame rĭmĭvĕh-si haktĕ yo. Profet a in kĭmiĕ ĕmĕ kĭrik.’ *(Dut 18:15)*

38 Moses ĕmĕ e in e rĭmnamarĕ iriĕ nĕmĕ Isrel nĭpĭg kĭmĭseriwĕk kĭrikianĕ ye tĭpĕvĭsik. In rĭmnamarĕ iriĕ kaha tu mĭnĕ kapĕtawĕ; ye nĭpĭg a agelo kĭrik kape Kughen rĭmauĕ mĕgkiar kĭmin ye tukwas e kamni kĭmĕ Sinae. Kĭni Kughen rĭmĭvĕh-si-pĕn ĕmĕ nĕgkiarĭen mĭragh kĭmin, mĕ tukruĕ mĭvĕh-si-pĕ kĭmi ĕtawĕ.

39 “Mĕrĭg kaha mĭnĕ kapĕtawĕ kĭmnhapĕh nĭsorkeikeiyen mĕ tuksĕrĭg in. Mhapĕh nĭsorkeikeiyen mĕ tukhakwasĭg kĭn. Ye nĕrĭgien kapĕriĕ kĭmĭsorkeikei mĕ tukharerĭg-pĕn mĭn apa Ijĭp.

40 Ror pĕn kĭmĭsĕkeikei kĭmi Eron mamhani mahmĕ, ‘Ah. Takvhirĕkĭn kapĕtawĕ tĭksĭn kughen, pĕh iriĕ tukhakĭr ĕtawĕ. Mĕrĭg in a Moses e rĭmĭpĭk ta ĕtawĕ apa Ijĭp, mĕ tukhauĕ eikĭn e, mĕrĭg kĭtawĕ khapĕh nharkunĭen mĕ in hiĕ ai taktĕkun.’ *(Eks 32:1)*

41 Kĭni ye nĭpĭg a, iriĕ kĭmnhavhirĕkĭn nanmi kwaji kau kĭrik rĕmhen kĭn kughen kĭrik kapĕriĕ. Mhavĕn mhauh nar mĭragh mhavaan ĕru mĭsĕhuak-pĕn kĭmi kau a. Kĭni mĭsor nĕvĭginĭen ehuĕ kĭrik, rikiriĕ rĭmnagĭen tuk nar yame iriĕ kĭmnhavhirĕkĭn.

42 Mĕkneikĭn, Kughen rukreikĭn-pĕn nĭmeitaan kĭmi ĕriĕ, meighan-pĕn kĭn ĕriĕ khavĕn mĭsĕhuak kĭmi kĕmhau mĭnĕ. Rĕmhen kĭn yame Nĕkwĕkwĕ kape Kughen rĭmĭni ye nĕkwĕkwĕ kape profet mĭnĕ mĭmĕ,

“!Nĕmĕ Isrel! Kĭmiĕ nĭmĭsarĕ ye tĭpĕvĭsik kape newk foti, mamhauh nar mĭragh mhavaan ĕru tuk nĕhuakĭen, ?mĕ naksĕhuak-pĕ kĭn kĭmi Yo uĕ? !Nĭkam!

43 Nĭpĭg mĭnĕ fam kĭmiĕ nakamharĕh nĭmĕ tapolen yame kamĕhuak kĭmi Kughen Yermaru ikĭn, mĕrĭg yerkimĭĕ naksĕhuak kĭmi kughen eikuĕ e Molek, mamhavĕh-si haktĕ nanmi kĕmhau kape kughen kapĕmiĕ Refan. Nakhamĕ kughen mir e kapĕmiĕ.

Ror mĕkneikĭn, jakher-ĕrhav kĭn ĕmiĕ takasarĕ apa isok,’*(Amos 5:25)* taksarĕ apa Babilon, ye nĭkarĭn pĕn.”

*Steven ramni mĕ nĕmĕ Isrel kĭmĭseinein nĭprai nĕgkiarĭen e “Nĭmĕ kape Kughen”*

44 Kĭni Steven rarar mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĭmĕ, “Nĭpĭg kaha tu mĭnĕ kapĕtawĕ kĭmĭsarĕ ye tĭpĕvĭsik, kapĕriĕ kĭrik aikĭn nĭmĕ tapolen yame kamĕhuak kĭmi Kughen ikĭn. Nĭmĕ a, Kughen rĭmĭni-pĕn tuk Moses mĕ tukrĭvhirĕkĭn; kĭni Moses rĭmnor atuaturk ye nĭrkunĭen yame Kughen rĭmĭvĕh-si-pĕn kĭmin.

45 Kwasĭg ikĭn, nĭpĭg Josua rĭmikĭr kaha kapĕtawĕ mĭnĕ mhauĕ mĭsĕkota nĕmĕ Kenan mharĕh-si-ta tanĕ ye kwermĭriĕ, iriĕ mharĕh nĭmĕ tapolen a mhauĕ iriĕ mĭn. Nĭmĕ tapolen a rĭmnĕmĭr meriaji-pĕ nĭpĭg kape King Deved.

46 Kughen rĭmnorkeikei pĭk King Deved. Kĭni Deved rĭni-pĕn tuk Kughen mĭmĕ, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jekob. Takamĕkeikei mĭpĕh yakor nĭmĕ kĭrik kafam, pĕh Ik takamarĕ ikĭn.’ *(2 Saml 7:1-16)*

47 Mĕrĭg nĭmĕ ai, King Deved rĭmĭpĕh nĭvhirĕkĭnĭen. Mĕrĭg King Solomon ĕmĕ e in rĭmĭvhirĕkĭn.

48 Mĕrĭg Kughen, In yerpĭrĭg pĭk. Rĭpĕh narĕyen ye nĭmĕ yame yermamĕ ĕmĕ ravhirĕkĭn. Rĕmhen kĭn nĕgkiarĭen kape profet yame rĭmĭni mĭmĕ,

49 “Kughen ramni mĕ “Yo yakamarmaru ye neai mĭne tokrei tanĕ. ?Nakharkun mĕ taksor naha nĭmĕ yame Yo jakamarĕ ikĭn? ?Nakharkun mĕ taksor naha kwĕnmhan yame jakvĕn mapĭs ikĭn?



50 Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ ” (Aes 66:2)

*Steven ramni mə nəmә Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə*

51 Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmә, “!Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmia nərigien rəpignap rəmhen kin nəmә khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmia minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipig minə fam.

52 Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarieren kape Kughen, mərig kaha kapəmia minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikuə mhakuraopən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni.

53 Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nisorien nəkwan.”

*Iriə kimisarkwhopni Steven*

54 Steven rimnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun.

55 Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwətə ye nikarin matuk.

56 Kini mini-pən tuk əriə mīmә, “Səmru. Yakaməm napuə rimnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.” ‡

57 Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun.

58 Mharaptərakin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tuskarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

59 Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmә, “Yesu Yermaru, yakaməruə-pən nanmik ye kwermim.” §

60 Mənimkur mokrən ehua mīmә, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarieren a, kini mīmә.

## 8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

*Sol ramuh nəməhuak minə*

Kini nəməhuak minə tiksın khauə mharəh niprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minə tiksın kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksın apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem.

3 Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nipiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

*Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarieren Huvə apa Sameria*

7:51: Aes 63:10    7:52: Mat 23:31    7:55: Sam 110:1    ‡ 7:56: Daniel min rimnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. †m-ru stori ye Daniel 7:13-14.    § 7:59: Yesu rəruə-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46.    7:60: Luk 23:34    8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

<sup>4</sup> Mərig Sol mīne kafan narmamə mīnə kimisəkota narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin mīnə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu.

<sup>5</sup> Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen.

<sup>6</sup> Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmtətien mīnə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in.

<sup>7</sup> Narmamə khapsaah, nanmīn has mīnə kimisəta irəriə. Nipig kisəta irəriə, misətəpar. Mīne narmamə yamə mīne nikariə rəpou, mīne yamə mīne nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə mīn.

<sup>8</sup> Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

*Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə mīnə*

<sup>9</sup> Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nipig m-fam in ramor nīmtətien ye norien kape yarmhə mīnə, ye nīmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik.

<sup>10</sup> Nəmə ikin, nəmapnapig mīnə, mīne namehuə mīnə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’ ”

<sup>11</sup> Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nipig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmtətien yamə mīne in ramor.

<sup>12</sup> Mərig nipig kisərig Filip ruə mīni-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mīne nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mīne nipiraovin yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə.

<sup>13</sup> Kini ai, Saemon mīn rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmtətien yamə mīne Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

<sup>14</sup> Nipig Aposol mīnə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mīne Jon mə tukravən mwəm əriə.

<sup>15</sup> Nipig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə mīnə e mə tukhavəh Nanmīn kape Kughen.

<sup>16</sup> (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmīn Rhakə ripəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə).

<sup>17</sup> Kini Pita mīne Jon kwərəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmīn kape Kughen.

<sup>18</sup> Kini Saemon rimnəm mə Nanmīn kape Kughen rimavən ye nīmraghien kape narmamə nipig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon ripik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu

<sup>19</sup> maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə mīn nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmīn kape Kughen.”

<sup>20</sup> Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nīmri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə?”

<sup>21</sup> Tukor ik nakpəh norien norien mīnə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen.

<sup>22</sup> Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam.

<sup>23</sup> Yakaməm nīpīg mīnə fam nakəməkīn narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnərūk əutən ik.”

<sup>24</sup> Aikīn, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kīmi əriə mīmə, “Kīmiru takwəhuak kīmi Kughen tuk yo; mə jakpəh nīvəhyen narpīnien yame nakarani-pə tuk yo.”

<sup>25</sup> Aposol mir a kīrani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mīne narīmnar yame In rīmnor, kīni ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrrerīg mīravən Jerusalem. Nīpīg kīravən, mīrani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwānu mīnə kape nəmə Sameria.

*Filip rīmnəgkiar iriu yemə Itiopia kīrik*

<sup>26</sup> Nīpīg kīrik, agelo kīrik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekīnter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsīk, yame rīpīs e Jerusalem muə mīpīs apa Gasa.”

<sup>27</sup> Aikīn, Filip rīhekīnter məriwək mamvən. Məm yamehuə kīrik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik\* kīrik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak.

<sup>28</sup> Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerīg mīnamvən apa iman ikīn. Mamkwətə ye nar kīrik kamni kīmə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikīn nəkwəkəwə yame Profet Aesea rīmīrai.

<sup>29</sup> Kīni Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

<sup>30</sup> Məkneikīn, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kīni məm kwən a raməvheikīn nəkwəkəwə yame Profet Aesea rīmīrai. Kīni Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakīrkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikīn uə nīkam?”

<sup>31</sup> Kīni yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kīrik rhoprai-pə kīmi yo, jakīrkun.” Kīni raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu mīn.

<sup>32</sup> Nəgkiarien ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame kwən a raməvheikīn mamni mīmə,

“In rəmhen kīn sipsip kīrik, kīmīrəh khopni.

Məmhen kīn kwaji sipsip əmə kīrik yame rapəh nasəkien nīpīg kīmnəkīs nīmīrīn

Mərig in rapəh nəgkiarien.

<sup>33</sup> Kīmnor naurīsien kīm in, kīvəhsi-pən narpīnien kīrik kīmin yame rīpəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rīrkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”

*(Aesea 53:7-8)*

<sup>34</sup> Kīni yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kīn pa nhagin? ? Raməvsao atuk kīn in, uə raməvsao kīn yermamə pīsīn kīrik?”

<sup>35</sup> Kīni Filip rīmīrikakun ye nəgkiarien kīrikianə əmə yame rīnaməvheikīn mīnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kīmin.

<sup>36</sup> Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kīrik, kīni yamehuə a rīni-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikīn e uə nīkam?”

<sup>37</sup> Kīni Filip rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakīrkun norien baptaes.”

Kīni in rīni-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakīsien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

<sup>38</sup> Məkneikīn rīni-əhu kat a, kīni mweiwaiyu iriu Filip, kīni Filip ror baptaes iran.

\* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kīrik, kīmnərai rəmhen kīn pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47

<sup>39</sup> Kweiwaiyu mwærer mīn ye tame nu, mækneikin Nanmīn kape Kughen rīvāh-si ta Filip kini yamehuə a rīpāh mīn nāmien, marar aikin a, mæri swatuk mamvən, rīkin ragien.

<sup>40</sup> Mæriġ Filip rakur mām ramærer apa yerkwānu a Asdod. Kini mīvən apa yerkwānu mīnə mamni-ərhav Nægkiarien Huvə kape Yesu, mīvən mīvən meriaji-pən apa Sisaria.

## 9

### *Sol rīmnamvən apa Damaskes mām Yesu ye swatuk*

<sup>1</sup> Ye nīpīġ a, Sol rīmnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhōpni əriə. Marar, mīvən mām hae pris

<sup>2</sup> maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkəkəkə kirik rīvən kimi nāmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin mām narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnāpīġ narman uə nīpīraovīn, tukrīraptəəkīn əriə, mīpīk əriə mhauə apa Jerusalem.

<sup>3</sup> Nīpīġ Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nīkhakien rīsi-pən ye napuə məsia-pen in.

<sup>4</sup> In rīmamīr, mæriġ nægkiarien kirik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə mækneikin kimi Yo?”

<sup>5</sup> Kini Sol rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rīni-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.

<sup>6</sup> Mæriġ takhekīnter, mīvən apa yerkwānu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīne.”

<sup>7</sup> Narmamə yamə mīne kamhakwasīġ kīn Sol kasærer, kisakur pīk, mīsapnāpīġ meinai kisəriġ pawk nægkiarien a, mæriġ khapəh nīsāmien yermamə kirik.

<sup>8</sup> Kini Sol rhekīnter mīn, mərha, mām rīpāh nāmien nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakīr in mhavən apa Damaskes.

<sup>9</sup> Kini ramāmīr nīpīġ kīsīsər, nīmīrīn rīpāh narhayen, mīpəh nəvīġīnien, kini mīpəh nīmīnien nar kirik.

<sup>10</sup> Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagīn e Ananaeas. Yesu Yermaru rīmnokrən kīn ye nāmīrərhavyen kirik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

<sup>11</sup> Kini Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kīmə ‘Ratuatuk’ mīvən mauru-pən imei Judas maiyoh kīn yemə Tasas kīrik nhagīn e Sol. Taktəkun ai in raməhuak.

<sup>12</sup> In rīmnəm nāmīrərhavyen kirik mām mīmə ik nakvən ye nəkwei nīmə a mamərəhu-pən kwermīm iran mə nīmīrīn tukrīhuvə mīn.”

<sup>13</sup> Kini Ananaeas rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kīn kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mīne kashatətə iram apa Jerusalem.

<sup>14</sup> Kini in ruauə ta eikīn e, jif pris mīnə kwəseighan-ta kīn mə in tukrīraptəəkīn narmamə mīnə e kasəhuak kīmīk.”

<sup>15</sup> Mæriġ Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwīrpen ta in mə in tukrīni-ərhav nhagīk kimi narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīne namehuə mīnə, mīne nāmə Isrel mīn.

<sup>16</sup> Kini Yo jakpīhajoun in mə tukraməkeikei mīvəh nāmīhəyen tuk nhagīk.”

<sup>17</sup> Mækneikin, Ananaeas rīvən ye nəkwei nīmə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rīmnher-pə kīn yo eikīn e mə jakuə mor

huvə mīn nīmrim, kini pəh Nanmīn Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rīmitərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nīmnamuə eikīn e.”

<sup>18</sup> Taktəkun əmə, nar kīrik rəmhen kīn nīrigəvi kəmam rier ta ye nīmri Sol, kini in rarha mīn məm nar. Kini ye nīpig a kor mīn baptaes iran.

<sup>19</sup> Kini məvīgīn ta, marə mīvəh mīn nəsanīnien.

### *Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes*

Kini Sol rarə mīn nīpig tīksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu mīnə.

<sup>20</sup> Kini nīpig ruauə Damaskes, mīvən ye nīmə kape nofugīnien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen.

<sup>21</sup> Aikīn, narmamə kīsərig kīsakur pik kīn mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rīmnamuh nəmə Jerusalem yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə mīn eikīn e mə tukrīpik narmamə kape Yesu mīnə, mīvən kimi jif pris.”

<sup>22</sup> Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen.

<sup>23</sup> Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in,

<sup>24</sup> mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kīmīsərer əswasig ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol.

<sup>25</sup> Mərig yenaiyu kīrik, narmamə kape Sol mīnə khakīr in mhavən mhavai-pən in ye nītip ehuə kīrik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nīkar kəupə ye yerkwānu a, kini Sol rap mamvən.

### *Sol rīmavən apa Jerusalem*

<sup>26</sup> Sol rap mīvən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrīkwāsīg kīn narmamə kape Yesu mīnə. Mərig rīkiriə rīmnəsīk mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kīmnhagīn kīn.

<sup>27</sup> Kini kwən kīrik, nhagīn e Banabas, ruə masitu iran, mīkīr in mīvən mwəm aposol mīnə. Mīni-pən tuk əriə mə Sol rīmnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kīmin. Kini Banabas rīni-ərhav mīmə Sol rīmīpəh nīgīnien tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes.

<sup>28</sup> Kini Sol rīmnamarə iriə miriə mamvən yerkwānu mīnə ye Jerusalem mamətgha kīn nīni-ərhavyen nhag Yesu.

<sup>29</sup> Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mīne kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mīshopni.

<sup>30</sup> Nīpig in mīnə tīksīn kīsərig, khakīr Sol mīsəsok pirə mhavən apa yerkwānu kīrik nhagīn e Sisaria, mīsher-pən kīn mə tukrīvən isok apa yerkwānu a Tasas.

<sup>31</sup> Kwāsīg ikin, nəməhuak mīnə fam rarkurao ikin mīnə Judia mīne Galili mīne Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmīn Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

### *Pita rīmnor huvə nīhu kwən kīrik nhagīn e Aeneas*

<sup>32</sup> Mərig Pita rīmnəriwək mamvən ikin mīnə; nīpig kīrik rīvən mamarha-pən kīn nəməhuak mīnə apa Lida.

<sup>33</sup> Aikīn a, rīmnəm yermamə kīrik nīkarīn rīmhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rīmnarīr əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagīn e Aeneas.

<sup>34</sup> Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə mīn nīpram, ik takhuvə mīn. Takhekīmter mərəpəvīn-ərpəvīn kafam nīmakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rīhekīmter.



<sup>35</sup> Kini nəmə Lida mīne Saron kisəm in, kisarar ye nəriġien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

*Pita rīvəh mīragh pian a Dokas*

<sup>36</sup> Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas. \* Pian a, nīpig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah mīnə.

<sup>37</sup> Nīpig a, rīmivəh nīmhayen kirik, kini mīmə. Kəkwi, kor huvə nīpran kirəh kərəhu-pən ye nīmə ye kwənmhan apa yerpīrig əgkəp.

<sup>38</sup> İkin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nīpig narmamə kape Yesu mīnə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Mīweikeikei kīmīn mīrəmə, “Əriwak aihuaa muə.”

<sup>39</sup> Kini Pita rarar mīkwasig kin əriu. Kini rīvən mītərhav-pən tuk əriə, khakir in mīshaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpīrig əgkəp. Kini nīpiahuaru mīnə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, mīsərer rao rao kin. Mīsasək, mīshajoun Pita kin neipən yame Dokas rīmijir nīpig rīmnamragh.

<sup>40</sup> Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənīmkur məhuak. Mīwag-pən məm pian ai ruamhə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekīmter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhekīmter məkwətə.

<sup>41</sup> Kini Pita rasitu iran mīvi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu mīne nīpiahuaru yamə mīne khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh mīn.

<sup>42</sup> Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mīshatətə ye Yesu Yermaru.

<sup>43</sup> Kini Pita rarə mīn apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narīmnar kin.

## 10

*Kughen rīmnəgkiar kimi Konilias*

<sup>1</sup> Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael mīnə kamni kimə “Mobaek kape Itali.”

<sup>2</sup> In mīne kafan mīnə iriə kamhasiai pīk Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mīvəhsi-pən mane ehuaə kimi yavən hah mīnə. Kini nīpig m-fam, raməhuak kimi Kughen.

<sup>3</sup> Nīpig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nīpig atuatur kape nəhuakien, rīmnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rīmauə tukun mīmə, “!Konilias!”

<sup>4</sup> Kini Konilias rīgīn pīk marha-əterik iran, mīni-pən tukun mīmə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rīni-pən tukun mīmə, “Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Mīnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. Kini In ramərig ik.

<sup>5</sup> Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikīn e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita.

<sup>6</sup> In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narīmnar kin tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

<sup>7</sup> Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mīr kiraru mīne mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mīn iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm.

\* **9:36:** Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nīpran ramni nar mīragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

<sup>8</sup> In rhoprai-pən nəmərəhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

*Pita min rəm nəmərəhavyen kirik*

<sup>9</sup> Kəni rəkəwamir kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak.

<sup>10</sup> Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmərəhavyen kirik.

<sup>11</sup> Məm mə napuə rīmnəkəwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə.

<sup>12</sup> Kini nar mīragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərəpən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin.

<sup>13</sup> Kini rəriḡ nəḡkiarien kirik ramni mīmə, “Pita. Hekimter, muh nar mīragh minə a kirik mən.”

<sup>14</sup> Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimirim.”

<sup>15</sup> Kini məriḡ nəḡkiarien a rīmə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

<sup>16</sup> Kimiwəḡkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

*Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mīrhəm Pita*

<sup>17</sup> Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nəmərəhavyen yame in rīmnəm, məriḡ kwərə misir yamə misir e Konilias rīmnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mīrhayoh kin nimə kape Saemon, mīrhuə, mīrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan.

<sup>18</sup> Kini mīrhokrən mīrhimə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

<sup>19</sup> Kini Pita ramətəriḡ hanə kin nīprai nəmərəhavyen kafan, məriḡ Nanmin Rhakə rini-pən tukun mīmə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik.

<sup>20</sup> Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Məriḡ rikim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasiḡien kin ərisir, məriḡ in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

<sup>21</sup> Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakin. ?Nakrhimə rhawor?”

<sup>22</sup> Kini kirhimə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwānu. Pəh in rəriḡ nəḡkiarien kafam.”

<sup>23</sup> Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

*Pita rīvən məm Konilias mhoprai nīprai nəmərəhavyen kafan*

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mīkwasiḡ kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksın ye yerkwānu a Jopa, khakwasig min kin.

<sup>24</sup> Kəni rikwamer min kin, rīvən mītərhav pən yerkwānu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rīmnokrən kin əriə, kaseito kin Pita.

<sup>25</sup> Nīpig Pita rīmavən yerkwānu kape Konilias, Konilias ruə mənīmkuṛ ye nīhu Pita mīvəhsi-pən nīsiayen kīmin.

<sup>26</sup> Mərig Pita rīvəh-si haktə mīn in, mīni-pən tukun mīmə, “Hekimter. Yo mīn yo yermamə əmə.”

<sup>27</sup> Kwəgkiar, mīravən apa imə, kīni Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin.

<sup>28</sup> Kīni Pita rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəmawə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniēn ye nəkwai nīmə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kīni mhapəh nīsəriwak-kwisien. Mərig Kughen rīmnhajoun yo mə jakpəh nīniyen mə narmamə tiksīn kīsəmkīmīk ye nīmri n uə kīsahas.

<sup>29</sup> Ror pən, nīpig naksokrən kīn yo mə jakuə eikīn e, yakpəh nīpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mīmə, “?Kimiə nīmīsokrən kīn yo tuk naha?”

<sup>30</sup> Kīni Konilias rīni-pən tukun mīmə, “Nīpig kīsīsər ruə mīvən,\* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikīn taktəkun, yo yīnnaməhuak ye nəkwai nīmə kafak. Taktəkun əmə yermamə kīrik yame kafan neipən raməsīə, rīmatərhav-pə, mərer ye nīmri k.

<sup>31</sup> Mīni-pə tuk yo mīmə, ‘Konilias. Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Rīnməm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə.

<sup>32</sup> Taktəkun ai, ik takher-pən kīn narmamə tiksīn khavən apa yerkwānu a Jopa, mhakīr yermamə kīrik mhauə eikīn e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kīrik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiēn ye tiki kau tuk nījirien mor narīmnar kīn. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.’

<sup>33</sup> Ror pən taktəkun əmə yīnmher-pre kīn kwərə mīsīr e, mə tukrhīkīr ik mīrhuə. Kīni rhuvə pīk mə nakuauə. Taktəkun ai kīmawə fam yaksərer ye nīmri Kughen, mamhəwhin əmə mə jaksərig naha nəgkiariēn yame Kughen rīmīvəhsi-pre kīm ik mə ik takni tuk əmawə.”

*Pita ramni-ərhav mə Kughen rīmīrpen narmamə ye kantri pīsīn mīnə fam mə tukhauə mharkun In*

<sup>34</sup> Kīni Pita raməgkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwīrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kīmī nəmə kantri pīsīn mīnə fam,

<sup>35</sup> kīni rīkin ragien tuk narmamə ikīn mīnə fam yamə mīne kamhasīai In, kīni mīsor nar yame ratuatuk.

<sup>36</sup> “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiariēn yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmī nəmə Isrel. Nəgkiariēn Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərīnuyen tuk nhatətəyēn ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə mīnə fam.

<sup>37</sup> Kīni kīmīə nakharkun narīmnar yame rīmatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rīmīni-ərhav baptaes, kwasīg ikīn, narīmnar mīnə a rīpīrikakun.

<sup>38</sup> Rəmhen kīn Kughen rīnmher-pə kīn Nanmīn Rhakə kīmī Yesu, mīvəhsi-pən nəsanīniēn kīmīn. Kīni ai, Yesu rīmnarkurao, mamor huvə pən kīmī narmamə. Kīni narmamə yamə mīne kasəmīr ye kwermī Setan, Yesu rīvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

**10:26:** Wok 14:13-15; Rev 19:10 \* **10:30:** Nīpig nəmə Isrel kasəvheikīn nīpig mīnə, ror pīsīn ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikīn nīpig mīnə. Nar Isrel kīsəvhuekīn nīpig mīnə a mhamə “nīpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kīmīsəvheikīn nīpig mīnə a, tukhani mhamə, “nīpig kīsīsər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17

39 “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksin apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao-kīn, kini rimhə.

40 Mərig ye nīpig yame ror kisisər kīn, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min.

41 Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigīn mhanim kwis kimawə min nīpig rimimragh min ye nimhəyen.

42 Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkīr narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta.

43 Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

### *Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə*

44 Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kīn in.

45 Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel.

46 Kisakur pik kīn meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə,

47 “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kīn yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kīn əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?”

48 Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

## 11

### *Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə*

1 Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen.

2 Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarīn,

3 mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigīn kimiə miriə?”

4 Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kīn narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria.

5 Mamni mimə, “Nīpig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kīn tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarīn minə reiwaiyu ipakə tuk yo.

6 Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin.

7 Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’

<sup>8</sup> Məriḡ yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakəpəh! To yakpəh nəniən narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’

<sup>9</sup> Kini yimnəriḡ min nəḡkiariən a risi-pən apa ye rao ye neai mīmə, ‘Takpəh niniyən mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.’

<sup>10</sup> Yimawəḡkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

<sup>11</sup> “Ye nīpig atuaturk əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmir ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhua mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria.

<sup>12</sup> Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Rikim tukriḡpəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias.

<sup>13</sup> Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mīmə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əḡkəp e Saemon Pita.

<sup>14</sup> In tukrini-pre nəḡkiariən kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

<sup>15</sup> “Kini nīpig yimisəḡkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən.

<sup>16</sup> Kini rikik raməsik nəḡkiariən kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mīmə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; məriḡ tukriḡpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.’

<sup>17</sup> Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nīpig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

<sup>18</sup> Nīpig iriə kisəriḡ nəḡkiariən a kape Pita, kisapnāpig. Misəḡnəḡin Kughen, mhanı mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swaturk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisarien ye nəriḡien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”

### *Niməhuak apa Antiok*

<sup>19</sup> Kini məriḡ, kupən, nīpig Sol mine in minə tiksın kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksın kisap mhavən apa Fonisia, tiksın apa Saepras, kini tiksın khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəḡkiariən Huvə kape Yesu. Kini məriḡ kasəḡkiar əmə kimi nəmə Isrel.

<sup>20</sup> Məriḡ tiksın, iriə nəmə Saepras, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nəḡkiariən Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris.

<sup>21</sup> Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarar ye nəriḡien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>22</sup> Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisəriḡ nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok.

<sup>23</sup> Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam.



<sup>24</sup> Banabas in yemə huvə kirik. Nanmĭn kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyən kafan rĭskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kĭn Yesu Yermaru.

<sup>25</sup> Kini kwasig ikĭn, Banabas rĭvən apa Tasas mamarha-kĭn Sol.

<sup>26</sup> Nĭpĭg rĭmnəm Sol, rĭkĭr, iriu mĭravən apa Antiok mwarə apaikĭn kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak mĭnə aikĭn, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikĭn a Antiok, kĭmĭrikakun kini narmamə kape Yesu Kristo mĭnə kĭmə, “Kristin.”

<sup>27</sup> Ye nĭpĭg a, profet mĭnə tĭksĭn khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok.

<sup>28</sup> Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmĭn Rhakə ramarə iran, rĭmĭrkun məkupən mĭmə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rĭmauə mĭnor nəfrakisien kĭn ye nĭpĭg yame Klodias rĭmnamehuə ye nəmə Rom).

<sup>29</sup> Kini narmamə kape Yesu mĭnə apa Antiok kĭmĭsorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu mĭnə apa Judia, mĭsher-pən kĭn mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nĭrkunien kapəriə.

<sup>30</sup> Kĭsor məknakĭn, mĭsərəhu-pən mane a ye kwermĭ Banabas mĭne Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermĭ elda mĭnə ye nĭməhuak apa Jerusalem.

## 12

### *Kughen rĭmĭrəhsi-ərav Pita ye kalabus*

<sup>1</sup> Ye nĭpĭg a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod\*, rĭmĭraptərəkĭn nəməhuak mĭnə tĭksĭn mĭmə tukruh əriə.

<sup>2</sup> Mĭni-pən tuk kafan narmamə mĭnə mə tukhavən mharaptərəkĭn Jemes, pĭau Jon, mĭsərəru-ta kapən kapə.

<sup>3</sup> Kini rĭmnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rĭkiriə ragien tukun, rarə mĭni-pən mĭn tuk kafan narmamə mĭnə mə tukharaptərəkĭn mĭn Pita. Kĭraptərəkĭn Pita ye nĭpĭg kape nəvĭginien ehuə e kamni kĭmə “Nənien Bred yame yis rĭrkək iran.”

<sup>4</sup> Kharaptərəkĭn Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rĭmĭni mə mobael 16 tuksərer əswasig kĭn, kuas kuas ye aoa mĭnə fam, yenpĭg mĭne yeraan. Herod rĭkin raməsik mĭmə nĭpĭg nəvĭginien ehuə tukror infamien, in tukrĭkĭr Pita muə ramərer ye nĭmri mĭrh.

<sup>5</sup> Mərig nĭpĭg Pita raməmĭr hanə ye kalabus, nəməhuak mĭnə kasəhuak əusik-əusik tukun.

<sup>6</sup> Kini tĭkəni rəkwanĭr kĭn, Herod rĭmə ta mə tukrərĭp Pita ye nĭmri mĭrh. Mərig yenpĭg, Pita raməmĭr ye kalabus mamapĭr ye kwerkwan ye mobael mĭr kĭraru. Karkwəji in kĭn jen kĭraru: kirik raməkər-pən ye kwermĭ mobael kirik, kirik raməkər-pən ye kirik. Kini mobael kĭraru kawarer ye kwərūə mawarha tukun.

<sup>7</sup> Taktəkun əmə, agelo kape Kughen rĭtirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rĭnhai kwerkwai Pita mĭmə, “Ei. !Irer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mĭr yame e kawəkər-pən ye kwermĭ Pita kĭmĭraier-ta atuk.

<sup>8</sup> Kini agelo ai rĭni-pən tukun mĭmə, “Vəhsi-pən kafam sot mĭne sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rĭmĭni. Kini agelo a rĭni-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mĭkwasig kĭn yo.”

<sup>9</sup> Kini Pita rĭkwasig kĭn, mĭratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in rĭpəh nĭrkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kĭn; rĭkin rəsik mə ta mə in raməmṛərhav əmə.

11:25: Wok 9:30    11:28: Wok 21:10    11:30: Wok 12:25    \* 12:1: King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

<sup>10</sup> Kini iriu kīrauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mīrauə mwapita yame ror kīrau kin. Kwasig ikin, kīrauə mīratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nīpig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk mīravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

<sup>11</sup> Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rīmə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rīmnher-pə kin agelo kafan mə tikrīrəh-si ta yo ye kwermi King Herod mīne narīmnar mīnə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

<sup>12</sup> Pita rəm rīrkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nīsin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nīmə a masəhuak.

<sup>13</sup> Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nīmə a. Kini yasitu kīrik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə.

<sup>14</sup> Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mīvən mīni-əsah-pən iran mīmə, “! Ei! Narīmnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

<sup>15</sup> Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nīkam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

<sup>16</sup> Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən mīsəhitə, mīsəm in, kisakur kin.

<sup>17</sup> Kini Pita rīmīni-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mīne kitawə mīnə tiksīn.” Rəgkiar ta kini map.

<sup>18</sup> Kəni rīkwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mīnə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rīmnor Pita.

<sup>19</sup> Kini King Herod rīni-pən tuk əriə mə tukhavən mīsarhakin Pita; mərig khapəh nīsəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael mīnə a ye nīmri mīrh, mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

*Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rīmha*

Kwasig ikin, King Herod rīmatərhav Judia, məsok pirə, mīvən apa kwənmhan kīrik kamni kīmə, Sisaria.

<sup>20</sup> Ye nīpig a, narmamə ye taon mir e Taea mīne Saedon kīmīsoṭgoh iriə min, kini rīni-əhu nəvīgīnien mə tukrīpəh nherpən-ien kin. Kini iriə kīmīsaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kīmnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərhəhu nəmərīnuyen iriə min, mə tukrəta mīn ye nəvīgīnien rīvən mīn kimi əriə.

<sup>21</sup> Kini kwənhauə ye nīpig yame Herod rīmīni mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mīvən məkwətə ye kwənmhan kape king, mīvəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə.

<sup>22</sup> Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kīrik.”

<sup>23</sup> Mərig Herod rīpəh nīvəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rīmīr. Kini wom mīnə kisən tīpeiwə iran, rīmha.

<sup>24</sup> Ye nīpig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

**12:10:** Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pīsin ye Aposol Jemes yame King Herod rīmnhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24 **12:23:** Dan 5:20 **12:24:** Aes 55:11

<sup>25</sup> Kini Banabas mine Sol kwægkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

## 13

*Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen*

<sup>1</sup> Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas).

<sup>2</sup> Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.”

<sup>3</sup> Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misərhupən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

*Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras*

<sup>4</sup> Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.”

<sup>5</sup> Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

<sup>6</sup> Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik.

<sup>7</sup> Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehua a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehua. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen.

<sup>8</sup> Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nipran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehua a, mə tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu.

<sup>9</sup> Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,\* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas,

<sup>10</sup> mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen.

<sup>11</sup> Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi mikir in.

<sup>12</sup> Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

**12:25:** Wok 11:29-30; 15:37    **13:2:** Wok 9:15    **13:3:** Wok 6:6    **13:5:** Wok 12:12; 15:39    \* **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom.    **13:11:** Wok 9:8

*Banabas mine Pol kiravən apa Antiok*

<sup>13</sup> Kini Pol mine in minə tiksın kımnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kımə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kımə Pega. İkin aikin a, Jon Mak rımnapəh əriə ikin mırerig mamvən apa Jerusalem.

<sup>14</sup> Kini iriə kısasar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kımə Antiok, apa Pisidia. Ye nıpig kape Sabat, khavən ye nəkwai nıməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə.

<sup>15</sup> Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape nıməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksın. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarieren kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

<sup>16</sup> Kini Pol rheximter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mımə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pısın pısın minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kın nəgkiarieren kafak.

<sup>17</sup> Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rımırpen kaha kapəməwə minə, kini nıpig kımısarə rəmhen kın yepsipis minə İjip, Kughen rıvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rırəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə İjip.

<sup>18</sup> Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nıpəhyen əriə.

<sup>19</sup> In rımnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi rıpmawə minə, mə kapəriə.

<sup>20</sup> Narımnar a rımnor rıvəh nıpig rəmhen kın newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rıvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nıpig kape profet kirik nhagin e Samuel.

<sup>21</sup> Nıpig a in a, kımısaiyoh Kughen mhamə iriə kısorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rıvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rımnehuə irəriə rəmhen kın king kapəriə kape newk foti.

<sup>22</sup> Kini ai Kughen rırəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kın kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mımə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)

<sup>23</sup> “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrıvəh mıragh narmamə, rəmhen kın yame Kughen rımırpen-ta kupan.

<sup>24</sup> Mərig kwasig ikin Yesu ruə mırıkakun kafan wok, Jon Baptaes rımnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mımə, ‘Taksasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, misor baptaes.’

<sup>25</sup> Kini nıpig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rımını-pən tuk əriə mımə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rımını ta. Takasətərig kın yo. Yermamə kirik e ramua, yo yakpəh nəmhenien mımə yo jakrısın ta nəərəus ye kafan sandel.’†

<sup>26</sup> “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pısın pısın minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rımivəhsipə Nəgkiarieren kape swatuk yame tukrıvəh mıragh narmamə iran.

**13:13:** Wok 15:38    **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51    **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32    **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1    **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20    **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24    **13:22:** Sam 89:20    **13:23:** 2 Saml 7:12-16    **13:24:** Mat 3:1-2    † **13:25:** Nəgkiarieren e kape Jon Baptaes raməmır ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

27 Nīpīg Yesu rīmatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mīne namehua kīmīseinein mə In a In yermamə yame Kughen rīmīrpen. Kīni mīseinein nəgkiarien kape profet mīnə kupən yame kaməvheikin ye Sabat mīnə fam. Məkneikin, kīmīshopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet mīnə kupən.

28 Kīni iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rīmnor norien has kīrik yame ratuatuk mə tukrīmha tukun, kīni kīsarar, mīsəkeikei kīmi Paelat, yamehua kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu.

29 Kīmīsor fam narīmnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet mīnə kupən. Kīmnharəh-si-əhu nīpran ye nai kamarkwao kīn, mharəh mhavən, mīsəru-pən ye nəpəəg kapier.

30 Mərig Kughen rīmnor In ramragh mīn ye nīmhayen.

31 Kīni rīmīmragh mīn, mītərhav-pə tuk narmamə kafan mīnə. Narmamə mīnə a, kīmīseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə mīseriaji-pə ye Jerusalem. Kīni taktəkun ai, narmamə mīnə a kamhani-ərhav-pən kīmi piautawə mīnə e, nəmə Isrel, mə iriə kīmīsəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rīmīmragh əfrakis.

32 “Kīni kīmawə yīmnhauə ikin e tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kīmi əmiə. Nīrpenien yame Kughen rīmīni-pən tuk kaha kapətawə mīnə kupən,

33 ruini-ta tuk ətawə, nīmīkīpriə. Rīmnor Yesu rīmragh mīn ye nīmhayen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,  
“Ik kafak kwajikovə.

Yīmīrəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

34 “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh mīn ye nīmhayen kafan, mərig In tukrīpəh mīn nīmhayen; nīpran to rapəh nəmətītien. Kīni mamni mīmə,

“Yo jakvəhsi-pre nīhuvəyen kīmīk rəmhen kīn yame yīmīrpen-ta mə jakvəhsi-pən kīmi King Deved.’

(Aes 55:3)

35 “Kīni nəgkiarien pīsīn kīrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətīt.’

(Sam 16:10)

36 “Nīpīg King Deved rīmamragh, in mamor narīmnar yame Kughen rorkeikei. Kwasīg ikin, rīmha. Kīnim in iriə kafan kaha mīnə. Kīni nīpran ruəmətīt ta.

37 Mərig nīprai Yesu yame Kughen rīmnor rīmragh mīn ye nīmhayen, in rīpəh nəmətītien.‡

38-39 “Ror pən, yo mīnə tīksīn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kīmawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rīmnor swatuk mə Kughen tukrīrəhsi-ta narpīnien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa mīnə fam kape Moses, to Kughen rīpəh nīniyen mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrīni mə iriə nəmə atuatuk.

40 Ror məknakin mə kīmīə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet mīnə tukrīpəh nuə-mīnien irəmīə

41 yame ramni mīmə,

“!Ah! Kīmīə yamə mīne naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Mīsakur, kīni mhamhə.

Jakor nar kīrik irəmīə, to yermamə kīrik rhoprai-pre kīmī əmiə,

to kīmīə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

*Narmamə rīkiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə*



<sup>42</sup> Kini nīpīg Pol mīne Banabas kīratərhav, narmamə kīsaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrärerīg-pə mīn, mwəgkiar mīn kīn kimi əmawə.”

<sup>43</sup> Kasəhuak infamien, mīsaiyu rik rik, narmamə khapsaah kīmnhakwasīg kīn Pol mīne Banabas.

Narmamə mīnə a, tiksīn nəmə Isrel, mīne tiksīn nəmə tanə pīsīn pīsīn yamə mīne kīmīsəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasīg kīn nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirīg kimi əriə mīrəmə, “Takasəkeikei mīsarə ye nīhuvəyen kape Kughen mamharpīn.”

<sup>44</sup> Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə mīnə fam ye yerkwānu a khauə mīsōfugin mə tuksərīg mīn nəvsaoyen kīn Yesu Yermaru.

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh Pol mīne Banabas; kini iriu kīravən tuk nəmə tanə pīsīn mīnə*

<sup>45</sup> Mərīg nəmə Isrel tiksīn kīmīsəm mə narmamə khapsaah kwənəhuə aikīn, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mīne nəgkiarien kafan.

<sup>46</sup> Mərīg Pol mīne Banabas krapəh nīragīnien; mīrəni mīrəmə, “Kīmrū yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kīmīə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nīsəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kīmrū yakwəpəh əmiə mīravən tuk nəmə iku pīsīn pīsīn mīnə!

<sup>47</sup> Meinai Kughen Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mīmə, “Yīmnor ik laet kape tanīmtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanīmtanə.’ ” *(Aes 49:6)*

<sup>48</sup> Kini nīpīg narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kīmīsərīg nəgkiarien a, rīkiriə ragien pīk. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mīne Kughen rīmīrpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kīmnhani nəfrakīsien iran.

<sup>49</sup> Ror məkneikīn, nəgkiarien kape Kughen rītərhav mīvən ikin mīnə fam rarkurao ye kwənmhan a.

<sup>50</sup> Məkneikīn nəmə Isrel kīmnəhəvən mīsəm nīpiānehuə yamə mīne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehuə mīnə kape rukwānu a, mīsarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kini mīsəkəu-ta əriu a iməriə ikin.

<sup>51</sup> Mərīg iriu kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [mwor nīmətətien mə nəmə ikin a kīmīsor nar kīrik rīpəh nəmhenien.] Kini kīravən apa yerkwānu a, Ikoniam.

<sup>52</sup> Mərīg narmamə kape Yesu mīnə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rīkiriə ragien.

## 14

### *Pol mīne Banabas kīmīravən apa Ikoniam*

<sup>1</sup> Nar a rīmnor mīn apa Ikoniam. Apaikīn, Pol mīne Banabas kīmīwaurupən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakīsien ye Yesu.

<sup>2</sup> Mərīg nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakīsien ye nəgkiarien kapəriu kīmnəhəvən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəmākīn nəməhuak mīnə, mhani hah əriə.

<sup>3</sup> Mərīg Pol mīne Banabas kīmīwarə aikīn a ror tu; kini kwətghah tuk nīni-ərəhəvən Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rīmnor əriu

kwor n̄imt̄tien r̄ipsaah m̄ə narmam̄ə tuks̄əm kharkun m̄ə n̄əgkiarien kape nihuv̄əyen kape Kughen ror n̄əfrakisien k̄in.

<sup>4</sup> N̄əm̄ə ik̄in k̄im̄is̄əwhai ̄ərīə m̄in̄ə; t̄iks̄in k̄im̄nhakwasig k̄in n̄əm̄ə Isrel yam̄ə m̄ine khap̄əh nhaniyen n̄əfrakisien ye Yesu, k̄ini t̄iks̄in k̄im̄nhakwasig k̄in aposol mir a.

<sup>5</sup> N̄əm̄ə Isrel a, m̄ine n̄əm̄ə Gris, m̄ine n̄əmehūə m̄in̄ə kap̄ərīə k̄im̄nharai mhun n̄əgkiarien mham̄ə tukhauh ̄ərīu m̄isarkwhopni ̄ərīu k̄in kapier ap̄ig.

<sup>6-7</sup> N̄ip̄ig Pol m̄ine Banabas kw̄ərīg n̄irai-mhunien kap̄ərīə, kwarar, m̄iwap m̄irav̄ən ye provins e Likaonia.

### *Pol m̄ine Banabas k̄im̄irav̄ən apa Litra*

Kini maw̄əriwak, m̄irav̄ən yerkw̄anu mir a, Litra m̄ine Debe. Kini ye yerkw̄anu mir a m̄ine ik̄in m̄in̄ə ipak̄ə tuk yerkw̄anu mir a, iriu k̄imar̄əni-̄ərhav N̄əgkiarien Huv̄ə kape Yesu.

<sup>8</sup> Apa Litra, yermam̄ə k̄irik apaik̄in nihun rahas ror han̄ə; to rap̄əh n̄əriw̄ekien. Ramkw̄ət̄ə,

<sup>9</sup> mam̄ət̄ərīg k̄in n̄əgkiarien kape Pol. Kini Pol r̄əm̄ tim̄ tim̄ kw̄ən a m̄irkun m̄ə ruini-ta n̄əfrakisien m̄im̄ə Kughen to r̄irkun nor-huv̄əyen nihun.

<sup>10</sup> Kini Pol rokr̄ən apomh m̄im̄ə, “!Ah! Hekim̄ter.” Takt̄əkun ̄əm̄ə rhekim̄ter m̄əriw̄ək.

<sup>11</sup> Kini narmam̄ə k̄is̄əm̄ nar yame Pol rim̄nor, k̄isokr̄ən mam̄hani ye n̄əgkiarien Likaonia mham̄ə, “!S̄əm̄ru! !Kughen kap̄ətaw̄ə m̄in̄ə khaukrekin ̄ərīə m̄inhaūə m̄isor yermam̄ə k̄in ̄ərīə, m̄iseiwaiyu-p̄ə im̄ətaw̄ə!”

<sup>12</sup> Kini r̄ikirīə r̄əsik̄ m̄ə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen m̄in̄ə kap̄ərīə.] M̄ərīg in ai Pol in yermam̄ə kape n̄əgkiarien, r̄ikirīə r̄əsik̄ m̄ə in e Heremes, yeni kape kughen m̄in̄ə kap̄ərīə.

<sup>13</sup> Nim̄ə kape kughen e Sus, ram̄ərer ye n̄ikar rukwanu p̄ən. Kini pris kape kughen a r̄imav̄ən mokwan-p̄ən jihi nai ye kau m̄in̄ə t̄iks̄in m̄əs̄ig ̄ərīə mūə ye kw̄ərūə kape k̄əup̄ə ye yerkw̄anu a k̄im̄nor k̄in kapier. In m̄ine kwhen a k̄isorkeikei m̄ə tukhauh mhavaan nar m̄iragh m̄in̄ə a tuk n̄əhuakien k̄imi Pol m̄ine Banabas.

<sup>14</sup> M̄ərīg aposol mir a kw̄ərīg n̄əv̄saoyen k̄in, kweikus neip̄ən kap̄ərīu [mwor n̄imt̄tien m̄ə r̄ikirīu r̄əpou.] M̄waiyu m̄irav̄ən ye kwerkwan ir̄ərīə mwokr̄ən eh̄ūə m̄ir̄əm̄ə,

<sup>15</sup> “!Ah! ?Rhawor nakham̄ə taksor nar e? K̄im̄ru yermam̄ə mir ̄əm̄ə e-r̄əm̄hen k̄in ̄əm̄īə. K̄im̄ru yak̄əraūə m̄ə jakr̄əni-̄ərhav N̄əgkiarien Huv̄ə, m̄ir̄əm̄ə taksarar ye n̄ərīgien kap̄əm̄īə, mhap̄əh n̄is̄əhuakien k̄imi kughen ap̄nap̄ig m̄in̄ə. M̄is̄əhuak ̄əm̄ə k̄imi Kughen rerin. In rim̄nor neai m̄ine n̄imoptan̄ə m̄ine tame tahik, m̄ine narim̄nar fam yame kamhaswin ir̄ərīə.

<sup>16</sup> Apa kup̄ən, In rim̄n̄əta ye narmam̄ə m-fam ye tanim̄tan̄ə k̄is̄əri-p̄ən ̄əm̄ə swatuk m̄in̄ə kap̄ərīə.

<sup>17</sup> M̄ərīg n̄ip̄ig m-fam, In ramor swatuk k̄imi ̄ərīə m̄ə irīə tukharkun n̄is̄əm̄ien nihuv̄əyen kafan. In ramor n̄əhig ram̄ip̄; mamor n̄əv̄iḡinien ramor kw̄ənkwan ye n̄ip̄ig m̄in̄ə atuatuk kap̄ərīə. In rav̄əhsi-pre n̄əv̄iḡinien k̄imi ̄əm̄īə, mamor r̄ikimīə ramagien.”

<sup>18</sup> Aposol mir a k̄ir̄əni pawk n̄əgkiarien a, m̄ərīg ipak̄ə ̄əm̄ə iriu k̄irap̄əh n̄əm̄henien tuk n̄ir̄əni-̄əhuyen narmam̄ə m̄in̄ə a yam̄ə m̄ine kham̄ə tukhauh kau, mhavaan ̄əru, m̄isor sakrefaes k̄in k̄imi ̄ərīu.

<sup>19</sup> Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khap-saah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərəkın Pol, misəsik in kin kapiet, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmır. Rikiria rəsik mə ruamhə əfrakis.

<sup>20</sup> Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

### *Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria*

<sup>21</sup> Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khap-saah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok.

<sup>22</sup> Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.”

<sup>23</sup> Kini Pol mine Banabas kirmivən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginiyen mawahuək, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

<sup>24</sup> Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihuu miravən Pamfilia

<sup>25</sup> marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia.

<sup>26</sup> Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.\*

<sup>27</sup> Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>28</sup> Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

## 15

### *Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses*

<sup>1</sup> Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihuu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.”

<sup>2</sup> Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

<sup>3</sup> Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien.

**14:19:** Wok 17:13; 2 Kor 11:25    **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3    \* **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.    **14:27:** Wok 15:4,12    **15:1:** Gal 5:2    **15:2:** Gal 2:1

<sup>4</sup> Nīpīg khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak mīnə mīne aposol mīnə mīne elda mīnə kīmnhani vi vi əriə. Kīni Pol mīne kafan mīnə kasəvsao kīn narīmnar yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kīmi əriə mə tuksor.

<sup>5</sup> Məriḡ Farisi mīnə tiksīn yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu kishəkīnter mhamə, “Nəmə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīḡ-pən əriə kīni tukaməkeikei khajoun əriə pəh kīsəri-pən Loa kape Moses.”

<sup>6</sup> Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə kape nīməhuak kīsəkwətə tuk nəriḡien a.

<sup>7</sup> Kīmīsəḡkiar rapomh pīk, kīni Pita rhekīnter mīmə, “Yo mīnə tiksīn. Kīmīə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rīmīrpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-ərhav Nəḡkiarien Huvə kīmi narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>8</sup> Kughen, yame rīrkun rīki narmamə, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmi əriə rəmhen əmə kīn yame rīmivəhsi-pə kīmi ətawə, kīni mamor nīmətətien mə rīkin ragien mīn tuk əriə.

<sup>9</sup> Rīpəh norien ror pīsīn kīmi əriə. Nīkam. Iriə mīn khani nəfrakisien iran, kīni In rīvəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kīn yame rīmnor ta irətawə.

<sup>10</sup> Kīmīə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kīrik kīmi əriə rəmhen kīn kajipə pam kīrik. Səmru. Kitawə, mīne kapətawə kaha mīnə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a.

<sup>11</sup> Məriḡ kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrīvəh mīragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.”

<sup>12</sup> Nəḡkiarien a rətapīḡ pīk kīn narmamə mīnə a kasofuḡin aikīn a. Kīni iriə kasətəriḡ əmə kīn Pol mīne Banabas kawəvsao kīn nīmətətien yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kīmi əriū mə tukwor ye nīmri narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə.

### *Jemes rətapīḡ kīn nəḡkiarien*

<sup>13</sup> Pol mīne Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kīni Jemes rhekīnter, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tiksīn, sətəriḡ kīn yo.

<sup>14</sup> Saemon Pita rīmnhoprai-pə huvə kīmi ətawə mə Kughen rīmnor əpu In kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīpīk ta əriə tiksīn mə kafan narmamə mīnə.

<sup>15</sup> Rəmhen əmə kīn nəḡkiarien kape profet kīrik kupən yame rīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

<sup>16</sup> “ ‘Kwasīḡ ikīn, Yo jakrerīḡ-pə mīn. Mor huvə rao\* kape narmaruyen kape King Deved e yame rīnnamətēih kupən, ipakə əmə rəmnmīn.

Rīnahas pawk, jakrəh-si haktə, mīrīrpin, məspir, mor rəutən mīn.

<sup>17-18</sup> Mə narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pīsīn pīsīn mīnə rarkurao ye tanīmtanə- yamə mīne yīmīrpen ta əriə mə kafak narmamə mīnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yīmnhajoun narmamə kīn narīmnar mīnə e mə tukharkun. In e nəḡkiarien kafak.’ ” *(Amos 9:11-12)*

<sup>19</sup> Kīni Jemes rīmə, “Nəḡkiarien kafak ror məkneikīn: Taktəkun ai, narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nəriḡien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor rīskai pīk tuk əriə.

<sup>20</sup> Məriḡ pəh kharai nəkwəkwə kīrik rīvən kīmi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisənien nəvīḡinien yame kīmoh kīvaan əru tuk nəhuakien kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Nəvīḡinien mīnə a kīsəmkīmīk ye nīmri Kughen. Mhapəh nisor-haspen-ien kīmi nīpiraovin. Mhapəh nisənien

15:4: Wok 14:27

15:7: Wok 10:1-43

15:8: Wok 10:44; 11:15

15:10: Mat 11:30; Gal 3:10

15:11: Gal 2:16; Efes 2:5-8

15:13: Gal 2:9

\*

15:16: Nəḡkiarien kape nəmə Gris rīpəh nīniyen

“rao kape King Deved” məriḡ rīmə, “nīmə tapolen kape King Deved.” Məriḡ nīpran rīmə “generation” uə yerkwanu, mīne narmamə, mīne nīmə.

nar mīragh yame kīmnəvit-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsənien nītə.

<sup>21</sup> Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kīmnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kīmnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwānu minə m-fam.”

*Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel*

<sup>22</sup> Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksīn mīsher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu.

<sup>23</sup> Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh mīravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

<sup>24</sup> Yakasərig mə kimawə tiksīn kīmnhauə mīsor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə mīsor məknenkin.

<sup>25</sup> Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e mīsher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə mīraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas.

<sup>26</sup> Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

<sup>27</sup> Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai.

<sup>28</sup> Kini Nanmīn kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en:

<sup>29</sup> Takhapəh nīsənien nəvigīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmī kughen eikuə minə. Mhapəh nīsənien nītə. Mhapəh nīsənien nar mīragh yame kīmnəvit-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsor-haspen-ien kimi nīpiraovīn. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

<sup>30</sup> Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kīmnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə.

<sup>31</sup> Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə.

<sup>32</sup> Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim.

<sup>33</sup> Iriu kimīwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowīə kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini mīsher-pən kin əriu kirarerig mīravən tuk narmamə yamə mine kīmīsher-pən kin əriu.

<sup>34-35</sup> Mərig Pol mine Banabas kimīwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

*Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə*



<sup>36</sup> Kísarə mamhavən, Pol rĭni-pən tuk Banabas mĭmə, “Rhuṽə mə tukrarerĭg mĭravən mwəm kĭrau mĭnə tĭksĭn yerkwanu mĭnə a mĭrani-ərhav ta nəgkiarĭen kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.”

<sup>37</sup> Mərĭg Banabas rorkeikei mə tukrəkĭr Jon Mak pəh rĭkwasig kĭn əriu.

<sup>38</sup> Mərĭg Pol rəm mə rĭpəh natuatukĭen, meinai in apa kupən, kĭmnarharə apa Pamfĭlia, kĭni Jon Mak rĭmnəpəh əriu, mĭrerĭg.

<sup>39</sup> Kĭni Pol mĭne Banabas kaotgoh kĭmi əriu mĭnə tuk Jon Mak, kĭni məwhai əriu mĭnə. Banabas rĭkĭr Jon Mak, mĭravən ye rao kĭrik mĭravən apa ye tanə kĭrik kamni kĭmə Saepras.

<sup>40</sup> Mərĭg Pol rĭmĭni-pən tuk Saelas mə irĭu mĭn. Kĭni nəməhuak mĭnə kĭmĭsəhuak kĭmi Yesu Yermaru mə In tukrĭvəhsi-pən nĭhuvəyən kĭmi əriu, kĭni en kratərhav.

<sup>41</sup> Irĭu kĭmĭwəriwək mratərhav-pən Siria mĭne Silisia, mawor nəməhuak mĭnə kamhaskai.

## 16

### *Timoti ramkwasig kĭn Pol mĭne Saelas*

<sup>1</sup> Kĭni Pol rəriwək mĭn mĭvən apa yerkwanu mĭr kĭraru nhagriu Debe mĭne Lĭstra. Aikĭn a, yermamə kĭrik kape Yesu ramarə ikĭn, nhagin e Timoti. Nĭsĭni ramni nəfrakisĭen ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərĭg rĭmni in yemə Gris.

<sup>2</sup> Nəməhuak mĭnə apa Lĭstra mĭne Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kĭrik.

<sup>3</sup> Kĭni Pol rorkeikei mə tukrĭkĭr Timoti irĭu mĭn. Kĭni məsig-pən in, meinai rĭpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rĭkĭriə tukrahas mhawor nəmə aikĭn a kharkun mə rĭm Timoti in yemə Gris.\*

<sup>4</sup> Kĭni irĭsĭr kĭrhuvən mrhĭtərhav-pən yerkwanu mĭnə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu mĭnə mĭrhĭmə nəgkiarĭen yame aposol mĭnə mĭne elda mĭne Jerusalem kĭmĭsərəhu. Kĭni irĭsĭr krhajoun əriə mə tukasəkeikei mĭsəri-pən nəgkiarĭen a.

<sup>5</sup> Ror məknakĭn, mə nəməhuak mĭnə aikĭn mĭnə fam kamhaskai ye nhatətəyən kapəriə. Nĭpĭg mĭnə fam, kamhapsaah.

### *Pol rəm nəmərəhavyen kĭrik*

<sup>6</sup> Irĭsĭr kĭrhuvən mrhĭtərhav-pən yerkwanu mĭnə Frijia mĭne Galesia, meinai Nanmĭn kape Kughen rĭmĭni-əhu mə tukrĭpəh nĭrhĭvənĭen mĭrhĭni-ərhav nəgkiarĭen apa provins a Tarki.

<sup>7</sup> Kĭrhuvən mĭrhuə ye nĭkar provins mĭr a Misia mĭne Bitinia, krhĭmə tukrhuvən apa Bitinia; mərĭg Nanmĭn kape Yesu† rĭpəh nĭniyən mə tukrhuvən aikĭn.

<sup>8</sup> Kĭni irĭsĭr krhĭtərhav-pən Misia, mrhĭvirə mĭrhuvən yerkwanu kĭrik kamni kĭmə Troas.

<sup>9</sup> Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mĭmə yemə Masedonia kĭrik rərər maiyoh-pən in maməkeikei kĭm in mĭmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.”

<sup>10</sup> Pol rĭmnəm ta nar a, taktəkun əmə kĭmawə yĭmĭsətu huvə kapəmawə narĭmnar mə jakhatərhav mĭn aikĭn a, mhavən apa Masedonia, meinai

15:37: Wok 12:12,25    15:38: Wok 13:13; Kol 4:10    16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5    16:2: Fil 2:19-22

\* 16:3: Nəmə Isrel to khapəh nĭsəriĭgen kwənərəus kĭrik kape nəmə Gris. Mərĭg Pol rĭmə to rəsĭgpən Timoti, ai ruə məmhen kĭn yemə Isrel kĭrik, ai nəmə Isrel to kĭsəriĭg.    16:4: Wok 15:23-29    16:6: Wok 18:23    † 16:7: Nanmĭn kape Yesu in Nanmĭn kape Kughen, uə Nanmĭn Rhakə.

yimnharkun mə Kughen rimmokrən kın əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarġen Huvə kimi narmamə ikin.

*Pian a Lidia ruə mġni nəfrakisġen ye Yesu*

<sup>11</sup> Kġni ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamġr kġn, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis.

<sup>12</sup> Kġni yakhatərhav aikġn a, misəriwək mhavən miseriaġi yerkwanu a Filipae, yame raməmġr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənnyaan a. Kimawə yġmisarə kəskəh aikġn a.

<sup>13</sup> Kġni ye Sabat, yġmisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yġmisərig mə kavən aikġn kaməhuak. Aikġn, yġmiəkwətə, misəgkiar kimawə nġpiraovġn yamə mġne kwənhauə ta aikġn misəkwətə.

<sup>14</sup> Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kġn əmawə. Nhagġn e Lidia. In piraovġn kape nəvraiyen neipən huvə mġnə<sup>‡</sup> mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kġni Yesu Yermaru rəhitə ye nġrkunġen kafan mġmə in tukrġni nəfrakisġen ye nəgkiarġen kape Pol.

<sup>15</sup> Kġni in mġne kafan mġnə kimnhavən misor baptaes. Kġni rġmġni-pə tuk əmawə mġmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisġen ye Yesu Yermaru, kġni takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rġmġvi əmawə, yakhavən misarə kimawə mġn.

*Kġvəhsi-pən Pol mġne Saelas ye kalabus*

<sup>16</sup> Nġpig kirik, kimawə yġmnhavən aikġn kaməhuak ikin, kġni misəm piraovġn kirik. In yor atuə kġn kirik yame kimġvəh nġmrġn. Pian a, nanmġn hah raməmġr iran, mamor in mə in rġrkun nġni-ərhavyen narġmġnar yame tukrġpiuə. Kġni pian a in ravəh pġk mane ehua iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan mġnə mə tuksərig nəgkiarġen kafan.

<sup>17</sup> Kġni in ramkwasiġ kġn əmawə Pol, mamokrən ehua mamni mġmə, “! Narmamə mġnə e, iriə narmamə kape nor atuə-kġnġen kape Kughen, yame In yerpġrig! Kamhani-ərhav swaturk yame Kughen ravəh mġragh narmamə iran kimi əmiə.”

<sup>18</sup> Rġmnor nar a nġpig rġpsaah. Ror Pol ramərig rahas pġk. Rarar məgkiar kimi nanmġn has yame raməmġr ye pian a, mġmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mġmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmġn has a rəta ye pian a.

<sup>19</sup> Mərig namehuə kafan mġnə kisəm kharkun mə swaturk kape nġvəhyen mane ruġrkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərkġn Pol mġne Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərəer ye nġmri mġrh.

<sup>20</sup> Misərip əriu kawərəer ye nġmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kġni mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pġk nəmə imətawə ikin.

<sup>21</sup> Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyən pġsin. Mərig norġen a rapəh natuatukġen ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənġen swaturk a.”

<sup>22</sup> Kġni narmamə khapsaah khauə mġn mhani hah əriu. Kġni yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael mġnə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu.

<sup>23</sup> Kġni kimnhauh pġk əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.”

<sup>‡</sup> **16:14:** Neipən a nġmrġn rhaktə, kġni rġmġmġrə apġg. **16:17:** Mak 1:24 **16:20:** Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2

<sup>24</sup> Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarĭen a, mĭrəh əriu mĭvən ye kwən̄mhan kĭrik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərəkĭn-pən əriu iran.

<sup>25</sup> Kĭni yenpĭg əru, Pol mĭne Saelas kĭmĭwəhuak. Kĭni mawəni nĭpe marəvəh-si haktə Kughen; kĭni narmamə yamə mĭne kasəmĭr ye kalabus kĭmĭsətərig kĭn əriu.

<sup>26</sup> Taktəkun əmə, nĭmnĭmĭen ramavən pĭk, mor kalabus rĭkiu-kĭu. Taktəkun əmə kwəruə mĭnə kĭsəhitə. Kĭni nərəus yamə mĭne kĭmnər̄kĭs narmamə kĭn, khārĭsĭn mĭsəsaah.

<sup>27</sup> Kĭni yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə mĭnə kape kalabus kĭmĭsəhitə, rĭmə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekĭn rĭrəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kĭn §.

<sup>28</sup> Mərig Pol rokrən apomh mĭmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kĭmawə fam yakasəmĭr hanə imə.”

<sup>29</sup> Kĭni yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kĭrik tukrĭrəh laet muə, maiyu mĭvən ye nəkwai nĭmə, mənĭmkur-pən ye nihū Pol mĭne Saelas, mĭgĭn pĭk.

<sup>30</sup> Mĭkĭr əriu mĭvən apa iruə maiyoh əriu mĭmə, “!Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mĭne pəh Kughen rĭvəh mĭragh yo?”

<sup>31</sup> Kĭni kĭrəni-pən tukun mĭrəmə, “!k, takni nəfrakĭsĭen ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrĭvəh mĭragh ik mĭne kafam mĭnə mĭn.”

<sup>32</sup> Kĭni irĭu kĭrani-ər̄hav nəgkiarĭen kape Yesu Yermaru kĭmĭn mĭne kafan narmamə mĭnə.

<sup>33</sup> Yenpĭg əru, mərig kwən a rĭkĭr əriu mĭvən, məspir tamhek nĭmap kapəriu yame kĭmoh. Taktəkun əmə, in mĭne kafan narmamə mĭnə, mĭne kafan yor atuə kĭn mĭnə kĭmĭsor baptaes.

<sup>34</sup> Kĭni in rĭmĭkĭr Pol mĭne Saelas mĭvən ye nəkwai nĭmə kafan, mĭvəhsi-pən nəvĭgĭnĭen kĭmĭ əriu. Kĭni in, mĭne kafan mĭnə, kĭmĭsərig rhuvə pĭk, meĭnai kĭmnhani nəfrakĭsĭen ye Kughen.

<sup>35</sup> Kĭni rueraan, yermamə mir kape kaonsel kĭrəni-pən tuk mobael mĭne mĭrəmə, “!Havən mharĭsĭn nar mir a kĭravən.”

<sup>36</sup> Kĭni kwən a ramarha tuk kalabus rĭmĭni-pən tuk Pol mĭmə, “!Yamehuə kape kaonsel rĭmə kĭmawə jakharĭsĭn əmĭru nakravən. Ravən ye nəmərĭnuyen.”

<sup>37</sup> Mərig Pol rĭni-pən tuk mobael mĭnə a mĭmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kĭmru yemə Rom mir e, kĭni namehuə mir e kape nəmə Rom kĭrapəh nĭwəm-pawk-eyen mə kĭmru yĭmwor nar has kĭrik, mərig kwəroh-ta əmru ye nĭmri mĭrh, mwarko-pən kĭn əmru ye kalabus. Kĭni taktəkun ai irĭu kworkeikei mə tukwher-ər̄hav apĭs-apĭs əmə kĭn əmru. !Nĭkam! Pəh irĭu kĭrauə, mĭrakĭr əmru kĭmawə mĭriu.”

<sup>38</sup> Kĭni mobael mĭnə a khavən mhani-pən nəgkiarĭen kape Pol mĭne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mĭne Saelas irĭu yemə Rom mir, kwakur.

<sup>39</sup> Kĭni irĭu kĭravən rĭkĭriu reiwaiyu tuk Pol mĭne Saelas, mĭrakĭr-ər̄hav əriu ye kalabus. Kĭni mawəkeikei kĭmĭ əriu mə tukravən.

<sup>40</sup> Pol mĭne Saelas kĭratər̄hav ye kalabus, kwasĭg ikĭn, kĭravən imei pĭraovĭn kĭrik, nhagĭn e Lidia, mawəm nəməhuak mĭnə tikĭsĭn aikĭn a. Kĭni irĭu mawor kwĭrig kĭmĭ əriə. Kwasĭg ikĭn, kĭmĭravən.

§ 16:27: Ye nĭpĭg a, tukmə yermamə kĭwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus. 16:27: Wok 12:18-19 16:30: Wok 2:37

## 17

### *Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka*

<sup>1</sup> Kini ai, Pol mine Saelas kimirawək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel.

<sup>2</sup> Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisə. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen.

<sup>3</sup> Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatur mimə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nıpran meriaji mimə, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mimə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.”

<sup>4</sup> Kini nəmə Isrel minə tiksin, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehua minə khapsaah min, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

<sup>5</sup> Mərig nəmehua kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhəpik nəmə has tiksin misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehua apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nımri mirh.

<sup>6</sup> Mərig khapəh nisəmien, kharaptərakin Jeson mine nəməhuak minə tiksin min, mhaukəkin əriə mhauə kisərer ye nımri nəmehua minə kape kaonsel. Misokran apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanımtanə; mirauə min eikin e.

<sup>7</sup> Kini kwən e Jeson rimnokran kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.”

<sup>8</sup> Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehua minə a niemhaa ramhai əriə.

<sup>9</sup> Kini ai namehua minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmıə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehua minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

### *Pol mine Saelas kiravən apa Berea*

<sup>10</sup> Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel.

<sup>11</sup> Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nıpig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə.

<sup>12</sup> Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehua Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

<sup>13</sup> Mərig nıpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol.

<sup>14</sup> Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rivən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea.

<sup>15</sup> Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarinen kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

*Pol rivan apa Atens*

<sup>16</sup> Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah.

<sup>17</sup> Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarinen ripsaah. Kini nipig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin.

<sup>18</sup> Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok\*, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarinen apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimmor In rimragh min.”

<sup>19</sup> Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarinen vi yame ik nakamni-ərhav.

<sup>20</sup> Nəgkiarinen kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.”

<sup>21</sup> Kamhani məkna meinai nipig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

<sup>22</sup> Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə.

<sup>23</sup> Nipig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarinen aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə.

<sup>24</sup> Kughen e In e rimmor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin.

<sup>25</sup> To In rirəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimmor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə.

<sup>26</sup> Apa kupən əgkəp, In rimmor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nipig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə.

<sup>27</sup> Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə.

**17:17:** Wok 18:19 \* **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rirəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23



<sup>28</sup> Rəmhen kĭn nəgkiarien kĭrik yame ramni mĭmə, ‘Kĭtawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nĭmraghien, mĭne nəriwəkien, mĭne narĭmnar fam.’ Kĭni rəmhen kĭn yame kĭmĭə kĭrik raməni nĭpe kĭrik mamni mĭmə, ‘Kĭtawə mĭn e kafan kwajikovə mĭnə.’

<sup>29</sup> Meinai kĭtawə kwajikovə mĭnə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kĭn narĭmnar yamə mĭne narmamə kamhavhirəkĭn kĭn gol uə silva uə kapier. In pəh nĭen mə nanmĭ-nar kĭrik yame yarpəkao raməvhirəkĭn ye nĭrkunien kafan. !Nĭkam!

<sup>30</sup> In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kĭni Kughen rĭmə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapĭg. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanĭmtanə mĭnə mĭmə, ‘Kĭmĭə fam taksarar ye nərigien kapəmĭə tuk təvhagə hah.’

<sup>31</sup> Ramni məknakĭn meinai In rĭnərəhu ta nĭpĭg yame In tukrəkĭr əmhen narmamə fam ye tanĭmtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rĭmĭrpen ta yermamə yame tukrəkĭr əmhen narmamə. Kĭni narmamə kharkun mə Kughen rĭmĭrpen In meinai Kughen rĭmnor ta yermamə a ramragh mĭn ye nĭmhəyen kafan.”

<sup>32</sup> Iriə kĭsəriɡ nəgkiarien a mə Kughen rĭmnor yermamə kĭrik rĭmragh mĭn ye nĭmhəyen, kĭni tiksin kasarh iran; mərig tiksin khamə, “Kĭmawə yaksorkeikei mə tuk nĭpĭg kĭrik yaksəriɡ mĭn kafam nəgkiarien.”

<sup>33</sup> Kĭni ai, Pol rĭmərəh namehuə mĭnə a mamvən.

<sup>34</sup> Kĭni narmamə tiksin khakwasig kĭn, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kĭrik, nhagĭn e Denis, in yermamə kĭrik kape kaonsel. Mĭne piraovĭn kĭrik nhagĭn e Damaris, mĭne narmamə mĭnə mĭn tiksin.

## 18

### *Pol ramvən apa Korin*

<sup>1</sup> Kwasig ikĭn, Pol rĭtərhav Atens, mĭvən yerkwanu kĭrik kamni kĭmə Korin.

<sup>2</sup> Muə məm yemə Isrel kĭrik nhagĭn e Akwila. Kwən a rĭmnarha apa Pontas, mĭtərhav, mĭvən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kĭrik kape nəmə Rom, nhagĭn e Klodias, rĭmnher-ərhav kĭn nəmə Isrel apa Rom. Kĭni Akwila mĭne kafan piahwaru Prisila, kraier ikĭn, mĭrauə mwarə Korin. Kĭrərəh narəyen aikĭn a ror tu, Pol rĭtərhav-pən məm əriu,

<sup>3</sup> mamarə irisĭr min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kĭn wok kapəriu. Irisĭr yermamə kape nĭjirien nĭmə tapolen.

<sup>4</sup> Kĭni ye Sabat mĭnə fam, Pol mĭne nəmə Isrel mĭne nəmə Gris kasəgkiar pĭk ye nəkwai nĭmə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrĭvi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

<sup>5</sup> Nĭpĭg a, Saelas mĭne Timoti kratərhav Masedonia, mĭrauə mĭn Korin. Pol rapəh kafan wok ye nĭjirien nĭmə tapolen, kĭni maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rĭmĭrpen.

<sup>6</sup> Mərig iriə kĭmnhani hah in, masəgkiar has pən kĭmin. Kĭni Pol rarpita-arpita nəmkĭmik ye neipən kafan [mamor nĭmtətien mĭmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mĭmə, “Tukmə Kughen rĭvəhsi-pən narpĭnien kĭmĭ əmĭə, mərig kapəmĭə atuk. Yaknor infamien irəmĭə. Rĭrikakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə.”

<sup>7</sup> Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel.

<sup>8</sup> Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

<sup>9</sup> Yenaiyu kirik, Pol rəmərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien.

<sup>10</sup> Meinai Yo yakaməmīr kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwānu e.”

<sup>11</sup> Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

### *Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot*

<sup>12</sup> Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea\*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkin Pol mhakir mhavən ye kot.

<sup>13</sup> Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə.”

<sup>14-15</sup> Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.”

<sup>16</sup> Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.

<sup>17</sup> Məkneikin, nəmə aikin tiksīn kisarar mharaptərəkin yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

### *Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria*

<sup>18</sup> Kini Pol rimnarə nipig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.

<sup>19</sup> Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.

<sup>20</sup> Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh.

<sup>21</sup> Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

<sup>22</sup> Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok.

<sup>23</sup> Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

### *Apolos ramarə Efesas mine Korin*

**18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10      \* **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.      **18:18:** Nam 6:18; Wok 21:24

<sup>24</sup> Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rinnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen.

<sup>25</sup> Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nīkarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimmor kupən).

<sup>26</sup> Kini in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətarig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin.

<sup>27</sup> Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rivən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimaue Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə

<sup>28</sup> mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimir narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

## 19

### *Pol rirerig min muə Efesas*

<sup>1</sup> Nīpig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu.

<sup>2</sup> Mamaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nīpig nimmhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

<sup>3</sup> Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimmor.”

<sup>4</sup> Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimmor, in rimmor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimmamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

<sup>5</sup> Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.

<sup>6</sup> Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermın ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimmewaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimmivəhsi-pən kimi əriə.

<sup>7</sup> Iriə fam ipakə twelef.

<sup>8</sup> Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nīkarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın.

<sup>9</sup> Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimir narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nīpig fam kimmhavən ye nəkwai nimə ye skul ehue kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə.

<sup>10</sup> Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

*Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva*

<sup>11</sup> Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin.

<sup>12</sup> Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

<sup>13</sup> Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

<sup>14</sup> Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə.

<sup>15</sup> Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirikun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?”

<sup>16</sup> Kini yermamə ai nanmin has raməmır iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən.

<sup>17</sup> Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru.

<sup>18</sup> Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə.

<sup>19</sup> Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu. \*)

<sup>20</sup> Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

<sup>21</sup> Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.”

<sup>22</sup> Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

*Notgohyen ehuə apa Efesas*

<sup>23</sup> Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru.

<sup>24</sup> Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

<sup>25</sup> Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə.

<sup>26-27</sup> Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen

**19:11:** Wok 14:3    **19:12:** Wok 5:15    **19:17:** Wok 5:11    \* **19:19:** Gris ripəh niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə.    **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13    **19:23:** 2 Kor 1:8    † **19:24:** Silva in rəmhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.

nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nívəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor mīn narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpirig pik.”

<sup>28</sup> Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

<sup>29</sup> Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkīn yemə Masedonia mir a yame kimīwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mīne Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukīrien.

<sup>30</sup> Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu mīnə khapəh niseighanien kin.

<sup>31</sup> Kini gavman mīnə mīn kape nəmə Tarki, yamə mīne kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nívəniyen yerki narmamə mīnə a.”

<sup>32</sup> Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksīn kimnhani nar kirik; tiksīn kimnhani nar pīsīn kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin.

<sup>33</sup> Kini nəmə Isrel tiksīn kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nīmririə. Kini narmamə tiksīn ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mīni-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan.

<sup>34</sup> Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

<sup>35</sup> Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mīni-əhu əriə mīmə, “Nəmə Efesas. Artemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mīne kapier imərhakə kafan yame rīmamir misī-faktə ye neai meiwaiyu-pə.

<sup>36</sup> Yermamə kirik to ripəh nīniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrap-napig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin.

<sup>37</sup> Nīmīsərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh nīwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nīrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə.

<sup>38</sup> Tukmə Demetrius mīne kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun nhavəniyen ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə.

<sup>39</sup> Tukmə nakasərig mīn nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot.

<sup>40</sup> Mərig rīmar əmə mə tikvəh mīn ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.”

<sup>41</sup> Rini ta nəgkiarien a, mətapig kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

## 20

### *Pol rīvən apa Masedonia mīne Gris*

<sup>1</sup> Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu mīn nəmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu mīnə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mītərhav aikin a, mīvən apa Masedonia.



<sup>2</sup> Mīṭərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarīen rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris.

<sup>3</sup> Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mīrerig-pə mīn Siria, mərīg əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar mīn ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia.

<sup>4</sup> Rīmavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mīne yemə Tesalonaeka mir kīraru nhagriū e Aristakas mīne Sekandas, mīne yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mīne Timoti, mīne yemə Tarki mir kīraru nhagriū e Tikikas mīne Trofimas.

<sup>5</sup> Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə.

<sup>6</sup> Mərīg kimawə yaksəmīr mīsor nəvīgīnien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rīrkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə mīseriaji nīpīg kīrkīrīp, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwānu ai Troas mīsofugin kimawə miriə. Mīsarə mīseriaji nəhuakien kīrikianə.

#### *Pīkwariēn kīrik rīmamhə mīmragh mīn*

<sup>7</sup> Kini ye Sande, yakhauə mīsofugin mhavəh Nəvīgīnien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, mægkiar meriaji yenpīg əru meinai rīkin ruh mə tikəni rīkwamīr kin, in tukrəpəh əriə.

<sup>8</sup> Kwənmhan yame yīmīsəkwətə ikin yerpīrig pīk. Kīruk laet rīpsaah aikin.

<sup>9</sup> Kini pīkwariēn kīrik nhagin e Yutikas\* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pīk, napīriēn rīvəh Yutikas. Kini rapīr yeru, mīmīr mīsi-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kīsayu mhavən mīsəm ruamhə ta.

<sup>10</sup> Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mīvən makur, məmīr-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rīkimiə tukrīpəh nəpouyen. !Ramragh əmə!”

<sup>11-12</sup> Kini iriə khakīr pīkwariēn a mamhavən. Rīkiriə ragien pīk meinai in ramragh əmə. Kini kharerīg mīn mīshaktə mhavən mīn apa yerpīrig, mhavəh Nəvīgīnien Rhakə mīsəvīgīn kwīs. Kini Pol rīmnəgkiar kimi əriə mīvən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriə.

#### *Pol ramaowīə kin nəməhuak mīnə apa Efesas*

<sup>13</sup> Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərīg Pol, rīkin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasig mīvən apaikin.

<sup>14</sup> Ruə mīṭərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mītilen.

<sup>15</sup> Kəni rīkwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rīkwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rīkwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas.

<sup>16</sup> Pol rīmīni-ta mə jakhapəh nīsəreriēn apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pīk apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnarkut mə jakshai mīren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nīpīg kape nəvīgīnien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

<sup>17</sup> Nīpīg yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarīen apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape nīməhuak mə tukhauə mīsəm.

<sup>18</sup> Khatərhav-pə, rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kīmīə nakwəsəm ta norien kafak nīpīg kīmnīsarə kītawə-mkīmīə. Rīrikakun ye nīpīg yīmauə Tarki,

\* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10

19 yakamor yo mə yo yor atuə kĭn kape Yesu Yermaru. Mə rĭkĭk reiwaiyu nĭpĭg fam. Nĭpĭg m-fam yakamasək tuk əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo,

20 məriḡ yakpəh nĭpəhyen nasituyen irəmiə. Maməwhag ye nĭmri nar-mamə, mine ye nəkwai nĭmə mĭnə.

21 Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pĭsin pĭsin mĭnə mə tukasəkeikei mĭsarar ye nəriḡien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mĭshatətə ye Yesu Yermaru.

22 “Kĭni taktəkun ai, Nanmĭn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nĭrkunien mə naha nhagĭn tukror yo aikĭn.

23 Nar kĭrikianə əmə yakĭrkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikĭn, Nanmĭn kape Kughen ramor kwirĭḡ kĭmi yo mə tukmə yakvən aikĭn a, jakarə ye nahasien, kĭni tukpivəhsi-pən yo ye kalabus.

24 Məriḡ yakmə nĭmraghien kafak in nar apnapĭḡ əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narĭmnar yame Yesu Yermaru rĭmĭvəhsi-pə mə jakor tuk nĭni-ərhavyen Nəḡkiarien Huvə ye nĭhuvəyen kape Kughen.

25 “Səm-ru, yakwĭrkun ta mə kĭmiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kĭn narmaruyen kape Kughen kĭmi əmiə, to nakhapəh mĭn nĭsəmien yo tuk nĭpĭḡ kĭrik.

26 Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kĭrik rĭmhə mĭvən ye nap ehua, pəh nĭen mə yo yĭmneighan kĭn mə tukrĭvən‡.

27 Meinai yo yakpəh nəpəhyen nĭni-ərhav-preyen narĭmnar fam yame Kughen rorkeikei.

28 “Takasəriḡ əmiə mine narmamə yamə mine Nanmĭn kape Kughen rĭmnərəhu-pən əriə ye kwermĭmiə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kĭn yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rĭmĭvəh əriə kĭn nĭtaw Yesu Yermaru.

29 Yakwĭrkun ta mə jakətə irəmiə, kĭni ai narmamə yamə mine kĭsəmhen kĭn kuri aparu mĭnə tukhauə tuk əmiə mĭsəs əmiə - sipsip mĭnə kape Kughen.

30 Kĭni kĭmiə tĭksĭn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu mĭnə khakwasĭḡ kĭn əriə.

31 !Ror pən, takasəkeikei masəriḡ əmiə! Rĭkĭmiə tukraməsĭk mə ye newk kĭsisər, yĭmĭpəh nəpəhyen norien kwirĭḡ kĭmi əmiə yenpĭḡ-yenpĭḡ mine yenaiyu, kĭni mamasək tuk əmiə.

32 “Kĭni taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermĭ Kughen; rĭkĭmiə tukraməsĭk nəḡkiarien kĭn nĭhuvəyen kafan. Nəḡkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nĭhuvəyen kĭmi narmamə kape Kughen mĭnə fam.

33 Rĭkĭk rĭpəh nəkrəhyen kĭn nautə uə neipən kape yermamə pĭsin.

34 Kĭmiə nakwənharkun ta mə yo pĭsin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagĭn yame yo mine kafak narmamə mĭnə yaksəkwwə kĭn.

35 Naha nhagĭn yame yakamor, yakamhajoun əmiə kĭn mə takasəkeikei mĭsor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has mĭnə. Rĭkitawə tukraməsĭk nəḡkiarien yame Yesu Yermaru rĭmĭni mĭmə, ‘Nĭvəhsi-pənien rapita nĭvəhyen.’ ”

36 Pol rəḡkiar fam, kasənĭmkur mĭsəhuak.

37 Kĭni iriə mĭsasək pĭk mĭsəker-pən ye Pol masəkei kĭmin mĭsaowĭə kĭn.

38 Khakwasĭḡ kĭn mĭsəriwək mhavən mĭserĭaji a rao ikĭn. Rĭkĭriə rarkwəpĭr mhawor Pol rĭmĭni mə iriə tukhapəh mĭn nĭsəmien in tuk nĭpĭḡ kĭrik.

20:23: Wok 9:16; 21:11      20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7      ‡ 20:26: Pol ramni mĭn ye Wok 18:6  
 “Tukmə Kughen rĭvəhsi-pən narpĭnien kĭmi əmiə, məriḡ kapəmĭə atuk.”      20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita  
 5:2-4      20:29: Mat 7:15; Jon 10:12      20:31: 1 Tes 2:11      20:34: 1 Kor 9:11-12      20:34: Wok 18:3;  
 1 Tes 2:9

## 21

### *Pol rīmā tukrīvān Jerusalem*

<sup>1</sup> Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatur apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara.

<sup>2</sup> Aikin misəm rao kirik rīmā tukrīvān apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min.

<sup>3</sup> Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a.

<sup>4</sup> Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem.

<sup>5</sup> Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis.

<sup>6</sup> Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharegipə iməriə ikin.

<sup>7</sup> Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmır kimawə miriə nipig kirikianə.

<sup>8</sup> Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.\*

<sup>9</sup> Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

<sup>10</sup> Yaksarə aikin nipig tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə.

<sup>11</sup> Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, mərkis atuk kwermın mine nihun kin, mimə, “Nanmin kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərekin in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

<sup>12</sup> Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem.

<sup>13</sup> Mərig Pol rīmā, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

<sup>14</sup> Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

<sup>15</sup> Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem.

<sup>16</sup> Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

### *Pol rīvān Jerusalem*

<sup>17</sup> Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien.

**21:4:** Wok 20:23 \* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28

† **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikinien, kini ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Emru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4.

**21:13:** Wok 20:24

<sup>18</sup> Kəni rīkwamer kīn, kīmawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda mīnə kape nīməhuak kasəmīr mīn aikīn.

<sup>19</sup> Pol rərer mīni vi vi əriə kīni məvsao kīn narīmnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.

<sup>20</sup> Kīsərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kīsəmhen kīn taosen rīpsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kīni iriə fam mīn khaskai tuk nīraptəəkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses.

<sup>21</sup> Kwəsərig ta nəvsaoyen kīn ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mīne kasarə ye tanə pīsīn pīsīn mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig mīn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə mīnə. Kīni mhapəh nharaptəəkīnien narəyen kape nəmə Isrel.

<sup>22</sup> Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mīne?

<sup>23</sup> Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmīre ikīn e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kīmi Kughen.‡

<sup>24</sup> Tikianakwamer, takīkwasiɡ kīn əriə mīvəh nīmri nar mīragh mīnə kape sakrefaes, kīni naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kīrkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam.

<sup>25</sup> Mərig ye nīkarīn kape nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə e yamə mīne kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kītwawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kīmi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəvigīnien yame kamoh kīvaan əru tuk nəhuakien kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nītə. Mhapəh nisənien nar mīragh yame kaməvit-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kīmi nīpiraovīn.”§

<sup>26</sup> Kəni rīkwamer kīn, Pol rīkīr nəmə mīnə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kīni Pol rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mīni-əsah-pən ye nīpīg yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kīni pris tukrīvaan əru atuə kīn kapəriə narmīragh mīnə.

### *Nəmə Isrel kharaptəəkīn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen*

<sup>27</sup> Ipakə nīpīg seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksīn yamə mīne kīmnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Mīsor narmamə kīsarar mhani-hah Pol, khavən mharaptəəkīn in

<sup>28</sup> mīsokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikīn mīnə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiaiyeen loa kape Moses mīne Nimə Ehuə kape Kughen. Kīni taktəkun ai rīkīr nəmə Gris tiksīn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkīmīk.”\*

<sup>29</sup> (Kamhani məknakīn meinai kupən kīmīsəm yemə Efesas a, nhagīn e Trofimas, rameriwək iriū Pol apa yerkwanu. Kīni khamə-ta mə Pol rīmīkīr in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

<sup>30</sup> Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kīsarar mīsaiyu mhauə mharaptəəkīn Pol, mhaukəkīn mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mīnə kīsətapīg ye nəkwai nimə a.

**21:19:** Wok 15:12    **21:20:** Wok 15:1,5    ‡ **21:23:** Promis e kīmīsor kamni kīmə “Nasiraet promes” rəmhen kīn yame Pol rīmnor ye Wok 18:18.    **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18    § **21:25:** Nəkwəkwə kīmnharai raməmīr ye Wok 15:23-29.    **21:26:** 1 Kor 9:20    \* **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nimə ehuə kape Kughen.    **21:29:** Wok 20:4

<sup>31</sup> Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem.

<sup>32</sup> Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

<sup>33</sup> Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkən in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?”

<sup>34</sup> Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksin kamhani nar kirik; kini tiksin kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael.

<sup>35</sup> Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriəji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən.

<sup>36</sup> Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “! Shopni! !Shopni!”†

### *Pol ramni-ərhav nəmien kafan*

<sup>37</sup> Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris?

<sup>38</sup> Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

<sup>39</sup> Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

<sup>40</sup> Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

## 22

<sup>1</sup> “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.”

<sup>2</sup> Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə,

<sup>3</sup> “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun.

<sup>4</sup> Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkən narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus.

<sup>5</sup> Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə

† 21:36: Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18.

21:38: Wok 5:36-37    22:3: Wok 5:34    22:4: Wok 8:3



yakuauə mə jakraptərəkīn narmamə kape Yesu mīnə mhakīr əriə mhauə e Jerusalem mə tukuph əriə.

<sup>6</sup> “Nīpīg a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kīni ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yimnam nīkhakien rīsi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo.

<sup>7</sup> Yakmīr meiwaiyu, kīni məriḡ nəḡkiariēn kīrik rīmīni-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kīmī Yo?’

<sup>8</sup> “Kīni yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kīni In rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kīmī Yo.’

<sup>9</sup> Kīni narmamə yamə mīne kīmnhakwasīḡ kīn yo ye swatuk kīsəm əmə nīkhakien a, məriḡ khapəh nīsəriḡiēn nəḡkiariēn kape yermamə ai yame raməḡkiar kīmī yo.

<sup>10</sup> Kīni yimnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mīne?’ Kīni Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mīvən apa Damaskes. Ikīn en, tukni-pre mə takhawor pən iran mīne.’

<sup>11</sup> “Nīkhakien a rīmnesia-pen pīk nīmrik, mor nīmrik rīpīs. Kīni narmamə yamə mīne kamhakwasīḡ kīn yo khavəh kwermīk mhakīr yo mhavən Damaskes.\*

<sup>12</sup> “Aikīn a, kwən kīrik aikīn nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kīni nəmə Isrel aikīn kamhasiai pīk in.

<sup>13</sup> In ruə marer ipakə tuk yo, mīmə, ‘Piak Sol, !Nīmrim tukrhuvə mīn!’ Ye nīpīg əmə mīn ai, nīmrik rīmahuvə mīn. Kīni yakəm in.

<sup>14</sup> “Kīni in rīmə, ‘Kughen kape kaha mīnə kapətawə In rīmīrpen-ta ik mə ik takīrkun narīmnar yamə mīne In rorkeikei. Kīni mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kīni məriḡ nəḡkiariēn kafan.

<sup>15</sup> Takaməkeikei mīvən mīni-ərhav tuk narmamə m-fam narīmnar yame ik nīmnam maməriḡ.

<sup>16</sup> Takpəh nīwhinien. Hekimter, məhuak kīmī Yesu, mor baptaes, mīpəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

<sup>17</sup> “Kīni yakmərəriḡ-pə mīn muə Jerusalem, mīvən məhuak ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kīni məm nəmərəhavyen kīrik.

<sup>18</sup> Məm Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai mīren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəḡkiariēn kafam yame nakamni irak.’

<sup>19</sup> “Kīni yīmīni-pən tukun mīmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nīmə kape nofuginien kapəriə marmaptərəkīn narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə.

<sup>20</sup> Kīni nīpīg kīmnarkwhopni kwən a Steven, nītawīn raiyu meinai in ramnīərhav Ik, məriḡ yo mīn yimnamərəer kīmawə miriə, kīni rīkīk rīmnaḡiēn tukun. Kīni yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kīmīsarkwhopni in.’

<sup>21</sup> “Məriḡ Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kīn ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.’”†

### *Nəmə Jerusalem kīmnamə tukshopni Pol*

<sup>22</sup> Kīni narmamə aikīn kīsətəriḡ huvə kīn nəḡkiariēn kape Pol mhavən mīseriaji nəḡkiariēn infamien kafan. Məriḡ kīsəriḡ nəḡkiariēn a, kīsokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

<sup>23</sup> Aikīn, kīsokrən apomh, mīsəpəkiək-ta kīn sot kapəriə mīsərəsuun kīn nīmokrur.

\* **22:11:** Kaməvsao kīn narīmnar mīnə e ye Wok 9:2-5.    **22:18:** Wok 9:29-30    **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11    † **22:21:** Kīrai narīmnar e ye Wok 7:54-8:1.

<sup>24</sup> Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rĭmini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mĭni-pən tuk əriə mə tuksərki-s-ərkis Pol mə in tukrĭni-ərhav mĭmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in.

<sup>25</sup> Kasarkis-ətərəkĭn hanə in, mə tuksərki-s-ərkis in, kini Pol rĭni-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mĭmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rĭpəh natuatukien mə tukərki-s-ərkis yemə Rom kirik yame kĭpəh hanə nəmĭen mə in rĭmnor nar has kirik.”

<sup>26</sup> Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarĭen a, mĭvən mĭni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mĭmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuaturuk.”

<sup>27</sup> Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mĭmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kĭn.

<sup>28</sup> Kini yermaru a rĭni-pən tukun mĭmə, “?Rhawor? Yo yĭmnərok mane ehua tuk neighanĭen kĭn yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rĭni mĭmə, “Rĭmik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

<sup>29</sup> Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kĭn, mĭsəta iran. Kini yermaru kape mobael a rĭrkun mə Pol in yemə Rom, mĭgin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kĭn jen.

### *Pol ramərer ye nĭmri kaonsel*

<sup>30</sup> Kəni rĭkwamer kĭn, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuaturuk mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarĭen kĭmi jif pris mĭnə mine narmamə kape kaonsel mĭnə mə tukhauə kĭrĭkĭanə. Kĭrĭsin-ta jen yame kĭmĭrkwəji Pol kĭn, kĭkĭr, kavən kərip in ramərer ye nĭmri kaonsel.

## 23

<sup>1</sup> Kini Pol rarha tĭm tĭm ye narmamə kape kaonsel, kini mĭmə, “Yo mĭnə tĭksĭn. Yakaməm norĭen kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə merĭaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuaturuk kape Kughen ye nĭmri Kughen.”

<sup>2</sup> Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rĭni-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan.

<sup>3</sup> Mərig Pol rĭmini-pən tukun mĭmə, “Nĭkam. Ik yarpəkao kĭrĭk;\* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikĭn e mə takəkĭr yo ye Loa kapətawə, mərig nĭmĭni mə kĭrĭk tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

<sup>4</sup> Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kĭmi hae pris e kape Kughen.”

<sup>5</sup> Kini Pol rĭmə, “Yo mĭnə tĭksĭn. Yakĭrkun mə Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mĭmə, “Takhapəh nĭsəgkiar-has-pənĭen kĭmi yermaru kapəmĭə;” (*Eks 22:28*) mərig yĭmĭpəh nĭrkunĭen mə kwən a in hae pris.”

<sup>6</sup> Kini Pol rəm əriə mĭrkun mə irĭə tĭksĭn Sadusi mĭnə, kini tĭksĭn Farisi mĭnə, rokrən ehua kĭn əriə mĭmə, “Yo mĭnə tĭksĭn. Yo Farisi kĭrĭk. Kini rĭmik mine rĭpĭk mĭnə, irĭə Farisi mĭnə mĭn. Mərig kamərip yo e ye nĭmri mĭrh meinai yakamni nəfrakisĭen mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh mĭn.”

<sup>7</sup> Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi mĭnə mine Sadusi mĭnə kasotgoh kĭmi əriə mĭnə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kĭraru.

**22:25:** Wok 16:37    **22:29:** Wok 16:38    **23:2:** Jon 18:22-23    \* **23:3:** Nəgkiarĭen kape Gris ramni mə Pol rĭmini-pən tuk hae pris a Ananaeas mĭmə, “Ik nakəmhen kĭn kapĭer kĭmnəspir-ta mərig rəmĭkĭmĭk hanə.” Mərig nĭprai nəgkiarĭen a rĭmə, “Ik yarpəkao kĭrĭk.”    **23:3:** Mat 23:27    **23:6:** Wok 26:5

<sup>8</sup> Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhambahə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfraksien.

<sup>9</sup> Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimmor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məkkiar kim in uə?”

<sup>10</sup> Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimməsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

<sup>11</sup> Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

### *Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol*

<sup>12</sup> Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran.

<sup>13</sup> Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti.

<sup>14</sup> Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran.

<sup>15</sup> Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

<sup>16</sup> Mərig nukwai Pol rimmərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

<sup>17</sup> Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

<sup>18</sup> Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimmnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

<sup>19</sup> Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

<sup>20</sup> In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol.

<sup>21</sup> Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

<sup>22</sup> Kini yermaru kape mobael a rimmor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nimini-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

### *Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria*

<sup>23</sup> Kini yamehuə kape mobael minə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivəniən apa Sisaria ye naen klok yenaiyu.

<sup>24</sup> Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

<sup>25</sup> Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehuə mir a miravən kimi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mimə,

<sup>26</sup> Filiks, yakamni “Rhuvə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimik.

<sup>27</sup> Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənaraptəkin ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuatur, kini yimnhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in.

<sup>28</sup> Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriə.

<sup>29</sup> Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to rimhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə.

<sup>30</sup> Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmir minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

<sup>31</sup> Məkneikin, mobael minə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris.

<sup>32</sup> Kəni rikwamer kin, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael minə tiksın kharerig mamhavən iməriə ikin.

<sup>33</sup> Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermın.

<sup>34</sup> Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mimə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia,

<sup>35</sup> rini-pən mimə, “Pəh khawhin tikmir minə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharaptəkin in apaikin.

## 24

### *Pol rimnərer ye nimri Filiks*

<sup>1</sup> Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksın kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə, misərer ye nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol.

<sup>2</sup> Misokrən kin Pol rivən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mimə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkir tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərinuyen ror tu. Ik nakamərhəhu atuatur nimraghien eikin e.

<sup>3</sup> Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik.

<sup>4</sup> Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin.

<sup>5</sup> Kīmawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kīrik. In nuknei norien has rīpsaah. Ramarkurao ye tanə mīnə, mamor nəmə Isrel mīnə kasotgoh kīmi əriə mīnə. In yamehuə kīrik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu.

<sup>6</sup> In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikin, kīmawə yakharaptərəkīn.

<sup>7</sup> Mərig yamehuə kape mobael mīnə e Lusias, rīmivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kīn nəgkiarīen kīmi tīkmīr mīnə kafan mə tukhauə masəm ik.\*

<sup>8</sup> Kīni tukmə nakaiyoh-pən Pol kīn norien kafan, takəm mə nəgkiarīen kapəmawə rəfrakis.”

<sup>9</sup> Məkneikin nəmə Isrel kamharpīn nəgkiarīen a, mamhani mhamə, “Nəgkiarīen a in nəfrakisien.”

<sup>10</sup> Kīni ai, gavman a rəwhan kapən kapə kīn Pol mə tukrəgkiar. Kīni Pol rīmə, “Yemehua. Yakīrkun huvə mə newk rīpsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rīkik ragien pīk tuk nīni-preyen norien kafak.

<sup>11</sup> Rīmar əmə tuk ik tuk nəmīen mə nīpīg twelef e ruauə muavən ta, yīmnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak.

<sup>12</sup> Nəmə Isrel a khapəh nisəmīen mə yakamotgoh kīmawə narmamə tīksīn ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmīen mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nīm kape nofuginien mīnə kape nəmə Isrel mīne yerkwānu mīnə.

<sup>13</sup> Kīni khapəh nīshajoun-atuatukien kīmik mə nəgkiarīen yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

<sup>14</sup> Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakīkwasiɡ kīn Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kīmi Kughen kape kaha mīnə kapəmawə. Kīni yakamni nəfrakisien mīn ye Loa kape Moses mīne profet mīnə fam mīn.

<sup>15</sup> Kīni yakaməruhu-pən nərigien kafak kīmi Kughen rəmhen kīn yame nəmə eikin e rīkiriə raməsīk, mə Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə-ta, tukhamragh mīn - iriə yamə mīne kīsatuatuk mīne yamə mīne khapəh nisatuatukien.

<sup>16</sup> Ror pən, nīpīg m-fam yakamarkut tuk norien narīmīnar yame ratuatuk ye nīmri Kughen mīne narmamə.

<sup>17</sup> “Newk rīpsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kīmi yavən has mīnə, mivəh mīn nīmri nar mīragh mīnə kape sakrefaes.

<sup>18</sup> Nəmə Isrel e kīmnhauə mīsəm yo yakaməmīr hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kīmawə miriə; notgohyen rīrkək.

<sup>19</sup> Ye nīpīg a, nəmə Isrel tīksīn yame kīmnhatərhav Tarki masəmīr ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kīni tukmə kīmə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarīen irak tuk ik.

<sup>20</sup> Uə rhuvə mə narmamə mīnə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kīmīsəm irak ye nīpīg yame yīmnərer ye nīmri kaonsel.

<sup>21</sup> Nəgkiarīen kīrik rīrkək irak, nar kīrikianə əmə: Yīmnərer yerkiriə mokrapomh mīmə, ‘Kamərip yo ye nīmri mīrh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə ta, tukhamragh mīn.’ ”

**24:5:** Wok 17:6    **24:6:** Wok 21:28-30    \* **24:7:** Keinein mə Luk rīmīrai v. 7 uə yarmə rīmīrai, meinai ves 7 rīrkək ye kopi akwas tīksīn kape Niutesteman.    **24:15:** Jon 5:28-29    **24:18:** Wok 21:17-28  
**24:21:** Wok 23:6



<sup>22</sup> Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.”

<sup>23</sup> Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwakwə kin.”

<sup>24</sup> Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovın kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin.

<sup>25</sup> Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.”

<sup>26</sup> Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

<sup>27</sup> Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

## 25

### *Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa*

<sup>1</sup> Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisısər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem.

<sup>2</sup> Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas,

<sup>3</sup> misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni.

<sup>4</sup> Mərig Festas rimə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrərig mivən apaikin.

<sup>5</sup> Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

<sup>6</sup> Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə.

<sup>7</sup> Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmır min, misərər rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

<sup>8</sup> Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

<sup>9</sup> Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

<sup>10</sup> Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwirkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel.

<sup>11</sup> Tukmā kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmā nəgkiarĭen yame nəmā Isrel kamhani irak ror neikuəyen kĭn, rapəh natuatukĭen mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nĭmri Sisa, yermaru kape nəmā Rom.”

<sup>12</sup> Kini Festas rarar mægkiar kəskəh kimi namehuə tiksĭn kape kot. Kwasiġ iġin, rĭni-pən tuk Pol mĭmā, “Nakmā takvən mərer ye nĭmri Sisa, nəmhen. ! Nakirkun nĭvənĭen məm Sisa!”

### *Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol*

<sup>13</sup> Nĭpig tiksĭn ruə mĭvən, King Agripa mĭne kafan kakə Benis, iriu kĭrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mĭrəni vi vi in.

<sup>14</sup> Misarə nĭpig tiksĭn, kini Festas raməvsao kimi king kĭn nəgkiarĭen yame kimnhani ye Pol. Mamni mĭmā, “Kwən kirik e ramarə eikĭn e, yame yamehuə a Filiks rĭmnəpəh in raməmĭr ye kalabus.

<sup>15</sup> Kini nĭpig yakvən apa Jerusalem, jif pris mĭnə, mĭne namehuə kape nəmā Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpĭnĭen kafan.

<sup>16</sup> Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mĭmā, ‘Pəh nĭen mə norĭen en kapəmawə nəmā Rom mə kĭmawə jakseighan-pən apnapĭġ əmə kĭn yermamə ye kwermi tikmĭr kafan mĭnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mĭni atuaturuk nəgkiarĭen yame kamhani iran.’

<sup>17</sup> Kwasiġ iġin, iriə khauə mhatərhav-pə eikĭn e, yakpəh nĭwhĭnĭen, mətərig kĭn nəgkiarĭen yame kamhani iran. Kəni rĭkwamĭr əmə kĭn, yimnəhitə ye kot, mĭni mĭmā tukhakĭr Pol mhauə.

<sup>18</sup> Məkneikĭn, tikmĭr kafan mĭnə kĭshekĭmter, kini rĭkĭk raməsĭk mə iriə tukhani mhamə in ramor norĭen hah kirik. Mərig, nĭkam. Khapəh nhaniyen.

<sup>19</sup> Iriə kĭmisəġkiar-əġkiar əmə ye nəhuakĭen kapəriə, mĭne yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagĭn e Yesu. Pol rĭmə yermamə ai in rĭmamragh mĭn.

<sup>20</sup> Yakeinein mə jakhawor məkir narĭmnar mĭnə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mĭmā, ‘?Tukmā rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kĭn əriə kĭsəvsao kĭn norĭen kafam apaikĭn, kini yakəkĭr əmhen uə?’

<sup>21</sup> Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kĭn in rĭvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkĭr. Ror pən yimĭpəh Pol raməmĭr ye kalabus meriaji yakvəh nĭpig tuk nher-pənĭen kĭn kimi Sisa.”

<sup>22</sup> Kini King Agripa rĭni-pən tuk Festas mĭmā, “Yo mĭn yakorkeikei mə jakərig nəgkiarĭen kape kwən a.”

Kini Festas rĭmə, “Nəmhen. Tikĭanakwamer, nakətərig kĭn in.”

### *Pol rĭmnərəer ye nĭmri King Agripa*

<sup>23</sup> Kəni rĭkwamer kĭn, Agripa mĭne Benis kĭrauə ye kwənghan yame kasor kot iġin. Kini namehuə yamə mĭne kasarmaru ye mobael mĭnə, mĭne namehuə mĭnə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasġ kĭn, masor norĭen ehə mĭnə kape nĭsaiyen Agripa mĭne Benis. Kini Festas rĭmə tukhakĭr Pol mhauə imə.

<sup>24</sup> Kini mĭmā, “King Agripa, mĭne kĭmiə fam yamə mĭne naksəkwtə eikĭn e. Nakasəm kwən e yame nəmā Isrel eikĭn e mĭne nəmā Isrel apa Jerusalem mĭn kamhani-hah-pə pĭk in tuk yo, mĭsokrən mhamə, ‘Rĭpəh natuatukĭen mə kwən e tukramragh.’

<sup>25</sup> Mərig yakpəh nəmĭen nar kirik yame in rĭmnor mə in tukraməkeikei mĭmhə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərer ye nĭmri Sisa, kini yimneighan kĭn mə jakher-pən kĭn apa Rom.

<sup>26</sup> Məriḡ nəḡkiarien iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakaməriḡ in ye nimirim, mine ye nimir narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəḡkiarien kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa.

<sup>27</sup> Yakaməriḡ mə tukmə kiraptəəkən yermamə kirik, məriḡ kipəh nini-atuatukien nəḡkiarien iran, rirəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

## 26

### *Pol raməḡkiar ye nimir yermaru a King Agripa*

<sup>1</sup> Kini Agripa rini-pən tuk Pol mimə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nikar nəḡkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nikar nəḡkiarien mimə,

<sup>2</sup> “King Agripa. Ririk ragien pik mə yakamərer ye nimir ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəḡkiarien yame kamhani irak,

<sup>3</sup> meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nəriḡien kafam tukrapomh tuk nəriḡien nəḡkiarien kafak.

<sup>4</sup> “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem.

<sup>5</sup> Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiria ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın.

<sup>6</sup> Kini taktəkun ai yakamərer ye nimir mirh meinai yo yakamərehu nəriḡien kafak ye nəḡkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə.

<sup>7</sup> Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəḡkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərehu məkneikin nəriḡien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.

<sup>8</sup> !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min?

<sup>9</sup> Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.

<sup>10</sup> In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhawəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə.

<sup>11</sup> Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nəriḡien kapəria, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

### *Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo (Wok 9:1-19; 22:6-16)*

<sup>12</sup> Kini Pol rimə, “Məriḡ nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna.

<sup>13</sup> King Agripa, ye nipig a, yerkwaiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsia pik rapita mirh.

14 Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarĭen kĭrik ye nəgkiarĭen kape nəmə Isrel ramni mĭmə, ‘Sol. Sol. ?Rhəwor nakamor rahas pə məkneikĭn kimi Yo? Norĭen a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kĭn kau yame tukmə khai kĭn nai esrə, kini ruh nai a rĭrerig-pən, mhai atuk əmə mĭn in.’

15 “Kini yakaiyoh-pən in mĭmə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rĭmə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo.

16 Mərig takhekĭmter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikĭn mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kĭn kafak. Takaməkeikei mĭvən mĭni-ərhav nar e nĭmnəm ai taktəkun kimi narmamə, mĭne narĭmnar yame jakhajoun ik kĭn.

17 Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermĭ nəmə Isrel, mĭne ye kwermĭ nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə. Jakher-pən kĭn ik takvən mĭni-ərhav-pən Yo tuk əriə.

18 Takaməkeikei məhitə ye nĭrkunĭen kapəriə, pəh kĭsarar ye nəriĭgien kapəriə, mĭsəta ye nəpĭgnapien, mhauə ye nĭkhakĭen. Kini mĭsəta ye kwermĭ Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisĭen irak, pəh Kughen tukrĭvəh-si ta narpĭnĭen kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mĭne Kughen rĭmĭrpen-ta əriə.’ ”

19 Kini Pol rĭrpĭn mĭmə, “King Agripa, yo yakamor narĭmnar yamə mĭne Kughen ramor kimi yo ye nəmərəhavyen a.

20 Yĭmavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikĭn yĭmavən tuk nəmə Jerusalem, mĭne nəmə Judia, mĭne nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mĭsarar ye nəriĭgien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norĭen kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nəriĭgien kapəriə tuk təvhagə hah.

21 Ror pən, nĭpĭg yĭmnaməmĭr ye Nĭmə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kĭsarar mhauə mharaptərəkĭn yo, mĭsarkut mə tukshopni yo.

22 Mərig Kughen ramasitu irak ye nĭpĭg fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nĭmri narmamə kimi namehuə mĭnə mĭne narmamə apnapĭg mĭnə. Nəgkiarĭen yame yakamni in əmə mĭn e profet mĭnə mĭne Moses kĭmnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kĭmnhani mhamə,

23 ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nĭpran, mĭvən, mĭmhə. Kĭnĭ meinai in tukrəkupən mamragh mĭn ye nĭmhəyən, in tukrhajoun nĭkhakĭen kimi nəmə Isrel mĭne nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə mĭn.’ ” *(Aesea 42:6; 49:6)*

24 Pol raməgkiar hanə, kĭnĭ Festas rĭraptərəkĭn nəgkiarĭen kafan, marar mokrən apomh mĭmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nĭmnor pĭk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

25 Mərig Pol rĭni-pən tukun mĭmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarĭen yame mĭne yakamni kĭsatuatuk əmə, kĭnĭ mĭsəfrakis.

26 Yakamətgah tuk nəgkiarĭen kimi King Agripa, meinai yakĭrkun mə in ruərkun-ta narĭmnar mĭnə a. In rĭmĭvəh fam nəgkiarĭen mĭnə a. Pəh nĭen mə nar kĭrik yame kĭmnor kerkwaig kĭn.

27 King, ? ik nakamni nəfrakisĭen ye nəgkiarĭen kape profet mĭnə uə? Yakĭrkun mə ik nakamni nəfrakisĭen irəriə.”

28 Mərig King Agripa rarar mĭni-pən tuk Pol mĭmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nĭpĭg kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

29 Mərig Pol rĭni-pən tukun mĭmə, “Nar apnapĭg mə nĭpĭg kwakwə uə nĭpĭg apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nĭen mə ik pĭsĭn əmə, mərig kĭmiə m-fam yamə mĭne nakasətərig kĭn nəgkiarĭen kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kĭn yo ye narĭmnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kĭn jen rəmhen kĭn yame kĭmnor irak.”

<sup>30</sup> Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mīne Festas mīne Benis mīne narmamə yamə mīne kasəkwətə iriə miriə, kīsasar,

<sup>31</sup> mhatərhav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kirik mə to rīmħə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

<sup>32</sup> Kini King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpīpəh nīpīni-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpiharisīn in ai taktəkun.”

## 27

### *Pol rītərhav Sisaria, mīvən Rom*

<sup>1</sup> Kini kimīni ta mə jakhavən apa Rom,\* kimikir Pol mīne narmamə tīksin mīn yamə mīne kwərapətərkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael mīnə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael mīnə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.”

<sup>2</sup> Rao kirik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrīvən mīvhiak apa yerkwānu mīnə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yīmnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rīmīkwasīg kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

<sup>3</sup> Kəni rīkwamer kīn, yīmnhavhiak mīn apa Saedon. Kini Julias a, rīmnor huvə pən kīmi Pol, kini meighaan kīn mə tukrīvhiak məm in mīnə tīksin apaikīn, mə iriə tuksasitu iran.

<sup>4</sup> Kini ai yīmīsarar, mhatərhav mīn mhavirə. Yīmnharəhpīkīn nīmətəg, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu.

<sup>5</sup> Yīmnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mīne Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia.

<sup>6</sup> Ikin aikīn a, yamehuə kape mobael mīnə rīmnəm rao kirik yame rīmatərhav apa yerkwānu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a.

<sup>7</sup> Kini yakhavirə mīn, mərīg nīpīg fam rao a ramaiyu mar, nīpīg rehuə ramarkut pīk tuk nīvhiakīen ipakə tuk yerkwānu a Nidas. Aikīn a, nīmətəg rehuə pīk, mamətəpīg kīn əmawə, yīmīseinein nhavhiakīen. Aikīn, yīmīsarar, mīsaiyu mhavən ye tanə a Krit. Mīsaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, mīsaiyu pīrə ye nīkarīn pən.

<sup>8</sup> Yīmvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yīmīsarkut pīk, mərīg yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərīnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

<sup>9</sup> Kīmawə yīmīsoriah nīpīg rīpsaah, kini nīpīg kape tahik raməsəsao iran ruauə ipakə.‡ Kini Pol ramor kwirīg kīmi narmamə mīnə mīmə,

<sup>10</sup> “Yo mīnə tīksin. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pīk, nīmətəg ehuə ravən, rao tukrəmətēih, rao mīne narmamə mīne narīmnar tuksəmnīm.”

<sup>11</sup> Mərīg yamehuə kape mobael mīnə rīpəh nətərig-pīkīen kīn Pol, mamətərig əmə kīn kapten kape rao mīne yermamə e kafan a rao.

<sup>12</sup> Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakīen aikīn ye nīpīg kape nīmətəg. Ror pən, iriə khapsaah khamə kīmawə jakhavirə mamhavən mīsarkut tuk nīvhiakīen apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikīn rəmərīnu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kīraru ye tahik rīmīvhiak ikin: Kirik rīvaag-pən ye nīkarīn pīhiu ikin; kirik rīvaag-pən ye nīkarīn prah ikin.

\* **27:1:** Rom in yerkwānu ehuə kirik apa tanə a Itali. **27:2:** Wok 19:29 † **27:6:** Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwānu kirik ye provins Itali.

‡ **27:9:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpīg kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nīpran rīmə, “Nīpīg kape nīvīyen nīta, pəh Kughen tukrīvəhsita narpīnien kape təvhagə hah.”) Kīrapətərkīn nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasīg ikin ye nəviginien a, nīpīg kape nīmətəg.



### *Nimətag ehuə ruh əriə*

<sup>13</sup> Kini nimətag kirik rīsi-pihū mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit.

<sup>14</sup> Kini rīpəh norien tu, nimətag ehuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a rīsi-fiak

<sup>15</sup> mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rīrəh əmawə mivən.

<sup>16</sup> Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pihū. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkinien kwaji bot kape rao ehuə a,

<sup>17</sup> məriḡ narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnimien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpikin nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhəpəh nimətag ramrəh əmə rao mamvən.

<sup>18</sup> Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik.

<sup>19</sup> Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik.

<sup>20</sup> Kini nimətag a rimnamavən nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mīrh. Mine yenaiyu minə, yimnhapəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksəriḡ yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

<sup>21</sup> Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginien nīpig rīpsaah, kini Pol rimnərəer ye nimrimawə mimə, “Yo minə tiksīn. To nakpisəriḡ nəgkīrien kafak misəkupən, kini mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisərəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə.

<sup>22</sup> Məriḡ taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mimə rikimiə tukrīhuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nimhəyen. Rao əmə e tukrahas.

<sup>23</sup> Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauə məm yo

<sup>24</sup> mamni-pə tuk yo mimə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukrīvəh mīragh narmamə fam yamə minə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’ ”

<sup>25</sup> Kini Pol rimə, “Yo minə tiksīn, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mimə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin.

<sup>26</sup> Məriḡ kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mīrəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nīkar-kar tahik.”

### *Kimnhavhiak ye tanə kirik*

<sup>27</sup> Yimisarə ye nahasien a miseriaji nīpig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.”§ Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nīkar-kar tahik.

<sup>28</sup> Kimnharuk-pən nar kirik yame rīpam ye nərəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta.

27:24: Wok 23:11    27:26: Wok 28:1    § 27:27: Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.”

29 Kīni kīmnhagin pīk, mhamə rao a tukrīrəhpīkin kapier. Kīni kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kīn apa ye kwasig ye rao. Kīni masəhuak kīmi kapəriə kughen mīnə mə tukrīraan aihuaa əmə.

30 Kīni narmamə kape rao mīnə kisarkut mə tuksap ta kīn rao ehua a. Knīmnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kīn angka tīksin apa kupən ye rao ehua.

31 Mərig Pol rīni-pən tuk yamehuə kape mobael mīnə mīne mobael kafan mīnə mīmə, “Tukmə narmamə mīnə a khapəh nisəmīrien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukrīpəh nīvəh-mīraghien ətawə.”

32 Ror pən, mobael mīnə kīmnhavən misərəru nərəus ye kwaji bot a, rīmavən mīrkək.

33 Ipakə əmə rīraan, kīni Pol raməkeikei kīmi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigīn. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kīmiə nakamhagin pīk, misatuakəm, masəpəh nəvigīnien.

34 Ror pən yakaməkeikei kīmi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigīn. Meinai in a nīmraghien kapəmīə. !Səvigīn! To kīmiə kīrik rīpəh nīmhayen.”

35 Pol rīmnəgkiar ta, kīni mīrəh nīpar bred ye nīmīriə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapīr, mən.

36 Kīni nərīgien kapəriə rhuvə mīn, khavən misəvigīn.

37 Kīmawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a.

38 Kīmīsəvigīn rəmhen, kīni mhavən, mhapīk ye rhav bag flaoa\* yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kīn ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrərūvərūvə mīn.

### *Rao rīnahas*

39 Kīni ruəraan, narmamə kape rao mīnə kīsəm mə yakwənhavhiak ye tanə kīrik. Mərig kīseinein mə hiə. Kīni kīsəm nīkar-kar tahik kīrik, nīpakīr in əmə in əmə. Kīni kīsərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikīn.

40 Kīni khavən misərəru nərəus ye angka mīnə a kīsəmnīm. Kīni mharīsīn ta nərəus yamə mīne kīmnərkīs ətərəkīn nīveiyə ehua kīn. Kīni mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukrīrəh rao mīvən mīvhiak.

41 Mərig in aikīn a, tahik rīpəh nəmīnīmīen ikīn, kīni kupən ye rao rīmīrəhpīkin nīpakīr, meinein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

42 Kīni mobael mīnə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mīne kīmīpīk-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kīni masərər matuk mə tukshopni-hopni əriə.

43 Mərig yamehuə kape mobael mīnə rorkeikei mə tukrīvəh mīragh Pol, kīni mīni-əhu nərīgien kape mobael mīnə. Kīni mīni-pən tuk narmamə yamə mīne kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə mīseiai mhavhiak.

44 Kīni mīni-pən tuk narmamə tīksin aikīn mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mīne tahik rīmnakapīr-ta ye rao, mīseiai kīn. Ror pən kīmawə fam yīmnhavhiak, misarə huvə.

## 28

### *Pol raməmīr apa Molta*

1 Yīmnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kīmə Molta.

2 Kīni narmamə aikīn a kīmīsor rhuvə-pə pīk kīmi əmawə. Nəhig ramīp hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kīmīsher nap kīrik mə jaksərkəp kīn, misarha huvə tuk əmawə.

\* 27:38: Nəgkiarīen kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kīn flaoa, kon, mīne wit. 28:2: 2 Kor 11:27

<sup>3</sup> Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmır yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol.

<sup>4</sup> Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rina pita pawk tahik əsəso, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukram-ragh.”

<sup>5</sup> Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kin snek a rier ta mımır-pən apa ye nap, mıpəh noriahyen Pol.

<sup>6</sup> Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mımhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rıpəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

<sup>7</sup> Yimisəmır ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nıpig kisisər.

<sup>8</sup> Mərig ye nıpig a, rim yamehuə a ramhə, mamapır əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, məəhu-pən kwermi iran məhuak-pən iran, mor huvə in.

<sup>9</sup> Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin.

<sup>10</sup> Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rıpsaah kimi əmawə. Nıpig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

#### *Pol ritərhav Molta mivən Rom*

<sup>11</sup> Kimawə yimisarə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmır aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nıpig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir\* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə.

<sup>12</sup> Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nıpig kisisər.

<sup>13</sup> Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik rısi-pihıu, mırəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli.

<sup>14</sup> Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom.

<sup>15</sup> Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min.

<sup>16</sup> Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

#### *Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom*

<sup>17</sup> Nıpig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mımə, “Yo minə tiksın. Yəkpəh noriahyen ətawə kirik, mıpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərekin yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom.

<sup>28:5:</sup> Mak 16:18    <sup>28:6:</sup> Wok 14:11    \* <sup>28:11:</sup> Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

18 Iriə kīsəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo,

19 məriḡ nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərer ye nimir Sisa, pəh in rəkir yo. Məriḡ yo jakpəh ninihahyen ətawə kirik.

20 Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəḡkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nəriḡien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

21 Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rikək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik.

22 Məriḡ yaksorkeikei mə jaksəriḡ nəriḡien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

23 Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

24 Iriə tiksın kisəriḡ nəḡkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Məriḡ tiksın kisəpəh.

25 Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Məriḡ kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəḡkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəḡkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

26 “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə, “To nakasarha-kin misarha-kin pawk, məriḡ to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksəriḡ pawk, mhapəh nharkunien.

27 Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigın nimətirḡiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisəriḡien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nəriḡien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ ” (Aes

6:9-10)

28 Kini Pol ramni mamripin mimə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəḡkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a tuksətəriḡ kin!”

29 Pol rəḡkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nəriḡien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

30 Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in.

31 In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mipəh nipəhyen.

## **Rom**

### **Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom**

### **Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom**

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

#### *Pol ramokrən huvə irəriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan.

<sup>2</sup> Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen.

<sup>3-4</sup> Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Daved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə.

<sup>5</sup> Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən.

<sup>6</sup> Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

<sup>7</sup> Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

#### *Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom*

<sup>8</sup> Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatəyən kapəmiə.

<sup>9</sup> Yakamor pik wok yerkik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə.

<sup>10</sup> Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə.



<sup>11</sup> Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmın kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim.

<sup>12</sup> Nıprai nəgkiarlen e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

<sup>13</sup> Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nıpig rıpsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nıpig m-fam narımnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rımnor kwənkwan ye nımraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın.

<sup>14</sup> Nıpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi nar-mamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao.

<sup>15</sup> Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

<sup>16</sup> Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-mıraghien narmamə minə fam yamə mine kışhatətə iran. Rımnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mipiuə tuk nəmə kantri minə tiksın.

<sup>17</sup> Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen,  
tukhashatətə iran mamharpın.”

*(Hab 2:4)*

*Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam*

<sup>18</sup> Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə.

<sup>19</sup> Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rımnor əpu In kimi narmamə m-fam.

<sup>20</sup> To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nımririə. Mərig rımirikakun ye nıpig In rımnor neai mine nımoptanə mine narımnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narımnar fam yame In rımnor kin nımririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

<sup>21</sup> Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narımnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rımnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien.

<sup>22</sup> Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao,

<sup>23</sup> kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpırig; kini to rıpəh nımhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nıpig kirik,

**1:13:** Wok 19:21  
14:15-17; 17:24-28

**1:16:** Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24  
**1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1

**1:17:** Rom 3:21-22

**1:19:** Wok  
**1:22:** Jer 10:14; 1 Kor 1:20

mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

<sup>24</sup> Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien.

<sup>25</sup> Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptəək kin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nīpig m-fam kape rerin. Amen.

<sup>26</sup> Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nīpiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəpəhu.

<sup>27</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpiraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

<sup>28</sup> Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame rīpəh nəmhenien.

<sup>29</sup> Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə;

<sup>30</sup> mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə.

<sup>31</sup> Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə rīpəh nehuəyen tuk narmamə.

<sup>32</sup> Iriə kharkun pawk nəgiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

## 2

### *Kughen tukrəpəhu narpinien tuk təvhagə hah*

<sup>1</sup> Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini rīpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə.

<sup>2</sup> Kitawə kharkun mə nīpig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə.

<sup>3</sup> Ror məkneikin mə nīpig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh

nisapien nīpīg Kughen tukrækir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə.

<sup>4</sup> Rikimie rīpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmie, mīpəh nəməkinien əmie; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimie naksor əmə nar apnapīg ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmie mə taksarar ye nətərigien kapəmie tuk norien has minə?

<sup>5</sup> Mərig kapəmie kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmie tuk norien has minə kapəmie. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmie ye nīpīg yame In tukrækir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan.

<sup>6</sup> Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor.

<sup>7</sup> Mivəh-si-pən nīmraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nīpīg mīfam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nīmraghien rerin kimi əriə.

<sup>8</sup> Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tīpriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə.

<sup>9</sup> Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nīpīg əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nīpīg əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə.

<sup>10</sup> Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə.

<sup>11</sup> Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

<sup>12</sup> Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapīg kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrækir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

<sup>13</sup> Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nīmri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nīmrin.

<sup>14</sup> Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nīpīg kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame rīpəh natuaturien, nar apnapīg khapəh nhavəhyen loa kape Moses.

<sup>15</sup> Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nīpīg kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nīpīg kasor norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.”

<sup>16</sup> Kini nīpīg yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nīpīg kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrækir narmamə mīfam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

### *Nəmə Isrel mine loa kape Moses*

<sup>17</sup> Mərig pəh yakəgkiar kimi əmie nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimie kwənərəus kape Isrel, kini masətigta ye loa mimə in swatur kape Kughen

tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə.

<sup>18</sup> Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin.

<sup>19</sup> Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimirin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin.

<sup>20</sup> Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmır iran.

<sup>21</sup> Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa riphəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh?

<sup>22</sup> Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?

<sup>23</sup> Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masoriah nhag Kughen?

<sup>24</sup> In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,  
“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” *(Aes 52:5)*

<sup>25</sup> Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nıpran rikək.

<sup>26</sup> Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in.

<sup>27</sup> Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuaturk meinai nar apnapig kimiə nımnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

<sup>28</sup> Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, riphəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nıprai nivəhyen nao.

<sup>29</sup> Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nıprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyen əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

### 3

#### *Nıpig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien*

<sup>1</sup> Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nıprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kirik rapita narmamə minə tiksın uə nikam?”

<sup>2</sup> Kini yo jakhorpın nægkiarieren mımə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pısın pısın. Nar yame raməkupan, Kughen rımınərəhu-pən nægkiarieren atuatur kafan ye kwermimıa.

<sup>3</sup> In nəfrakisien mə nəmə Isrel mınə tiksın khapəh nisorien nægkiarieren yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə rıpəh norien mə Kughen tukrakapır kafan nægkiarieren.

<sup>4</sup> !Nıkam! Nar apnapıg narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen rıpəh neikuəyen. Rəmhen əmə kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Kughen, nıpig Ik nakəgkiar, nægkiarieren kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur.

Nıpig narmamə tuksəkir kafam norien mınə, tukhani mhamə Ik nımnor norien has mınə, mərig Ik takapita əriə.” *(Sam 51:4)*

### *Pol rərəhu atuatur nægkiarieren ətəwao tiksın*

<sup>5</sup> Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrını ye nətərigien əmə kape yermamə mımə, “Kıtawə m-fam kasor norien yame rıpəh natuaturkien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pısın əmə ramor ratuatur nıpig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pısın əmə In ratuatur, rıpəh natuaturkien mə In tukrıvəh-si-pə narpınien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.”

<sup>6</sup> Mərig nıkam. Nægkiarieren e rətəwao. To rıpipəh natuaturkien mə Kughen tukrıvəh-si-pə narpınien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rıpipəh nıvəhyen swatuk tuk nıvəh-si-pənien narpınien kimi narmamə m-fam ye tanımtanə.

<sup>7</sup> Kini tukmə ror yermamə kirik tukrını mımə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pısın əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pısın əmə ratuatur, kini tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rıpəh natuaturkien mə Kughen tukrıvəh-si-pə narpınien kimi yo.”

<sup>8</sup> Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kısıri-pən nægkiarieren ətəwao məkneikın, tukhani mın mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kısır norien has mınə mamharpın mə narmamə tuksəm mə kıtawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pısın əmə in ratuatur.” Mərig nægkiarieren e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagık maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nægkiarieren ətəwao mınə məknakın. Kughen tukrəkır əriə mıvəh-si-pən narpınien kimi əriə tukun.

### *Yermamə kirik rıkək yame ratuatur*

<sup>9</sup> ?Kini rhawor? ?Kıtawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nıhuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pısın pısın mınə uə? Nıkam. Yakwəni ta mə nəsanınien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mıne ye nəmə kantri pısın mınə fam.

<sup>10</sup> In e rəmhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Yermamə kirik rıkək yame ratuatur, kirikianə əgkap rıkək.

<sup>11</sup> Yermamə kirik rıkək yame ravəh nirkunien;  
kini yermamə kirik rıkək yame ramarha-kın Kughen.

<sup>12</sup> Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikın-pən nımeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarpah fam kın norien nəkwai Kughen,  
yermamə kirik rıkək yame in ramor nıhuvəyen, kirikianə əgkap rıkək.”  
*(Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)*



- 13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kın napienien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame raməkwag,  
Nerami narmamə m-fam rukwar kın neikuəyen.” (Sam 5:9)  
“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)
- 14 “Nheramriə rukwar kın nher-pənien kın nar hah kimi narmamə;  
kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)
- 15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;  
16 aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,  
17 kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinyen.” (Aes 59:7)
- 18 “Mhapəh nhasiayen Kughen nipiğ kirik.” (Sam 36:1)  
19 Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mimə yermamə kirik rikək yame rirkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nimir Kughen mimə In tukrəkir əriə.  
20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimirin meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

*Nhatəyəyən əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimir Kughen*

- 21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimirin. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik.  
22 In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipiğ kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə,  
23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuutukien kape Kughen yame rhuvə makhak.  
24 Kini ye nihuvəyən kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə.  
25 Kughen rimnher-pə kın Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipiğ kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in riphəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan.  
26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimirin.  
27 Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuutuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimir Kughen. Mərig nhatəyəyən əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin.

<sup>28</sup> Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pəniën nəgkiariën kape loa.

<sup>29</sup> Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə,

<sup>30</sup> meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimir ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə.

<sup>31</sup> ? Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ? Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

## 4

### *Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuatum ye nimir*

<sup>1</sup> Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatum ye nimir Kughen.

<sup>2</sup> Kughen rimnor Ebrahim ratuatum ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatumkien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik

<sup>3</sup> meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,  
“Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatum ye nimir.” *(Jen 15:6)*

<sup>4</sup> Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniën tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan.

<sup>5</sup> Mərig pəh nien mə kitawə tukSOR wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatum ye nimir. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatum. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatum ye nimir.

<sup>6</sup> King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatum ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

<sup>7</sup> “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə,  
maməru-kin norien has kapəriə.

<sup>8</sup> Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkinien təvhagə has kapəriə yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

<sup>9</sup> ? Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmir min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatum ye nimir.

<sup>10</sup> ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatum iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin.

<sup>11</sup> Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatum ye nimir Kughen meinai

rinnamhatətə ye Kughen nīpīg kīpəh hanə nhavəhyen nao kīmin. Kini ror məkneikīn, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kīvəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə.

<sup>12</sup> Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tīksin min, iriə yame kīvəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kīvəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rinnəri-pən kupan ai kīpivəh nao kīmin.

<sup>13</sup> Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nīpīg kīrik. Mərig loa rīpəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kīn. Mərig tukruə mor nəfrakisien kīn ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen.

<sup>14</sup> Ror məknaikīn meinai rīpi mə promes rīpiuə mīpior nəfrakisien kīn nīpīg narmamə kisəri-pən loa, rīkiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapīg kīn, kini promes a kape Kughen nīpran rīpīrkək.

<sup>15</sup> Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rīkək, to kīpəh nīniyen mə narmamə kisakapir loa.

<sup>16</sup> Ror məkneikīn, promes ramuə mor nəfrakisien kīn ye nīmrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kīn kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kīn Ebrahim. In tatə kapətawə fam.

<sup>17-18</sup> Rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (*Jen 17:5*) Kughen rīmini mə tukrivəhsi-pən mīkupni minə tukhapsaah. Nar apnapīg Ebrahim rinnəm mə promes a rəusik-əusik pīk; mərig rinnhatətə tīm tīm iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nīmrighien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kīrik yame rīkin raməsik mə tukror; kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rīmivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kīpəh nəvhuekīn-famien əriə.” (*Jen*

*15:5*)

Ebrahim rīmini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah.

<sup>19</sup> Nhatətəyen kafan rīpəh neiwaiyuyen, nar apnapīg in ruirkun mə rīnəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rinnəpiəhuaru, nītip kape kwajikovə rīnaukei.

<sup>20</sup> Ebrahim rīmīpəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen.

<sup>21</sup> In rīmīrkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kīn.

<sup>22</sup> Ye norien a in a,

“Kughen rīmini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.”

(*Jen 15:6*)

<sup>23</sup> Nægkiarien e yame ramni mə “Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə,

<sup>24</sup> mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan.

<sup>25</sup> Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimmor In rimiragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.

## 5

### *Nəmərinuyen mine nagienien*

<sup>1</sup> Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen.

<sup>2</sup> Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimmor riməpik ətawə khauə ye nimirin Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen.

<sup>3</sup> Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig ətən minə, meinai kharkun mə nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien.

<sup>4</sup> Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen.

<sup>5</sup> Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəh-sipə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəh-sipə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

<sup>6</sup> Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimiini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen.

<sup>7</sup> Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig ətən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimiraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə.

<sup>8</sup> Mərig Kughen rimmhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

<sup>9</sup> Nitaw Kristo rimmnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimmor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig.

<sup>10</sup> Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimmor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun.

11 Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen, In ramor mīn rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

*Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien*

12 Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah.

13 Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah mīnə.

14 Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah mīnə, narmamə yamə mīnə kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien mīnə tiksīn, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam.

15 Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə.

16 Yakamni mīn mīmə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mīmə kitawə kisatuatuk ye nimirin.

17 Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik mīn yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mīnə kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimirin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

18 Nəfrah. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə mīn, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimirin Kughen. Natuatuatukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin.

19 Narmamə khapsaah kwənauə yor təvhagə hah mīnə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimirin Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

20 Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita,



<sup>21</sup> mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimirin, mamhavəh nimiraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

## 6

### *Nəsaninien kape təvhagə hah tukriyəh nərük-ətərəkün-ien ətawə*

<sup>1</sup> ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.”

<sup>2</sup> NİKam, riyəh natuatukien. Niyig nıpraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan.

<sup>3</sup> Nakharkun uə nİKam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimiraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo.

<sup>4</sup> Ror məknekin, niyig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimiraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimirəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehə kafan.

<sup>5</sup> Kwəsəpəh nimiraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimirəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan.

<sup>6</sup> Kitawə kharkun mə niyig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimiraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nıpraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,

<sup>7</sup> meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah riyəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan.

<sup>8</sup> In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye niyig yame tukripiuə.

<sup>9</sup> Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimirəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to riyəh nimhə-min-ien. Nimhəyen riyəh narmaruyen iran.

<sup>10</sup> In rımamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimirəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimiraghien kafan in ramragh mə tukriyəh-si haktə nhag Kughen.

<sup>11</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to riyəh niyiyen nəriyien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nəriyien kape yermamə yame ruamhə ta. Nıpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivi-pənien əmiə. Mərig ye nimiraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəhsi-haktəyen nhag Kughen.

<sup>12</sup> Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nıpraimiə yame tukrimhə tuk nıpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nıpraimiə rorkeikei.

<sup>13</sup> Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nıpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nımraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rımivəh-si ta əmiə ye nımhəyen məhi-pən əmiə ye nımraghien. Kini seighaan kin nor-nor nıpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nımrin.

<sup>14</sup> Ror məkneikin meinai təvhagə hah rıpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

### *Yor wok minə kape norien atuaturuk*

<sup>15</sup> ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rıpəh narmaruyen irətawə, mərig nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nıkam, rıpəh natuatukien.

<sup>16</sup> Nakharkun uə nıkam mə nıpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwai, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwai. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nımhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nımri Kughen.

<sup>17</sup> Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nımisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nımisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam.

<sup>18</sup> Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nımri Kughen.

<sup>19</sup> Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rıpəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nımiseighan kin nor-nor nıpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nıpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rımnerəhu karin əmiə mə kafan.

<sup>20</sup> Nıpig kimiə nımisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nımri Kughen rıpəh narmaruyen irəmiə.

<sup>21</sup> In apa kupan nımisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rıpəh nıvəhsi-preyen nıhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nımhəyen.

<sup>22</sup> Mərig taktakun ai, Kughen rımirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nıhuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nımri Kughen, mamhavəh nımraghien rerin.

<sup>23</sup> Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nımhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nımraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

## 7

*Loa rīpəh narmaruyen irətawə*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpīg iriə kamhamragh əmə.

<sup>2</sup> Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpīg karamragh; mərīg tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien.

<sup>3</sup> Mərīg tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mərīg tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkin-minien piraovin a, kini nar apnāpīg raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

<sup>4</sup> Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpīg nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərīg taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmhəyen kafan. Kini nakamhakwasīg kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun.

<sup>5</sup> Nīpīg nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpīg loa ramhajoun nar has, kini rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhəyen əmə.

<sup>6</sup> Mərīg taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginiyen loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərīg khapəh nīsəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərīg kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

*Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərīg təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə*

<sup>7</sup> ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rīkitawə ramvən əmə tukun.” Mərīg nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpipəh nini-əhuyen yo mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakpipəh nirkunien norien kape nanipiniyen mə rhawor pən iran mine.

<sup>8</sup> Loa ramni-əhu mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpīg yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rīkik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərīg to loa rīpipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerik yame rahas to rīpipəh niviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.\*

<sup>9</sup> Apa kupan, nīpīg yimneinein hanə loa, rīkik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərīg nīpīg yīmauə mīrkun loa, nəsaniniyen kape

<sup>7:4:</sup> Rom 6:2,11    <sup>7:6:</sup> Rom 8:2; 6:4    <sup>7:7:</sup> Eks 20:17; Dut 5:21    \* <sup>7:8:</sup> Gris ramni mimə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rīmamhə mīrkək.”

təvhagə hah rīmauə mamragh mīn mīskai, kīni yīmirkun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah kafak.

<sup>10</sup> Kīni yīmnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmḥəyen

<sup>11</sup> meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kīni nīpīg yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kīmi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kīni nətərigien yerikik yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yīmnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nīmraghien rerin. Mərig yīmneinein nəri-pən-famien, kīni nəgkiarien kape loa rīmīni mə jakaməkeikei mīmḥə meinai yīmnəsik loa mamor təvhagə hah.

<sup>12</sup> Mərig loa ramərhakə yame rīmasi-pən tuk Kughen, kīni nəgkiarien kape loa kīmnhasi-pən ye Kughen kīsəmīrhakə, mīsatuatuk, mhahuvə mīsasitu ye narmamə.

<sup>13</sup> Kīni tukmə ror yermamə kīrik tukrini mīmə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rīmnevheikin mīvəhsi-pə əmə nīmḥəyen.” Mərig nīkam, nəgkiarien e rīpəh natuatukien. Nīpīg yīmauə mīrkun nəgkiarien kape loa, nar apnapīg mə loa in rhuvə, mərig rikik rīmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kīni yo yīmnor təvhagə hah yame kwənkwan in nīmḥəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nīmḥəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk norien has mə jakīrkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

<sup>14</sup> Kitawə kharkun mə loa rīmasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kīn yame yīmauə slef kape təvhagə has.

<sup>15</sup> Nar yame yakamor ramuh tīpīr yerikik ye nīpīg mīfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kīni yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pīkien mə jakor.

<sup>16</sup> Nīpīg jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kīn loa mə in raməfrakis.

<sup>17</sup> Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah mīnə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah mīnə.

<sup>18</sup> Yakīrkun mə nətərigien has kafak rīpəh neighanien kīn yo mə jakor nar huvə kīrik. Yakīrkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien.

<sup>19</sup> Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kīrik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor.

<sup>20</sup> Kīni tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah mīnə a.

<sup>21</sup> Ror pən, yakaməm mə norien kīrik ramor wok ye nīmraghien kafak ye nīpīg m-fam. Norien e ror məkneikin mə nīpīg yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah.

<sup>22</sup> Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen,

<sup>23</sup> mərig yakaməm mīn loa kīrik mīn yame ramor wok ye nīmraghien kafak yame ramor tīkmīr iriu kafak nīrkunien, mamrəh yo, mamor mīmə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nīprak.

<sup>24</sup> !Kəsi! Yakamərig rahah pīk əgkap. ?Keinein mə pa tukrīrəhsi-ta yo ye nīprak e yame ramvən tuk nahasien?

<sup>25</sup> !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!  
Kini ror məkneikin mə nımraghien kafak ror mın məkneikin mımə yo slef kape loa kape Kughen ye rıkkik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

## 8

### *Norien kape nəri-pənien Nanmın kape Kughen*

<sup>1</sup> Kini nuknei nəgkiarien mınə fam e ror məkneikin mımə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kışatətə ye nar yame Kristo rımnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rıpəh nıvəhsi-pənien narpınien kimi narmamə yamə mınə kwənhauə kırıkianə iriə Yesu Kristo

<sup>2</sup> meinai nəsaninien kape Nanmın kape Kughen, yame ravəhsi-pən nımraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rımırısın ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mınə nımhəyen.

<sup>3</sup> Loa kape Moses reinein nırısınien ətawə məknakin mə tukhauə mısatuatuk ye nımri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rımnrher-pə kın Tini atuatuk rımauə yermamə məmhen kın ətawə. Kini Kughen rımnor narpınien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tini rımauə nıtawın rımnaiyu tuk təvhagə hah mınə fam kapətawə.

<sup>4</sup> Kughen rımnor məknakin mımə nəgkiarien atuatuk mınə kape Loa tukhauə mısor nəfrakisien kın ye nımraghien kapətawə yamə mınə khapəh nısəri-pənien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kısəri-pən swatuk yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kın.

<sup>5</sup> Narmamə yamə mınə kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mınə kasəri-pən norien yame Nanmın kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmın kape Kughen rorkeikei.

<sup>6</sup> Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nımhəyen. Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nımraghien mınə nəmərınyen.

<sup>7</sup> Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tıkmır iriu Kughen; meinai rıpəh nəri-pənien loa mınə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənien.

<sup>8</sup> Narmamə yamə mınə kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nısorien rıki Kughen ragien.

<sup>9</sup> Mərig kimiə nakhapəh nısəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmın kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmın kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmın kape Kristo rıpəh nəmırrien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo.

<sup>10</sup> Mərig Kristo raməmır irəmiə. Kini nar apnapıg nıpraimiə tukraməkeikei mımhə tuk təvhagə hah, mərig nanmın kapəmiə tukramragh meinai rıkimiə ratuatuk mıhuvə ye nımri Kughen.

<sup>11</sup> Nanmın kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmın kape Kughen e yame rımnor Yesu Kristo rımımragh mın ye nımhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimiə tukrıpımhə tuk nıpig kırık. Mərig ye Nanmın kafan, Kughen tukrıvəhsi-pən mın nımraghien kimi nıpraimiə.



<sup>12</sup> Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə;

<sup>13</sup> meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta\* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh,

<sup>14</sup> meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə.

<sup>15</sup> Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to ripəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tatə.”

<sup>16</sup> Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə.

<sup>17</sup> Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

### *Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə*

<sup>18</sup> Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nimraghien kapətawə.

<sup>19</sup> Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə.

<sup>20</sup> Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame In rimnor, iriə tukasəmir-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmir-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran

<sup>21</sup> mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətətit pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

<sup>22</sup> Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyen† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini.

<sup>23</sup> Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatur yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi.

\* **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, “shopni nətərigien hah kape yermamə.” **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 **8:20:** Jen 3:17-19

† **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4

<sup>24</sup> Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta.

<sup>25</sup> Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərə tim tim.

<sup>26</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nətərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək.

<sup>27</sup> Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

### *Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə*

<sup>28</sup> Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan.

<sup>29</sup> Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpilig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə.

<sup>30</sup> Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

### *Norkeikeiyen ehuə kape Kughen*

<sup>31</sup> ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərə əswasig kin ətawə.

<sup>32</sup> In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə.

<sup>33</sup> ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nıkam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah.

<sup>34</sup> ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nıkam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nıkar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə.

<sup>35</sup> ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nıkam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nıkumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nıkam, reinein,

<sup>36</sup> meinai nəfrakisien mə nımraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Kughen, nıpig mıfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagım.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” *(Sam 44:22)*

<sup>37</sup> Mərig ye narımnar mınə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap.

<sup>38</sup> Kini yakırkun mə nar kirik rıkək yame rırkun nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapıg nımhəyen, uə nımraghien, uə agelo mınə, uə yarmhə mınə, uə narımnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narımnar yame tukrıpiuə, uə nəsaninien mınə fam,

<sup>39</sup> uə narımnar apa yerpırig, uə narımnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narımnar fam yame Kughen rımnor, mərig to rıpəh nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermanu kapətawə.

## 9

### *Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatə ye Kristo*

<sup>1-2</sup> Mərig rıkkik ramarkwəpır maməmhə [tuk nəmə Isrel nıpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmın kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien,

<sup>3</sup> meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuaturuk mınə, kisəmhen əmə kin kafak atuaturuk kwənərəus. Kini rıkkik ragien əmə to Kughen rıvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swaturuk tuk nəmə Isrel mınə tıksın tukhauə kirikianə iriə mın.

<sup>4</sup> Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rımırhi əriə mə tını mınə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mıvəh-si-pən mın promes kape nasıtuyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nımə Ehuə kape Kughen, mine promes mınə tıksın.

<sup>5</sup> Kini rıpriə atuaturuk mınə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rımırpen əriə. Kini Kristo rımasi-pən atuaturuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpırig ye narımnar fam - pəh kisəgnəgın In kape rerın. Amen.

### *Swaturuk yame Kughen ramrıpen narmamə iran*

<sup>6</sup> Kughen rımırpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nıshatətəyen ye Kristo. Mərig pa rımə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen rıpəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nısi-pənien ye kwənərəus kape Isrel rıpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah.

<sup>7</sup> Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nıpnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapıg Ebrahim rımırəh tını kiraru], mərig Kughen rımını-pən tukun mımə, “Kwənərəus atuaturuk kafam tukrısi-pən əmə ye nıtaw kafam e kwajikovə Aesak.” *(Jen 21:12)*

<sup>8</sup> Nıprai nəgkiarrien e ramni mə narmamə yamə mine kımısarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nıpnət Kughen mınə. Mərig nıpnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kımısarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim.

<sup>9</sup> Ror məkneikin meinai Kughen rımını-pən tuk Ebrahim mımə, “Ye nıpig atuaturuk, jakrerıg-pre tuk əmiru, Sera tukrırah kwaji yerman kirik.” *(Jen 18:10, 14)*

<sup>10</sup> Mərig nəgkiarieren a rıpəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rımikır Rebeka, kını Rebeka rırəh mir mir. Kapəriu tatə kırıkianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak.

<sup>11</sup> Mərig mir mir e kırıpəh niwarha-hanəyen, kını mırıpəh niworien nar kırık yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rımını-pən promes kırık kını mamə kapəriu. Kını nəgkiarieren e ramhajoun huvə mə Kughen rımırpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan,

<sup>12</sup> mərig pəh nien mə ramırpen əriu meinai kınıwor nar huvə kırık, uə nar hah kırık. Kughen rımını-pən tuk Rebeka mə, “Nımırin nupan tukror atuə kın kape yame raməker ye nımeitaan.” *(Jen 25:23)*

<sup>13</sup> Kını in e raməri-pən əmə nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

<sup>14</sup> ?Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen rıpəh natuatukien? !Nıkam! Kıtawə kharkun mə In ramor atuətuk

<sup>15</sup> meinai in rımını-pən tuk Moses mımə,  
“Yo atuk yımını mə narmamə hawor e rıkkı tukreihuə tuk əriə, kını narmamə hawor mınə ai rıkkı tukrıpəh neihuəyen tuk əriə.

Kını Yo atuk yımını mə narmamə hawor e jakor huvə pən kını əriə, kını narmamə hawor mınə ai jakpəh nor-huvə-pənien kını əriə.” *(Eks 33:19)*

<sup>16</sup> Kını ror məknakin mə kıtawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kırık yame kıtawə kasor, rəmhen kın yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nıkam. Kıtawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rıkin rehuə tuk ətawə.

<sup>17</sup> Ye Nəkwəkwə kape Kughen rımını-pən tuk king kape Ijip\* mımə,  
“Yımivəh-si haktə ik tuk nar kırıkianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsanınien ye nımraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagık ye tanımtanə.” *(Eks 9:16)*

<sup>18</sup> Kını nıprai nəgkiarieren e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mınə rıkin tukrehuə tuk əriə. Kını Kughen atuk rımırpı kəvsəsivə ye narmamə yamə mınə kasəpəh hanə-əmə In.

<sup>19</sup> Tukmə ror kırık tukraiyoh yo mımə, “Narmamə to khapəh nisətapıgien kın nırkunien kape Kughen. ?Kını tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mınə tuksəpəh kafan nəgkiarieren, kını rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?”

<sup>20</sup> Mərig jakhörpın naiyohyen e mımə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhörpın əsanın nəgkiarieren kape Kughen? Nıtıp† to rıpəh nını-pənien tuk yermamə yame rımıkuh in mımə, “?Rhawor e nımıkuh məkneikin yo?”

<sup>21</sup> Yermamə yame ramkuh nıtıp, in rırkun nırəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kırıkianə əmə mırkun nıkuhyen nıtıp kın kırıru - kırık kape nıvai-pənien nar əgkap iran; kırık kape nıvai-pənien nar apnapıg iran.

<sup>22</sup> Ye norien kırıkianə əmə mın, Kughen rırkun nor-mınien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rırkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kını In tukror narpınien ehuə kını narmamə yamə mınə kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapıg In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kını In rıpəh nor-ahuaayen narpınien kını əriə yamə mınə kasor mımə rıkin tukraməmhə.

<sup>23</sup> Kafan nətərigien rapomh, mor mımə In tukror əpu nıhuvəyen ehuə kafan kını narmamə yamə mınə In ramni mə rıkin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rımırpen ta əriə mə tukasarə ye nıhuvəyen kafan apa ye rao ye neai.

\* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarieren kape nəmə Gris ramni nuhpıkinien ye graonpot.  
9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

<sup>24</sup> In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min.

<sup>25</sup> Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə, “Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə, jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan, jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ” (*Hos 2:23*)

<sup>26</sup> “Kini ikin atuatur, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’ narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nipnət Kughen yame ramragh.’ ” (*Hos 1:10*)

<sup>27</sup> Kini Profet Aesea rimini-ərhav ye nıkarın kape Isrel mīmə, “Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nipakir ye tahik, mərig Kughen tukrivəh miragh kwatıksin əmə,

<sup>28</sup> meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (*Aes 10:22*)

<sup>29</sup> Kini rəmhen əmə kin nəgkiarieren yame profet Aesea rimini kupan mīmə, “Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In ripiəpəh neighanien kin kwənərəus tıksin kapətawə mə tukhamragh, to kitawə kipiəhuə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rimnoriah əgkap əriə.” (*Aes 1:9*)

### *Nəmə Isrel kimnhapəh nishatəyən*

<sup>30</sup> ?Niprai nəgkiarieren minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatur kape nhauəyən misaturatur ye nimri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisaturatur ye nimrin tuk nhatəyən kapəriə.

<sup>31</sup> Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swaturatur kape nəri-pənien loa mə iriə tuksaturatur ye nimri Kughen. ?Mərig iriə khapəh nisaturaturkien

<sup>32</sup> tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksaturatur ye nimri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pənien swaturatur kape nhatəyən. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”‡

<sup>33</sup> Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (*Aes 8:14*)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a, to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.” (*Aes 8:14, 28:16*)

## 10

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun.

<sup>2</sup> Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nısi-pənien ye nirkunien.

<sup>3</sup> To khapəh nisəri-pənien swaturatur kape Kughen mə iriə tukhauə misaturatur ye nimrin, meinai iriə kaseinein swaturatur kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swaturatur, in e swaturatur kape nəri-pənien loa kape Moses.

‡ **9:32:** Nəgkiarieren e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarieren kape nəmə Gris ripəh niniyen səpaag, ramni kapier kape nivhirəkinien nimə. Translesen komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14



<sup>4</sup> Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa tuk nuəyen matu-atuk ye nimirai Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimirai Kughen.

*Nimiraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam*

<sup>5</sup> Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pənien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimirai Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimiraghien rerin.” (Lev 18:5)

<sup>6</sup> Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimirai Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə);

<sup>7</sup> kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan).

<sup>8</sup> Rikimiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav

<sup>9</sup> mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə.

<sup>10</sup> Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirai nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iria kamhani-ərhav ye nheria mhamə Yesu in Yermaru.

<sup>11</sup> Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a, to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimirai Kughen.” (Aes 28:16)

<sup>12</sup> Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin.

<sup>13</sup> Rəmhən kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əria, In tukrivəh miragh əria.” (Joel 2:32)

<sup>14</sup> ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əria? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əria, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin?

<sup>15</sup> ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhən kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “!Ruvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (Aes 52:7)

<sup>16</sup> Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhən kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mimə, “!Yermaru! Narmamə kwatiksən əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.” (Aes 53:1)

17 Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

18 ? Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,  
“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,  
ruavən ikin minə fam əgkap.” *(Sam 19:4)*

19 ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,  
“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əriə;  
kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.” *(Dut 32:21)*

20 Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,  
“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;  
kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimmor əpu Yo kimi əriə.” *(Aes 65:1)*

21 Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,  
“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,  
iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” *(Aes 65:2)*

## 11

### *Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel*

1 Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarin kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin.

2 In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənen nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor

3 mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.\* Kini yo pisin əmə yakaməmər; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” *(Fas King 19:10)*

4 ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” *(Fas King 19:18)*

5 Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen.

6 Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

7 ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5  
11:6: Gal 3:18

\* 11:3: Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

iriä yame Kughen rimirpen, kamhaväh. Mërig iriä m-fam e yame khapääh nahaväh-yen, Kughen rimnërip këvsësiävë kimi äriä mä tuksäpääh hanä-ämä In.

<sup>8</sup> Rämhen ämä kin yame Näkwëkwë kape Kughen ramni mimä,  
 “Ruä meriaji-pä ai taktakun, Kughen rimnor mä nätärigien kapäriä ramapir yeru,

kini mor mä nimririä ripis,

kini mor mimä nimätirgiriä tukräru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

<sup>9</sup> Kini King Deved rimini mimä,

“Nihuväyen kape tokrei tanä yame kasarä iran, päh tukruä rämhen kin kwänmäkuru kirik, yame tukrhosiğin äriä, mor äriä kamhani mhamä, ‘Narimnar fam ägkap rhuvä ämä.’

Päh kapäriä narimnar huvä tukruä rämhen kin kapier kirik yame kisapitätär iran, ramor narpinien kimi äriä.

<sup>10</sup> Päh nimririä tukräpignap mä tukhapäh nisämien nar,

Päh tukravi-ähu äriä kasämramir ye nahasien kapäriä, infamien rikäk.”  
 (Sam 69:22-23)

*Swatuk kape Kughen tuk niväh-miraghien narmamä ye tanä pisin pisin*

<sup>11</sup> ?Kini yakamaiyoh min mimä nämä Isrel kimnharäh-pikin kapier mhamir, mä to khapääh nisärer-minien uä? Nikam, tuksärer min. Ye kapäriä näviäkiäyen, Kughen rimnor swatuk tuk niväh-miraghien narmamä ye tanä pisin pisin minä, mä nihuväyen yame nämä tanä pisin pisin minä kisarä iran, nämä Isrel tuksorkeikei mä iriä min tukhaväh.

<sup>12</sup> Ror mäknakin, tukmä nämä ye tanä pisin pisin minä kimnhaväh nihuväyen kape Kughen meinai nämä Isrel kimisäpääh swatuk yame Kughen raväh-miragh narmamä iran, kini nämä Isrel fam yame Kughen rimirpen ta äriä, nipig iriä tukshatätä ye Kristo, Inihuväyen kape Kughen tukruä mehuä!

<sup>13</sup> Taktakun ai yakamägkiar kimi ämiä nämä kantri pisin pisin minä, meinai yo aposol e kamni kimä “aposol kape nämä kantri pisin pisin minä.” Kini yo yakamäm wok kafak mä in rehuä.

<sup>14</sup> Kini yakorkeikei mä wok yame yakamor yerki nämä tanä pisin pisin minä tukror nämä imak e nämä Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mä iriä min tuksarä ye nihuväyen a - kini ye norien a Kughen tukriväh miragh tiksın.

<sup>15</sup> Nipig Kughen rimukreikin-pän nimeitaan kimi nämä Isrel, kini In rimipik yemä tanä pisin pisin minä kamhauä kirikianä iriä min. Mërig nipig In tukripik nämä Isrel kamhauä min tukun, in rämhen kin yame yermamä ramragh min ye nämhayen kafan.

<sup>16</sup> Tukmä narmamä kamhaväh-si-pän nipär bred yame kipäh hanä näniën kimi Kughen, kini bred m-fam ruauä muahuvä tuk näniën.† Ye norien kirikianä ämä min, tukmä kivähsi-pän nuknei nai kimi Kughen, kwërägrägin minä fam ägkap kamhauä mhahuvä min.‡

<sup>17</sup> Mërig nämä Isrel kisämhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mërig iriä tiksın kisämhen kin kwërmın yame Kughen rimnërai ta marakikin. Kini kimiä nämä tanä pisin pisin minä naksämhen kin kwërmı nai e olif yame ramhaktä atuk ämä. Kini Kughen rimirpin-pän ämiä ye nuknei nai yame rimihu mä takhaväh tamhek kwërmı nai yame rimnërai ta. Kini taktakun ai nakwänhaväh nihuväyen yame Kughen rimirpen-pän ta tuk Ebrahim mine nipnätin minä.

**11:11:** Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mä tukamäkeikei kivähsi-pän nipär bred yame kipäh hanä näniën kimi Kughen, kini bred m-fam ruauä muahuvä tuk näniën. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mä Ebrahim mine mikupni minä kupan iriä narmamä kape Kughen. Kini kwänräus min kapäriä, iriä min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19

18 Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimmərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai.

19 Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimmərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrıpın-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.”

20 In e nəfrakisien, mərig rimmərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisəusitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin,

21 meinai Kughen rimmərai ta kwermi nai atuatur tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtım-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

22 Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimməgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə.

23 Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mışhatətə ye Kristo, kini In tukrıpın-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin.

24 Kini nıprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimmərai ta mırpın-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mırpın-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rımar əmə tuk Kughen tuk nırpın-pənien əriə ye nukneriə atuatur.

#### *Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam*

25 Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimmərai mə nəmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmır əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran.

26 Kini ye norien e, Kughen tukrivəh mıragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Yermamə yame tukrivəh mıragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

27 Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (*Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34*)

28 Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmır minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyen kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob.

29 Ror məkneikin meinai nıpig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to rıpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien.

30 In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rıvəhsi ta nivhuəyen tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə.

<sup>31</sup> Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə.

<sup>32</sup> Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkən əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

*Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen*

<sup>33</sup> !Taksəm-ru! !Nihuvəyen yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

<sup>34</sup> “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmır ye nətərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” *(Aes 40:13)*

<sup>35</sup> “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkap kape Kughen in əmə in əmə.” *(Job 41:11)*

<sup>36</sup> Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkən əriə, kini narimnar fam In rimnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

## 12

*Sakrefaes yame nimraghien raməmır iran*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nıpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuaturuk yame taksəhuak kimi Kughen iran.

<sup>2</sup> Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuaturuk.

<sup>3</sup> Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuaturuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo. Kini nıpig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nikam?

*Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin  
(1 Kor 12:1-31)*

<sup>4</sup> Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə rıpsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin.



<sup>5</sup> Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə.

<sup>6</sup> Kini Kughen rımivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan.

<sup>7</sup> Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun;

<sup>8</sup> tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

*Swatuk kape norkeikeiyen narmamə  
(1 Kor 13:1-13)*

<sup>9</sup> Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkın tim tim norien huvə minə.

<sup>10</sup> Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə.

<sup>11</sup> Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen.

<sup>12</sup> Taksagien əmə meinai nimisərhə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nıpig nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nıpig m-fam.

<sup>13</sup> Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

<sup>14</sup> Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rivan kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə.

<sup>15</sup> Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək.

<sup>16</sup> Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpırig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

<sup>17</sup> Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuksəm mimə ratuatuk.

<sup>18</sup> Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam.

<sup>19</sup> Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-ərhəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”

*(Dut 32:35)*

<sup>20</sup> Məriḡ kimiə taksəri-pən əmə nəḡkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkərəv,  
vəhsi-pən nəviginien kimin;

tukmə rəkwəkwə,  
vəhsi-pən nu kimin.

Nipiḡ naksor narimnar minə a  
in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

<sup>21</sup> Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Məriḡ sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

## 13

### *Pəh khasiai gavman*

<sup>1</sup> Pəh kitawə fam kisərə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pişin əmə rimivəhsi-haktə əriə.

<sup>2</sup> Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien.

<sup>3</sup> Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun.

<sup>4</sup> Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Məriḡ tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, məriḡ rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has.

<sup>5</sup> Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misərə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

<sup>6</sup> Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə.

<sup>7</sup> Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pişin pişin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misərə ətgin.

### *Sorkeikei narmamə meinai Nipiḡ Kwasig ruauə pakə*

<sup>8</sup> Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Məriḡ nar kirikianə yame raməmir hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni.

<sup>9</sup> Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivənen tuk narimnar kape yermamə pişin kirik,”\* kini loa minə min tiksın aikin.

**13:1:** Prov 8:15; Taet 3:1    **13:3:** 1 Pita 2:13-14    **13:7:** Mat 22:21    **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8

\* **13:9:** Loa minə e kasəmir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.

Mərig nəgkiarien kirkianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mīmə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev 19:18)*

<sup>10</sup> Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to rīpəh norien nahasien kīmin. Kīni ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nīprai Loa mīnə fam ruauə mīnor nəfrakisien kin.

<sup>11</sup> Takasəkeikei mīsor məknakin meinai kīmīə nakwənharkun huvə nīpīg yame kīsarə iran ai taktakun mīne. Rīnor ta nīpīg yame takasəkeikei mīsarha mhapəh nīsapirien, meinai nīpīg kītawə kīmīshatətə pə pə əmə iran, kīni nīpīg yame tukrīvəh mīragh ətawə iran raməmīr pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə.

<sup>12</sup> Pəh nien mə tuk tu, napīgnapien tukrīrkək; kīni nīkhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kīni ror məknakin mīmə pəh kīsəpəh norien kape nəpīgnapien, kīni mharaptərəkīn əmə norien huvə mīnə kape nīkhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkīn huvə kafan kirik nau kape narowaginien.

<sup>13</sup> Pəh kītawə tuksor norien huvə mīnə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nīkakien kīni narmamə kasəm. Tukhapəh nīsorien lafet has mīnə, mhapəh nīsapisien kin nīnimien, mhapəh nhakīr-apnapīgīen əmīə mīnə, kīni mhapəh nīsorien norien ətəwao mīnə, mhapəh nīstoghyen, mhapəh nīsorien jalus kīmī ətawə mīnə.

<sup>14</sup> Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kīni takhapəh nīstərigīen mə takshawor pən iran mīne mīsor narīmīnar yame nīpraimīə əmə rorkeikei.

## 14

*Pəh khasiai nəməhuak yamə mīne kasəri-pən Loa kape Moses  
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

<sup>1</sup> Nəməhuak mīnə tīksin, kapəriə nhatətəyən rīpəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tīksin kamhavəh-si-pən natuakəmīen kīmī əriə, kīni khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmīen mīnə a uə nīkam. Mərig kīmīə rīkimīə tukramagīen tuk nīvəhyen nəməhuak mīnə a yame kapəriə nhatətəyən rīpəh nīskaiyen; takhapəh nīstoghyen kīmīə əriə.

<sup>2</sup> Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyən, rhuvə əmə mə in tukrən nəvīgīnien m-fam. Mərig yermamə pīsīn kirik mīn, kafan nhatətəyən rīpəh nīskaiyen, kīni rīkin rəsik mə in rīrkun nənien nəvīgīnien ye nəsimien əmə, mīpəh nənien nusai nar.

<sup>3</sup> Rīpəh nīhuvəyən mə yermamə e yame rīrkun nənien narīmīnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rīpəh nənien nusai nar. Kīni rīpəh nəmhenien mə yermamə yame rīpəh nənien nusai nar tukrīni-pən tuk yermamə yame ramən fam nəvīgīnien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrīpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rīkin ragīen əmə tuk yeməhuak a.

<sup>4</sup> Rīpəh nīhuvəyən mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkīr mīmə ramor nar huvə uə nar has. Kīni in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rīrkun nīvəhsipənien nəsanīnien kīmīn tuk norien nar huvə mīnə.

<sup>5</sup> Ye norien kirkianə əmə mīn, yermamə kirik ramni mə nīpīg kirkianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nīpīg mīnə tīksin; mərig yermamə kirik mīn ramni mīmə nīpīg m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərəer skai ye kapəriə nətərigīen ye nīkarīn kape narīmīnar mīnə e.

13:10: 1 Kor 13:4-7

13:11: Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7

13:12: 1 Jon 2:8

13:13: Luk 21:34; Efes 5:18

13:14: Efes 5:11

14:1: Rom 15:7

14:2: Jen 9:3-4

14:3: Kol 2:16

14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12

14:5: Gal 4:10-11

<sup>6</sup> Yermamə yame ramni mə nipiḡ kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mīmə rikin ragien tuk nan nəviginien.

<sup>7</sup> Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə.

<sup>8</sup> Məriḡ tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, məriḡ kitawə kape Yermaru.

<sup>9</sup> Kristo rimamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

<sup>10</sup> Kini ripəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine now-inmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Ripəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin.

<sup>11</sup> Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen Yermaru ramni mīmə, ‘Yakavəh kwəsu ye nımraghien kafak mīmə narmamə m-fam tuksənımkur ye nımrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” (Aes 45:23)

<sup>12</sup> Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavyen narımnar fam yamə mine kimisor.

<sup>13</sup> Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Məriḡ takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətəriḡ pik tukun mimir ye kafan nhatətəyen.

<sup>14</sup> Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien\* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Məriḡ tukmə yermamə kirik rikin raməsik mīmə nar kirik rəmkimik ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.

<sup>15</sup> Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nımrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien ripəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun.

<sup>16-18</sup> Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, məriḡ səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mīmə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, məriḡ in nar kirik kape natuatukien ye nımri Kughen, mine nəmərinyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

<sup>19</sup> Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinyen kini mhavəhsi-haktə nətəriḡien kapətawə m-fam.

<sup>20</sup> Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nımri Kughen. Məriḡ rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik

**14:8:** Gal 2:20    **14:10:** 2 Kor 5:10    \* **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen.    **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15    **14:15:** 1 Kor 8:11-13    **14:19:** Rom 12:18; 15:2

yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimirin, kini in rətarig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen.

<sup>21</sup> Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

<sup>22</sup> Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkkin məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor.

<sup>23</sup> Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərertimtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

## 15

### *Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə*

<sup>1</sup> Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei.

<sup>2</sup> Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mīmə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai.

<sup>3</sup> Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,  
nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

*(Sam 69:9)*

<sup>4</sup> Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

<sup>5</sup> Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mīmə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə

<sup>6</sup> mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

<sup>7</sup> Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

<sup>8</sup> Takhapəh nisəru-kinien nar e mīmə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel\* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mīmə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin

<sup>9</sup> mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

---

14:20: 1 Kor 8:13    15:2: 1 Kor 10:24,33    15:4: 2 Tim 3:16    15:7: Rom 14:1    \* 15:8: Nəgkiarien  
Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.”



“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,  
maməni nipei mamni vi vi nhagim.”

(2 Saml 22:50; Sam 18:49)

<sup>10</sup> Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.”

(Dut 32:43)

<sup>11</sup> Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,

kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.”

(Sam 117:1)

<sup>12</sup> Kini Aesaea ramni min mimə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.”

(Aes 11:10)

<sup>13</sup> Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipiḡ nhatətəyən kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

*Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə*

<sup>14</sup> Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə.

<sup>15</sup> Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwagien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerikik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknaikin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən

<sup>16</sup> mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

<sup>17</sup> Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor.

<sup>18</sup> Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipiḡ yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə,

<sup>19</sup> kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam.

<sup>20</sup> Nipiḡ m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə.

† 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13 15:20: 2 Kor 10:15-16

21 Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mīmə,  
 “Narmamə yamə mine kīpəh nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kīmi əriə, iriə  
 tuksəm In,  
 kīni narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə  
 tukharkun.” (Aes 52:15)

*Pol rorkeikei mə tukrivən mīvaag-pən kin nəməhuak mīnə Rom*

22 Kīni nīpig rīpsaah, wok e kafak tuk nīvənien aikin pīsīn pīsīn mīnə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə.

23 Mərig taktakun ai, yīmnor infamien ye kafak wok ye provins mīnə e. Newk mīnə tīksin ruauə muavən ta, yīmnorkeikei pīk mə jakurə məm əmiə.

24 Kīni ror məknakin, rīkik raməsik mīmə nīpig jakamvən Spen jakukuraopre məm əmiə. Kīni nīpig jakurə kīsarə kape nīpig kwəkwə əmə, kīni yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien.

25 Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak mīnə aikin,

26 meinai nəməhuak mīnə apa kantri mir e Masedonia mīne Gris, rīkiriə rīmnagien tuk nīvəhsi-pənien kapəriə mane kīmi yavən has mīnə ye nīməhuak apa Jerusalem.

27 Rīkiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kīmi əriə, in e mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə kamhavəh nīhuvəyen yame Kughen rīmīrpen mə kape nəmə Isrel, kīni mīsarpin tai nīhuvəyen a kin nasituyen kin mane.

28 Jakvəh mane yame iriə kīmisəwhai kəji, mīvən mīvəh-si-pən kīmi nəhuak mīnə apa Jerusalem. Kīni nīpig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kīni mītərhav Jerusalem mīvən apa Spen, mərig nīpig jakamvən Spen, jakukuraopre məm əmiə.

29 Nīpig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə rīpsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kīmi əmiə, kīni kīmiə taksərig rhuvə kin.

30 Piak mīnə mīne nowinik mīnə, meinai kitawə kīshatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kīni Nanmīn kape Kughen ramor mə kitawə tūksorkeikei ətawə mīnə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo mīsasitu irak ye narowaginien kafak.

31 Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kīni səhuak mīn mə nīpig jakvən Jerusalem mītərhav mīn, mə narmamə yamə mine kīshatətə ye Kristo, rīkiriə tukragien tuk wok kafak.

32 Kīni ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kīni kitawə mfam rīkitawə tukragien.

33 Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

## 16

*Pol ramaowia kin in mīnə tīksin*

1 Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye nīməhuak apa Kengkria, in piraovīn huvə kirik.

2 Yakamaiyoh əmiə mə nīpig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen

tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

<sup>3</sup> Saowia kın Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo.

<sup>4</sup> İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu.

<sup>5</sup> Kını saowia kın nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kın yo kirik e Epaenetas e yame rimnakupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

<sup>6</sup> Saowia kın Meri yame ramor pik wok irəmiə.

<sup>7</sup> Saowia kın Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kını iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

<sup>8</sup> Saowia kın Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

<sup>9</sup> Saowia kın Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kını saowia kın Stakis keikei.

<sup>10</sup> Saowia kın Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowia kın narmamə ye nimə kape Aristobolas.

<sup>11</sup> Saowia kın Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kın narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

<sup>12</sup> Saowia kın Trifaena mine Trifosa, piraovın mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kın Persis keikei, piraovın min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

<sup>13</sup> Saowia kın Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kın nisirik atuatur.

<sup>14</sup> Saowia kın Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

<sup>15</sup> Saowia kın Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpaz mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

<sup>16</sup> Saowia kın əmiə minə rəmhen kın yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kın əmiə.

<sup>17</sup> Piak minə mine nowirik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kını mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kını nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə

<sup>18</sup> meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kını nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien.

<sup>19</sup> Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatur, kını mhapəh nhavənen tuk norien has minə.

<sup>20</sup> Kughen yame In nuknei nəmərɪnuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkɪn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumia. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmɪr irəmɪə mɪnə.

<sup>21</sup> Timoti e yame kɪmru mɪn yakawor wok kɪrɪkɪanə ramaowɪə kɪn əmɪə. Kini Lusias mɪne Jeson mɪne Sosipata e kwənərəus kafak mɪnə karhaowɪə mɪn kɪn əmɪə.

<sup>22</sup> Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarɪen kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowɪə kɪn əmɪə, kitawə kɪrɪkɪanə ye Yesu Yermaru.

<sup>23</sup> Gaeas ramaowɪə kɪn əmɪə. Yo Pol, yakamarə ye nɪmə kafan, kini narmamə kape nɪməhuak kasofugɪn iman ikɪn.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mɪne piautawə Kwotas, iriu mɪn kwaowɪə kɪn əmɪə.

<sup>24</sup> Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɪn kafan nihuvəyen kɪmɪ əmɪə mfam. Amen.\*

<sup>25</sup> Pəh khani vi vi Kughen. In rɪrkun norɪen mɪmə kɪmɪə naksərer tɪm tɪm ye nhatətəyen kapəmɪə meinai yɪmɪni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmɪə. Nəgkiarɪen e rɪmnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə,

<sup>26</sup> mərɪg taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerɪn, In e rɪmɪni mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet mɪnə kupan kɪmnharai ye nəkwəkwə mɪnə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mɪmə kwənərəus mɪnə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, mɪsor nəkwən.

<sup>27</sup> Kughen pɪsɪn əmə In Kughen, kini In pɪsɪn əmə rɪrkun nar. !Pəh kɪsəgnəgɪn Kughen nɪpɪg m-fam, infamɪen rɪrkək, tuk nar yame Yesu Kristo rɪmnor! Amen.

---

**16:20:** Jen 3:15    **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4    **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14    \* **16:24:** Keinein mə Pol rɪmɪrai əfrakis nəgkiarɪen ye v. 24 meinai rɪkək ye kopi akwas tɪksɪn kape Niu Testamen.  
**16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

# 1 Korin

## Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

**?Kimirirai ramvən kimi pa?** Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai?** Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmir ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Niməhuak apa Korin in raməmir ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

#### *Pol rimnokrən huvə irəriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes.

<sup>2</sup> Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam.

<sup>3</sup> Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

#### *Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien*

<sup>4</sup> Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

<sup>5</sup> Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan.



<sup>6</sup> Rimmor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien.

<sup>7</sup> Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan.

<sup>8</sup> Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran.

<sup>9</sup> Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimmokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimia Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

*Nəmahuak minə kimisəwhai əriə minə*

<sup>10</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimia m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə.

<sup>11</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimia nakasotgoh pik.

<sup>12</sup> Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”\*

<sup>13</sup> ? Rikimia raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ? Nakha mə ta mə yo e Pol yimnaker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nikam, pa rimə kimnor baptaes irəmiə ye nhagik.

<sup>14</sup> Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimmor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas.

<sup>15</sup> Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik.

<sup>16</sup> !Ah! Yimnəru-kin, yimmor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimmor baptaes ye kimia kirik min uə nikam.

<sup>17</sup> Niprai nəgkiarien minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimmher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

*Kristo rimmor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen*

<sup>18</sup> Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehuə, rikiria raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen

<sup>19</sup> meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,  
“Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

**1:8:** 1 Tes 3:13; 5:23    **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3    **1:10:** Fil 2:2    \* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo.    **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4    **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23    **1:16:** 1 Kor 16:15    **1:18:** Rom 1:16

kini mətəpig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehuə.”  
(Aes 29:14)

20 ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimmor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen.

21 Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

22 Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien.

23 Kini nipig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao.

24 Mərig narmamə yame Kughen rimmokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimmher-pə kin Kristo.

25 Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

26 Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nipig Kughen rimmokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nipnəti nəmasur minə tiksın.

27 Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə.

28 In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin.

29 Rimmor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimir Kughen.

30 Kimiə nimmhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimmor, Kughen rimmor ətawə kisatuatuk ye nimir, kini mətə karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə.

31 Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame  
Kughen Yermaru rimmor kimin.” (Jer 9:24)

## 2

1 Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.\* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə.

2 Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimməsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin.

3 Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimin.

4 Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen.

5 Yimmor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nərər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

*Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə*

6 Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə.

7 Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimmaməmir məniwən, meinai narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə nivəhsipə nihuvəyen kimi ətawə.

8 Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiarkun, to kipiarpəh nisəsik-pəniyen Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam.

9 Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimmor apnəpeinə iran kape narmamə yamə  
mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

10 Mərig Kughen rimmor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien.

11 Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun.

12 Pəh nien mə Kughen rimirəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimirəh-si-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimirəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə.

\* **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimmerkwaig.” **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1 **2:4:** 1 Tes 1:5

<sup>13</sup> In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə rīpəh nhajounien əmawə kin nəgkiarīen e; məriḡ Nanmīn kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarīen əfrakis kape Nanmīn kape Kughen ye nəgkiarīen yamə mīne kamhasi-pən tukun.

<sup>14</sup> Yermamə yame Nanmīn kape Kughen rīkək iran, to rīpəh nivəhyen narimnar yame Nanmīn kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rīkək tuk əriə. Kini to rīpəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmīn kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen.

<sup>15</sup> Kitawə yamə mīne kamhavəh Nanmīn kape Kughen kharkun nisəkirien norien mīnə; məriḡ narmamə apnapīḡ mīnə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə

<sup>16</sup> meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,  
 “Yermamə rīkək yame ruirkun ta nətəriḡien kape Kughen Yermaru  
 mīrkun nhajounien In kin nar kirik.” (Aes 40:13)  
 Məriḡ kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

### 3

#### *Pol rīmə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak*

<sup>1</sup> Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Nīpīḡ yimnamarə kitawə-m kimīə, yimīpəh nəgkiarīen kimī əmiə rəmhen kin yame yakaməḡkiar kimī narmamə yamə mīne kharkun narimnar kape Kughen. Məriḡ yimnəḡkiar kimī əmiə rəmhen kin yame yakaməḡkiar kimī narmamə kape tokrei tanə, meinai kimīə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nīmrāḡhien kapəmiə.

<sup>2</sup> Nīpīḡ yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimī əmiə, mīpəh nivəhsi-preyen nəvīḡinien skai kimī əmiə. Meinai kimīə nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəvīḡinien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien,

<sup>3</sup> meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimīə nakasor jalus, masotgoh kimī əmiə mīnə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapīḡ əmə.

<sup>4</sup> Kimīə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

<sup>5</sup> Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimīwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimīwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rīmīvəhsi-pə pīsin pīsin kimī əmru mə jakwor.

<sup>6</sup> Rəmhen kin yame yo yimīsuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, məriḡ Kughen In ramor ramhaktə.

<sup>7</sup> Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapīḡ əmə; məriḡ Kughen pīsin əmə ramor narimnar kamhamraḡ mamhakuə.

<sup>8</sup> Yermamə yame ramsuv, mīne yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pīsin pīsin kapəriu.

<sup>9</sup> Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimīə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

<sup>10</sup> Ye nihuvəyen yame Kughen rimmnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə,

<sup>11</sup> meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo.

<sup>12</sup> Narmamə tiksın kamhahirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhahirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimir rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhahirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien.

<sup>13</sup> Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiakir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha.

<sup>14</sup> Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nə sien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok.

<sup>15</sup> Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimməs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

<sup>16</sup> ?Nakharkun uə nikam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə?

<sup>17</sup> Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

<sup>18</sup> Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran.

<sup>19</sup> Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” *(Job 5:13)*

<sup>20</sup> Kini mamni min mimə, “Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” *(Sam 94:11)*

<sup>21</sup> !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimmivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

<sup>22</sup> In rimmivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə.

<sup>23</sup> Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

## 4

*Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor*



<sup>1</sup> Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimmərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimmerkwaig kupan.

<sup>2</sup> Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipiğ yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə.

<sup>3</sup> Mərig tukmə kimiə uə narmamə pişin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok.

<sup>4</sup> Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a riphəh nhajoun-pəniən mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok.

<sup>5</sup> Ror məknakin, takhapəh nis-haimireniən nəkiriən narmamə, mamhawhin əmə nipiğ Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpiğniən tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipiğ a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

<sup>6</sup> Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiariən minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiariən yamə mine kwərai ta, mhəpəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhəpəh nhavəhsi-əhuyen tiksın.

<sup>7</sup> ? Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pişin əmə rimi vəhsi-pre kimi əmiə. ? Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

<sup>8</sup> Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipi havəh ta nehuəyen e, riphuvə.

<sup>9</sup> Mərig riphəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniən məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəmawə tukrhawor pən iran mine.

<sup>10</sup> Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsaniniən rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaniniən kapəmiə rarə. Narmamə khəpəh nhasiayien əmawə, mərig kamhasiai əmiə.

<sup>11</sup> In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəmawə nimə rikək.

<sup>12</sup> Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipiğ kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nipiğ narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə.

<sup>13</sup> Nipiğ narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

*Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol*

<sup>14</sup> Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə.

<sup>15</sup> Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nımraghien rerin kimi əmiə nıpig yımauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə.

<sup>16</sup> Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə.

<sup>17</sup> Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nımraghien vi yame rımasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye nıməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

<sup>18</sup> Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə.

<sup>19</sup> Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nıkam.

<sup>20</sup> Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nımraghien kapəriə.

<sup>21</sup> ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

## 5

*Tukmə yeməhuak kirik ramapır apnapəg pın tuk nıpiraovın, tukaməkeikei kher yerhav kin*

<sup>1</sup> Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimie rımnəkrəh kin pıraovın kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rımnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə.

<sup>2</sup> !Mərig kimiə naksausit mhamə nıməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksəriğ raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye nıməhuak kapəmiə.

<sup>3</sup> Nar apnapıg yakpəh nəmırien kitawə-m kimie, mərig nətəriğien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimie. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rımnor.

<sup>4</sup> Nıpig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nəriğien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nıpig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə,

<sup>5</sup> kini nıpig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nəriğien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrıvəh mırəgh in nıpig In tukruə min ye Nıpig Kwasıg.

<sup>6-7</sup> Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rıpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəriə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah nıməhuak piəriə. Ye nıpig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min,

taksher yerhav kin yor tǝvhagǝ has minǝ ye kuwhen kapǝmiǝ, mǝ tǝvhagǝ has tukrirkǝk ye kuwhen kapǝmiǝ. Taksor mǝknenkin pǝh misatuatuk ye nimri Kughen, mǝrig yakirkun mǝ naksatuatuk meinai Kristo rimamhǝ rǝmhen kin sakrefaes kape nivǝh-miraghien ǝtawǝ, rǝmhen kin sipsip yame nǝmǝ Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova.

<sup>8</sup> Pǝh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ǝtawǝ, rǝmhen kin yame nǝmǝ Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ǝrhav ǝriǝ apa Ijip apa kupan. Mǝrig ye nipig a in a kimnator lafet kin bred yame yis rikǝk iran. Ye norien kirikianǝ ǝmǝ min, pǝh narmamǝ yamǝ mine kasor tǝvhagǝ has uǝ kasor ramahas-pǝn tuk narmamǝ, pǝh tukhatǝrhav ye kwhen kapǝtawǝ. Kini pǝh narmamǝ ye kwhen kapǝtawǝ, pǝh iriǝ in ǝmǝ in ǝmǝ tukasor norien huvǝ misǝfrakis.

<sup>9</sup> Yakwǝrai ta nǝkwǝkwǝ kirik kimi ǝmiǝ mimǝ takhapǝh nisor-kwisien nar kimiǝ narmamǝ yamǝ mine kasapir apnapig tuk nipiraovin.

<sup>10</sup> Pa rimǝ yakamni-ǝhu ǝmiǝ mǝ takhapǝh nisor-kwisien nar kimiǝ narmamǝ yamǝ mine khapǝh nisǝhuakien, nar apnapig mǝ norien kapǝriǝ rahas rǝmhen kin yame kasapir apnapig, masǝptig kin nar, misǝkrǝh, maseikuǝ, masǝhuak kimi nanmi nar. Narmamǝ khapsaah kisor mǝkneikin, tukmǝ nipig kitawǝ kisarǝ hanǝ ye tokrei tanǝ, to khapǝh nisaptayen ye yor tǝvhagǝ has minǝ a.

<sup>11</sup> Mǝrig niprai nǝkwǝkwǝ yame yimirai kimi ǝmiǝ mimǝ takhapǝh nisǝriwǝk-kwisien kimiǝ yermamǝ yame ramni mǝ in yemǝhuak kirik, mǝrig ramǝkrǝh kin piraovin, uǝ ramǝptig kin nar, uǝ ramǝhuak kimi nanmi nar, uǝ ramni hah narmamǝ, uǝ ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uǝ rameikuǝ tuk nǝkrǝhyen. Takhapǝh nisor-kwisien nar kimiǝ miriǝ, kini mhapǝh nisǝvigin-kwisien kimiǝ miriǝ.

<sup>12</sup> Pǝh nien mǝ in kafak wok mǝ jakvǝhsi-pǝn narpinien kimi narmamǝ yamǝ mine khapǝh nisǝhuakien. Mǝrig in wok kapǝmiǝ mǝ takhavǝhsi-pǝn narpinien kimi nǝmǝhuak yamǝ mine kasor tǝvhagǝ has minǝ e.

<sup>13</sup> Kughen tukrǝm ǝmhen narmamǝ yamǝ mine khapǝh nisǝhuakien, mǝrig Nǝkwǝkwǝ kape Kughen ramni mǝ,  
 “Sher yerhav kin yor tǝvhagǝ has minǝ ye kwhen kapǝmiǝ.” (*Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7*)

## 6

*Nǝmǝhuak minǝ to khapǝh nisǝrip-ǝrhavyen ǝriǝ minǝ ye kot tuk notgohyen kapǝriǝ*

<sup>1</sup> Tukmǝ nipig yermamǝ kiraru ye kwhen kapǝmiǝ kawhek ǝriu minǝ, ror naurisien mǝ tukravǝh nǝrigien kapǝriu miravǝn ye kot, ikin narmamǝ yame khapǝh nisǝhuakien tuksǝm ǝmhen timǝht kape narmamǝ ikin. Mǝrig pǝh nimǝhuak in tukramǝkeikei mǝm ǝmhen nǝrigien kapǝriu.

<sup>2</sup> !Nakharkun mǝ tuk Nipig Kwasig, kimiǝ nǝmǝhuak minǝ taksǝm ǝmhen nimraghien kape narmamǝ yame khapǝh nisǝhuakien! Kini tukmǝ taksǝm ǝmhen narmamǝ kape tokrei tanǝ, ?rhawor e rikimiǝ ramǝsik mǝ nakhapǝh nisǝmhenien tuk nisǝm-ǝmhenien kapǝmiǝ mus mus minǝ?

<sup>3</sup> !Nakharkun mǝ ye Nipig Kwasig taksǝm ǝmhen norien kape agelo minǝ! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanǝ e, iriǝ rimar ǝmǝ tuk nǝm-ǝmhenien.

<sup>4</sup> Kini ror mǝkneikin mǝ tukmǝ nakasotgoh tuk nǝtǝrigien minǝ tiksǝn, ? rhawor e nakamhavǝn ye kot mǝ narmamǝ yamǝ mine khapǝh nisǝhuakien

tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehua kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərighien kape nəməhuak minə.

<sup>5</sup> Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam?

<sup>6</sup> Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

<sup>7</sup> Kimia nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nımraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukin mərəh.

<sup>8</sup> Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak pawk minə, naka-seikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

<sup>9</sup> ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə,

<sup>10</sup> mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə.

<sup>11</sup> Kini kimia minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimia taksatuatuk ye nımrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

### *Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has*

<sup>12</sup> Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”\* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nımraghien kafak.

<sup>13</sup> Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nıpiraovin mhamə, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nıpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun.

<sup>14</sup> Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nımhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

**6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15      **6:11:** Taet 3:3-7      \* **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə nıprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rıpəh nəm-pənien nahasien ye nıprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nıprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehua yerkitawə mine ye nıpraitawə.      **6:12:** 1 Kor 10:23  
**6:13:** 1 Tes 4:3-5      **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

15 ?Kini nakharkun uə nīkam mə nīpraitawə kape Krīsto pīsīn əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nīprak yame in kīrikianə iriu Yesu Krīsto, kini mīvən mor kīrikianə kīn kīmi piraovīn kape swatuk? !Nīkam! To yakpəh norien məkneikīn tuk nīpīg kīrik.

16 ?Kini nakharkun uə nīkam mə yermamə yame ramvən iriu piraovīn kape swatuk, iriu kīrauə kīrikianə əmə ye nīpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nīprairiu kīrikianə əmə.” *(Jen 2:24)*

17 Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rīmauə kīrikianə iriu min ye nanmīn.

18 Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nīvən-apnapīgīen tuk yermamə. Norien has pīsīn mīnə tīksīn yame yermamə ramor, khapəh nīsoriahyen nīpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovīn ramoriah nīpran.

19 ?Nakharkun uə nīkam mə nīpraimiə in nīmə kīrik kape Kughen yame Nanmīn kape Kughen ramarə ikīn; kini Kughen rīmīvəhsi-pre Nanmīn kīmi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nīen mə kīmiə kapəmiə atuk e kīmiə

20 meinai Kughen rīvəh ta nīmrimīə ye nərokien yame nīmriin rhaktə. Ror məkneikīn, hasiai Kughen ye norien mīnə kape nīpraimiə.

## 7

### *Norien kape narkurəkien*

1 Taktakun ai, jakhorpīn nəgkiarien kapəmiə yame nīmīsher-pə kīn kīmi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kīrik rīmə tukrəpəh əgkəp əmə nīkīriēn piraovīn, rhuvə əmə.

2 Mərig narmamə khapsaah mīne nīpiraovīn kamhavən apnapīg tuk əriə mīnə; ror məkneikīn mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikēi mīvəh atuk kafan piraovīn, kini piraovīn tukrīvəh atuk mīn kafan yerman.

3 Yerman tukraməkeikēi mamapīr-pən tuk kafan piraovīn tukmə piraovīn rorkeikēi, kini piraovīn tukraməkeikēi mamapīr-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikēi.

4 Pəh nīen mə piraovīn ramarmaru atuk ye nīpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kīrikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nīpran, mərig kafan piraovīn ramarmaru iran.

5 Rīpəh nəmhenien mə yerman uə piraovīn tukrīgīn tuk nīpran, tukmə kīrik rorkeikēi. Mərig tukmə iriu kwīs kweighan kīn mīrəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasīg ikīn, tukawəkeikēi mīrauə kīrikianə, tamə Setan rīvəhsi-pən vəhsi-pən kīmi əriū. Yakamni məkneikīn meinai kīmiə fam nakhapəh nhaskaiyen.

6 Nəgkiariēn e rīpəh norien mə takasəkeikēi masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared.

7 Mərig ye nərigīen kafak yakorkeikēi mə narmamə tukhapəh nīsorien mared rəmhen kīn yo. Mərig Kughen rīmīvəhsi-pə swatuk pīsīn pīsīn kīmi ətawə kīrikianə kīrikianə, mor tīksīn mə tukasor mared, tīksīn tuksəriwək əmə.

8 Kīni yakamni-pre tuk narmamə yamə mīne kīpəh nīsorien mared mīne nīpiraovīn yame kīmhə tan kīn əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kīn yo.

9 Mərig tukmə kaseinein nīsarmaruyen ye nīprairiə, rhuvə mə tukasəkeikēi nīsarkurək pəh rīkiriə tukrīpəh nəsik-pīkīen piraovīn uə yerman.



<sup>10</sup> Kimiä yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nægkiarien e tuk əmiä. Mərig pəh nien mə kafak nægkiarien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mīmə, “Piraovın tukriyəh nəpəhyen kafan yerman.” *(Mat 5:32)*

<sup>11</sup> Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukriyəh nəri-pən-minien yerman pişin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukriyəh-pən mın tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukriyəh nəpəhyen kafan piraovın.

<sup>12</sup> Kimiä yamə mine kapəmiä narman uə nıpiraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nægkiarien, mərig pəh nien mə nægkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mīmə tukmə kimiä kirik, kafan piraovın riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukriyəh nəpəhyen.

<sup>13</sup> Kini tukmə kimiä kirik, kafan yerman riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovın tukriyəh nəpəhyen.

<sup>14</sup> Tukror məknakin meinai nıpiyə piraovın kirik raməhuak, kini Kughen raməəhu karın mın kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpiyə yerman kirik raməhuak, kini Kughen raməəhu karın mın kafan piraovın mə kape Kughen. To riyəh norien məkneikin, to kapəmiä kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen raməəhu karın iriə mə kafan mınə, meinai rinəəhu-karın ta tatə mine mamə.

<sup>15</sup> Mərig tukmə yamə riyəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovın uə yerman yamə raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yamə raməhuak, yerman uə piraovın, Kughen riyəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen.

<sup>16</sup> !Piraovın! Tukmə ror nımrəghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen tukriyəh mırəgh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nımrəghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen tukriyəh mırəgh kafam piraovın.

<sup>17</sup> Mərig in əmə e nıpiyə Kughen rımnokrən kin əmiä, nımnasarə ye narəyen pişin pişin yamə mine Kughen Yermaru rımnəəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknəkin. In e kafak nægkiarien yakaməəhu kimi nıməhuak mınə fam.

<sup>18</sup> Tukmə yermamə kirik, kimnəsıg-pən ta in nıpiyə Kughen rımnokrən kin in, pəh in tukriyəh nərkwaigien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kiyəh nəsiğpənien in nıpiyə Kughen rımnokrən kin in, pəh tukriyəh nətəyen mə kavəh nao kimin.

<sup>19</sup> In nar apnariyə əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kiyəh nıvəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yamə tuksəri-pən nægkiarien kape Kughen.

<sup>20</sup> Mərig nıpiyə Kughen rımnokrən kin əmiä, nımnasarə ye narəyen pişin pişin yamə mine Kughen Yermaru rımnəəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknəkin.

<sup>21</sup> ?Nıpiyə Kughen rımnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukriyəh nəsik-pikien; mərig tukmə nərkun nəri-pənien swaturə yamə kamrişin slef mınə iran, əri-pən.

<sup>22</sup> Ror məkneikin meinai yermamə yamə in slef əmə nıpiyə Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə yermamə yamə Kughen rımirişin ta in. Kini yermamə yamə pəh nien mə slef nıpiyə Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo.

<sup>23</sup> Kughen riyəh ta nımrimiə ye nərokien yamə nımrin rhaktə. Takhapəh mın nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə mın kirik mın.

<sup>24</sup> Piak minə mine nowinik minə. Nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

<sup>25</sup> In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak.

<sup>26</sup> Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipig ətən minə kwənhauə.

<sup>27</sup> ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin.

<sup>28</sup> Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig ətən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig ətən minə a.

<sup>29</sup> Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarien kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru.

<sup>30</sup> Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivəniyen tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen.

<sup>31</sup> Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

<sup>32</sup> Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor.

<sup>33</sup> Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien,

<sup>34</sup> kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nipran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nimri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

<sup>35</sup> Yakamni-pre nəgkiarien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

<sup>36</sup> Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-minien narkurəkien, meinai pian a

rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik.

<sup>37</sup> Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kipəh hanə nırpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nıpran, kini rikin raməsik mə tukrəpəh nıkirien pian a, in min a ramor norien atuatur.

<sup>38</sup> Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatur; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nıkirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

<sup>39</sup> Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nıpig mifam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru.

<sup>40</sup> Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rıpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nəgkiarieren e kimi yo mə jakni.

## 8

*Nəviginién yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə  
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

<sup>1</sup> Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginién yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə.

<sup>2</sup> Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrıpirkun.

<sup>3</sup> Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

<sup>4</sup> ?Kini rhawor ye nəviginién yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə.

<sup>5</sup> Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi əria. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə,

<sup>6</sup> mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narımnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwən. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatur kimin mə tukror narımnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatur kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

<sup>7</sup> Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarieren e. In apa kupan, kimiə tiksın nımnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nıpig m-fam. Kini taktakun ai, nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatəyəyən kapəmiə rıpəh nıskaiyen, kini nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has.

<sup>8</sup> Mərig nəviginién to rıpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisənién nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

<sup>9</sup> Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənién naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mīmīr ye nhatətəyen kafan.

<sup>10</sup> Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kiraru tukun.

<sup>11</sup> Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rīkin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo.

<sup>12</sup> Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo.

<sup>13</sup> Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəvigīnien a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyen.

## 9

*Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kīmin rəmhen kin aposol*

<sup>1</sup> ?Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ? Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ? Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh!

<sup>2</sup> Tukmə ror narmamə tiksīn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nīmraghien kapəmīə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

<sup>3</sup> Yakamhorpīn nəgkiarien kape narmamə tiksīn yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik.

<sup>4</sup> ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəvigīnien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə.

<sup>5</sup> Aposol minə tiksīn, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovīn yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam?

<sup>6</sup> ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pīsīn əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəvigīnien nəmru mine napīrien mine nəriwəkien?

<sup>7</sup> Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rīkin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ? Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsīm, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigīn nar mīragh, to rīpəh nənien kirik uə?\*

**8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13    **8:11:** Rom 14:15,20    **8:13:** Rom 14:21    **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9    **9:2:** 2 Kor 3:2-3    **9:4:** Luk 10:8    \* **9:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh nīmīrien melek kape sipsip?”

<sup>8</sup> ?Rikimiə raməsik mə ta mə narımınar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nikam! Kini loa ramni mın əmə nar kirikianə yame yakamni.

<sup>9</sup> Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”† *(Dut 25:4).*

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos,

<sup>10</sup> uə raməsik mın ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a.

<sup>11</sup> Ye wok mınə kapəmru irəmiə, rəmhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmın kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpin nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə?

<sup>12</sup> Narmamə pisin mınə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh nırərəhyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav.

<sup>13</sup> ?Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə.

<sup>14</sup> Ye swatuk kirikianə əmə mın, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

<sup>15</sup> Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narımınar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kipəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran.

<sup>16</sup> Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehua tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsa-ərhavyen kin nəgkiarien huvə!

<sup>17</sup> Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor.

<sup>18</sup> ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mipəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

† **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. Əm-ru mın 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3 **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9



<sup>19</sup> Yermamə kirik rīpəh narmaruyen irak, mərīg yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo.

<sup>20</sup> Nīpig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rīpəh narmaruyen irak, nīpig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.

<sup>21</sup> Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rīpəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərīg yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nīkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.)

<sup>22</sup> Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.‡ Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksīn khauə tuk Kristo.

<sup>23</sup> Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

<sup>24</sup> ?Nakharkun uə nīkam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərīg kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mīmə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win.

<sup>25</sup> Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə taksor win mhavəh nərokien kirik yame to rīpəh nəmīrien ror tu. Mərīg kitawə kisaiyu mə taksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerīn.

<sup>26</sup> Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkīrien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn maməsik nīmagogo.

<sup>27</sup> Nīkam. Yakawhai nīprak mīmə tukror wok atuə kin kafak, mə nīpig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rīmnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

## 10

### *Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nīpig rīpmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rīmuvrīg əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik.

<sup>2</sup> Kini Kughen rīmnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə.

<sup>3</sup> Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen.

<sup>4</sup> Kini mhanīm nu kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen, meinai kimnhanīm nu ye kapier kape Nanmīn kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo.

**9:20:** Wok 21:20-26 ‡ **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nīpig Pol rīnmarə iriə miriə, in min rīmīpəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29 **9:25:** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 **9:27:** Rom 8:13; 13:14 **10:1:** Eks 13:21-22, 14:22 **10:3:** Jon 6:31; Eks 16:4,35 **10:4:** Eks 17:6; Nam 20:11

<sup>5</sup> Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhambahə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

<sup>6</sup> Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pəniən nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan.

<sup>7</sup> Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

<sup>8</sup> Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhambahə ye nipig kirikianə əmə.

<sup>9</sup> Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə.

<sup>10</sup> Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

<sup>11</sup> Narimnar minə a kimnhauə ye nimirghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsıg ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasıg ruauə ipakə.

<sup>12</sup> Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e.

<sup>13</sup> Nivəhsi-pən vəhsi-pəniən yame ramuə ye nimirghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniən kirik tukruə ye nimirghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pəniən ramuə ye nimirghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh nivi-pəniən əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə  
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

<sup>14</sup> Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə.

<sup>15</sup> Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas.

<sup>16</sup> Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo.

<sup>17</sup> Kitawə khapssah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

<sup>18</sup> Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

<sup>19</sup> ?Nakharkun niprai nəgkiarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam.

<sup>20</sup> Mərig yakamni mə nıpiğ narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə.

<sup>21</sup> Takhapəh nhavəniən misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə.

<sup>22</sup> Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

<sup>23</sup> Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narımnar fam ravəhsi-haktə nımraghien kapətawə.

<sup>24</sup> Ripəh nihuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın.

<sup>25</sup> Sən nusai naha nar mıragh yame kavəh nımrin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun.

<sup>26</sup> Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tokrei tanə e, mine narımnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

<sup>27</sup> Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mıpəh naiyohyen tukun mə kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun.

<sup>28</sup> Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mımə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar mıragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nəniən, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has.

<sup>29</sup> Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik?”

<sup>30</sup> ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımri Kughen? ! Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!”

<sup>31</sup> Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanım, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen.

<sup>32</sup> Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen.

<sup>33</sup> Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh mıragh əriə.

## 11

<sup>1</sup> Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

**10:20:** Dut 32:17; Rev 9:20    **10:21:** 2 Kor 6:15-16    **10:22:** Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58    **10:23:** 1 Kor 6:12    **10:24:** Rom 15:1-2    **10:28:** 1 Kor 8:7    **10:30:** 1 Tim 4:4  
**10:31:** Kol 3:17    **10:32:** Rom 14:13    **10:33:** 1 Kor 9:20-22    **11:1:** 1 Kor 4:16

### *Norien kape nəhuakien*

<sup>2</sup> Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptəəkən nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

<sup>3</sup> Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovın, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

<sup>4</sup> Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipiğ in raməhuak uə nipiğ ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo.

<sup>5</sup> Mərig piraovın ramor auris kafan yerman tukmə rıpəh nəvəvhaoyen ye nipiğ yame raməhuak uə nipiğ ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə rıpiəpiə.

<sup>6</sup> Rhuvə mə piraovın kirik yame rıpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao.

<sup>7</sup> Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipiğ kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraovın.

<sup>8</sup> Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovın mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovın kin.

<sup>9</sup> Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovın, mərig rimnor piraovın mə tukrasitu ye kafan yerman.

<sup>10</sup> Ror məknakin mə piraovın tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

<sup>11</sup> Mərig ye nımraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovın to rıpəh narə-pisinien; kini yerman to rıpəh narə-pisinien,

<sup>12</sup> meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovın kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nıpiraovın kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

<sup>13</sup> Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovın yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nıkam?

<sup>14</sup> Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nıkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovın].

<sup>15</sup> Mərig tukmə piraovın kirik nımar nıkwənen rapomh, rıkin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nımar nıkwəne piraovın rəmhen mə kafan kəvəvhao.

<sup>16</sup> Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mimə norien pisin min kirik ye yama rıkək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

### *Norien kape Nəviginien Rhakə*

<sup>17</sup> Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rıpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə.

<sup>18</sup> Nar kupan yame jakni in e mə yimnəriğ nəvsaoyen kirik mə nipiğ naka-sofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rıkik raməsik mə nəvsaoyen a yimnəriğ in nəfrakisien.

19 Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə.

20 Nipig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginiēn Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginiēn kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginiēn kape Yesu Yermaru,

21 meinai nipig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərəv, tiksın kisəpis kin waen.

22 Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwānu minə, kwasig ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nisaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

23 Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred

24 mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In e niprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.”

25 Ye norien kirikianə əmə min, nipig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nipig takhanim rikimiə tukraməsik Yo.”

26 Tuk nar e, nipig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

27 Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rīpəh natuaturkien, in ramor təvhagə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru mine nitawin.

28 Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nīmraghien.

29 Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rīpəh nəsik-huvəyen nīprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin.

30 Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nīpraimiə raməpou kini nakhamə, kini kimiə tiksın nakwənhāmə ta.

31 Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nīmraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginiēn Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

32 Nipig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nipig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

33 Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginiēn Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın.

34 Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwānu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginiēn kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nipig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatur ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

## 12

*Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin  
(Rom 12:4-8)*



<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun.

<sup>2</sup> Kimiə nakharkun mə apa kupan, nipig nimnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien.

<sup>3</sup> Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

<sup>4</sup> Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; məriḡ Nanmin kirikianə əmə.

<sup>5</sup> Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, məriḡ Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan.

<sup>6</sup> Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, məriḡ in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

<sup>7</sup> Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam.

<sup>8</sup> Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik.

<sup>9</sup> Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə.

<sup>10</sup> Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nimtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiyeen nīprai nəgkiarien minə a.

<sup>11</sup> Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

#### *Nuhpikinien ye nīprai yermamə*

<sup>12</sup> Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nīprai yermamə, yame in kirikianə əmə, məriḡ nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nīpran kirikianə əmə.

<sup>13</sup> Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; məriḡ Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rīmnor baptaes irətawə fam mimə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh\* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

<sup>14</sup> Sətəriḡ-ru. Nīprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; məriḡ nor-norin ripsaah.

<sup>15</sup> Nar apnapig nihun ramni mimə, “Məriḡ in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nīprai yermamə kirik,” məriḡ nəgkiarien kafan rīpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor nīprai yermamə.

**12:2:** Hab 2:18-19    **12:3:** 1 Jon 4:2-3    **12:4:** Rom 12:6    **12:11:** 1 Kor 7:7    **12:12:** 1 Kor 10:17

\* **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mimə, “Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə.”    **12:13:** Kal 3:28

<sup>16</sup> Nar apnapig nımətirgin ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımrin, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nımətirgin mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə.

<sup>17</sup> ?Tukmə nıprai jir, nımrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə nıprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar?

<sup>18</sup> Mərig nıkam. Kughen rımnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin.

<sup>19</sup> ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nıpran raməker-pən pukaa?

<sup>20</sup> Mərig nəfrakisien mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

<sup>21</sup> Nımri jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermi jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nihun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.”

<sup>22</sup> To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nıpraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen.

<sup>23</sup> Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin.

<sup>24</sup> Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen.

<sup>25</sup> Kini ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə.

<sup>26</sup> Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

<sup>27</sup> Nıprai nəgkiarien e rımə kimiə nıprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə.

<sup>28</sup> Kini ye nıməhuak, Kughen rımnəkupan mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mırpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mırpen nəmhajoun minə. Kini mırpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisasituyen ye niniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin.

<sup>29</sup> ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə?

<sup>30</sup> ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nıkam, rıpəh norien məknakin.

### *Norkeikeiyen*

*(Rom 12:9-21)*

<sup>31</sup> Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

## 13

<sup>1</sup> Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerki, mərig

yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərəgaru, uə ramuh apnapig bel.

<sup>2</sup> Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə.

<sup>3</sup> Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

<sup>4</sup> Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien,

<sup>5</sup> mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptərəkin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin.

<sup>6</sup> Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien.

<sup>7</sup> Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehuə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nimirien.

<sup>8</sup> Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpirkək.

<sup>9</sup> Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin.

<sup>10</sup> Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpirkək.

<sup>11</sup> Nīpig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nīpig yimauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə.

<sup>12</sup> Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkinik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

<sup>13</sup> Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

## 14

*Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə*

<sup>1</sup> Taksarkut pik mimə norkeikeiyen tukrarmaru ye nimirghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen

ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə.

<sup>2</sup> Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin.

<sup>3</sup> Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə.

<sup>4</sup> Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

<sup>5</sup> Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nıməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

<sup>6</sup> Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiye nīprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kirik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə.

<sup>7</sup> In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nīpei yame tərhenao raməni.

<sup>8</sup> Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun.

<sup>9</sup> Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran.

<sup>10</sup> Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nīprai nəgkiarien aikin kapəriə.

<sup>11</sup> Kini tukmə yakpəh nirkunien nīprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo.

<sup>12</sup> Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

<sup>13</sup> Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak.

<sup>14</sup> Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə.

<sup>15</sup> ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerik, mərig jakəni min nīpei ye nətərigien kafak.

<sup>16</sup> ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nægkiarieren kape tanə pisin, yermamə yame reinein nægkiarieren a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nægkiarieren yame nakamni.

<sup>17</sup> Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nægkiarieren kafam ripəh nivəhsi-haktəyen nimraghien kape yermamə yame reinein nægkiarieren e nakamni.

<sup>18</sup> Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nægkiarieren kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam.

<sup>19</sup> Mərig ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nægkiarieren kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nægkiarieren rıpsaah pik ye nægkiarieren yame iriə kaseinein.

<sup>20</sup> Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.

<sup>21</sup> Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nægkiarieren kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nægkiarieren kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nægkiarieren kape yepsipis minə,

mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’ ” *(Aes 28:11)*

<sup>22</sup> Ror məkneikin mə nægkiarieren kape tanə pisin pisin minə, in nımtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nımtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nıpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rıpiamuə, nægkiarieren e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien.

<sup>23</sup> ? Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nægkiarieren kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno.

<sup>24</sup> Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rıpiamuə, kini nægkiarieren kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nægkiarieren minə a tukrəkir kafan norien,

<sup>25</sup> kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nımrin ye nımoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mımə, “Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə.”

*Pol raməvhag kimi əriə tuk nıpig kape nəhuakien*

<sup>26</sup> Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nıprai kafak nægkiarieren. Nıpig kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nıpei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nægkiarieren tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nægkiarieren kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai nıprai nægkiarieren mine. Takasəkeikei misor narımnar minə e tuk nərip-tımtimien niməhuak.

<sup>27</sup> Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nægkiarieren kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai nıprai nægkiarieren minə a.



<sup>28</sup> Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiye nıprai nəgkiarien yame kırıhıni, pəh kırıhəgkiar pısin əmə kimi Kughen, mırhıpəh nıni-ərhavyen ye nıməhuak.

<sup>29</sup> Rhuvə mə profet kırıru uə kısısar əmə tukrhəgkiar, kını narmamə tıksın tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarien.

<sup>30</sup> Kını tukmə yermamə kırık rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kırık yame rımnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kırık yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwtə mapnapıg, pəh yame Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien kımın pəh in rərer məgkiar.

<sup>31</sup> Ror məknakin mə kımıə yamə mıne nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kırık tukrəkupən məgkiar; ai, kırık mın, ai kwasıg ikın, kırık mın, mə takharkun nıshajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə.

<sup>32</sup> Narmamə yamə mıne kamhavəh nırkunien tuk nıni-ərhavyen nar, kwasıg ikın nar ai rıpiuə, kharkun nıpiğ atuatur kape nəgkiarien mıne nıpiğ atuatur kape nıpımien,

<sup>33</sup> meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrıg-uvrıgien, mərig in rorkeikei nəmərınuyen. Ror pən, ye nıməhuak mınə fam kape narmamə kape Kughen,

<sup>34</sup> ye nıpiğ kape nəhuakien, nıpiraovın tukhapəh nısəgkiarien, meinai rıpəh natuaturkien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kın nəmasur kape nıməhuak, rəmhen kın yame loa ramni.

<sup>35</sup> Tukmə kısırkeikei mə tukharkun nar kırık, tukharerıg-pən apa yerkwanu, kını mısaiyoh kapəriə narman mınə kın. Meinai ror naurısien mə pıraovın tukrəgkiar ye nəkwai nıməhuak.

<sup>36</sup> ?Rhawor? Kımıə tıksın nakhamə ta mə Kughen rımıvəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmıə pısin əmə. Nakhamə ta mə kımıə pısin əmə nakharkun nəkırıen norien mınə.

<sup>37</sup> Mərig tukmə kımıə kırık rıkin raməsık mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kırık kımın, uə Nanmın Kape Kughen rımıvəhsi-pən nəsanınien kımın, kını in tukraməkeikei mını nəfrakısien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmıə mımə nəkwai Yermaru nəfrakıs a.

<sup>38</sup> Tukmə yermamə kırık raməpəh nəgkiarien mınə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

<sup>39</sup> Ror məkneikin, piak mınə mıne nowınık mınə, rhuvə mə taksarkut tuk nıni-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kını takhapəh nısətapıgien kın narmamə yamə mıne kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pısin pısin.

<sup>40</sup> Mərig ye narımınar fam yame naksor ye nıpiğ kape nəhuakien, takasor tukramatuatur ye nıpiğ kape nəhuakien.

## 15

### *Pol ramni-ərhav mə Kristo rımımragh mın ye nımhəyen kafan*

<sup>1</sup> Piak mınə mıne nowınık mınə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav mın nəvsaoyen huvə kimi əmıə yame yakwəni-pre ta tuk əmıə, kını nımnhavəh yerkimıə, kını mısərer tımtım iran.

<sup>2</sup> Tukmə nakharaptərəkın tımtım nəvsaoyen huvə yame yımını-pre tuk əmıə, Kughen tukrıvəh mıragh əmıə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mıshatətə ye nəgkiarien pısin, kını nhatətəyen kapəmıə in tukror nar apnapıg əmə kın.

<sup>3</sup> Narimnar yame yo yimnariġ, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rimamhə tuk nívəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rīpiuə.

<sup>4</sup> Kimnerwaig kin In, kini rīvəh nīpig kisisər, ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rīpiuə.

<sup>5</sup> Kini rimnəkupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mīpitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef.

<sup>6</sup> Kwasig ikin, mīpitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nīpig kīrikianə əmə. Kini tiksīn kamhamragh hanə mīseriaji-pə ai taktakun, kini tiksīn kwənhamhə ta.

<sup>7</sup> Kini kwasig ikin mīpitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpitərhav-pən tuk aposol minə fam.

<sup>8</sup> Rimnəkupan mītərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rītərhav-pə tuk yo nar apnariġ yo yakəmhen kin kwajikovə kīrik yame rīpəh narhayen ye nīpig atuatur kafan.

<sup>9</sup> Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksīn kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə taksokrən kin yo mə yo aposol kīrik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen.

<sup>10</sup> Məriġ ye nīhuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towēi. Kini nīhuvəyen a rīpəh nuə-apnariġien, məriġ ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, məriġ pəh nien mə ye nəsaninien kafak, məriġ ye nīhuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo.

<sup>11</sup> Nar apnariġ mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, məriġ nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

*Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min*

<sup>12</sup> ?Məriġ tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksīn nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien?

<sup>13</sup> Məriġ rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nimhəyen kafan.

<sup>14</sup> Kini to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnariġ kin.

<sup>15</sup> Nar kīrik min, to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh mīragh Kristo ye nimhəyen. Məriġ rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə, to Kughen rīpipəh nīvəh-mīragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan.

<sup>16</sup> Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo rīpipəh min nīmraghien ye nimhəyen kafan.

<sup>17</sup> Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rīrkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has.

18 Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kipiserwei.

19 Ripi mə kitawə kipiserəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

20 Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimragh min ye nimhəyen.

21 Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.

22 Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min.

23 Mərig iriə e tukhaamragh min ye nipig atuatur kapəriə. Kristo in rimnəkupan mimragh min, kini nipig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min.

24 Kini Nipig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikın, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen.

25 Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” *(Sam 110:1)*

26 Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min

27 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” *(Sam 8:6)*  
(Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.)

28 Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatur tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

29 Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə.

30 ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? !Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəməwə nipig minə fam!

31 Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

32 Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpın,

kwasiḡ ikin mīpīhamhə.”

(Aes 22:13)

<sup>33</sup> Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəḡkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpīḡ narmamə yamə mīne kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah mīnə, nəmə hah mīnə kasoriah norien huvə mīnə kapəriə.”

<sup>34</sup> Havəh mīn nətəriḡien kapəmiə rīrerīḡ, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhəpəh nisor-mīnien təvhəḡə has. Yakaməḡkiar məkneikin meinai kimiə tiksīn nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

*Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmragh mīn*

<sup>35</sup> Məriḡ tukmə ror narmamə tiksīn kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rīmə marə mamragh mīn? ?Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran mīne?”

<sup>36</sup> Naiyohyen mīne rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rivi.

<sup>37</sup> Nīpīḡ naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, məriḡ nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pīsīn kirik.

<sup>38</sup> Məriḡ Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai mīnə fam.

<sup>39</sup> Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mīne nīprairiə pīsīn pīsīn. Man mīnə nīprairiə pīsīn pīsīn. Kini kəmam mīnə nīprairiə pīsīn pīsīn.

<sup>40</sup> Apa ye neai, narīmnar aikīn, kini in e tokrei tanə e, narīmnar aikīn ror pīsīn. Nīpīḡ taksəm narīmnar apa yerpīriḡ ye neai mə in rhuvə, kafan nīhuvəyen in ror pīsīn ye nīhuvəyen kape narīmnar kape tokrei tanə e.

<sup>41</sup> Kini nīkhakien kape mīrh ror pīsīn ye nəsiəyen kape makuə mīne nəsiəyen kape kəmhau mīnə. Kini nəsiəyen kape kəmhau mīnə kasor pīsīn pīsīn.

<sup>42</sup> Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhəmhə yame kamhamragh mīn. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, məriḡ nīpīḡ tukramragh mīn iran, to rīpəh mīn nəmətītien.

<sup>43</sup> Nīpīḡ kamnim, in nar kirik yame narmamə khəpəh nisorkeikeiyen, məriḡ nīpīḡ tukramragh mīn, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nīhuvəyen. Nīpīḡ kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; məriḡ nīpīḡ tukramragh mīn, nəsaninien kafan tukrehuə.

<sup>44</sup> Nīpīḡ kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; məriḡ nīpīḡ tukramragh mīn, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikīn kape tokrei tanə, kape rao ye neai mīn aikīn.

<sup>45</sup> Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,  
“Yermamə kupan, in e Adam, in rīmauə mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasīḡ ikin en, Adam infamien\*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mīvəhsi-pə nīmraghien kape rao ye neai.

<sup>46</sup> Pəh nien mə nar kape nanmīn rīmnəkupan muə. Məriḡ nar kape tokrei tanə rīmnəkupan muə, kwasīḡ ikin nar kape nanmīn rīpiuə.

<sup>47</sup> Yame rīmnəkupan əḡkap kimnor kin nīmokrur, məriḡ yame ror kīraru kin, in e Yesu Kristo, rīmasi-pən ye rao ye neai.

<sup>48</sup> Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rīmasi-pən ye nīmoptanə; məriḡ narmamə yamə mīne kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rīmasi-pən ye rao ye neai.

15:36: Jon 12:24    15:43: Fil 3:20-21

\* 15:45: Nəḡkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kīraru kin,” in e Yesu Kristo.

<sup>49</sup> Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

<sup>50</sup> Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin.

<sup>51</sup> Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min.

<sup>52</sup> In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi.

<sup>53</sup> Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nīpran yame to ripəh nəmətītien tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin.

<sup>54</sup> Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,

kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

<sup>55</sup> “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

<sup>56</sup> Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə.

<sup>57</sup> !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

<sup>58</sup> Ror məknaikin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

## 16

### *Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem*

<sup>1</sup> Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia.

<sup>2</sup> Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narhakinien mane.

<sup>3</sup> Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin.

<sup>4</sup> Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

### *Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın*

<sup>5</sup> Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin.

15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13 16:1: Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9 16:5: Wok 19:21



<sup>6</sup> Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə mīseriaji-pən nīpig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin.

<sup>7</sup> Yakpəh norkeikeiyen mə nīpig jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier mīn. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin.

<sup>8</sup> Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nīpig kape Pentekos,

<sup>9</sup> meinai Kughen rīmnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan rīpsaah, nar apnapig narmamə rīpsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

<sup>10</sup> Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nīsiayen kīmin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo.

<sup>11</sup> Takhapəh nīsorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran mīsher-pə mīn kin pəh rīrerig-pə mīn tuk yo. Yo yakawhin piautawə mīnə iriə Timoti mə tukhauə mīsəm yo.

<sup>12</sup> Kini ye nīkarin kape piautawə e Apolos, yīmnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mīkwasig kin piautawə mīnə mhaurə mīsəm əmiə. In rīpəh norkeikei-pīkien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nīpig yame ratuatuk tukun.

<sup>13</sup> Takasərig əmiə. Taksərer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Mīsor nətərigien kapəmiə riskai.

<sup>14</sup> Narīmnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

<sup>15</sup> Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mīne kafan mīnə iriə kīmīsəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak mīnə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak mīnə mə,

<sup>16</sup> takhasiai əriə masor nəkwairiə, mīne narmamə m-fam yamə mīne kasor pik wok ye niməhuak.

<sup>17</sup> Rīkik rīmnagien nīpig Stefanas mīne Fotunatas mīne Akaekas kīmīrhītərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nīmnharkək, mərig nīpig yīmnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yīmnəm əmiə.

<sup>18</sup> Irisir kīmīrhīrəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kīmīrhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə mīnə kasor məkneikin.

*Pol rīmnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin*

<sup>19</sup> Niməhuak mīnə apa provins e Tarki\* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mīne Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mīne kasofugin ye nimə kapəriu.

<sup>20</sup> Piautawə mīnə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə mīnə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

<sup>21</sup> Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

<sup>22</sup> Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

<sup>23</sup> Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

<sup>24</sup> Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

## 2 Korin

### Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini riphəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

#### *Pol ramokrən huvə irəriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea.

<sup>2</sup> Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautəpre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

#### *Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən*

<sup>3</sup> Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tata yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə.

<sup>4</sup> In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə.

<sup>5</sup> Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktakun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a raməhuə mamvən min tuk narmamə.

<sup>6</sup> Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə

kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nımraghien kapətawə, kini nıpig nakasarə ye nıpig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yımnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpın əmə ye nərər-tim-timien.

<sup>7</sup> Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əməwə.

<sup>8</sup> Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nıpig əutən yamə minə yımnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehüə minə kimnhauə tuk əməwə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien.

<sup>9</sup> Nəfrakisien, kimawə yımisərig mə kineighan-pən ta kin əməwə mə jakhəmhə. Mərig nıpig əutən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəməwə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min.

<sup>10</sup> İpakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rımivəh mırəgh əməwə. In rirkun nıvəhsi-tayen nıpig əutən minə a tuk əməwə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsi-ta nıpig əutən minə a tuk əməwə.

<sup>11</sup> Kini In mamor əfrakis məknakin nıpig naksəhuak tuk əməwə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narımnar huvə yamə mine In ramor kimi əməwə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əməwə.

*Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə*

<sup>12</sup> Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə arnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmır əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien.

<sup>13-14</sup> Yakamhani məkneikin meinai yımnhapəh nharai-pənien nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nıpig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

*Pol rımnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan*

<sup>15-16</sup> Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rımnaməsik mə nıpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nıpig yakamtərhav Masedonia, rikik rımnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rımnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia.

<sup>17</sup> Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yımnarar ye nərigien kafak ye nikarın kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar arnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nisipənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nıpig kirikianə.

<sup>18</sup> Kughen raməfrakis nıpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nıpig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “İwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kirikianə.

19 Kĩmasĩr Saelas\* mĩne Timoti yimĩrhurə mĩrhĩni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kĩni In to rĩpəh nĩniyen “Ɔwəh” mĩne “Nĩkam” ye nĩpĩg kĩrikianə. Nĩkam. Nĩpĩg mĩfam, nəgkĩarien kafan kĩrikianə əmə.

20 Ror məkneikĩn meĩnai nar apnapiğ Kughen rĩmini promes kuvhuun, iriə kĩmnhauə mĩsor nəfrakĩsien kĩn ye Yesu Kristo. Kĩni kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Ɔwəh.”

21 Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tĩm tĩm ye Kristo kitawə-m kĩmiə. In rĩmirpen ətawə,

22 kĩni mĩvəh-si pə Nanmĩn kafan yerkitawə mamor nĩmtətien ye nĩmraghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kĩni taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes mĩnə tukhauə mĩsor nəfrakĩsien kĩn tuk nĩpĩg kĩrik ye nĩmraghien kapətawə.

23 Kĩni yakvəh kwəsũ ye nhag Kughen mə yimnəpəh nĩrerĩg-pre-mĩn-ien Korin məm əmiə meĩnai to yakpiurə, mĩpiəgkĩar skai pre kĩmi əmiə, kĩni moriah əmiə.

24 Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəh-si-pre əmə nəgkĩarien kĩmiə əmiə mə taksəri-pən, məriğ kĩmiə nakwəsərer tĩmtĩm ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kĩni kasor wok kwis kitawə-m kĩmiə mə rĩkimiə tukragien.

## 2

1 Ror məkneikĩn mə yaknəriğ ta mə jakpəh nurə-mĩnien məgkĩar skai pre kĩmi əmiə, mor rĩkimiə rəmhə.

2 Kĩni, tukmə yakor rĩkimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rĩkik ragien? Kĩrkək, meĩnai yimnor rĩkimiə m-fam rəmhə.

3 Ror pən, yimĩrai nəkwəkwə kĩrik mher-pre kĩn, mə jakwəh-si-haktə nəriğien kĩn kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rĩkik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mĩne khapəh nisəmhenien. Məriğ norien kapəmiə tukraməkeikei mor rĩkik ragien. Kĩni tukmə rĩkik ragien, kitawə fam rĩkitawə tukragien.

4 Nĩpĩg yimĩrai nəkwəkwə a mher-pre kĩn kĩmi əmiə, rĩkik rəpou pik tuk əmiə, kĩni rĩkik rarkwopĩr, nehe nĩmriğ rĩmnaiyu tuk əmiə. Məriğ yimĩpəh nĩraiyeen nəkwəkwə a mə jakor rĩkimiə rəpou; məriğ yimĩrai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

### *Takhapəh nisarpĩnien tai təvhagə has*

5 Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkĩar skai pre kĩmi əmiə. Məriğ yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rĩmnor nahasien,\* pəh nien mə rĩmnor yo pĩsin əmə yakaməriğ rahas tukun, məriğ rĩmnor ətawə fam kĩsəriğ rahas tukun.

6 Narpĩnien yame kĩmiə khapsaah nĩmnhavəh-si-pən ta kĩmin nəmhen.

7 Məriğ taktəkun ai, takasəkeikei mĩsərukĩn kafan norien has kĩni mĩsəgkĩar vi vi kĩmin tamə rĩkin rəpou pik kĩni rapəh nhatətəyen kafan.

8 Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən mĩsor rhuvə pən kĩmin mə in tukrĩrkun mə kĩmiə naksorkeikei in.

9 Yimĩrai nəkwəkwə a mher-pre kĩn kĩmi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwak ye narĩmnar fam, uə nĩkam?†

\* **1:19:** Saelas, nhag pĩsin kĩrik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 \* **2:5:** Yeməhuak kĩrik irəriə rĩmnor apnapiğ nar, mĩkĩr-ta piraovĩn vi kape rĩmni. Kĩni Pol rĩmini-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpĩnien kĩmin in ye 1 Kor 5:1-5. † **2:9:** Pol rĩmə tukrĩrkun ru mə kwəsəri-pən nəgkĩarien kafan mĩsher-ye rhav əfrakĩs kĩn kwən a yame rĩkĩr-ta piəhuaru kape rĩmni, uə nĩkam.

<sup>10</sup> Tukmā kimiā nakwəsərukīn norien has kape yermamə kīrik, yo mīn jakərukīn kafan norien has. Kīni tukmā kwən a rīmnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mīrhuvə tuk əmru mīnə, mərīg Kristo rīrkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru mīnə mə jakwasitu irəmiə

<sup>11</sup> mə Setan tukrīpəh nəwhaiyen kwēn kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərīgien tuk norien nahasien.

*Narmamə yamə mīne kamhani ərhav nəvsaoyen huvə*

<sup>12</sup> Nīpīg yīmavən apa Troas tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yīmnəm mə Yesu Yermaru rīmnəhitə ye kwəruə kīrik kimi yo.

<sup>13</sup> Mərīg nəmərīnuyen rīrkək irak meinai yīmīpəh nəmīen piak Taetas aikīn. Kīni yīmnaowīə kīn nəmə Troas mītərhav mīvən Masedonia mamarhakīn in.

<sup>14</sup> Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nīmri narmamə ikīn mīn fam, rəmhen kīn yame king ramapita tikmīr mīnə kafan, mamərīp əriə ye nīmri namramə mīfam. Mərīg Kughen ramərīp ətawə ye nīmri narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarīen kafan, rəmhen kīn yame senta ramənaah ikīn mīnə fam.

<sup>15-16</sup> Ye nīmri Kughen, kīmawə yaksəmhen kīn senta yame raməpnah narmamə, meinai kīmawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mīne kīshatətə iran, kharkun mə senta e rapīen huvə, kīni Kughen ravəh mīragh əriə. Mərīg narmamə tīksīn, kasərīg nəmīəv senta a rapīen kīn nīmhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpīnīen kimi əriə.

Wok e rehuə pik, yermamə kīrik rīpəh nəmhenīen mə to ror infamīen iran.

<sup>17</sup> Kīmawə yakhapəh nīsəmhenīen kīn narmamə tīksīn yame irīə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarīen kape Kughen tuk nīvəh-əməyen mane. Nīkam. Kughen rīmnher-pə kīn əmawə, kīni kīmawə yakasofugīn-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kīni ye nīmri Kughen, nəgkiarīen kapəmawə ramsī-pən yerkimawə m-fam.

### 3

*Kughen rīmīrpen-pən nar vi kīrik kimi narmamə*

<sup>1</sup> Tukmā ror kimiā nakhamə kīmawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nīmrimīə, mərīg nīkam. Tukmā yepsīpīs mīnə kamhauə iməmīə ikīn, tukasəkeikei mhavəh leta yame kīmīrai tuk nīni-ərhavyen norien kapərīə kimi əmīə. Uə nīpīg tukmā khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiā takharai yame tukshen-hen narmamə kīn, pəh tukīrkun əriə. Mərīg kīmawə yakhapəh nhavəhyen leta kīrik məknakīn, meinai

<sup>2</sup> kimiā naksəmhen kīn leta yame ramor əpu wok kapəmawə. Leta e kīmīrai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekīn mharkun nīpran.

<sup>3</sup> Nīmraghīen kapəmīə ramhajoun mə kimiā naksəmhen kīn leta kīrik yame Kristo rīmīrai kīni narmamə kasəvheikīn. Kimiā kwənkwai wok kapəmawə. Kimiā naksəmhen kīn leta yame Nanmīn kape Kughen rīmīrai. Mərīg pəh nīen mə rīmīrəh pen mīrai-pən ye nəkwəkwə; mərīg rīmīrai yerki yermamə.

<sup>4</sup> Yaksətghaa kīn nəgkiarīen mīnə məknēn meinai Kristo ramarə yerkimawə kīni yakshatətə tīmīm ye Kughen.

<sup>5</sup> Yakhapəh nīsərīgīen mə kīmawə əmə yaksəmhen tuk nīsorien wok kīrik. Mərīg tukmā yaksəmhen tuk nīsorien wok kīrik, in e Kughen ravəhsi-pə nīrkunīen tukun.

**2:11:** Luk 22:31    **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9    **2:13:** Wok 20:1    **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6

**3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12    **3:2:** 1 Kor 9:2    **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27    **3:4:** Wok 20:31



<sup>6</sup> In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

<sup>7</sup> Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapiet kini mivəhsi-pən kimi Moses,\* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak,

<sup>8</sup> kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita.

<sup>9</sup> Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita!

<sup>10</sup> Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən.

<sup>11</sup> Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

<sup>12</sup> Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masəghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarien.

<sup>13</sup> Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nimrin.

<sup>14</sup> Mərig Kughen rimnor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nipran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəria. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəria iriə Kristo.

<sup>15</sup> Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəria.

<sup>16</sup> Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəria mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

<sup>17</sup> Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə.

<sup>18</sup> Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

## 4

<sup>1</sup> Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan.

<sup>2</sup> To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien niprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nimri narmamə, mə ye nərigien kapəria, tukharkun mə wok kapəməwə ratuutuk.

**3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25      \* **3:7:** Əm-ru Dut 5:22.      **3:7:** Eks 34:29      **3:9:** Dut 27:26;  
Rom 1:17      **3:11:** Luk 22:31      **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9      **3:13:** Eks 34:33      **3:16:** Eks 34:34  
**3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2      **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5

<sup>3</sup> Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə.

<sup>4</sup> Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopıs əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien rısia-pen əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen.

<sup>5</sup> Ror məkneikın meinai kımawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kını In rımnher-pə kın əmawə mə kımawə yor atuə kın mınə kapəmıə.

<sup>6</sup> Meinai Kughen e yame rımını kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrıvən məsiə-pən ikın rəpıgnap ikın,” *(Jen 1:3)* in Kughen kırıkianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nıhuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

*Kitawə kisəmhen əmə kın nıtip yame ramətıt aihuua əmə*

<sup>7</sup> Kitawə kisəmhen kın nıtip\* yame Kughen ravai-pən narımınar huvə ikın kafan; mərig nıtip raməmətıt aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rıpəh nısi-pəyen tuk ətawə.

<sup>8</sup> Nıpig əutən mınə khapsaah kamharəh-pikın əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nıpig tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen.

<sup>9</sup> Kamoh əmawə, mərig Kughen rıpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kıpəh narkwhopniyen əmawə.

<sup>10-11</sup> İkin pukaa yakamhavən ikın, rıkimawə raməsik mə kımnhopni Yesu, kını kımə tukhopni mın əmawə tuk nını-ərhavyen nhagın. Mərig kımawə yakasəkeikei tuk nını-ərhavyen nhagın mə tukirkun mə Yesu rımamragh. Kughen rımneighan kın əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rımamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nıpraimawə yame tuk nıpig kırık tukrəmətıt.

<sup>12</sup> Ror pən, nıpig mıfam ipakə əmə yakamhamhə mə kımıə takhavəh nımraghien rerin.

<sup>13</sup> Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” *(Sam 116:10)* Kını ye norien kırıkianə əmə kape nhatətəyen, kımawə mın yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav,

<sup>14</sup> meinai kımawə yakharkun mə Yermamə yame rımnor Yesu ramragh mın ye nımhəyen kafan, In tukror mın ətawə-m kımıə tukamhamragh mın ye nımhəyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə mın.

<sup>15</sup> Yımnharəh pikın nəmhəyen mınə e mə kımıə taksarə huvə iran. Kını nıpig m-fam nıhuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah mın kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nıpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagın mə In yerpırig pik.

<sup>16</sup> Ror pən rıkimawə rıpəh nəpouyen. Nar apnapıg mə nıpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nıpig mıfam Kughen ramor rıkimawə ramhuvə mın.

<sup>17</sup> Meinai nıpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapıg əmə. Tukhapəh nisəmırien ror tu. Mərig kwənkıwairiə in nıkhakien yame raməmır rerin; kını in rehuə mıhuvə mapıta narımınar m-fam.

**4:4:** Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3    **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18    \* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kımınor kın nımoptanə skai.    **4:7:** 2 Kor 5:1    **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5    **4:10-11:** 1 Kor 15:31    **4:10-11:** Rom 8:36    **4:14:** 1 Kor 6:14    **4:16:** Efes 3:16    **4:17:** Rom 8:17-18

<sup>18</sup>Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nimiritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nimiritawə, kasəmir kape nipig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmir kape rerin.

## 5

### *Niprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai*

<sup>1</sup>Kitawə kharkun mə nipraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nipig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nipig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nipraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin.

<sup>2</sup>Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nipig tukruə yame kitawə tukpihavəh nipraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi.

<sup>3</sup>Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nipraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nipraitawə vi, kape rao ye neai.

<sup>4</sup>Nipig kisarə ye tokrei tanə ye nipraitawə yame tukripimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhayen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nipig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nipraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nipraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mipəh yame rivi kape rao ye neai.

<sup>5</sup>Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

<sup>6</sup>Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmieren imei Yesu Yermaru.

<sup>7</sup>Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk.

<sup>8</sup>Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu.

<sup>9</sup>Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə.

<sup>10</sup>Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

### *Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min*

<sup>11</sup>Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapətawə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə.

<sup>12</sup>Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig yakamhavəh-si-pre kapətawə nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nimraghien kapəriə.

<sup>13</sup> Tukmæ nakhamæ kimawæ yaksarmar, pæh Kughen tukræm æmhen æmawæ. Mærig tukmæ nakhamæ nirkunien kapæmawæ ræmhen, havæh nægkiarien kapæmawæ pæh tukrasitu iræmiæ.

<sup>14</sup> Ror mækneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru iræmawæ, meinai yakharkun huvæ mæ yermamæ kirikianæ rimamhæ tuk narmamæ m-fam. Ror mækneikin mæ kitawæ m-fam tukasækeikei misæpæh tævhagæ has, ræmhen kin yame yermamæ mhæ reinein norien tævhagæ has.

<sup>15</sup> Kini yakharkun mæ Yesu rimamhæ tuk narmamæ m-fam mæ iriæ yamæ mine kamhamragh, tukhapæh nisorien narimnar yamæ iriæ atuk æmæ kisorkeikei; mærig iriæ tukasækeikei misor norien yamæ mine Yesu rorkeikei - in e yermamæ yame rimamhæ tuk æriæ kini mimragh min ye nimhøyen.

<sup>16</sup> Ror mækneikin, mæ taktækun ai, yakhapæh nisækirien narmamæ ye norien yame narmamæ kape tokrei tanæ kasækir narmamæ iran. Kupan, yimisækir Kristo ye norien a, mærig taktækun ai, yakhapæh nisorien.

<sup>17</sup> Ror mækneikin, narmamæ yamæ mine kamhauæ masor kirikianæ ye Kristo, Kughen ramor vi æriæ. !Nar akwas ramæta iran! Nar vi ramuæ iran.

<sup>18</sup> Narimnar minæ fam a kamhasi-pæn tuk Kughen. Kupan, kitawæ kimisor tikmir kitawæ Kughen; mærig ye Kristo, In rimnæpkæfugin ætawæ kwænhauæ ipakæ tukun, minor ætawæ kwænhauæ In minæ tiksîn. Kini mivæhsi-pæ wok e kimi æmawæ, in e mæ tukhavi tikmir minæ kafan khauæ In minæ tiksîn.

<sup>19</sup> Nægkiarien e yakamni, nipran ramni mæ Kughen rimivi-pæ tikmir minæ kafan ye tokrei tanæ khauæ misor kirikianæ ye Kristo, mipæh nævheikinien kapæriæ norien has minæ. Kini mivæhsi-pæ nægkiarien e kimi æmawæ kape nivipøyen tikmir minæ kafan khauæ misor kirikianæ iriæ min.

<sup>20</sup> Ror mækneikin, kimawæ yægkiar minæ tiksîn kape Kughen. Ræmhen kin Kughen ramokræn kin narmamæ nipig kimawæ yaksægkiar. Kini yaksaiyoh skai æmiæ ye nhag Yesu Kristo mæ taksæpæh norien kape tikmir minæ, mhauæ misor kirikianæ kimiæ Kughen.

<sup>21</sup> Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkæk iran, In sakrefaes kape norien has minæ kapætawæ, mæ tukshatætæ misatuatuk ye nimri Kughen.

## 6

<sup>1</sup> Meinai kimawæ yakasor wok kirikianæ kimawæ Kughen, yakasaiyoh-pre skai æmiæ mæ nipig Kughen tukrautæ-pre kin kafan nihuvøyen kimi æmiæ, takhapæh nhavæhyen mæ in nar apnapig æmæ.

<sup>2</sup> Meinai Kughen ramni mimæ,

“Yimnærig ik ye nipig atuatuk,

mamasitu iram ye nipig kape nivæh-miraghien.”

(Aes 49:8)

Yakamni-pre tuk æmiæ mæ taktækun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivæh miragh æmiæ.

*Pol ramævsao kin nipig æutæn minæ ye nimraghien kafan*

<sup>3</sup> Yakhapæh nisorien nar kirik mæ yermamæ tukrimir ye nhatætøyen kafan tukun, tamæ narmamæ kamhani hah wok kapæmawæ tukun.

<sup>4</sup> Mærig norien minæ fam ye nimraghien kapæmawæ kashajoun mæ kimawæ yorwok minæ æfrakis kape Kughen: Kimawæ yaksærer tim tim ye nipig kape næmhøyen, mine ye nipig æutæn minæ, mine ye nipig yakasærig rahas.

<sup>5</sup> Narmamæ kamhauh æmawæ, misæhi-pæn æmawæ ye kalabus. Mharpæhu æmawæ mæ tukhauh æmawæ. Yimisor wok ehua, mhapæh nisapirien yenpig, kini nikumhæ ramæs æmawæ.

<sup>6</sup> Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis.

<sup>7</sup> Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nımraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir.

<sup>8</sup> Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhani hah əməwə; tiksın kamhani huvə əməwə. Kini nıpiğ kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəməwə. Məriğ kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen.

<sup>9</sup> Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpiğ mifam nımhəyen ramuə ipakə tuk əməwə, məriğ yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, məriğ khapəh nhopniyen əməwə.

<sup>10</sup> Rikimawə rəpou, məriğ nıpiğ mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, məriğ kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, məriğ yakamhavəh narimnar fam.

<sup>11</sup> Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam.

<sup>12</sup> Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, məriğ kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə.

<sup>13</sup> Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əməwə yerkimia m-fam.

*Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniyen tuk yamə mine khapəh nisəhuakien*

<sup>14</sup> Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok\* meinai, ?norien atuaturuk mine norien has kirkarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam.

<sup>15</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nırəni-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kirkarkun niworien nar kirik ye nəriğien kirikianə uə? ! Nikam!

<sup>16</sup> Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,  
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mımə,  
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,  
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (*Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27*)

<sup>17</sup> Kini Yermaru ramni min mə,  
“Ror məkneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.  
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nımrik,  
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (*Aes 52:11; Esik 20:34, 41*)

<sup>18</sup> Kini Kughen Yermaru yame In Yerpıriğ Pık ramni min mımə,  
“Kini jakor Yo mə Rımimiə,  
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (*2 Saml 7:8, 14*)

**6:6:** 1 Tim 4:12    **6:9:** 2 Kor 4:10    **6:13:** 1 Kor 4:14    \* **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kirkaru, kirik yame rehuə, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, məriğ wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien.    **6:14:** Efes 5:11    † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.



## 7

<sup>1</sup> Yo minə tiksın. Nəgkiarjen minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nıpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

*Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen*

<sup>2</sup> Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmia ye norien kirik yame rıpəh natuatukien.

<sup>3</sup> Pəh nien mə kimia nımisor nar kirik rıpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmia. Yakwəni-pre ta tuk əmia mə yaksorkeikei pik əmia, nar apnapig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimia, mərig yakhajir əmia misəkwən əmia.

<sup>4</sup> Yo yakamni nəfrakisien irəmia. Rikik ragien tuk əmia. Kimia nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmia.

<sup>5</sup> Meinai nıpig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nıpig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nımraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin.

<sup>6</sup> Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəria rəpou, In rımivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə.

<sup>7</sup> Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rımnor rikimawə ramagien, mərig nıpig nımnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rımını-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimia reihuə tuk yo, mamni mə kimia naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

<sup>8</sup> Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rımnor rikimia rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rımnor rikimia rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimia rəpou kape nıpig kwəkwə əmə.

<sup>9</sup> Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimia rımnəpou. Nıkam. Rikik ragien mə nıpig rikimia rəpou, nımısarar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has kapəmia. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimia nımısarar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has, kini nəgkiarjen skai yame yimnhani-pre tuk əmia rıpəh norien əmia naksəpəh nhatətəyen kapəmia.

<sup>10</sup> Tukmə rikimia rəpou tuk norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimia tukrəpəu tukun, kini misarar ye nərigien kapəmia, pəh Kughen tukrivəh mıragh əmia. Nərig-rahəsien a rıpəh nıkir-pənien narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkir-pən əria tuk nımhəyen.

<sup>11</sup> Tukmə naksərig rahəs ye norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahəs tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nımraghien kapəmia: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratu-atuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmia, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə.

Nimisorkelkei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pəniən narpiniən kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e.

<sup>12</sup> Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik\*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo.

<sup>13</sup> Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan.

<sup>14</sup> Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiariən a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiariən yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə.

<sup>15</sup> Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita.

<sup>16</sup> Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

## 8

*Niməhuak apa Jerusalem, nəria nəviginien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəria*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əria.

<sup>2</sup> Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın.

<sup>3</sup> Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh,

<sup>4</sup> misaiyoh əməwə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əria pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipəniən mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

<sup>5</sup> Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi əməwə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

<sup>6</sup> Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav.

<sup>7</sup> Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mine nəgkiariən kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nərer-timtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əməwə. Kini ye norien

\* **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5. **8:1:** Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

kirikianə əmə mɪn, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

<sup>8</sup> Pa rımə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yımnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nikam.

<sup>9</sup> Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyən kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rımauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rımauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narımnar tukripsaah ye rao ye neai.

<sup>10</sup> Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə mɪn nimisokupən misarukin mane.

<sup>11</sup> Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji nıprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav.

<sup>12</sup> In nar apnapig mə kapəmiə narımnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

<sup>13</sup> Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehua kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə

<sup>14</sup> mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narımnar, meinai kapəmiə narımnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen.

<sup>15</sup> Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to rıpəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisəkwəkwəyən kin nəviginien.” *(Eks 16:18)*

### *Taetas ramvən apa Korin*

<sup>16</sup> Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien.

<sup>17</sup> Yımnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarrien kapəmawə. Mərig in mɪn, rikin ragien mɪn tuk nurəyən masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rımnorkeikei mə tukrurə məm əmiə.

<sup>18</sup> Kini kimawə yaksher-pre mɪn kin piatawə kirik raurə iriu mɪn. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə.

<sup>19</sup> Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə mɪn nipig yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyən Kughen.

<sup>20</sup> Yaksarkut mə yermamə kirik rirkək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane.

<sup>21</sup> Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narımnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

<sup>22</sup> Kini yaksher-pre mɪn kin piatawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yımnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə.

<sup>23</sup> Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo.

<sup>24</sup> Sor norkeikeiyen kapəmiə rīvən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

## 9

<sup>1</sup> Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, rīpīhuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

<sup>2</sup> Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nīvəhsi-pənien mane. Kini nīpig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min.

<sup>3</sup> Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nīvəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə.

<sup>4</sup> Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nīpig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita.

<sup>5</sup> Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

### *Norien kape nəwhaiyen narimnar*

<sup>6</sup> Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah.

<sup>7</sup> Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, rīpəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam.

<sup>8</sup> Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nīpig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai.

<sup>9</sup> Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,  
“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,  
kini norien atuatur kafan to rīpəh nirkəkien.”

*(Sam 112:9)*

<sup>10</sup> Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, mīvəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə.

<sup>11</sup> Ye narimnar fam ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nīvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nīpig mifam. Kini nīpig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

<sup>12</sup> Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun.

<sup>13</sup> Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mifam.

<sup>14</sup> Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə.

<sup>15</sup> !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

## 10

*Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru*

<sup>1</sup> Narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə,

<sup>2</sup> yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə,

<sup>3</sup> meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin.

<sup>4</sup> Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin.

<sup>5</sup> Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo.

<sup>6</sup> Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpiniən kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan.

<sup>7</sup> !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nipran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in.

<sup>8</sup> Tukmə ror nipig yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə.

<sup>9</sup> Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin.

<sup>10</sup> Mərig narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsrə, mərig nipig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarien in nar apnapig əmə.”



11 Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nīpig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarīen in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

*Pol ramhorpin nəgkiarīen kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin*

12 Narmamə tiksīn kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpirig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpirig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpirig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rəfəwao.

13 Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimiə min apaikin.

14 Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rīpəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərig yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.

15 Narmamə tiksīn kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pīsīn rīmnor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min,

16 mə jakharkun nhavənien ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pīsīn kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pīsīn kirik.

17 Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,  
 “Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rirkun  
 Kughen Yermaru.” *(Jer 9:24)*

18 Yakaməgkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

## 11

*Pol mine aposol eikuə minə*

1 Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarīen ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə.

2 Yakamarha huvə tuk əmiə, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rīmimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a.

3 Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rīmneikuə iran ye nəgkiarīen heikən.\* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pīsīn, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə.

10:13: Rom 12:3

10:18: 1 Kor 4:4

11:2: Efes 5:26-27

\* 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

11:3: Jen 3:4,13

<sup>4</sup> Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin.

<sup>5</sup> Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo.

<sup>6</sup> Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə nīprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nīpig ripsaah.

<sup>7</sup> Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nīkarin kape nivəhyen mane? Nīpig yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə.

<sup>8</sup> Nīpig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin.

<sup>9</sup> Kini nīpig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasipən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narhahuvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nīpig m-fam.

<sup>10</sup> Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to rīpəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni.

<sup>11</sup> ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nīkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

<sup>12</sup> Narmamə tiksın kimnasəmir kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə.

<sup>13</sup> Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo.

<sup>14</sup> Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.†

<sup>15</sup> Kini kitawə to khapəh nisakurien nīpig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nīpig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

*Pol raməvsao kin nīpig autən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan*

<sup>16</sup> Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo.

**11:4:** Gal 1:8-9    **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11    **11:6:** 1 Kor 2:1,13    **11:7:** 1 Kor 9:18    **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16    † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nīpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

17 Nægkiarrien e kafak pəh nien mə nəgkiarrien kirik yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarrien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik.

18 Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo mın, jakəgkiar ausit kəskəh.

19 [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarrien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarrien kape narmamə yamə mine kasətəwao.

20 ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narımnar?

21 Mərig norien kafak ripəh nəutəniən mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo mın jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarrien e kafak rətəwao.

22 ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarrien ye nəgkiarrien Hibru uə? Yo mın. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo mın. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo mın.

23 ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo mın, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə.

24 Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə.

25 Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiə apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig.

26 Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin.

27 Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək.

28 Mine narımnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam.

29 Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

30 Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narımnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək.

31 Kini Kughen e in e rım Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen.

<sup>32</sup> Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus.

<sup>33</sup> Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nərəus iran, kivi rei-waiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

## 12

### *Pol raməmrərhav*

<sup>1</sup> Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rīpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksīn minə nəgkiarīen vi yamə minə yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo.

<sup>2</sup> Yo yermamə kirik\* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rīrkun.

<sup>3</sup> Kini mamni minə mə yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakīrkun mə

<sup>4</sup> Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarīen erkwaig tiksīn, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen.

<sup>5</sup> Yakīrkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsanīnien rəkəskəh.

<sup>6</sup> Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmə, meinai nəgkiarīen yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikīn, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikīn tukvəhsi-haktə yo ikīn. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarīen kafak minə norien minə kafak.

### *Nəsanīnien kape Kughen rīrkun nivəh-miraghien atawə*

<sup>7</sup> Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarīen vi yamə minə In rīmnor əpu kimi yo, kini nəgkiarīen minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rīmnher-pə kin nəmhəyen ye nīmraghien kafak rəmhen kin nīrhi nīmirh ramhai yo kape nīpig mīfam. Nəmhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nīprak, ramor yo yakpəh nausitien.

<sup>8</sup> Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrīrəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo.

<sup>9</sup> Mərig In ramni-pə tuk yo mīmə, “Nīkam. Kafak nīhuvəyen ehuə rīrkun nivəh-miraghien ik; meinai nīpig e in a kafam nəsanīnien rīmirkək, in en swatuk kape nəsanīnien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rīkik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsanīnien rīkək; mərig nəsanīnien kape Kristo ramarə ye nīmraghien kafak.

<sup>10</sup> Tuk nar a, rīkik ragien nīpig kafak nəsanīnien rīrkək, kini rīkik ramagien nīpig kamni hah yo, kini rīkik ramagien tuk nīpig əutən minə, kini rīkik ragien nīpig kamor nahasien kimi yo, kini rīkik ragien nīpig yakamərig nəmhəyen. Rīkik ragien tuk narīmnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsanīnien rīrkək, nīpig a in a, kafak nəsanīnien rīmauə.

### *Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin*

**11:33:** Wok 9:23-25 \* **12:2:** Pol rīpəh niniyen mə in atuk rīmnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisīn. Mərig nīpig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nīpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6 **12:9:** Fil 4:11-13

11 Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nimmhapəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “aposol huvə minə tiksın” kisasita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə.

12 Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo aposol əfrakis kirik. Yimnor nimtətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nimmrimiə.

13 ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye niməhuak minə tiksın rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nıkam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyen nasituyen kin mane. ? Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

14 Taktəkun ai, nipig yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyen tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə.

15 Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nimmraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehua, mərig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e ripəh natuatukien!

16 Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksın nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narimnar.

17 ?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narimnar uə? Nıkam.

18 Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ?Mərig Taetas rimnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nıkam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

19 Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətəpigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nimmri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai.

20 Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame ripəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nikar narmamə, misausit, masor apnapig nar.

21 Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.

## 13

### *Pol ramor kwirig kimi əriə*

1 In e nipig yame ror kisisər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien



kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.”(Dut 19:15)\*

<sup>2</sup> Nipig yimnaurə tuk əmiə, ye nipig yame ror kiraru kin, yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmır isok mamni-pre min. Nipig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə.

<sup>3</sup> Kimiə nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nikam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripəh nımarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə.

<sup>4</sup> Nəfrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

<sup>5</sup> Kimiə atuk, təksəkir nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nikam. Kimiə atuk, təksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nikam mə Yesu Kristo ramarə ye nımraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nımraghien ripəh nəri-pəniyen norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmiə!

<sup>6</sup> Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen.

<sup>7</sup> Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig ripəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə ripəh nəmhenien.

<sup>8</sup> Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen.

<sup>9</sup> Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə.

<sup>10</sup> Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

### *Pol rimnor infamien ye nəkwəkwə kafan*

<sup>11</sup> Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

\* **13:1:** Nəgkiarien e raməmır ye Dut 19:15. Nipran e ramni mə nəkwəkwə kiraru uə kisisər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi nıməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8

<sup>12</sup> Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kın yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo.

<sup>13</sup> Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

<sup>14</sup> Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan niṽhuəyen kimi əmiə m-fam. Kını pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kını pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimiə fam tukror kirikianə.

---

† **13:12:** “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

## Galesia

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

**?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai?** Nəməhuak minə kimisarə ye nipig autən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

#### *Pol ramokrən huvə irəriə*

<sup>1-2</sup> Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.

<sup>3</sup> Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmır tuk əmiə.

<sup>4-5</sup> Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimmorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

#### *Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə*

<sup>6</sup> Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə

<sup>7</sup> yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao.

<sup>8</sup> Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarieren pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua.

<sup>9</sup> Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarieren pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

<sup>10</sup> Kafak nəgkiarieren e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarieren kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

### *Kughen rimnokran kin Pol*

<sup>11</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə.

<sup>12</sup> Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

<sup>13</sup> Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi ərlə.

<sup>14</sup> Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

<sup>15</sup> Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehua tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmır hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuatur kafan, kini In rimnokran kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə.

<sup>16</sup> Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpivəsvao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivənen məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e.

<sup>17</sup> Kini yimipəh nivənen apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənen mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsok pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mīrerig-pə min mivən apa yerkwānu a Damaskes.

<sup>18</sup> Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mīrhivən ta, kini yo yimnarə mīrerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita\*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimiwarə mīrəvəh əmə nipig fiftin.

<sup>19</sup> Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik.

<sup>20</sup> Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarieren yame yakamni in nəfrakisien.

**1:7:** Wok 15:1,24    **1:8:** 1 Kor 16:22    **1:10:** 1 Tes 2:4    **1:11:** Mat 16:17    **1:13:** Wok 8:3    **1:14:** Wok 22:3    **1:15:** Aes 49:1; Gal 2:7    \* **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."    **1:18:** Wok 9:26-27

21-22 Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik.

<sup>23</sup> Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.”

<sup>24</sup> Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimraghien.

## 2

### *Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik*

<sup>1-2</sup> Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarieren yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək.

<sup>3</sup> Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin.

<sup>4</sup> Nəgkiarieren ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piatawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarieren minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.]

<sup>5</sup> Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarieren tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

<sup>6</sup> Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehuə, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehuə, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarieren vi kirik mə jakvən mini-ərhav.

<sup>7</sup> Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.\*

<sup>8</sup> Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekın yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarieren kimi nəmə kantri pisin

1:21-22: Wok 9:30    2:1-2: Wok 15:2    2:4: Gal 1:7; 5:1,13    \* 2:7: Ye nəgkiarieren Gris ripəh niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.”    2:7: Wok 22:21



pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel.

<sup>9</sup> Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†.

<sup>10</sup> Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagian əmə tuk wok a.

### *Pol rimnhek Pita*

<sup>11-14</sup> Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.‡ Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivəniən məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnam mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniən natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

<sup>15</sup> “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə.

<sup>16</sup> Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatuk ye nimri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pəniən loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuk ye nimri Kughen.

<sup>17</sup> “Kitawə e kasəigtə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisəigtəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin.

<sup>18</sup> Mərig, tukmə yakarar mamreirig-pən tuk loa maməigtə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nimri Kughen.

† 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30

‡ 2:11-14: In ikin e, Pita rimnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3 2:16: Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

19-20 Ror məkneikin meinai nīpīg yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e rīpəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nīmri Kughen. Ror məkneikin, yimnapəh nəri-pənien loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa rīpəh narmaruyen ye nīmraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nīmraghien akwas kafak rīmamhə. Mərig yimnarha-pə mīn kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nīmraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mīmha mivəh mīragh yo.

21 Nihuvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahien norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapīg əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksīn, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. Mərig rīpimə nəri-pənien loa rīpior narmamə kisatuatuk ye nīmri Kughen, to nīmhayen kape Kristo rīpior nar apnapīg əmə kin.

### 3

#### *Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk*

1 Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ?Pa rīmnəko-pən məknenkin əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rīmivəh narpinien tuk əmiə ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rīmivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kini mivi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə?

2 Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rīmivəh-si-pre Nanmīn Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nīkam? Nīkam. In rīmivəh-si pre Nanmīn kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.

3 ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiə nīmīsətīgətə əmə ye Nanmīn kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh mīsətīgətə əmə ye nəsanīnien kapəmiə.

4 Nīmīsərig nəmhayen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ?Mərig nīmīsərig apnapīg əmə nəmhayen e uə? Nīkam. Pəh nien mə kape nar apnapīg əmə.

5 Mərig pəh nien mə Nanmīn kape Kughen ramor nīmətətien tiksīn kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nīmətətien tiksīn kimi əmiə meinai nīmīsərig Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mīshatətə iran.

#### *Nəri-pənien loa mīne nhatətəyen ye Yesu*

6 Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsao-ərhav ta kin rīmīni məkneikin mīmə, “Ebrahim in rīmnhatətə tīmīm ye Kughen, Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmriin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kīrikianə əmə,

7 narmamə yamə mīne kīshatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kīsəmhen kin kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

8 Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrīvəh narmamə yamə mīnə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mīne kīshatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nīmriin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ərhav nəgkiarīen huvə kirik kin Ebrahim mīmə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvəyen kimi tanīmtanə iran.” (Jen 12:3)

<sup>9</sup> Ror pən Kughen rimmnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rimmhatətə tım tım iran. Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pənien kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

<sup>10</sup> Mərig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nimmraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisori-atuatukien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpinien kirik.” *(Dut 27:26)*

<sup>11</sup> Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimməri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nimmri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimmri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” *(Hab 2:4)*

<sup>12</sup> Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in ripəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nimmraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” *(Lev 18:5)*

<sup>13</sup> Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimmamə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimmivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpinien kimin.” *(Dut 21:23)*

<sup>14</sup> Yesu Kristo rimmamə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimmivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimmirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

*Kughen rimməkupan mini promes kafan, mərig loa rimmikwasig mipəh nəspirien ətawə*

<sup>15-16</sup> Piak minə mine nowinik minə. Ye nimmraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimmə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsi-tayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimmirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimmirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimmirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrissi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo.

<sup>17</sup> Kini kafak nəgkiarien, nipran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimmini-ta mə tukharaptərkən nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimmiri-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen.

18 Yakaməgkiar məkneikin meinai rīpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, rīpihajoun mə promes yame Kughen rīmini kupan in nar apnapig. Mərig rīpəh norien məknakin: Promes yame Kughen rīmini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

*Loa, kafan aikin norien*

19 Yermamə kirik tukripiayoh mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rīmnhawor e Kughen rīmnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rīmini-pən tuk Ebrahim in rīmnəkupan marə, mərig loa in rīmikwasig. Rīmauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rīmnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rīmnəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kīpihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nīpig Kughen rīmini promes tuk Ebrahim, rīpəh norien məkneikin.

20 Kughen In rīmipəh nīrpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuatur əmə rīmnəgkiar-pən atuatur ye nīmri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

21 Kini pəh nien mə loa e rīmauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nīkam. To loa rīpirkun nivəhsi-pəyen nīmraghien vi kimi ətawə, kitawə kīpiharkun nhauəyen misatuatur ye nīmri Kughen. Mərig rīpəh norien məkneikin.

22 Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rīmnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rīmīrpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

*Nīpig e taktakun, nīpig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo*

23 Kupan, loa yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Moses, in rīmīraptəəkīn tīm tīm ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nīpig e taktakun minə, Kughen rīmnəhitə ye nīmritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen.

24 Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nīpig Kristo rīmauə. Mə ye nīpig a, kitawə kwənhauə misatuatur ye nīmri Kughen, meinai kimishatətə iran.

25 Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

*Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu*

26 Meinai kimiə nīmishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə.

27 Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nīmnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nīmīsarkoah kin neipən vi kirik.

28 Kini kimiə m-fam əgkap nīmīsofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin.

<sup>29</sup> Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

## 4

### *Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə*

<sup>1</sup> Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik.

<sup>2</sup> Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin.

<sup>3</sup> Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə.

<sup>4</sup> Mərig ruauə ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni.

<sup>5</sup> Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərekin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

<sup>6</sup> Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə."

<sup>7</sup> Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

### *Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia*

<sup>8</sup> Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərekin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə.

<sup>9</sup> Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen rirkun ta əmiə. ?Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərekin min əmiə?

<sup>10</sup> ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə?

<sup>11</sup> !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

<sup>12-13</sup> Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nimnəpəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənen loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, məpəh nisorien mə loa tukriraptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipig a, mərig kimiə nimnəpəh nisorien yo yakərig rahas.

<sup>14</sup> Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikhahyen yo, kini nimnəpəh nishekien yo. Kimiə nimnəhavəh huvə yo mamhavən ye



nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

<sup>15</sup> Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine?

<sup>16</sup> Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

<sup>17</sup> Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə.

<sup>18</sup> Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nipiğ mifam, pəh nien mə ye nipiğ əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

<sup>19</sup> Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo.

<sup>20</sup> Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

### *Nivusien ris ye Hega mine Sera*

<sup>21</sup> Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pəniən loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien?

<sup>22</sup> In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh.

<sup>23</sup> Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh.

<sup>24-25</sup> Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovin mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəra kin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə.

<sup>26</sup> Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə,

<sup>27</sup> meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə,  
“Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.  
Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nərəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,  
mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin  
yame iriu kafan yerman kwarə.” *(Aes 54:1)*

<sup>28</sup> Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə.

<sup>29</sup> Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen.

<sup>30</sup> ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə, “Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni. Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.”  
(*Jen 21:10*)

<sup>31</sup> Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnat pian e slef; kitawə nipnat pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

## 5

### *Yesu rimirisin kafan narmamə minə*

<sup>1</sup> Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

<sup>2</sup> Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor.

<sup>3</sup> Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkap narimnar fam yame loa ramni.

<sup>4</sup> Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksat-  
uatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen.

<sup>5</sup> Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisat-  
uatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo.

<sup>6</sup> Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

<sup>7-8</sup> Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atu-  
atuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimnokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə.

<sup>9</sup> Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred.

<sup>10</sup> Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yemehua kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

<sup>11</sup> Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarieren e rıpəh norien nəfrakisien kın. To yakpini-ərhav məkneikin, kını narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə rıpiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nımhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kın, in əmə e, in tukrivəh mıragh narmamə.

<sup>12</sup> Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

<sup>13</sup> Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rımnokrən kın əmiə, kını mırısın əmiə mə loa kape Moses tukrıpəh narmaruyen irəmiə. ! Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukrıpəh nəsikien mımə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakırkun norien naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə.

<sup>14</sup> Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarieren fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev. 19:18)*

<sup>15</sup> Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor tıməht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kın kirəvin\* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kını mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

*Norien kape Nanmın kape Kughen mine norien kape narmamə*

<sup>16</sup> Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmın kape Kughen tukraməkeikei mikir əmiə kını nakhakwasig kın. Kını kimiə takhapəh nisorien nar has yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

<sup>17</sup> Təvhagə has minə a, in e, nımisor narımınar has yame nıpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmın kape Kughen. Kını Nanmın kape Kughen in rıpəh norkeikei-minien norien has yame nımnasor hanə kupan. Norien mir e kawor tıməht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor.

<sup>18</sup> Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramkir əmiə, to loa rıpəh mın nar-maruyen irəmiə.

<sup>19</sup> Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kımnasor hanə kupan: Nıpiraovın mine narman kamhakır apısapis əriə minə, kını iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk nıniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a.

<sup>20</sup> Masəhuak kimi nanmı nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor tıməht, masəmhowk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pısın pısın.

<sup>21</sup> Masanipın ye narımınar kape narmamə, misapis kın nınımien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narımınar ehua mın yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kın yame yımınor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniyen misarə ye rao ye neiai yame rımnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

<sup>22</sup> Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarə ye narmamə, nımraghien kapəriə tukrikuə kın kwənkwan e in e: Kısorkeikei narmamə, rikiriə ragien,

**5:13:** 1 Pita 2:16 \* **5:15:** Nəgkiarieren Gris rıpəh nıniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikinien ye tıməht, rəmhen kın yame narmamə kasəs əriə minə. **5:17:** Rom 7:15-23 **5:21:** 1 Kor 6:9-10

nəmərinyen ramarə yerkiria, kapəria nətərigien rapomh, rikiria rehuə tuk narmamə, kini kapəria norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəria.

<sup>23</sup> Kini iria nəmə mar. Kini kasarmaru ye nīprairia. Norien minə e, iria khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e.

<sup>24</sup> Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nīpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin.

<sup>25</sup> Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nīmraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan.

<sup>26</sup> Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

## 6

### *Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimia e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmia, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimia raməmhə tukun. Mərig takasərig əmia, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmia nakhamir.

<sup>2</sup> Kimia taksasitu irəmia minə. Taksasitu irəmia minə ye nīpig nakasarə ye nīpig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni.

<sup>3</sup> Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə.

<sup>4-5</sup> Mərig kimia takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmia norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmia wok, meinai narmamə kapəria wok ror pisin pisin. Kini iria kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nīmraghien kapəria kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimia tukragien tuk wok pisin kirik kapəmia, kini tukəm mə kapəmia wok in rhuvə əmə.

<sup>6</sup> Kimia takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmia yhajoun yamə mine kashajoun əmia ye nəgkiarien kape Kughen.

<sup>7</sup> Takasərig əmia, mhapəh niseikuəyen irəmia minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nīpraimia rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nimisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən.

<sup>8</sup> Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nīmraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nīpran e, in e nīmhayen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukririhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nīmraghien rerin.

<sup>9</sup> Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nīpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok.

<sup>10</sup> Kini nīpīg minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kīrik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piatawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>11</sup> Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nīraiye, rehuə pik.

<sup>12</sup> Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksīn tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə.

<sup>13</sup> Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nīviye əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəye narimnar yame loa ramni.

<sup>14</sup> Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kīrik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nīpīg In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a.

<sup>15</sup> Nīpīg Kughen ravəhsi-pən nīmrighien vi kimi yermamə, mamor in ratu-atuk ye nīmrin, nar apnāpīg tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nīvəhyen nao kimin.

<sup>16</sup> Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

<sup>17</sup> Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kīrik tukrini hah yo, meinai tamhek nīmap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apīg kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

<sup>18</sup> Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəye kimi əmiə. Amen.



## Efesas

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivan kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisə. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehue kirik ye tanə ehue e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

*Pol rimnokrən huvə irəriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəəkən tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo.

<sup>2</sup> Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

*Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo*

<sup>3</sup> Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə.

<sup>4-5</sup> Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei.

<sup>6</sup> Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik.

<sup>7</sup> Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatur kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita!

<sup>8</sup> Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

<sup>9</sup> Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimirghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə.

<sup>10</sup> In e mə tuk nipiğ kirik, ye nipiğ atuatur kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

<sup>11</sup> Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipiğ yame rimmnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan.

<sup>12</sup> Rimmor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpiriğ pik rapita.

<sup>13</sup> Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipiğ kimiə nimirərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatur yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimmhəni nəfrakisien iran, kini Kughen rimirəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimitətien mə kimiə narmamə kafan minə.

<sup>14</sup> Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipiğ Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpiriğ pik rapita.

#### *Pol raməhuak mamni vi vi Kughen*

<sup>15</sup> Ror pən, ririkakun ye nipiğ yame yimmərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə,

<sup>16</sup> yakaməhuak tuk əmiə nipiğ m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen.

<sup>17</sup> Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.

<sup>18</sup> Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpivəh narimnar minə a meinai In rimirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik,

<sup>19</sup> kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimirghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan

<sup>20</sup> yame rimmor Yesu rimiragh min ye nimhəyen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai.

<sup>21</sup> In yerpiriğ rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipiğ ai taktakun mine ye nipiğ yame tukripiuə.

<sup>22</sup> Kini Kughen rimmərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermi, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak.

<sup>23</sup> Kini niməhuak in niprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

1:9: Rom 16:25

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

1:14: 2 Kor 1:22

1:17: Kol 1:9

1:19: Kol 1:11

1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10

1:23: Rom 12:5;

Efes 4:10,15; Kol 1:18

## 2

*Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh*

<sup>1</sup> Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah,

<sup>2</sup> masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmır rarkurao irətawə.\* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen.

<sup>3</sup> Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei nivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

<sup>4</sup> Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə,

<sup>5</sup> nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə.

<sup>6</sup> Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai.

<sup>7</sup> Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik.

<sup>8</sup> Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran.

<sup>9</sup> Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun.

<sup>10</sup> Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

*Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu*

<sup>11</sup> Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə).

<sup>12</sup> Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min.

\* **2:2:** Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nipran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14 **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21

<sup>13</sup> Mərig kimiə, nimmisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

<sup>14</sup> Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a.

<sup>15</sup> Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinyen kimi ətawə.

<sup>16</sup> Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək.

<sup>17</sup> In rimauə mini-ərhav nəmərinyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun.

<sup>18</sup> Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

<sup>19</sup> Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə.

<sup>20</sup> Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə,

<sup>21-22</sup> kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmir ikin.

### 3

#### *Kughen rimnor əpu nətərigien kafan*

<sup>1</sup> Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun.

<sup>2</sup> Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə.

<sup>3</sup> Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo.

<sup>4</sup> Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo.

<sup>5</sup> Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə.

<sup>6</sup> Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə

kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

<sup>7</sup> Kughen ramor wok ye nəsaninien ehua kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.\*

<sup>8</sup> Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien.

<sup>9</sup> Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan.

<sup>10</sup> In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehua ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah.

<sup>11</sup> In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

<sup>12</sup> Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənien misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien.

<sup>13</sup> Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

#### *Pol raməhuak tuk nəmə Efesas*

<sup>14</sup> Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə

<sup>15</sup> yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə.

<sup>16</sup> Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehua. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam,

<sup>17</sup> pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen

<sup>18</sup> mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehua pik mhaktə.

<sup>19</sup> Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpirig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

<sup>20</sup> !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin.

<sup>21</sup> Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

## 4

### *Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien*

**3:6:** Efes 2:13,16-19 \* **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7



<sup>1</sup> Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə takasarə məkneikın.

<sup>2</sup> Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar mınə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nıpiğ yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımıə, kini rıkimıə tukrıpəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə mınə.

<sup>3</sup> Nanmın kape Kughen rımnofuğın əmiə; ror məkneikın mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen.

<sup>4</sup> Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpiğ Kughen rımnokrən kın əmiə, nımısərəhu-pən tım tım kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə.

<sup>5</sup> Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə.

<sup>6</sup> Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

<sup>7</sup> Məriğ Kristo rımnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pısın pısın mınə kimi ətawə kirikianə kirikianə.

<sup>8</sup> Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nıpiğ In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mıkır-yerhav kafan tıkmır yamə mine rımnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

*(Sam 68:18)*

<sup>9</sup> (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə.

<sup>10</sup> Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpiğ mapita neai, mə In tukrarə ikın mınə fam).

<sup>11</sup> In yemə kirikianə əmə yame In rımvəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pısın pısın mınə mə tıksın tukhauə aposol mınə, tıksın tukhauə profet mınə, tıksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavıyen Nəvsaoyen Huvə, tıksın tukhauə pasta mınə mine yhajoun mınə.

<sup>12</sup> Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kısəmhen kın nıprai Kristo, iriə tukhaskai

<sup>13</sup> mamhavən miseriaji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nırkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In ratuatuk pik.

<sup>14</sup> Kini mə kitawə tuksəpəh norien mınə kape nitamaruə yame nıpiğ mıfam kamhaukreikın kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə mınə tukrıpəh nıkır-oror-ien ətawə rəmhen kın yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai.

<sup>15</sup> Nıkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In kapən kapə nıməhuak.

<sup>16</sup> Kini Kristo ramor mə kafan narmamə mınə tukhauə kirikianə, rəmhen kın yame kwənərəus mınə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpiğ nori-norin mınə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

*Norien huvə kape nəməhuak mınə*

17 Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.\* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin.

18 Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar.

19 Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

20 !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en!

21 Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu.

22 Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nıkarın kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmiə, masoriah əmiə.

23 Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə.

24 Kughen ruikreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımnor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

25 Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpın-pən irəriə minə.

26 Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə.

27 Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan.

28 Yeməkrəh tukraməkeikei mərəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nivəhyen narımnar məwhai kimi yavən has minə.

29 Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nıhuvəyen kape Kughen kimi əriə.

30 Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rımnor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə.

31 Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə.

32 Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misərukin norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukin norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

## 5

### *Sor norien kape nıkhakien*

\* **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nıpran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’” **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2 **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 **4:31:** Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13

<sup>1</sup> Ror pən, sarkut skai tuk nisigovinien norien kape Kughen meinai kimiä ji Kughen keikei minə.

<sup>2</sup> Kini mharaptəək kin timentim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rimnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nivəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovın rapien huvə mamvən tuk Kughen.

<sup>3</sup> Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiä tukun, meinai kimiä narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapis əriä minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar.

<sup>4</sup> Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani nəgkiarieren yame ror naurisien, uə nəgkiarieren ətəwao minə, uə narpakwəyen. Nəgkiarieren has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen.

<sup>5</sup> Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriä kughen e nautə kapəriä).

<sup>6</sup> Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiä ye nəgkiarieren eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpınien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan.

<sup>7</sup> Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiä miriä misor norien has yame kasor.

<sup>8</sup> Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiä. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmiä. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nıkhakien

<sup>9</sup> meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmiä tukrikuə kin nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien.

<sup>10</sup> Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun.

<sup>11-13</sup> Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiä miriä. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nıkhakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nıkhakien, narmamə taksəm huvə mharkun mə iriä kisor məknakin,

<sup>14</sup> meinai tukmə nıkhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nıkhakien. Ror pən kamni kimə,

“!Eh! Kimiä yamə mine nakasapır. !Sarha!

Hamragh min ye nımhəyen,  
Pəh Kristo tukrisia-pen əmiä.”\*

<sup>15</sup> Ror məkneikin, takasərig əmiä, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə.

<sup>16</sup> Kini nıpig mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisərə ye nıpig kape nahasien rehuə.

5:1: Mat 5:48

5:2: Eks 29:18; Hib 10:10

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5

5:6: Rom 1:18; Kol 2:4,8

5:8: Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

5:11-13: Jon 3:20-21

5:14: Aes 60:1

\* 5:14: Tukmə

ror nəgkiarieren e in nıpe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.

5:16: Kol 4:5

17 Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei.

18 Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimiraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen.

19 Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru,

20 kini ye nipiḡ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

*Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta*

21 Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

22 Kimiə nipiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru.

23 Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə.

24 Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

25 Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimiraghien kimin

26 mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimirin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan,

27 mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nipran yame ripəh natuatukien.

28 Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk niprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in.

29 Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nipran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak.

30 Mərig niməhuak in rəmhen kin niprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran.

31 Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

Kini iriu tukwarə rəmhen kin niprairiu kirikianə əmə.”

*(Jen 2:24)*

32 Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame ripam, kini nipran ramerk-waig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.

33 Mərig nəgkiarien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nipiraovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nipiraovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

## 6

*Nəgkiarrien ramvən kimi kwajikovə mīnə mīne tatə mīne mamə*

<sup>1</sup> Kimiə kwajikovə mīnə. Sor nəkwai tatə mīne mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

<sup>2</sup> Nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mīne mamə.” In e loa yame Kughen rīmnərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyən mīmə,

<sup>3</sup> “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyən kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyən kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

<sup>4</sup> Kini tata mīnə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə mīnə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien mīnə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

*Nəgkiarrien ramvən kimi slef mīnə mīne nəmehuə kapəriə*

<sup>5</sup> Slef mīnə. Kapəmiə aikin yemehuə mīnə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo.

<sup>6</sup> Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef mīnə kape Kristo, kini masor norien yamə mīne Kughen rorkeikei yerkimia m-fam.

<sup>7</sup> Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə.

<sup>8</sup> Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mīne kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

<sup>9</sup> Kini kimiə nəmehuə mīnə. Sor rhuvə pən kimi slef mīnə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef mīnə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

*Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien*

<sup>10</sup> Nəgkiarrien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mīne kafan nəsaninien ehua.

<sup>11</sup> Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rīmivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien.

<sup>12</sup> Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə mīnə, mīne nəmehuə mīnə ye tapən, mīne narimnar yamə mīne kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mīne nanmin has mīnə e rarkuraə irətawə.

<sup>13</sup> Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rīmivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

<sup>14</sup> !Sərer matuk!



Haraptərəkin nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkin kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimir Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

<sup>15</sup> Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

<sup>16</sup> Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

<sup>17</sup> Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

<sup>18</sup> Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

<sup>19</sup> Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə.

<sup>20</sup> Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivrəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>21-22</sup> Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimiraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

<sup>23</sup> Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen.

<sup>24</sup> Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

## Filipae

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kīraru kīn kape nīvəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsīg-pən nəmə Isrel, mərig kīpəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksīn kīmnəhuə mhani mə narmamə, tukmə kīpəh nəsig-pənien əriə, Kughen to rīpəh nīvəh-mīraghien əriə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Nipig Pol rimnəmarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kīmisher-pən kīn kwən e Epafrodaetas mə tukrīpik mane tiksīn muə mīvəhsi-pən kīmin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kīn mane kīmi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kīmisher-pən kīn kīmin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən narmamə, tamə Kughen rīpəh nīvəh-mīraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kīrīkianə əmə yame tukror rīkitawə ragien. In e Yesu Kristo.

*Pol rimnokrən huvə kīmi əriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, kīmrū Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kīmi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə.

<sup>2</sup> Pəh Rīmtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautəpre kīn nīhuvəyən mine nəmərinuyən kīmi əmiə.

*Pol raməhuak tuk nəmə Filipae*

<sup>3</sup> Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rīkik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rīkik ragien tuk əmiə.

<sup>4</sup> Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien

<sup>5</sup> tuk nasituyən kapəmiə ye nīvəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nīrīkakunien muə meriaji-pə ai taktəkun.

<sup>6</sup> Kini yakīrkun huvə mə Kughen yame rīmīrīkakun wok huvə kīrīk ye nīmraghien kapəmiə tukramor mamrīpīn meriaji mīpīərħkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrīrerīg-pə min iran.

<sup>7</sup> Kini ratuatuk əmə mə rīkik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmīr ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kīmiə fam nīmīsasitu irak ye wok e Kughen rīmīvəhsi-pə ye nīhuvəyən kafan mə jakor.

<sup>8</sup> Kughen rīrkun mə yakamni əfrāh mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pīk əmiə, rəmhen kīn yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

<sup>9</sup> Kini in e nāhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin,

<sup>10</sup> mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə min iran.

<sup>11</sup> Pəh nimiraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimiraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

*Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksəriğ Nəvsaoyen Huvə*

<sup>12</sup> Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapıg kimisor naha nəmhayen kimi yo, məriğ rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah,

<sup>13</sup> meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,\* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo.

<sup>14</sup> Kini kafak nivənien ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

<sup>15-16</sup> Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətəriğien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Məriğ nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo.

<sup>17</sup> Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, məriğ kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiğ əutən yame yakamarə iran ye kalabus.

<sup>18</sup> Məriğ in nar apnapıg əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, məriğ nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min

<sup>19</sup> meinai yakirkun mə kwənkwai nāhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiğ əutən e.

<sup>20</sup> Yakorkeikei pik kini maməəhu-pən nəriğien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimir Kughen, məriğ jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimiraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapıg mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom.

<sup>21</sup> Ye nəriğien kafak, yakmə nimiraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; məriğ tukmə yakmhə, rhuvə rapita.

<sup>22</sup> Məriğ tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nımhayen uə nimiragh-pi-pomien.

<sup>23</sup> Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: məriğ yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e.

<sup>24</sup> Məriğ yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə.

**1:10:** 1 Tes 5:23 \* **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

<sup>25</sup> Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kın, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kını mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə.

<sup>26</sup> Kini ye norien a, nipig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kını takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

*Pol ramni mə tuksərer tim tim*

<sup>27</sup> Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuk kın narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkini nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə.

<sup>28</sup> Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kın narmamə yamə mine kasərer əswasig kın əmiə. In e ramor nımtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh mıragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a.

<sup>29</sup> Ror məknakin meinai In rimneighan kın mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kın mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin.

<sup>30</sup> Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kını taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

## 2

*Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo*

<sup>1</sup> Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kını rikimiə rehuə tuk əmiə minə.

<sup>2</sup> Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kını misorkeikei əmiə minə; kını mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik.

<sup>3</sup> Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksin, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsihaktə atuk əmiə kın. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kını misəm kimiə minə tiksin mə kisapita əmiə.

<sup>4</sup> Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

<sup>5</sup> Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kın nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

<sup>6</sup> Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkini nehuəyen kape Kughen,

<sup>7</sup> mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kın yorwok əmə kirik, kını marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kın yermamə əmə kirik.

<sup>8</sup> Kini nipig in yermamə kirik, nipran rəmhen əmə kın ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kinnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kın.

<sup>9</sup> Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

10 mīmə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nīmḥəyen, tuksənimkur mhavəhsi-pən nisiaiyen kimin,

11 kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru. Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

*Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanimtanə*

12 Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nīmnsor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nīmri Kughen misakur mamhagin.

13 Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nīmraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwān, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

14 Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun

15 mə nīmraghien kapəmiə tukratuatur huvə, kini tukpəh nəm-pəniēn nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhau yame raməsiə-pə ye tokrei tanə

16 yame nakamharaptərəkīn huvə nəgkiariēn kape nīmraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə.

17 Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen\* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien.

18 Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

*Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae*

19 Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien.

20 Kwən kirik rikək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə.

21 Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo.

22 Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə.

23 Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə.

24 Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

2:10: Rom 14:11    2:11: Rom 10:9    2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19    \* 2:17: Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.    2:18: Fil 3:1; 4:4    2:21: 2 Tim 4:10



<sup>25</sup> Mərig rīkik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak.

<sup>26</sup> Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rīkin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmiserig mə in ramhə.

<sup>27</sup> Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rīkin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rīkin rehuə tuk in pīsīn əmə, mərig yo min, rīkin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rīkik rərhakis pik.

<sup>28</sup> Ror pən, rīkik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rīkimia tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerikik.

<sup>29</sup> Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in,

<sup>30</sup> meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mipəh nigīnien tuk kafan nīmraghien ye nipig əutən minə, mīmə in tukrasitu irak ye nipig kimiə nīmiseinein nisasituyen irak.

### 3

#### *Kristo əmə ramor ətawə kisatuatuk ye nīmri Kughen*

<sup>1</sup> Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkarien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkarien yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərəer əswasig kin nəgkarien eikuə minə tuk əmiə.

<sup>2</sup> Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kisəmhen kin kuri aparə yamə mine kasor nahasien.\* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.]

<sup>3</sup> Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rīmnərai ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rīmnor ye nīmraghien kapətawə, masətigə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh miragh ətawə.

<sup>4</sup> Mərig kupan, yimnamətigə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksīn ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rīkin ramuh mə rīrkun nətigə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nīmraghien kafak rapita.

<sup>5</sup> Yimnarha əmə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Rīpik minə, iriə min nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa.

<sup>6</sup> Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə‡. Kimipəh nəm-pəyen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel.

**2:25:** Fil 4:18 \* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsīg-pən nīpikwarien ye nipig kamhavəh əmə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rīkin rīmnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rīmuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11.

7 Mərig narimnar minə fam yame yimnətiğtə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor.

8 Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktakun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirasig, mə jakvəh əmə Kristo

9 mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo.

10 Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimhopni In

11 meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

*Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo*

12 Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktakun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuutuk məmhen kin in.

13 Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmir kupan irak.

14 Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

15 Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptəəkən nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrasiə-pre kin nətərigien yame ratuutuk.

16 Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

17 Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə.

18 Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktakun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin.

19 Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua.

20 Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

<sup>21</sup> Kini In tukrukreikin nīpraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nīpraitawə ruə rəmhen kin nīprai Kristo nīpig rīmamragh ye nīmhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniēn narimnar fam ye kafan narmaruyen.

#### 4

<sup>1</sup> Ror pən, yo minə tiksīn, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yako-rkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nīmraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

#### *Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə*

<sup>2</sup> Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mīrauə mīwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru.

<sup>3</sup> Kini ik min, yame kirau mik kimīwor wok ta tu\*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimīwasitu irak mīrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksīn min yamə mine kimīwasitu ye wok. Kughen rīmnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nīmraghien rerin.

<sup>4</sup> Sagien tuk Yermaru nīpig m-fam. !Kini jakni min, sagien!

<sup>5</sup> Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrīrerig-pə min.

<sup>6</sup> Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nīpig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen.

<sup>7</sup> Kini Kughen tukrīvəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nīrkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətəpig kin rikimiə mə takhapəh nisətərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

<sup>8</sup> Kini taktəkun ai yo minə tiksīn, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramraptərakīn nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi.

<sup>9</sup> Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nīmnhavəh ye nīmraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nīpig mīfam.

#### *Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə*

<sup>10</sup> Rikik ragien tuk Yermaru meinai nīmnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmpopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nīmīsərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak.

<sup>11</sup> Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nīkam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh.

<sup>12</sup> Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar rīpsaah. Yakwīrkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh.

<sup>13</sup> Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nīhuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

**3:21:** 1 Kor 15:28,42-53    **4:1:** 1 Tes 2:19-20    \* **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.    **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12    **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9    **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2    **4:7:** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15    **4:9:** Rom 16:20    **4:13:** 2 Kor 12:10

<sup>14</sup> Mərig kimiə nımisor norien rhuvə nıpig nımisasitu irak ye nıpig yımnarə ye nıpig əutən.

<sup>15</sup> Nəfrakısien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nıpig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nıpig yımitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pısın əmə nımisasitu irak kın mane. Nıməhuak kırık mın rıkək yame rımivəhsi-pə narımnar tıksın kimi yo.

<sup>16</sup> Kini nıpig yımvən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikın, nımısher-pə mın kın mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə.

<sup>17</sup> Pəh nien mə yakamarha kın mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran.

<sup>18</sup> Yakavəh fam mane yame nımısher-pə kın kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nıpig Epafrodaetas rımıpık narımnar mınə e muə kimi yo, taktakun ai narımnar kafak rıpsaah. Kimiə nımnhavəhsi-pən nar kırık kimi Kughen rəmhen kın sakrefaes yame nəmiovın rhuvə. İn ravəh əmə, rıkin ragien tukun.

<sup>19</sup> Kini kafak Kughen tukrıvəhsi-pre narımnar mınə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nımraghien kapəmiə. Kini narımnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

<sup>20</sup> Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rımtawə mamvən mamvən mıpəh norien infamien. Amen.

### *Nəgkiarlen infamien*

<sup>21</sup> Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mınə nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak mınə e kımawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

<sup>22</sup> Narmamə m-fam yamə mınə kışatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə mın yamə mınə kısarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pık tuk əmiə.

<sup>23</sup> Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

## Kolosi

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

### Nəgkiarrien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai?** Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpigrik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpigrik rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətarigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

#### *Pol rimirikakun kafan nəgkiarrien*

<sup>1</sup> Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti

<sup>2</sup> kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timentim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

#### *Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi*

<sup>3</sup> Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmia,

<sup>4</sup> meinai yiməsərig mə kapəmia nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmia ramvən tuk narmamə kape Kughen minə.

<sup>5</sup> Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmia ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarrien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo.

<sup>6</sup> Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmia ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarrien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun.

<sup>7</sup> In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarrien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarrien kapəmr, mamərer timentim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmia.

<sup>8</sup> In məvsao-pə kimi əmr kin norkeikeiyen kapəmia yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.



<sup>9</sup> Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə.

<sup>10</sup> Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In.

<sup>11</sup> Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə,

<sup>12</sup> kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə.

<sup>13</sup> Kughen rımnor məknakin ye nipig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei

<sup>14</sup> yame rımnarpın nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

*Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar m-fam*

<sup>15</sup> Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rımnı yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nipig nimoptanə mine neai mine narımnar fam kimnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmın nupan ye narımnar minə fam.

<sup>16</sup> In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rımnor narımnar fam; kini narımnar fam, kafan əmə.

<sup>17</sup> Kwasig ikin narımnar m-fam ramswın, kini In rınarə rerin ta.

Narımnar mifam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

<sup>18</sup> Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narımnar m-fam.

<sup>19</sup> Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswın min ye Kristo,

<sup>20</sup> mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nipig nitaw Kristo rımnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narımnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.

<sup>21</sup> In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen.

<sup>22</sup> Mərig taktakun ai, Kughen rımnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nıpran rımnəkə ye nai kamarkwao kin. Kughen rımnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun,

naksatuatuk ye nimirin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun.

<sup>23</sup> Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatəyəyen ye Yesu. Nimişərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanımtanə. Kini Kughen rimnokran kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

### *Pol in ramasitu ye niməhuak*

<sup>24</sup> Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai.

<sup>25</sup> Kughen əmə rıvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərahə-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarieren m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə

<sup>26</sup> nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rınamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə.

<sup>27</sup> Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarieren kafan ramni mə In tukrıvəhsi-pən nihuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarieren kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

<sup>28</sup> Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiria ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə mişehuə ye nhatəyəyen kapəria.

<sup>29</sup> Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehə kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

## 2

### *Tukasəkeikei mişatətə tim tim ye Yesu*

<sup>1</sup> Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria.

<sup>2</sup> Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimiə nakamharpın huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanın, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarieren əfrakis kape Kughen yame rınnərkwaiğ kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo

<sup>3</sup> yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmır iran.

<sup>4</sup> Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarieren heikən kafan.

<sup>5</sup> Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımənərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

### *Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo*

<sup>6</sup> Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nipiğ mifam.

<sup>7</sup> Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımnor irəmiə.

<sup>8</sup> Taksəriğ əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nəriğien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nəriğien kape Kristo.

<sup>9</sup> Kughen raməmır piəpiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo.

<sup>10</sup> Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. \*

<sup>11</sup> In rımnəsıg-pən əmiə. Məriğ pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, məriğ rımivəhsi-ta rikimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə.

<sup>12</sup> Kini ye nipiğ yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nımtətien mə nımraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rımnor əmiə nakhamragh min ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehua kape Kughen yame rımnor Yesu rımimragh min ye nımhəyen kafan.

<sup>13</sup> Apa kupən, nipiğ Kughen rıpəh hanə nivəhsi-tayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Məriğ nipiğ nımnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh mıragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə.

<sup>14</sup> In rımnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapıg, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu.

<sup>15</sup> Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımrı jir, markis-arkis əriə.

#### *Yesu ramarmaru irəmiə*

<sup>16</sup> Ror məkneikin mə takhapəh nisətəriğien kin narmamə yamə mine kasərhə natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviğinien kirik, uə ninimien kirik, uə nipiğ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat.

<sup>17</sup> Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, məriğ nıpran e Yesu Kristo.

<sup>18</sup> Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nıprai nar. Məriğ nəriğien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasıgəvin əmə mə nəriğien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Məriğ nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Məriğ takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmiə.

---

**2:7:** Efes 3:17    **2:9:** Jon 1:14,16    **2:10:** Efes 1:21-22    \* **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narımnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” məriğ nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.    **2:11:** Rom 2:29    **2:12:** Rom 6:4    **2:13:** Efes 2:1,4-5    **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24    **2:15:** 2 Cor 2:14    **2:16:** Rom 14:1-13    **2:17:** Hib 8:5

<sup>19</sup> Narmamə minə a khapəh nharaptəək-in-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nīprai Yesu. Rəmhen kin nīprai yermamə yame rīrpīn ikin ye kwənərəus minə ramvən ye nīkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukrīskai, kini murə mamehuə ye nīmraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

*Kitawə kimnhavəh nīmraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu*

<sup>20</sup> Nīpīg nīmishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimia min nīmnhamhə. Kini natuakəmien to rīpəh nīvənien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rīrkək, to khapəh nīsarmaruyen irəmia. Ror məkneikin yakamaiyoh əmia mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə,

<sup>21</sup> “Takhapəh nī-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nīsənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.”

<sup>22</sup> Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nīsoriahyen rikimia, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rīrkək min.

<sup>23</sup> Yakirkun mə nīpīg nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehuə e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvīn mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovīn min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nīsasitu-əkgəp-ien irətawə mə nīmraghien kapətawə tukratuatuk.

### 3

*Narəyen atuatuk*

<sup>1</sup> Mərig in ai Kughen rīmivəh mīragh əmia min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimia takasəkeikei misor rikimia tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nīkar Kughen matuk.

<sup>2</sup> Takasəkeikei misor rikimia tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimia tukrīpəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə.

<sup>3</sup> Meinai kimia Kristo nakwənhamhə, kini nīmraghien əfrakis kapəmia ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen.

<sup>4</sup> Nīmraghien əfrakis kapəmia, in əmə e Kristo əmə. Kini nīpīg Kristo tukrīpirerīg-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nīkhakien kafan.

<sup>5</sup> Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nīpiraovīn mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk nīniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə.

<sup>6</sup> Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a.

<sup>7</sup> In apa kupən, ye nīmraghien kapəmia, nīmseriwək əmə ye narimnar minə a.

8 Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə.

9 Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə,

10 misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimirəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In.

11 Kughen rimirəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsığ-pən ta ik, uə kípəh nəsig-pənien ik, uə nimnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

12 Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, məəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh.

13 Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimirimə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuəa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptərəkin-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nrapətərəkin-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə.

14 Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə.

15 Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rirnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

16 Shajoun əmiə minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmır mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam.

17 Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

*Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slefminə*

18 Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə tuksor.



<sup>19</sup> Narman, takasorkeikei nīpiraovīn mīnə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

<sup>20</sup> Kwajikovə mīnə, taksor nəkwai rīmimīə mīne nisīnmīə, meinai Yermaru kapətawə, rīkin tukragien tukun.

<sup>21</sup> Kīmīə tatə mīnə, takhapəh nisorien narpīnien yame rapita nərigien yame kwajikovə mīnə kasor mə rīkiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kīmī əriə, nərigien kapəriə rīmīr.

<sup>22</sup> Slef mīnə, kapəmiə aikin namehuə mīnə kape tokrei tanə e, kini ye nīpig mīnə fam, takasəkeikei mīsor nəkwairiə. Pəh nien mə nīpig əmə kasarha tuk əmiə mə rīkiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kīmīə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei mīsor wok əfrakis yerkimīə.

<sup>23</sup> Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimīə m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə.

<sup>24</sup> Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rīmīrpen ta mə tukrivəhsi-pən kīmī tīni mīnə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru.

<sup>25</sup> Kini mərig narmamə yamə mīne kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kīmī narmamə mīfam.

## 4

<sup>1</sup> Nəmehuə yamə mīne kapəmiə aikin slef mīnə, takasəkeikei mīsor rhuva matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun mīn mə kapəmiə mīn kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

### *Pol raməvhag kīmī əriə*

<sup>2</sup> Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kīmī Kughen, mīsərig əmiə, mhani vi vi In.

<sup>3</sup> Kini yakorkeikei mə kīmīə taksəhuak mīn tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniēn kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiariēn e, kīmivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun.

<sup>4</sup> Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiariēn e tukratuatuk mīhuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

<sup>5</sup> Kīmīə nəməhuak mīnə, pəh narmamə yamə mīne khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien mīnə kapəmiə. Kini ye nīpig mīfam, takasəkeikei masərig əmiə mə nīmraghien kapəmiə tukrivī narmamə iruə khauə tuk Yesu.

<sup>6</sup> Kīmīə takasəkeikei masəgkiar huvə kīmī əriə ye nəgkiariēn e yame rhuva mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiariēn mīnə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyēn kapəmiə, rhuva mə takharkun nhoprai-pəniēn kīmī əriə m-fam.

### *Pol rher-pən kin yermamə mir kīraru kīravən apa Kolosi*

<sup>7-8</sup> Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nīpig mīfam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kīraru əmə. Mə in tukrəvsao kīmī əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rīkimīə ramragh.

<sup>9</sup> In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

*Nəgkiarien infamien*

<sup>10</sup> Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun.

<sup>11</sup> Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

<sup>12</sup> Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipig mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

<sup>13</sup> Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisərə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis.

<sup>14</sup> Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

<sup>15</sup> Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piautawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

<sup>16</sup> Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mishher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

<sup>17</sup> Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

<sup>18</sup> Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmiə.

# 1 Tesalonaieka

## Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaieka

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaieka

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaieka.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e?** Niməhuak apa Tesalonaieka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaieka ye newk kiraru uə kisisər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaure ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuh əria tiksın, kasərig nəməhəyen. Kini tiksın khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiria raməsik mə Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əria. ? Tukasarer min uə?

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsihaktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

#### *Pol rimnokran huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaieka*

<sup>1</sup> Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaieka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

<sup>2</sup> Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir.

<sup>3</sup> Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

<sup>4</sup> Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə.

<sup>5</sup> Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsipis tiksın irəmiə, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə.

<sup>6</sup> Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nimnhavəh

nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanm̄in kape Kughen ravəhsi-pə.

<sup>7</sup> Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, n̄imishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak m̄inə ye provins e Masedonia m̄ine apa Provins Akaea, mə tukhasigov̄in əmiə.

<sup>8</sup> N̄imnhani-ərhav n̄əgkiarien kape Kughen rəmhen k̄in yame naiyuk ramasək kamərig ikin m̄inə fam. K̄ini pəh nien mə nəmə Masedonia m̄ine Akaea əmə, m̄ərig narmamə ikin m̄inə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, k̄ini r̄ipəh nəmhenien mə to yakarh̄ini m̄in nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə m̄inə fam kwəsərig ta nəvsaoyen k̄in.

<sup>9</sup> Meinai nəmə Masedonia m̄ine Akaea, iriə atuk kamh̄ani-ərhav mə n̄ip̄ig yim̄irhuə m̄irhəm əmiə, r̄ikimiə ragien tuk n̄iwəhyen n̄əgkiarien kapəmas̄ir. Iriə kamh̄ani-ərhav mə k̄imiə n̄imnhaukreikin-pən n̄imetaimiə kimi nanmi kughen eikuə m̄inə, mhauə mhakwas̄ig k̄in Kughen yame ramragh, k̄ini in Kughen əfrakis.

<sup>10</sup> Mamhawhin m̄in Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen r̄imivəh m̄iragh In ye n̄imhəyen kafan. K̄ini In tukr̄irəhsita ətawə tuk narp̄inien m̄ine niemhaa kape Kughen yame tukr̄ip̄iuə.

## 2

### *Wok yame Pol r̄imnor apa Tesalonaieka*

<sup>1</sup> Piak m̄inə m̄ine nowinik m̄inə: Nakharkun mə n̄ip̄ig kimas̄ir yim̄irhurə m̄irhəm əmiə, nuəyen kapəmas̄ir, pəh nien mə ror əmə nar apnap̄ig k̄in, m̄ərig in r̄imnor nəkuə.

<sup>2</sup> K̄ini k̄imiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə k̄imisor rahah pawk pə k̄imi əmas̄ir, k̄ini mashək iah əmas̄ir, m̄ərig Kughen kapətawə r̄imnasitu irəmas̄ir, k̄imas̄ir yakarhətghaa k̄in n̄irh̄ini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnap̄ig narmamə kasarkut mə tukh̄ani-əhu əmas̄ir.

<sup>3</sup> Ror məkneikin meinai kapəmas̄ir n̄əgkiarien tuk n̄iviyen n̄ərigien kapəmiə r̄ipəh n̄isi-p̄anien ye n̄ərigien hah kirik, uə tuk r̄ikin yame r̄ipəh natuatukien. K̄ini yim̄irh̄ipəh n̄irharkutien tuk neikuəyen irəmiə.

<sup>4</sup> N̄ikam. Yim̄irh̄ipəh n̄irhorien məknakin. M̄ərig n̄ip̄ig yim̄irh̄əgkiar, yim̄irh̄irkun mə Kughen r̄ivaag-pə yerkimas̄ir, məm mə k̄imas̄ir yakrhəmhen mə jakrh̄ini-ərhav nəvsaoyen huvə, k̄ini mamərəhu-pə ye kwerm̄imas̄ir. K̄ini pəh nien mə yim̄irh̄əgkiar mə narmamə r̄ikiriə tukragien tuk əmas̄ir. M̄ərig yim̄irh̄əgkiar mə Kughen r̄ikin tukragien tuk əmas̄ir. In Kughen yame r̄ivaag-pə yerkimas̄ir.

<sup>5</sup> Nakharkun mə k̄imas̄ir yim̄irh̄ipəh n̄irhuəyen tuk əmiə mə jakrh̄ivi n̄ərigien kapəmiə ye n̄əgkiarien heikən m̄inə. Pəh nien mə yim̄irh̄ini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarh̄ivəh mane kapəmiə. K̄ini Kughen, In r̄irkun r̄ikimas̄ir mə yakarh̄əfrakis.

<sup>6</sup> K̄imas̄ir yim̄irh̄ipəh n̄irhuəyen mə k̄imiə kirik uə yermamə apnap̄ig kirik tukr̄ivəhsi-haktə əmas̄ir.

<sup>7</sup> K̄imas̄ir e aposol misir kape Kristo, yakrh̄irkun n̄irharkutien kimi əmiə m̄irh̄imə taksəkeikei m̄hasiai əmas̄ir rəmhen k̄in yamehuə misir m̄ərig yakrh̄ipəh n̄irhorien. N̄ip̄ig yim̄irharə kitawə-m k̄imiə, norien kapəmas̄ir r̄imar, rəmhen k̄in yame mamə ramarha huvə tuk t̄ini m̄inə.

<sup>8</sup> R̄ikimas̄ir ramagien mə yakarh̄ini-ərhav nəvsaoyen huvə, m̄ərig pəh nien mə yakarh̄ini-ərhav əmə, m̄ərig yakarhor nar̄imnar fam yame yakrh̄irkun n̄irhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen k̄in yim̄inarh̄ivəh-si-pre n̄imraghien

kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə.

<sup>9</sup> Piak minə mine nowinik minə, ?Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nipig yimirharə kitawə-m kimiə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhipəh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

<sup>10</sup> Kimiə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipig yimirharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran.

<sup>11</sup> Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə.

<sup>12</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatuk ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokrən kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

<sup>13</sup> Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimiə ripəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimiə rimnəsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimiə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran.

<sup>14</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimnhauh məknakin əmiə.

<sup>15</sup> Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien,

<sup>16</sup> meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

### *Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka*

<sup>17</sup> Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə.

<sup>18</sup> Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimnərəer əswasig kin əmasir.

<sup>19-20</sup> Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimiə e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.



## 3

<sup>1</sup> Yakrhipəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rımnrəkwopır. Kimasir yakrheinein mə kimiə naksarə huvə uə nıkam. Kini kimasir yımırhını mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens,

<sup>2</sup> mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piatawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rımaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tım tım ye nhatətəyen kapəmiə,

<sup>3</sup> mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə.

<sup>4</sup> Nəfrakisien, nıpig yımırhəmır kitawə-m kimiə, yımırhını mırhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yımırhını ta.

<sup>5</sup> Tuk nar a, nıpig rikikrımnpou pik meinai yımneinein mə kimiə nımis-hawarə, kini yımnrher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nıkam. Yımigin mə, Setan yame in yermamə kape nıvəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nıvəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

*Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka*

<sup>6</sup> Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mımə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə.

<sup>7</sup> Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yımırharə ye nahasien kini mırhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rımivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə.

<sup>8</sup> Yımırhivəh nəvsaoyen mə naksarə tım tım tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nımraghien.

<sup>9</sup> Nıpig yakarhərer ye nımri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhını vi vi Kughen tuk əmiə.

<sup>10</sup> Yenpig mine yeraan, ye nıpig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mırhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə mıskai.

<sup>11</sup> Kini pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mırhəm əmiə.

<sup>12</sup> Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə.

<sup>13</sup> Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nıpig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nımri Kughen kapətawə e Rımtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

## 4

*Nımraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narımnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun

ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə.

<sup>2</sup> Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

<sup>3</sup> In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniən swatuk kape nīpīraovin minə narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə.

<sup>4</sup> Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nīpraimiə ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun.

<sup>5</sup> Rikimiə tukripəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniən yerman uə pīraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor.

<sup>6</sup> Takhapəh nisəkrəhyen kin pīraovin kape yerman pişin, tamə naksor ahas pən tuk piəumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarien a marhor kwirig kin kimi əmiə.

<sup>7</sup> Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimirin, mərig mə tukasarə ye nimiraghien yame in rimnərəhu karin mə kafan.

<sup>8</sup> Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

<sup>9</sup> Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə.

<sup>10</sup> Kini nəfrakisien, naksorkeikei piəutawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

<sup>11</sup> Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniən swatuk kape nimiraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiən\*, rəmhen əmə kin yame yimirhini-pre ta tuk əmiə

<sup>12</sup> pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimiraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

### *Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru*

<sup>13</sup> Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nīrhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nīpig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniən nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis.

<sup>14</sup> Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mimiragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nīpig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu.

<sup>15</sup> Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuətuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nīreririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniən ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə.

4:3: 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16    4:5: 1 Kor 6:13    4:7: Hib 12:14    4:8: Luk 10:16; 2 Kor 1:22    4:9: Jon 13:34    \* 4:11: Nəgkiarien kape Gris ramni mə "Taksor wok kin kwermimiə."    4:11: Efes 4:28  
4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

<sup>16</sup> Məriḡ Yesu Yeramaru atuaturk əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer.

<sup>17</sup> Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yeramaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin.

<sup>18</sup> Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nəriḡien kin kapəmiə.

## 5

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturkien nipiḡ narimnar mine tukruə iran,

<sup>2</sup> meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipiḡ Yame Yeramaru\* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpiḡ.

<sup>3</sup> Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

<sup>4</sup> Məriḡ piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipiḡ Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur.

<sup>5</sup> Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipiḡien uə nəpignapien.

<sup>6</sup> Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Məriḡ pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nəriḡien mine norien minə,

<sup>7</sup> meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpiḡ, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpiḡ.

<sup>8</sup> Məriḡ pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptərkən norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nəriḡien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

<sup>9</sup> Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, məriḡ rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yeramaru kapətawə.

<sup>10</sup> Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min.

<sup>11</sup> Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nəriḡien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>12</sup> Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yeramaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə.

<sup>13</sup> Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə.

**4:16:** 1 Kor 15:51-52    \* **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipiḡ kape Yeramaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5.    **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3    **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35  
**5:5:** Rom 13:12    **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17    **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

<sup>14</sup> Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam.

<sup>15</sup> Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nimirimə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nipiɡ mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

<sup>16</sup> Nipiɡ mifam rikimiə tukramagien;

<sup>17</sup> nipiɡ m-fam taksəhuak kimi Kughen;

<sup>18</sup> nipiɡ m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

<sup>19</sup> Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen.

<sup>20</sup> In ravəhsi-pən nəgkarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran;

<sup>21</sup> mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptərək in tim tim nar huvə minə,

<sup>22</sup> misəpəh narimnar fam yame raha.

<sup>23</sup> Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimiraghen fam kapəmiə, mine nimiraimiə mifam tukratuatur mə nipiɡ Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran.

<sup>24</sup> Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipiɡ m-fam tukror kafan nəgkarien, kini In tukror narimnar minə a.

<sup>25</sup> Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə.

<sup>26</sup> Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo.

<sup>27</sup> Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

<sup>28</sup> Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

---

**5:14:** 2 Tes 3:6,11    **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9    **5:16:** Fil 4:4    **5:18:** Efes 5:20    **5:19:** Efes 4:30    **5:22:** 1 Jon 4:1    **5:23:** 2 Tes 3:3    **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1    † **5:26:** "Nipiɡ naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nimitətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

## 2 Tesalonaeka

### Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə?** Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə taksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuaturək nərighien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

#### *Pol ramokrən huvə kimi əriə*

<sup>1</sup> Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

<sup>2</sup> Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

#### *Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In*

<sup>3</sup> Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə.

<sup>4</sup> Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərekin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhayen ehua.

<sup>5</sup> Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənyen ye narmaruyen kafan.

<sup>6</sup> Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə,

<sup>7</sup> kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhayen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor



nəfrakisien kin ye nīpig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrīsipən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran;

<sup>8</sup> kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniēn nəgkiariēn kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə.

<sup>9</sup> Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan.

<sup>10</sup> Nəgkiariēn e tukror nəfrakisien kin ye nīpig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiariēn yame yakamhani-pre tuk əmiə.

<sup>11</sup> Tuk narimnar minə e, ye nīpig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyēn kapəmiə, tukror kwənkwan.

<sup>12</sup> Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyēn kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

## 2

### *Yermamə yame ramor təvhagə hah nīpig m-fam*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru\* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo.

<sup>2</sup> Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyēn en.

<sup>3-4</sup> Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiariēn kirik, meinai nīpig a tukripəh nitərhav-pəyēn meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam.'† Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupən.

<sup>5</sup> ?Rhawor? ?Nimisərukīn mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə?

<sup>6</sup> Kini nəkwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuatur kafan.

<sup>7</sup> Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwəkərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in.

\* **2:1:** Emru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

<sup>8</sup> Məkneikin Yesu Yermaru tukrinerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,’ məkneikin mægkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in.

<sup>9</sup> Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksın, mine nımtətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmıriə ramivə,

<sup>10</sup> mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh mıragh əriə iran.

<sup>11</sup> Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen.

<sup>12</sup> Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

### *Nəmahuak minə tukasəkeikei masərer timtim*

<sup>13</sup> Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mırhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh mıragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh mıragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien.

<sup>14</sup> Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh mıragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

<sup>15</sup> Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

<sup>16</sup> Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk

<sup>17</sup> tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

## 3

### *Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin.

<sup>2</sup> Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru.

<sup>3</sup> Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə.

<sup>4</sup> Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən.

<sup>5</sup> Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

### *Takhapəh nisarpahyen*

<sup>6</sup> Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir.

<sup>7</sup> Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen,

<sup>8</sup> kini marhivəh nimir nəviginiien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapigien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginiien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə.

<sup>9</sup> Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatumə mə taksəri-pən.

<sup>10</sup> Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginiien.”

<sup>11</sup> Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksən e kimiə miriə kasarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien.

<sup>12</sup> Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginiien nəriə.

<sup>13</sup> Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatumə.

<sup>14</sup> Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniien kapəmasir nəgkiariien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen.

<sup>15</sup> Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

### *Nəgkiariien infamien*

<sup>16</sup> Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

<sup>17</sup> Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiariien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiariien kafak. In e in norien kape niraieren kafak.

<sup>18</sup> Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

## 1 Timoti

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiğ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatur.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiğ rimirai?** Pol rimmərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatur mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiyen tiksın, mə tukasən əmə nəviginiyen yame ratuatur mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatur huvə.

*Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti*

<sup>1</sup> Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriü kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

<sup>2</sup> Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriü tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

*Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen*

<sup>3</sup> Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə.

<sup>4</sup> Nipiğ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasisituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran.

<sup>5</sup> Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen.

<sup>6</sup> Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuatur e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao.

<sup>7</sup> Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein nīprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk nīprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

<sup>8</sup> ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə.

<sup>9</sup> Kini kharkun mə Kughen rīpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atu-atuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisiriə mine rimirə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə,

<sup>10</sup> mine tuk narman mine nīpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nīpiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nīpig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk.

<sup>11</sup> Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

*Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen*

<sup>12</sup> Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimməm mə yo yakam-raptərəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin.

<sup>13</sup> In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nīpig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah.

<sup>14</sup> Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

<sup>15</sup> Tukasəkeikei mishatətə nīpig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın.

<sup>16</sup> Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimiraghien rerin.

<sup>17</sup> !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

<sup>18</sup> Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen.

<sup>19</sup> Raptərəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuaturuk ye nimir Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas.



<sup>20</sup> Iriä mir kïraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mërig yo yakwërahupän ta äriu ye kwermi Setan më tukhajoun äriu më tukripëh nirani-hahyen Kughen.

## 2

### *Norien kape nëhuakien*

<sup>1</sup> Ror mëkneikin më nar kupän yame yakamarkut kimi ämiä minë takasëkeikei misëhuak kimi Kughen tuk narmamë, kini misaiyoh In pëh rasitu irëriä, mivëhsi-pän narimnar yamë mine kasëkwakwë kin. Masëkeikei mhani vi vi In tuk äriä m-fam:

<sup>2</sup> Tuk king minë mine nëmehuë minë, më kitawë m-fam tuksarë ye nëmërinuyen kini misarë mar; pëh kitawë tuksor nëkwai Kughen kini kapëtawë nëriwëkien tukratuatuk.

<sup>3</sup> Norien kape nëhuakien minë a, in rhuvë pik, matuatuk ye nimirri Kughen e yame rimivëh-miragh ëtawë.

<sup>4</sup> Kughen a In rorkeikei më tukrivëh miragh narmamë m-fam, morkeikei më narmamë tukhani nëfrakisien ye Nægkiarien ëfrakis kafan:

<sup>5</sup> Meinai Kughen kirikianë ämë.

Mine yermamë kirikianë ämë ramërer, In swatuk tuk nivëhyen narmamë mhavän kasor kirikianë iriä Kughen; yermamë e Yesu Kristo.

<sup>6</sup> Yesu e In e, ye nipig atuatuk, rimnoriah kafan nimirghien marpin nimirghien kin kape narmamë m-fam.

Kini in e ramhajoun më Kughen rorkeikei më tukrivëh miragh narmamë m-fam.

<sup>7</sup> Ror pän Kughen rimirpen yo më yo aposol kirik, më jakamni-ärhav Nægkiarien Huvë kape Kughen mamhajoun nhatätëyen ëfrakis kin nëmë tanë pisin pisin minë. !Yakamni ëfra, mipëh neikuëyen!

<sup>8</sup> Yakorkeikei më narman minë fam ikin minë, tuksëhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavëhsi-haktë kwermirë, yakorkeikei më kapëriä norien tukratuatuk ämë. Niehmaa tukrirkëk mine nëtgohyen.

<sup>9</sup> Kini yakorkeikei min më nipiraovin tuksarkaoh kin neipän yame ratuatuk ämë, mhapëh nhaviyen nimirri narman, mhapëh nhavëhsi-pëniën neipän yame ror nausitien. Kini mhapëh nisor-ausitien nikwëneriä. Mhapëh nhavëhsi-pëniën narimnar minë tuk niviyen nërigien kape narman. Yakamni narimnar minë rëmhen kin neipän yamë mine nimir rhaktë, uë nar kirik kamor kin nar kirik nimir rhaktë, rëmhen kin gol uë perel.

<sup>10</sup> Mërig më tuksarkaoh kin norien huvë minë. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamë mine kamhani më iriä nipianëhuak minë.

<sup>11</sup> Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misëtärig kin, rikiriä m-fam reiwaiyu.

<sup>12</sup> Yakamni-ëhu nipiraovin tuk nhajounien, më tukhapëh nisehuëyen ye narman. Tukhapim ämë.

<sup>13</sup> Meinai in apa kupän, Kughen rimnor Adam mëkupän, kwasig ikin, ror Iv.

<sup>14</sup> Kini pëh nien më Adam e Setan rimukrao iran apa kupän; mërig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruë mor tëvhagë has.

<sup>15</sup> Mërig pëh nipiraovin tuksor atuatuk wok kapëriä: In e neimëkien kin kwajikovë, mine nirapëtäkin-tim-tim-iën nhatätëyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatuk. Iriä yamë mine kasor mëknakin, Kughen tukrivëh miragh äriä.

**1:20:** 1 Kor 5:5; 2 Tim 4:14-15    **2:6:** Rom 3:29-30; Gal 1:4    **2:7:** Wok 9:15; Gal 2:7-8; 2 Tim 1:11  
**2:9:** 1 Pita 3:3-5    **2:10:** 1 Tim 5:10    **2:12:** 1 Kor 14:34    **2:13:** Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9    **2:14:**  
 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6

## 3

*Norien atuatur kape namehua minə kape niməhuak*

<sup>1</sup> Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis.

<sup>2</sup> Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan piraovın kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nimraghien kafan nipiğ m-fam. Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikın. Mamhajoun huvə.

<sup>3</sup> In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərinyen. Mipəh norkeikei-pikien mane.

<sup>4</sup> In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in.

<sup>5</sup> ?Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrikun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nikam.

<sup>6</sup> Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan.

<sup>7</sup> Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə ripəh norien məkna, mirəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

<sup>8</sup> Ye norien kirikianə əmə, nimraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukripəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapisien kin ninimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk niwəhyen mane.

<sup>9</sup> Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rirkək irəriə; kini mharaptərəkın timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə.

<sup>10</sup> Tukaməkeikei kəkir huvə nimraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

<sup>11</sup> Ye norien kirikianə əmə, nimraghien kape piraovın kape dikon minə\* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nikar jir. Iriə nipiiraovın yamə mine kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə nipiğ m-fam. Masor narimnar ye nirkunien. Iriə nipiiraovın yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nipiğ m-fam.

<sup>12</sup> Dikon, kafan piraovın kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

<sup>13</sup> Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mishatətə ye Yesu Kristo misətgah.

<sup>14</sup> Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kim ik, mimə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik.

<sup>15</sup> Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkın nəgkiarien kafan.

<sup>16</sup> Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mimə: Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

3:6: Taet 1:6-9    3:7: 2 Kor 8:21    \* 3:11: Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovın yame ramehua ye niməhuak.    3:11: Taet 2:3

Nanm̄in Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.  
Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

## 4

### *Nəmhajoun eikuə minə*

<sup>1</sup> Nanm̄in Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiks̄in tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanm̄in has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə.

<sup>2</sup> Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə.

<sup>3</sup> Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginien minə tiks̄in. Mərig Kughen rimnor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən.

<sup>4</sup> Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen.

<sup>5</sup> Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

### *Norien kape yor atuatur kape Yesu*

<sup>6</sup> Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a.

<sup>7</sup> Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen.

<sup>8</sup> Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

<sup>9</sup> Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə,

<sup>10</sup> “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknek̄in mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atukien kapətawə nimraghien.

<sup>11</sup> Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən.

<sup>12</sup> Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik.

<sup>13</sup> Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimirə nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarieren kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik.

<sup>14</sup> Timoti, nipiğ elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarieren kirik kape Kughen ye nikarın kafam, Kughen rımivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmır apnapıg.

<sup>15</sup> Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nımraghien mine kafam wok ramaiyu huvə.

<sup>16</sup> Takamarha huvə tuk nımraghien kafam, mine nəgkiarieren yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narımınar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh mıragh əmiə narmamə yamə mine kasətəriğ kin ik.

## 5

### *Nisiayen nəməhuak minə*

<sup>1</sup> Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; məriğ takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rımim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piəm minə atuatur.

<sup>2</sup> Maməgkiar kimi nipiəhuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisim atuatur. Kafam nəgkiarieren mine norien minə kimi nipiərovın minə tiksın tukraməkeikei matuatur əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

### *Nasituyen ye nipiərovın yamə mine kamhə tan kin əriə*

<sup>3</sup> Nipiərovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə.

<sup>4</sup> Məriğ piərovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tını uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rimirə minə mine ripriə minə.

<sup>5</sup> Məriğ nipiərovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətiğtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpiğ, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə.

<sup>6</sup> Məriğ piərovın yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nəriğ-huvəyen ye nıpran, Kughen rıvəhsi-pən ta narpinien kimin.

<sup>7</sup> Takni-ərhav nəgkiarieren minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə.

<sup>8</sup> Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatur minə. Məriğ tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

<sup>9</sup> Tukmə nakrai-pən nhag piərovın yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nıməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən.

<sup>10</sup> In piəhwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipiğ yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə;

kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə\* ; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien rīskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

<sup>11</sup> Məriḡ takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovīn kamhə tan kin yamə mine khapəh nīsəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min.

<sup>12</sup> Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.†

<sup>13</sup> Kini takpəh nīrai-pən-ien nhagriə meinai, nīpig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwānu minə, mamhani əmə nəḡkiarien has. Mamhani nīkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rīrkək iran.

<sup>14</sup> Məriḡ yakmə rhuvə mə nīpiraovīn kamhə tan kin yamə mine khapəh nīsəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə.

<sup>15</sup> Məriḡ nīpiraovīn tiksīn yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

<sup>16</sup> Nīpianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nīsərhə-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Məriḡ tukmə piraovīn yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rīrkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

#### *Nīsaiyen elda minə*

<sup>17</sup> Nərokien mine nīsaiyen yame kīwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəḡkiarien kape Kughen.

<sup>18</sup> Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvīḡin, takpəh nīni-əhuyen.”‡ (*Dut 25:4*) Kini ramni min mə, “Nīpig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”§

<sup>19</sup> Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rīmnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Məriḡ tukmə yermamə kiraru uə kīsīsər kirhīni, takətəriḡ kin.\*

<sup>20</sup> Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəḡkiar skai kimin ye nīmri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə.

<sup>21</sup> Timoti, ye nīmri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rīmirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəḡkiarien minə e. Takpəh norien ror pīsīn pən kimi yermamə kirik, marə, mor pīsīn-pən min kimi yermamə kirik. Məriḡ takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

<sup>22</sup> Takpəh nhai-miren-ien tuk nərhə-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nīvəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Məriḡ takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Məriḡ or əmə nīmraghien kafam ratuatuk ye nīpig m-fam.

\* **5:10:** Nəḡkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovīn kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rīkin ragien tuk nasituyen ye narmamə.

† **5:12:** Nīpig kirai-pən nhag piraovīn kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 ‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mīragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh nīniəhuyen in mə tukripəh nəvīḡinien. § **5:18:** Nəḡkiarien e raməmir ye Luk 10:7. \* **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11



<sup>23</sup> Mərig in ai n̄ipig tiks̄in tip̄im raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamn̄im əmə nu. Mərig rhuvə mə takamn̄im kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

<sup>24</sup> Narmamə tiks̄in, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narp̄inien kimi əriə. Mərig tiks̄in, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk n̄ipig kirik, tukpisəm kharkun.

<sup>25</sup> Rəmhen k̄in norien huvə minə. Tiks̄in, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiks̄in aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk n̄ipig kirik, tukpisəm əriə.

## 6

### *Nəgkiarien ramvən kimi slef minə*

<sup>1</sup> Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

<sup>2</sup> Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə k̄in kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

### *Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə*

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig k̄in kimi narmamə.

<sup>3</sup> Mərig narmamə tiks̄in k̄ishajoun nəgkiarien p̄isin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei.

<sup>4</sup> Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, misəikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə.

<sup>5</sup> Kini n̄ipig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə n̄irigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

<sup>6</sup> Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə,

<sup>7</sup> meinai n̄ipig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini n̄ipig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig.

<sup>8</sup> Mərig tukmə nəviḡinien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien.

<sup>9</sup> Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen k̄in kwənməkuru yame rhotəək̄in əriə ye nəkwai n̄imir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim k̄in əriə tuksəmn̄im.

<sup>10</sup> Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiks̄in, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiks̄in yame ramoriah rikiria, kini misərig rahas k̄in.

### *Arer timtim*

<sup>11</sup> Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim n̄ipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik.

<sup>12</sup> Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nımraghien rerin iran. Kughen rımnoqrən kin ik mə takvəh nımraghien rerin nıpig nımını-ərhav nhatətəyen kafam ye nımri narmamə.

<sup>13</sup> Ye nımri Kughen, yame ravəhsi-pə nımraghien kimi narımnar m-fam, mine ye nımri Yesu Kristo yame rımını-ərhav nəgkiarieren əfrakis ye nımri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə:

<sup>14</sup> Takamor nəkwai nəgkiarieren minə e, mıpəh nıpəhyen kirik, mivən meriaji nıpig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kıpəh nəm-pənien nar has kirik iram.

<sup>15</sup> Yesu tukrırerig-pə min ye nıpig yame Kughen rımırpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

<sup>16</sup> In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kıpəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nıpig m-fam. Amen.

#### *Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə*

<sup>17</sup> Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mımə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərəhu-pənien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nıpig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narımnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien.

<sup>18</sup> Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin.

<sup>19</sup> Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narımnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nımraghien yame tukripiuə. Kıpıhavəh nımraghien yame in nımraghien əfrakis.

#### *Nəgkiarieren infamien*

<sup>20</sup> Timoti, takamarha huvə tuk narımnar yame Kughen rımınərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarieren yamə mine nıpran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen. Nəgkiarieren minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə.

<sup>21</sup> Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarieren eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

## 2 Timoti

### Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, yame Pol rīmīrai kīmi Timoti

### Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

**?Pa rīmīrai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

**?Rīmīrai ramvən kīmi pa?** Rīmīrai ramvən kīmi Timoti. Kīni in morkeikei mə nəməhuak mīnə apa Efesas tuksəvhəkīn mīn.

**?Narəyen rīmnhawor pən iran mīne ye nīpig rīmīrai?** Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nīpig gavman kape Rom rīmīraptərəkīn Pol apa Rom, kīpəh nīvəhsi-pənien in ye kalabus; kīvəhsi-pən əmə in ye kafan nīmə, kīni mobael mīnə kīmīsarha tukun apaikīn, masarə iriə mīn, mə in tukrīpəh napien. Kīni ai, gavman rīmnhher-yerhav kīn, in rəriwək əmə kape newk kīraru. Mərig nīpig rīmīrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rīmīvəhsi-pən mīn in ye kalabus. Kalabus a ikīn rahas pīk ikīn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kīn narīmīnar mīnə a. Nīpig nəkwəkwə a rīmīnor ta infamien, narīmīnar a rīpīor. Kalabus a in rəutən ikīn, kīni riskai tuk narmamə tuk nīvənien mīvaag pən kīn. Luk əmə iriu mīn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kīni morkeikei mə Timoti tukrīpīk nəkwəkwə mīnə kafan muə.

**?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rīrkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhōpni in. Ror məkneikīn in rīmīrai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien nīməhuak ye kwermī nəmehuə pīsīn mīnə tīksīn rəmhen kīn Timoti. Nīpig əutən mīnə kamhauə tuk nīməhuak, kīni Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkīn Nəvsaoyen Huvə, kīni mərer tīmītim ye nhatətəyen kafan, kīni mīpəh nīgīnien kīn nīni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmḥəyen ye nīpran tukmə nahasien ruə.

*Pol rīmā nəkwəkwə e, ramvən kīmi Timoti*

<sup>1</sup> Timoti. Yo Pol. Kughen rīmīrpen-ta yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo. Kīni mher-pə kīn yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nīmraghien rerin ye Yesu Kristo.

<sup>2</sup> Yakamrai nəkwəkwə e kīmīk, Timoti. Timoti, ik narīk yame yakorkeikei pīk. Pəh Kughen, Rīmītawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nīhuvəyen, mīne norkeikeiyen mīne nəmərīnuyen kīmīk.

*Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti*

<sup>3</sup> Nīpig m-fam, yenpīg mīne yeraan, yakaməhuak tuk ik, kīni mamni vi vi Kughen tuk ik. Kīni yo, yakor wok kafan rəmhen kīn yame rīpīk mīnə kīmīsor, kīni yakīrkun mə norien has kīrik rīrkək irak.

<sup>4</sup> Rīkīk raməsīk nehe nīmīrim, kīni yakorkeikei pīk mə jakəm mīn ik, pəh rīkīk tukragien.

<sup>5</sup> Rīkīk raməsīk nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kīn yame kafam kaha e Loes mīne nīsīnim e Yunis kīmīrīvəh. Kīni yakīrkun mə taktəkun ai, ik mīn nakavəh nhatətəyen a.

<sup>6</sup> Kughen rīmīvəhsi-pre nīrkunien kīmīk tuk norien wok kafan nīpig yīmīnərəhu-pre kwermīk iram. Kīni, yakamuh rīkim mə takher nap yerkim tuk norien wok a.

<sup>7</sup> Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətəgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.

<sup>8</sup> Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

<sup>9</sup> Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatum, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

<sup>10</sup> Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

<sup>11</sup> Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a.

<sup>12</sup> Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.\*

<sup>13</sup> Timoti, takətərig kin nhajounien atuatum kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkın nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsipən tuk Yesu Kristo.

<sup>14</sup> Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

### *Pol ramni vi vi Onesiforas*

<sup>15</sup> Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

<sup>16</sup> Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus.

<sup>17</sup> Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo.

<sup>18</sup> Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

## 2

### *Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo*

<sup>1</sup> Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsipən ye Yesu Kristo.

<sup>2</sup> Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin.

**1:7:** Rom 8:15    **1:9:** Efes 2:8-9; Taet 3:5    **1:10:** Hib 2:14    **1:11:** 1 Tim 2:7    \* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig."    **1:14:** 1 Tim 6:20

<sup>3</sup> Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərəer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo.

<sup>4</sup> Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, məriḡ in ramor əmə nəkwai kapten kafan.

<sup>5</sup> Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərok iran.

<sup>6</sup> Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrakupən mivəh kwənkwan.

<sup>7</sup> Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

<sup>8</sup> Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav.

<sup>9</sup> Məriḡ kamor yo yakaməriḡ nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Məriḡ keinein narkis-ətərikinien Nəgkiarien kape Kughen.

<sup>10</sup> Ror məkneikin mə yakamərəer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

<sup>11</sup> Nəgkiarien e raməfrakis mə,  
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,  
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

<sup>12</sup> Tukmə kasərəer timtim,  
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.  
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,  
kini In tukrukrek-in-pən nimeitaan kimi ətawə.

<sup>13</sup> Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,  
məriḡ In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan  
nəgkiarien.

### *Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen*

<sup>14</sup> Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwiriḡ kimi əriə ye nimir Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; məriḡ ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətəriḡ kin.

<sup>15</sup> Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarien kape nəfrakisien.

<sup>16</sup> Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine niprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiyen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen.

<sup>17</sup> Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas.

<sup>18</sup> Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın.



<sup>19</sup> Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarieren kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” (*Nam 16:5*) mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

<sup>20</sup> Ətərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nərəsig iran.

<sup>21</sup> Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nərəsig yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kısatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

<sup>22</sup> Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen. Əri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə.

<sup>23</sup> Ap mivən isok tuk nəgkiarieren ətəwao yamə mine nıprairia rirkək. Nəgkiarieren minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen.

<sup>24</sup> Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh.

<sup>25</sup> Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien.

<sup>26</sup> Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərəkin əriə, kasor nəkwan.

### 3

#### *Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə*

<sup>1</sup> Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nıpig Kwasig tukruə ipakə, nıpig əutən minə tukhauə.

<sup>2</sup> Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisınriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen.

<sup>3</sup> Norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nımraghien kapəriə. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə.

<sup>4</sup> Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nıprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen.

<sup>5</sup> Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna

<sup>6</sup> meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nıpiraovın yamə mine kapəriə nərigien rapəh nıskaiyen. Təvhagə hah kape nıpiraovın minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əriə.

<sup>7</sup> Iriə kasətərig kɪn nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nɪpig kɪrik.

<sup>8</sup> Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres\* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rınahas. Nhatətəyen kapəriə rapəh nəmhenien.

<sup>9</sup> Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kɪn kwərə mir a Janes mine Jambres.

*Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol*

<sup>10</sup> Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak.

<sup>11</sup> Ik nakwɪrkun-ta nɪpig əutən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakɪrkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a.

<sup>12</sup> Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen.

<sup>13</sup> Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

<sup>14</sup> Mərig ik, Timoti, ik nakwɪrkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kɪn, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə.

<sup>15</sup> Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwɪrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rɪrkun nıvəhsi-preyen nɪrkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrīvəh mıragh ik.

<sup>16</sup> Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuatur ətawə, kini mishajoun ətawə kɪn norien yamə mine kisatuatur.

<sup>17</sup> Kisasitu irətawə məkneikɪn: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

## 4

<sup>1</sup> Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kɪrik kimik ye nımri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mımə:

<sup>2</sup> Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatur norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatur mihuvə.

<sup>3</sup> Takaməkeikei mor məkneikɪn meinai, nɪpig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatur, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun.

\* **3:8:** Eks 7:11, 22, 9:11. **3:11:** Wok 13:50; 14:5; 14:19 **3:11:** Sam 34:19 **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22 **3:16:** Rom 15:4 **4:3:** 1 Tim 4:1

<sup>4</sup> Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nægkiarieren əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

<sup>5</sup> Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nægkiarieren Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

<sup>6</sup> Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

<sup>7</sup> Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapərəkin nhatətəyen kafak.

<sup>8</sup> Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

### *Pol raməvsao kin kafan minə tiksın*

<sup>9</sup> Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo,

<sup>10</sup> meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia\*, kini Taetas ruavən ta apa Dalnesia. <sup>11</sup> Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak.

<sup>12</sup> Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas.

<sup>13</sup> Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərhə raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kinnor kin tiki nani, mipik, muə.

<sup>14</sup> Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan.

<sup>15</sup> Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nægkiarieren kapətawə.

<sup>16</sup> Kini nipig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nægkiarieren. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə).

<sup>17</sup> Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nægkiarieren Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.†

<sup>18</sup> Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

### *Nægkiarieren infamien*

<sup>19</sup> Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə.

**4:6:** Fil 2:17    **4:7:** 1 Tim 6:12    \* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen.    **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14    **4:13:** Wok 20:6    **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6    † **4:17:** Pol rimə, “Yesu rimirəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.”    **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17

<sup>20</sup> Kwən a rɪmnaməmɪr apa Korin. Nɪpɪg yɪmɪtərhav apa Maelitas, mɪpəh Trofimas raməmɪr, meinai in ramhə.

<sup>21</sup> Timoti, arkut skai mhai mɪren muə eikɪn e kwasɪg ikɪn nɪpɪg kape nokieiyen.

Yubulas mɪne Pudens mɪne Linus mɪne Klodia, mɪne nəməhuak mɪnə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

<sup>22</sup> Pəh Yesu Yermaru tukramarə kɪmiru min. Pəh nɪhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmɪə.

## Taetas

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

### Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimiivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimmor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

**?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai?** Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirarikakun niməhuak kirik aikin. Kimirarikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

#### *Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas*

<sup>1</sup> Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen.

<sup>2</sup> Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen.

<sup>3</sup> Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimiivəh miragh ətawə rimmərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

<sup>4</sup> Taetas, ik pikwariēn əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinyen kimik.

#### *Norien yame Taetas rimmor apa Krit*

<sup>5</sup> Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwānu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimīni-pre ta tuk ik.

<sup>6</sup> Mərig elda, to kipəh nəm-pəniēn nar hah kirik iran. In, kafan pi-raovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye



Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun.

<sup>7</sup> Elda\* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimnərəhupən wok ehuə ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin niniimien mine nəmhookien mine neikuəyen tuk niwəhyen mane.

<sup>8</sup> Mərig kafan nimraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nimraghien.

<sup>9</sup> Tukraməkeikei mamraptərəkīn tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuaturuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

<sup>10</sup> Vəh-si haktə elda tiksīn meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nīpran rirkək, mīseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.†

<sup>11</sup> Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksīn kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna mīseikuə tuk niwəhyen mane.

<sup>12</sup> Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rimini mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nīpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparū minə. Kini iriə kasarpah, nīpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigīn.”

<sup>13</sup> Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai.

<sup>14</sup> Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh minə nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis.

<sup>15</sup> Meinai, narmamə yamə mine kisatuaturuk ye nimri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuaturuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə.

<sup>16</sup> Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nimetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

## 2

### *Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə*

<sup>1</sup> Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mahajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuaturuk.

<sup>2</sup> Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nimraghien kapəriə nīpig m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nimraghien kapəriə tukraməkeikei matuaturuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mīshatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nīpig mīfam.

\* **1:7:** Uə pasta.    **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26    † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən Kristin minə.    **1:10:** 1 Tim 4:7    **1:13:** 2 Tim 4:2    **1:14:** 1 Tim 4:7    **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4

<sup>3</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nipiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nimraghien atuaturuk.

<sup>4</sup> Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nipiraovin min tiksın kin swaturuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə.

<sup>5</sup> Nipiahuaru tukshajoun min nipiraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nimraghien kapəriə, kini kapəriə nimakuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

<sup>6</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tuksarha huvə tuk nimraghien kapəriə.

<sup>7</sup> Pəh tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nipig nakamhajoun, nimraghien kafam tukraməkeikei matuaturuk, mor nəgkiarien kafam rıpam.

<sup>8</sup> Ik takaməkeikei mini əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

<sup>9</sup> Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narımnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə minə kapəriə,

<sup>10</sup> mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipig mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuaturuk ye nımrı namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame tuksor narımnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuaturuk mihuvə.

<sup>11</sup> Hajoun narımnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swaturuk yame tukrivəh miragh əriə iran.

<sup>12</sup> Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipig kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pənien norien has minə mine narımnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimraghien kapətawə tukraməkeikei matuaturuk.

<sup>13</sup> Nimraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekin, kitawə tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə.

<sup>14</sup> Moriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

<sup>15</sup> Narımnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

### 3

#### *Norien kapə nəməhuak minə*

<sup>1</sup> Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipig mifam tuk norien nar huvə minə.

<sup>2</sup> Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misərəhu nəmərinyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

<sup>3</sup> Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimnəkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

<sup>4</sup> Mərig Kughen yame rimivəh miragh ətawə,  
nīhuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

<sup>5</sup> Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuutuk minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.  
Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min,  
Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

<sup>6</sup> Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,  
In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

<sup>7</sup> In mor ətawə kisatuutuk ye nimirin kin nīhuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,  
kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimiraghien rerin.

<sup>8</sup> Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakam-  
rai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

<sup>9</sup> Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nīhuvəyen rirkək.

<sup>10</sup> Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun.

<sup>11</sup> Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>12</sup> Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə.

<sup>13</sup> Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwakwə kin.

<sup>14</sup> Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nīhuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

**3:3:** 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8    **3:5:** 2 Tim 1:9; Hib 10:22    **3:6:** Wok 2:17-18    **3:9:** 2 Tim 2:14,16

**3:10:** Mat 18:15-17    **3:12:** Efes 6:21-22; Kol 4:7-8    **3:13:** Wok 18:24; 1 Kor 3:5-6    **3:14:** Efes 4:28

<sup>15</sup> Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.  
Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

## Filimon

### Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

### Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

#### *Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon*

<sup>1</sup> Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen.

<sup>2</sup> Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarəni rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

<sup>3</sup> Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

#### *Norien huvə kape Filimon*

<sup>4</sup> Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen

<sup>5</sup> meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə.

<sup>6</sup> Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo.

<sup>7</sup> Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

*Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min*



<sup>8</sup> Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam

<sup>9</sup> mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo,

<sup>10</sup> yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas\*. Kwən en rımauə rəmhen kin narik nıpig yımmamarə ye kalabus.

<sup>11</sup> Apa kupən, in rımipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rımauə mırkun nor-huvəyen wok kapərao.

<sup>12</sup> Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in.

<sup>13</sup> Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekım, mam-asitu irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen.

<sup>14</sup> Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

<sup>15</sup> Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımnap ta iram tuk nıpig kwəkwə e mə takvəh mın in rırerig-pre mın nakawarə apomh.

<sup>16</sup> Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piauraο yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, pıam.

<sup>17</sup> Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo.

<sup>18</sup> Mərig tukmə rımnor nar kirik rahah iram, uə rımivəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak.

<sup>19</sup> Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ? Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yımnasitu iram kini nımivəh kafam nımraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik.

<sup>20</sup> Pıak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo.

<sup>21</sup> Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

<sup>22</sup> Kini nar kirik mın, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre mın tuk əmiə rəmhen kin yame kımıə nımısəhuak tukun.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>23</sup> Kwən e Epafra, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik.

<sup>24</sup> Kini Mak, mıne Aristakas, mıne Demas, mıne Luk, yamə mıne kımawə yaksor wok kirikianə, iriə mın kamhani-pre rhuvə tuk ik.

<sup>25</sup> Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

\* **1:10:** Nhag e Onesimas, nıpran rımə, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

## Hibrus

### Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərhupən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkunhuvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

**?Nimraghien rimməhəwə pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

*Kristo rimmor əpu Kughen kimi ətawə*

<sup>1</sup> Apa kupan, Kughen rimmivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə.

<sup>2</sup> Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmir tukun.

<sup>3</sup> Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. In mampik ətəəkkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimməhə tuk nəspir-tayen

norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nıkar Kughen Yermaru matuk.

*Ji Kughen e In yerpırig rapita agelo minə*

<sup>4</sup> Kughen rımvəh-si haktə Tini e, kini In yerpırig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rıvəhsi-pən kimin in yerpırig rapita nhag agelo minə fam.

<sup>5</sup> Kughen rıpəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan mımə,  
“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rımım atuatuk.” (Sam 2:7)

Mərig in rımnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rıpəh nini-pənien tuk agelo kirik mımə,

“Yo rımım atuatuk,

kini ik nakuauə narik.” (Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu.

<sup>6</sup> Meinai nıpig Kughen rımnher-pən kin Nımrın Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mımə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

<sup>7</sup> Nıpig Kughen raməgkiar ye nıkarın kape agelo minə mamni mımə,  
“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nımətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

<sup>8</sup> Mərig In raməgkiar kimi Tini mımə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmır rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatuk.

<sup>9</sup> Ik nakorkeikei əmə natuatukien maməmakin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatuk Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpırig rapita ik minə tiksın.” (Sam 45:6-7)

<sup>10</sup> Kini Kughen ramni-pən min tukun mımə,

“Yermaru. Ye nırikakunien, Ik nımnor tanımtanə,

Kini Ik nımnor narımnar fam yamə mine kasəmır-pən ye neai kin kwermım.

<sup>11</sup> Narımnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətıt,

mərig Ik takamarə kape rerin.

<sup>12</sup> Takarakikin narımnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətıt.

Takukreikin narımnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.” (Sam 102:25-27)

<sup>13</sup> Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rımini-pən nəgkiarrien tukun e mımə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermık matuk,

Meriaji nıpig jakor ik takehuə ye tikmır kafam minə.” (Sam 110:1)

<sup>14</sup> Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmın yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mıragh əriə.

## 2

*Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has*

<sup>1</sup> Yesu In yerp̄ir̄ig pik, ror p̄ən, rhuvə mə kitawə tuksət̄er̄ig huvə k̄in naha nhagin yame kwəs̄er̄ig ta, tamə kitawə kisəp̄əh nəgkiar̄ien minə a mhavən isok.

<sup>2</sup> Nəgkiar̄ien yame agelo minə kimnhani-ərav-p̄ən tuk r̄iptawə minə, in nəfrakisien, k̄ini narmamə tukhavəh narp̄inien tuk nəs̄ikien Loa mine nəp̄əhyen nar̄imnar yame Loa ramni.

<sup>3</sup> Ror p̄ən, tukmə kitawə kasor nar apnap̄ig əmə ye nəgkiar̄ien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh m̄iragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen k̄in narp̄inien. Nivəh-m̄iraghien e, Yesu Yermaru r̄imnəkupan mini-ərhav, k̄ini narmamə minə tiks̄in k̄imis̄er̄ig, mishajoun ətawə k̄in, mə in nəfrakisien.

<sup>4</sup> K̄ini Kughen ramr̄ip̄in nəgkiar̄ien a mamor n̄imt̄at̄ien minə, mine nar apsip̄is minə, mine norien p̄isin p̄isin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, m̄ivəh-si-p̄ən nəs̄an̄inien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanm̄in Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiar̄ien a in nəfrakisien.

*Yesu r̄imauə m̄ivəh-si-əhu In r̄əmhen k̄in yermamə apnap̄ig əmə*

<sup>5</sup> Pa r̄imə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukr̄ip̄iuə, yame yakamni e taktakun,\*

<sup>6</sup> meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə k̄irik r̄im̄ini-p̄ən tuk Kughen m̄imə,

“Narmamə ir̄iə nar apnap̄ig əmə,

m̄er̄ig Ik, nakip̄əh n̄er̄uk̄inien əriə, r̄ikim raməs̄ik əriə,

k̄ini Ik nakamarha huvə tuk narmamə m̄ifam.†

<sup>7</sup> N̄im̄ivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerp̄ir̄ig rapita, m̄er̄ig kape n̄ip̄ig kwakwə əmə.

M̄ivəhsi-p̄ə narmaruyen mine nehuəyen mine nis̄iayen k̄imin.

<sup>8</sup> K̄ini Ik m̄ivəh-si-p̄ən nehuəyen k̄imin mə tukrarmaru ye nar̄imnar fam.”

*(Sam 8:4-6)*

Nəgkiar̄ien e yame ramni mə tukrarmaru ye nar̄imnar fam, n̄ipran e mə nar k̄irik r̄ikək yame in r̄ip̄əh narmaruyen iran. M̄er̄ig taktakun ai khapəh nisəm̄ien mə ramarmaru ye nar̄imnar fam,

<sup>9</sup> m̄er̄ig nar k̄irikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen r̄im̄ivəhsi-əhu In, agelo minə yerp̄ir̄ig rapita, kape n̄ip̄ig kwakwə,” m̄er̄ig taktakun ai, Kughen “r̄ivəhsi-p̄ən narmaruyen mine nehuəyen mine nis̄iayen kimi Yesu” meinai In r̄im̄ivəh n̄əmh̄əyen m̄imhə tuk ətawə. Əwəh, ye n̄ihuvəyen kape Kughen, Yesu r̄imamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

<sup>10</sup> Kughen r̄imnor nar̄imnar fam; k̄ini nar̄imnar fam, kafan əmə. K̄ini rhuvə əgkap mə In r̄imnor Yesu, yame r̄imnəkupan m̄hotei swatuk tuk nivəh-m̄iraghien narmamə, mam̄er̄ig n̄əmh̄əyen ye n̄imh̄əyen, mə tukruə yemə atuatuk kape n̄ip̄ik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh n̄imraghien rer̄in.

<sup>11</sup> Yesu e yame ram̄ərəhu kar̄in narmamə mə ir̄iə n̄əmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In ram̄ərəhu kar̄in əriə, ir̄iə min, r̄imr̄iə k̄irikianə. Ror p̄ən, In r̄ip̄əh naur̄isien tuk nokr̄anien k̄in əriə mə piauni minə mine nowini minə.

<sup>12</sup> Mamni-p̄ən tuk Kughen m̄imə,

“Yo jakni-ərhav-p̄ən nhagin tuk piak minə mine nowinik minə.

Jak̄eni n̄ipei m̄ivəhsi-haktə Ik ye n̄imr̄i m̄irh.”

*(Sam 22:22)*

**2:1:** Rom 11:22    **2:2:** Wok 7:53    **2:3:** Hib 10:28-29; 12:25    **2:4:** Mak 16:20    \* **2:5:** Nəmə Isrel r̄ikiriə r̄imnəs̄ik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tan̄imtanə. Əmru Dut 32:8.    † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”    **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5    **2:9:** Fil 2:8-9  
**2:10:** Rom 11:36    **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9    **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7    **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26    **2:11:** Mat 28:10

13 Mamni min mimə,  
 “Jakni nəfrakisien iram.” (Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,  
 “Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (Aes 8:18)

14 Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nıprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rımnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen.

15 Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərakin əriə ye nıpig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə.

16 Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

17 Yesu tukrəkeikei muə nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narımnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran.

18 Meinai In min, In rimirəhpikin nıpig əutən ye nıpig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nıpig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

### 3

#### *Yesu In yerpirig rapita Moses*

1 Piak minə mine nowinik minə. Kughen rımnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə.

2 Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rımnor nəkwai Kughen ye narımnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rımnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (Nam 12:7)

3 Iriu kwis kimıwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin.

4 Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rımnərəhu-pə narımnar m-fam.

5 Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narımnar yame Kughen tukripihajoun kwasig.

6 Kristo, In min rımnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer tımtim tuk nar

2:14: Jon 1:14    2:14: Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8    2:15: 2 Tim 1:7    2:16: Aes 41:8-9; Luk 3:8    2:17: Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9    2:17: Hib 5:2    2:18: Hib 4:15    3:1: Rom 8:28    3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22



yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

*Taksəriṗ tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə*

<sup>7</sup> Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

<sup>8</sup> mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pək, rəmhen kin rīpmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nīpīg kimnharap əsigəvin Kughen ye tīpəvsik.

<sup>9</sup> Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, rīpmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien,

nar apnapīg iriə kimisəm nīmətəien yamə mine yimnor

<sup>10</sup> mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nīpīg m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

<sup>11</sup> Niemhaa rīmnhai Yo, yimivəh kwəsū mimə,

“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misəpis ikin.” ’ ’\* (Sam 95:7-11)

<sup>12</sup> Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukriṗəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh.

<sup>13</sup> Mərig nīpīg m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukriṗəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen.

<sup>14</sup> Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nīpīg kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo.

<sup>15</sup> Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pək

rəmhen kin rīpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nīmetairiə kimi Yo.”† (Sam 95:7-8)

<sup>16</sup> ? Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarieren kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rīmikir ərhav əriə apa Ijip.

<sup>17</sup> ? Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tīpəvsik.

<sup>18</sup> ? Kini ni-pa minə e Kughen rīmnəgkiar irəriə, mivəh kwəsū mə iriə to khapəh nhavəniən ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rīmnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan.

<sup>19</sup> Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniən ikin kaməpis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

**3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 \* **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rīmikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tīpəvsik, mhamə ta mə Kughen rīmnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rīmivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mimə iriə to khapəh nhavəniən misarə apa tanə huvə yame In rīmirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rīmikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13

## 4

*Ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin*

<sup>1</sup> Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniēn ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rīpəh nīvəhyen nımraghien a.

<sup>2</sup> Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rīmnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nımraghien kapətawə, rəmhen kīn yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta. \* Mərig nəgkiariēn a rīpəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyēn iran.

<sup>3</sup> Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniēn imə, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nīkarīn kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn iran, Kughen ramni mīmə, “Niemha rīmnhai Yo, yīmivəh kwəsū mīmə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin jakvəhsi-pən napisiēn kimi narmamə ikin.’” *(Sam 95:7-11)*

Kughen rīmnor tokrei tanə, ai mīnor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nımraghien tukun ikin, mərig rīmīni-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniēn aikīn.

<sup>4</sup> Kitawə kharkun mə rīmnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisiēn, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə, “Kughen rīmnor ta narīmnar ai, kini ye nīpig yame ror seven kīn, In rapis mīpəh noriēn narīmnar.” *(Jen 2:2)*

<sup>5</sup> Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīn nəgkiariēn pīsin kirik mīmə, “Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” *(Sam 95:11)*

<sup>6</sup> Ror pən, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tīksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nımraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen.

<sup>7</sup> Kini ror tu kwənmopin, Kughen rīmnərəhu-pən nīpig kirik mīn tuk nīvəniēn ikin kavəh nımraghien tukun ikin. Nīpig ai, in e taktəkun. Kughen rīmīni ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiariēn e yamə yakwərai ta mīmə, “Taktəkun əmə, takasəkeikei misətərig kīn kafan nəgkiariēn, mhapəh nisoriēn kapəmia kapə rīskai pīk.” *(Sam 95:7-8)*

<sup>8</sup> Rīkimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rīpivəhsi-pən napisiēn kimi əriə ye nīpig in rīmīkir əriə mhavən Kenan, Kughen to rīpipəh nīni-pən-mīniēn mə tukrərəhu nīpig kirik kape nīvəniēn ikin kavəh nımraghien tukun ikin.†

<sup>9</sup> Kini ror məkneikin, In rīmīni nīpig pīsin kirik mīn, nīpig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nımraghien. Ye noriēn kirikiānə əmə mīn, Kughen rīmnapis ye kafan wok mīnə kupan, ye Sabat.

<sup>10</sup> Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrīvəh nımraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kīn yame Kughen rīmnapis ye kafan wok kupan.

<sup>11</sup> Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pīk mhamə tukhavən imə mhavəh nımraghien e. Rīpəh nīhuvəyēn mə kitawə kirik tukrəri-pən noriēn kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamīr.

<sup>12</sup> Meinai nəgkiariēn kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kīn

\* **4:2:** In ikin e, raməvsao kīn kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tīpəusik. † **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29

nao yame resrə ye nīkarin mir. In rirkun nərīpraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nīkəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə.

<sup>13</sup> Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kinnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

*Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə*

<sup>14</sup> Ror pən, pəh kitawə tukharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai.

<sup>15</sup> Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwəharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has.

<sup>16</sup> Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətghah tuk nivənien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

## 5

<sup>1</sup> Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivənien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə.

<sup>2</sup> Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien,

<sup>3</sup> mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

<sup>4</sup> Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nīkam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik.

<sup>5</sup> Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.” *(Sam 2:7)*

<sup>6</sup> Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.” *(Sam 110:4)*

<sup>7</sup> Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In.

<sup>8</sup> Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen,

**4:12:** Efes 6:17    **4:12:** 1 Kor 4:5    **4:13:** Rev 2:23    **4:14:** Hib 7:25    **4:16:** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5    **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9    **5:2:** Hib 2:17-18    **5:3:** Hib 4:15; 7:28    **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7    **5:7:** Luk 22:42    **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46    **5:8:** Fil 2:6-8

<sup>9</sup> kini rimauə yemə atuaturuk, kini mor swaturuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampik huvə əriə kape rerin.

<sup>10</sup> Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

### *Takhapəh nhamirien*

<sup>11</sup> Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimie naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun.

<sup>12</sup> Kimie nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimie takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimie naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimie nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiēn skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.

<sup>13</sup> Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə -khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swaturuk yame ratuaturuk.

<sup>14</sup> Mərig nəviginiēn skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

## 6

<sup>1</sup> Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pəniēn tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swaturuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen.

<sup>2</sup> Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pəniēn kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpiēn rerin kimi narmamə.

<sup>3</sup> Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

<sup>4-6</sup> Mərig narmamə tiksīn kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginiēn yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkirie mine nihuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen, mwəsəm ta nəsanien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swaturuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nireerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swaturuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

<sup>7</sup> Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginiēn ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran.

<sup>8</sup> Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rirkək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriwaan əru.

<sup>9</sup> Eh, kimie yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimie nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimie nakamhavəh narimnar minə

e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimiṽəh miragh əmiə.

<sup>10</sup> Kughen tukriṽəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə niṽig m-fam. Kini In tukriṽəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, niṽig naksasitu ye kafan narmamə minə.

<sup>11</sup> Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətəriḡien kapəmiə iran.

<sup>12</sup> Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, məriḡ yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətəriḡien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

*Promes yame Kughen ramni raməmīr rerin*

<sup>13</sup> Niṽig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukriṽəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpriḡ pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimiṽəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

<sup>14</sup> “Yo jakvəhsi-pre kafak niṽhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukriṽsaah.”

*(Jen 22:17)*

<sup>15</sup> Meinai Ebrahim, kafan nətəriḡien rapomh, in rimiṽwhin miṽən meriaji niṽig rimiṽəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukriṽəhsi-pən kimin.

<sup>16</sup> Niṽig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəḡkiarien riṽam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəḡkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun.

<sup>17</sup> Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimiṽəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətəriḡien tukriṽəh nukreikinien tuk niṽig kirik.

<sup>18</sup> Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukriṽəhsi-haktə nətəriḡien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətḡin In. Kini pəh kitawə tukharaptərəkīn tim tim norien a yame Kughen rimiṽəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətiḡtə ye promes minə kafan. Niṽig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, miṽəh kwəsu tukun, to riṽəh min nukreikinien tuk niṽig kirik, meinai,

“Kughen to riṽəh neikuəyen niṽig kirik.”

*(Nam 23:19)*

<sup>19</sup> Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətəriḡien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukriṽəh nəsuə-əsuəyen kin miṽi ta ətawə. Rəmhen əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin.

<sup>20</sup> Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

## 7

*Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen*

**6:10:** Mat 10:40,42    **6:11:** Hib 3:6    **6:12:** Hib 13:7    **6:12:** Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12    **6:12:** Hib 10:36    **6:15:** Jen 21:5    **6:16:** Eks 22:11    **6:17:** Rom 4:16    **6:17:** Nam 23:19; Taet 1:2    **6:19:** Fil 3:12    **6:19:** Lev 16:2; Hib 9:2,3,7    **6:20:** Hib 4:14    **6:20:** Hib 2:17    **6:20:** Hib 5:16



<sup>1</sup> Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pik.\* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim.

<sup>2</sup> Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nīpran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nīpran e ramni mīmə, “King kape nəmərinuyen.”

<sup>3</sup> Nəkwəkwə kape Kughen rīpəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mīpəh niniyen nīpig yame rimnarha iran, mine nīpig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimīpəh nīməyən, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

<sup>4</sup> Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə rīptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet.

<sup>5</sup> Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə.

<sup>6</sup> Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimīrpen.

<sup>7</sup> Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpīrig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpīrig, kini Ebrahim in ye tanə.

<sup>8</sup> Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin.

<sup>9</sup> Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nīpig rīpriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min,

<sup>10</sup> meinai ye nīpig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape rīpni Ebrahim.

### *Kristo in rəmhen kin Melkisedek*

<sup>11</sup> Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nīmri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek.

<sup>12</sup> Tukmə nīpig kimə tukukreikin norien kape nīrpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa.

<sup>13</sup> Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame rīpəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar mīragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

\* **7:1:** Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20. **7:3:** Sam 110:4 **7:4:** Jen 14:20 **7:6:** Jen 14:19,20 **7:8:** Hib 5:6 **7:11:** Hib 7:18,19; 8:7

14 Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rīmasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nīpig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rīmə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda.

15 Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek.

16 In rīmauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nīmraghien kafan yame infamien rikək.

17 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” *(Sam 110:4)*

18 Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in rīpəh nasituyen ye nar kirik.

19 Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nīmri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniēn ipakə tuk Kughen.

20 Kughen rīmīrpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiariēn tukripam. Mərig nīpig rīmīrpen pris minə tiksīn, in rīpəh nivəhyen kwəsu.

21 Mərig Kughen rīmivəh əmə kwəsu nīpig In rīmīrpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kīpəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mīmə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’ ” *(Sam 110:4)*

22 Nəgkiariēn e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rīmnor irətawə, yame Yesu rīmnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rīmīni.

23 Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mīpimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mīmhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.

24 Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin.

25 Ror pən, In rīrkun nivəh-mīraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

26 Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rīpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai.

27 In ror pisin ye hae pris minə tiksīn. Nīpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikīn, kīpīhavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksīn. Mərig nīpig Yesu rīnneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nīmraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw.

28 Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rīmīkwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

7:14: Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5    7:16: Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25    7:18: Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1    7:19: Rom 3:20    7:19: Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8    7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24    7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1    7:26: Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1    7:27: Lev 9:8; 16:6,    7:27: Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3    7:27: Efes 5:2    7:27: Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18    7:28: Hib 5:1-2    7:28: Hib 1:2    7:28: Hib 2:10

## 8

*Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan*

<sup>1</sup> Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai.

<sup>2</sup> In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

<sup>3</sup> Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen.

<sup>4</sup> Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris.

<sup>5</sup> Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə, “Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (*Eks 25:40*)

<sup>6</sup> Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

<sup>7</sup> Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekən.

<sup>8</sup> Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə, “Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

<sup>9</sup> Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnəpəh nharaptərakiniyen promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

<sup>10</sup> Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa, kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatuk kapəria, kini iriə tukhauə kafak atuatuk narmamə.

<sup>11</sup> Kini to khapəh nishajounien əriə minə,

mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.

<sup>12</sup> Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-atukien.

**8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2      **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6

**8:2:** Hib 9:11, 24      **8:3:** Hib 9:14      **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23      **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24      **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,  
Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” (Jer 31:31-34)

<sup>13</sup> Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

## 9

*Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai*

<sup>1</sup> Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e.

<sup>2</sup> Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.

<sup>3</sup> Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Egkap Ikin.

<sup>4</sup> Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rapirpir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwətəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu.

<sup>5</sup> Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim\* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərmarriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye niprai narimnar minə a.

<sup>6</sup> Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənen imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien;

<sup>7</sup> mərig hae pris, in əmə rirkun nivənen ime Ikin Ramərhakə Egkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənen ye nipig kirikianə əmə. Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksın kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah.

<sup>8</sup> Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərə, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənen Aikin Ramərhakə Ikin.

<sup>9</sup> In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərhəu-atuaturkien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien.

<sup>10</sup> Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nərvayen. Narimnar minə a, iriə kape

9:2: Eks 25:8,9    9:2: Eks 26:33,34    9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20    9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48    9:3: Eks 26:31-33    9:4: Nam 17:1-10    9:4: Eks 31:18    \* 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.    9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16    9:6: Nam 28:2-4    9:7: Lev 16:2    9:7: Lev 16:34    9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3    9:7: Lev 16:15    9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20    9:9: Hib 10:1-2    9:9: Hib 5:1; 8:3    9:10: Lev 11:2-23    9:10: Nam 6:3; Kol 2:16    9:10: Lev 11:25,28,40

niprai jir əmə. Kini Kughen rimmərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

*Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita*

<sup>11</sup> Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimmor.

<sup>12</sup> Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə.

<sup>13</sup> Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran.

<sup>14</sup> Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehuə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimmor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimmor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

<sup>15</sup> Tuk narimnar yame Yesu rimmor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo in rimmarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

<sup>16</sup> To Yesu ripipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipiharəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin.

<sup>17</sup> Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran.

<sup>18</sup> Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə.

<sup>19</sup> Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.

<sup>20</sup> Kini mini-pən tuk əriə mimə,

9:11: Hib 10:1    9:11: Hib 8:2; 9:24    9:12: Rom 3:25    9:14: 1 Pita 1:2,18-19    9:14: Hib 10:4

† 9:14: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran.    ‡ 9:14: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni “kimia.”    9:14: Taet 2:14    9:15: Luk 22:20    9:15: Hib 10:34    9:19: Eks 24:6-8



“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan.” (Eks 24:8)

<sup>21</sup> Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien.

<sup>22</sup> Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khap-saah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə riphəh naiyuyen iran, Kughen to riphəh nəspirien təvhagə has.

### *Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has*

<sup>23</sup> Ror pən, nipig kimnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmır ye rao ye neai. Mərig nıprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən.

<sup>24</sup> Yesu riphəh nivənién ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nımrin.

<sup>25</sup> Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nımraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen.

<sup>26</sup> To Kristo rıpior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to rıpiərig nəmhəyen nipig rıpsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nıpig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nımraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

<sup>27</sup> Kitawə narmamə, Kughen rimnərəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə.

<sup>28</sup> Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrırerig-pə min iran, In to riphəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

## 10

### *Yesu rimneighan-pən kin nımraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen*

<sup>1</sup> Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e riphəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə nıprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nımrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.

<sup>2</sup> To sakrefaes rıpiəmhen rıpior nəməhuak minə kıpısatuatuk, mıpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rıpiəspir-ta

rikiriā, to kīpihapəh nisərig-rahasiēn tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kasərig rahas hanə.

<sup>3</sup> Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriā raməsik hanə təvhagə has kapəriā,

<sup>4</sup> meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhēnien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.

<sup>5</sup> Ror pən, nīpig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor nīprak kirik mə jakvən iran.

<sup>6</sup> Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriā raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriā.

<sup>7</sup> Mərig Yo yakamni mimə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ” *(Sam 40:6-8)*

<sup>8</sup> Kristo ruini ta mə Kughen rīpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

<sup>9</sup> Kini nīpig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen.

<sup>10</sup> Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

<sup>11</sup> Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriā khapəh nisəmhēnien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik.

<sup>12</sup> Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.”

<sup>13</sup> Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”\*

<sup>14</sup> Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimirin kape rerin. Narmamə minə a, iriā en, yamə mine In rimnor əriā khauə misatuatuk.

<sup>15</sup> Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

<sup>16</sup> “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nīpig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriā.’ ”

*(Jer 31:33)*

<sup>17</sup> Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəriā norien has minə,

kini rikik tukripəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

<sup>18</sup> Nipig tukmə Kughen rimməspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

*Pəh kisərer timentim ye nhatəyəyen kapətawə*

<sup>19</sup> Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimmor ətawə kharkun nhavəniyen imə lkin Ramərhakə Əgkap lkin, mhapəh nhaginien.

<sup>20</sup> Rəmhen kin yame In rimməhipu neipən yame raməker əswasig kin lkin Ramərhakə lkin. Mərig pəh nien mə rimməhipu neipən kirik, mərig nipran rimmərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniyen tuk Kughen.

<sup>21</sup> Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə.

<sup>22</sup> Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyəyen əfrakis. Meinai Kristo rimmətag-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimməkwitə-nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə.

<sup>23</sup> Kitawə khamə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen, meinai kitawə kharkun nisətigəyəyen ye kafan nəgkiariyen yame rimirpen-pə ta kimi ətawə.

<sup>24</sup> Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə.

<sup>25</sup> Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

<sup>26</sup> Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə.

<sup>27</sup> Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətmnimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehuə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.

<sup>28</sup> Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisər kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyen tukun.

<sup>29</sup> ?Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisiayen Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimmor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rikun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran.

<sup>30</sup> Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.”

(Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

---

**10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8    **10:21:** Sek 6:13    **10:21:** Hib 3:6    **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12    **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24    **10:22:** 1 Pita 3:21    **10:25:** Hib 3:13    **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21    **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29    **10:29:** Hib 6:6    **10:29:** Mat 26:28    **10:29:** Rev 1:5    **10:30:** Rom 12:19

“Kughen Yermaru tukrækir norien kape narmamə kafan.” *(Dut 32:36)*

<sup>31</sup> Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkkin ik, nar a ror niginién!

<sup>32</sup> Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nikhakien rīnaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nīmīsəyə ye nīpig əutən kīrik, yame rəsəsao pik, nīmīsərig nəmħəyən ehua, mərig nīmīsərer tīm tīm.

<sup>33</sup> Nīpig tīksin, narmamə kamhani hah əmiə ye nīmri mīrh, masor min narimnar has minə tīksin irəmiə. Nīpig tīksin, nīmīsərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə.

<sup>34</sup> Mīsasitu irəriə nīpig kīmnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nīpig əutən kapəriə. Kini nīpig narmamə kīmīsəkrəh kīn narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmīr yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kīrik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun.

<sup>35</sup> Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig əutən minə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyən, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə.

<sup>36</sup> Kīmiə takasəkeikei mīsor nətərigien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpīhavəh narimnar yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə.

<sup>37</sup> Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuku  
“Kwən kīrik tukruə,  
in tukritərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

<sup>38</sup> Meinai kafak narmamə yamə mine kīsatuatuk ye nīmrik,  
iriə tukhashatətə irak mamharpīn. *(Hab 2:3-4)*

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerīg rerīg,  
to rīkik rīpəh nagienien tuk əriə.”

<sup>39</sup> Mərig kītawə e to khapəh nīsərer rerīg-rerīgien, mīserwei. Nīkam. Kītawə narmamə kape nhatətəyən ye Kughen, Kughen tukrīvəh mīragh ətawə.

## 11

### *Kaha yamə mine kīmīshatətə ye Kughen*

<sup>1</sup> Kītawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukrīpiuə, kini nhatətəyən kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapīg mə kītawə khapəh nīsəmīen narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpīhavəh, meinai nhatətəyən ramhajoun ətawə mə tukpīhavəh.

<sup>2</sup> Rīptawə minə kīmnīshatətə ye Kughen, Kughen rīmənəgnəgin əriə tukun.

<sup>3</sup> Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rīmənəgkīar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rīmīvəh narimnar yame kīpəh nəmīen, mor narimnar kīn yame kaməm.

<sup>4</sup> Ebel in rīmnhatətə tīm tīm ye Kughen, mīvəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rīmīvəhsi-pən kīmīn. In rīmnhatətə tīm tīm məknakin ye Kughen, Kughen rīmīni mīmə in yermamə atuatuk kīrik, rīkin ragien tuk naha nhagin yame rīmīvəhsi-pən kīmīn. Kini nar apnapīg mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyən kafan ramhajoun ətawə kīn nar kīrik ai taktəkun.

<sup>5</sup> Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimirəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun.

<sup>6</sup> Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagianien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

<sup>7</sup> Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsaḥ pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.

<sup>8</sup> Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokran kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə.

<sup>9</sup> Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimivarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir.

<sup>10</sup> Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivwhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmır ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

<sup>11</sup> Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin.

<sup>12</sup> Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khap-saah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

<sup>13</sup> Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmır isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin.

<sup>14</sup> Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin.

<sup>15</sup> Kapəriə nətərigien ripəh nırerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rıpiuh məkna, kipiarkun nırerigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin.

**11:5:** Jen 5:21-24    **11:6:** Hib 7:19    **11:7:** Hib 11:1    **11:7:** Jen 6:9    **11:9:** Wok 7:5    **11:9:** Jen 12:1-8    **11:10:** Hib 12:22; 13:14    **11:10:** Rev 21:2, 14    **11:10:** Hib 11:16    **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2    **11:12:** Rom 4:19    **11:12:** Jen 22:17    **11:13:** Hib 11:39    **11:13:** Mat 13:17    **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11    **11:15:** Jen 24:6-8



<sup>16</sup> Iriä kimisorkeikei imäriä ikin pisin kirik yame rhuvä rapita. In e rao ye neai. Ror pän, Kughen ripäh naurisien mä kamokrän kin In kimä kapäriä e Kughen. Kini Kughen rimnor apnäpeinä ta ye taon kirik imäriä ikin.

<sup>17-18</sup> Mine Ebrahim rimiväh promes yame Kughen rimini-pän tukun mimä, “Kwajikovä kafam Aesak tukror kwänäräus kafam tukripsaah min, iriä tukhaväh nhagim.” (Jen 21:12)

Nipig Kughen rimä tukräm nhatätäyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatätä ye Kughen mamärer matuk tuk nhopniyen tini kwänkwan kirikianä ämä e Aesak mä tukror sakrefaes kin kimi Kughen.

<sup>19</sup> Meinai Ebrahim rikin rimnamäsik mä Kughen rirkun norien yermamä ramragh min ye nimhøyen. Kini Ebrahim rimiväh min tini e Aesak ipakä rämhen kin yame rimiväh miragh in ye nimhøyen.

<sup>20</sup> Mine Aesak rimnhatätä tim tim ye Kughen, mamähuak mä Kughen tukriväh-sipän nihuväyen kafan ramvän kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ärhav narimnar yame tukripiuä tuk nipig kirik.

<sup>21</sup> Mine Jakob rimnhatätä tim tim ye Kughen. Minähuaru, ipakä rimhä, minim tim tim kaskin kafan, mamähuak mä Kughen tukrivähsi-pän nihuväyen kimi ji Josef mir, mamägnägin Kughen.

<sup>22</sup> Mine Josef rimnhatätä tim tim ye Kughen. Minähuaru, ipakä rimhä, kini mamägiar kin nipig kwänäräus minä kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk äriä mä iriä tukhatärhav Ijip, mishawor mhanim in.\*

<sup>23</sup> Mine tatä mine mamä kape Moses kimiwatätä tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pä, iriu kimiwäm mä in ramor yemä huvä kin, kini kwerkwaig kin in riväh makuä kisisär. Kini iriu kiräpäh niraginien kin näsikien näkwai king.†

<sup>24</sup> Kini Moses rimnehuä mamhatätä tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimä in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautä ripsaah, märig nipig rimnehuä, rimnäm mä ripäh nämhenien mä tukramarä ämä ye naräyen yame rimar ye tokrei tanä.

<sup>25</sup> Mimä tukräh nagienien kape narimnar kape tokrei tanä, yame iriä kape nipig kwakwä ämä, mivän, mamärer-pän tuk narmamä kape Kughen yamä mine kamärik mitä äriä.

<sup>26</sup> Rikin rimnamuh mä tukmä narmamä kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuä, märig in to ripäh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to ripiamarä ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Märig rikin rimavän ämä tuk närok yame Kughen tukrivähsi-pän kimin.

<sup>27</sup> Moses rimnhatätä tim tim mäknäkin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipäh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipäh narhakwasigien, mamäkeikei mamvän, rämhen kin yame in rimnäm Kughen e yame keinein nämien kin nimri jir.

<sup>28</sup> Rimnhatätä tim tim ye Kughen mäknä, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ärhav tuk kwänäräus minä kape Isrel mä tukasäkeikei mhauh-pän nitaw sipsip ye kwäruä ye nimä minä kapäriä. Tuksor mäknäkin mä agelo yame Kughen tukrher-pä kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minä, tukripäh nhopniyen nimrin nupan yerman minä kapäriä.

**11:16:** 2 Tim 4:18    **11:16:** Mak 8:38    **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15    **11:16:** Hib 11:10; 13:14

**11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21    **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21    **11:20:** Jen 27:27-29,39,40    **11:21:**

Jen 48:1,8-22    \* **11:22:** Gris ramni mä, “tukshawor nikäkrin.”    **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos

24:32    **11:23:** Eks 2:2    † **11:23:** King Fero rimini mä tukhopni ji nämä Isrel minä fam yamä mine

kapäriä newk ripäh napitayen kiraru.    **11:23:** Eks 1:16, 22    ‡ **11:24:** Nägiarien Gris ramni mä,

“in ji piakäskäh kape Fero.”    **11:24:** Eks 2:10    **11:26:** Hib 13:13    **11:26:** Luk 14:33    **11:26:** Hib

10:35    **11:27:** Eks 12:50, 51    **11:28:** 1 Kor 10:10    **11:28:** Eks 12:21-23

29 Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehuə yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nīpig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimīpik əriə, kimisəmnim.

30 Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nīpig seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpīr məsaah.

31 Mine Rehab e in piraovın kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nīpig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nīpig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.

32 Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın.

33 Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuatur minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisəniyen əriə.

34 Misher-əpis nap ehuə yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə.

35 Nīpiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita.

36 Iriə tiksın, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus.

37 Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə.

38 Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

39 Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə,

11:29: Eks 14:21-31 11:30: Josua 6:12-20 11:31: Jos 2:1-16 11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 11:32: Jaj 6-8 11:32: Jaj 4-5 11:32: Jaj 13-16 11:32: Jaj 11-12 11:32: 1 Saml 16:1,13 11:32: 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 11:33: 2 Saml 8:1-3 11:33: Dan 6:22 11:34: Dan 3:19-27 11:34: Eks 18:4 11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28 11:34: Jaj 15:8 11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 11:36: Jer 20:2; 37:15 11:36: Jer 39:20 11:37: 2 Kron 24:21 11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23 11:37: 2 King 1:8 11:38: 1 King 18:4; 19:9 11:39: Hib 11:2, 4 11:39: Hib 11:13; 10:36

<sup>40</sup> meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei minə. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrīrpīn ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tucksaiyu əm nəmhen əmə.

## 12

<sup>1</sup> Kini narmamə yamə minə, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nımraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rīmnərəhu-pə kupan irətawə.

<sup>2</sup> Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rīmamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmheyen yame rīmivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nīmheyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rīmnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukrīpivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nīkar Kughen matuk e In King.

<sup>3</sup> Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu minə kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

### *Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə*

<sup>4</sup> Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətərigien kin təvhagə has ye nımraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rīmnaiyu tuk narowaginien e.

<sup>5</sup> Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tīni atuatur minə, mamni mīmə,

“Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik,  
takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukrīpəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

<sup>6</sup> Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə minə In rorkeikei əriə,  
mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan  
kwajikovə minə.” *(Prov 3:11-12)*

<sup>7</sup> Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuaturien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə rīpəh nərip-atuaturien in uə? Nikam, rikək.

<sup>8</sup> Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatur tīni minə. To Kughen rīpipəh norien məknakin irəmiə, rīpihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatur minə.

<sup>9</sup> Rīmtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran minə ye Rīmtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien.

<sup>10</sup> Rīmtawə minə min kasərip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəripən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In.

<sup>11</sup> Tukmæ kæríp atuatur atawæ, nar a rîpêh nîmarîen tuk atawæ, mærig rautæn tuk atawæ. Mærig tukmæ kitawæ kîseighaan kîn mæ tukrîkir-pê atawæ ye swatur yame ratuatur, in tukrîkuæ kîn kwænkwan e natuaturkîen mîne nâmærinuyen.

### *Takasærig æmiæ*

<sup>12</sup> Ror pæn, nar apnærîg mæ kîmiæ nakasaræ ye nîpîg æutæn, mærig harêh-sî haktæ kwermîmiæ yame ræpæu mæ tukræsanîn. Mîne nîhumîæ yame ramætæmnîmîn, taksor mæ ramskai tuk naiyuyen.

<sup>13</sup> “Naha yermamæ nakseriwæk kwis kîmiæ mîn, nîhun rîmhæ,

Sor swatur kapæmiæ ratuatur huvæ, mæ nîhun tukrîpêh nahas-ægkæpien mîer ta,

Mærig pêh nîhun tukrhuvæ mîn.”

*(Prov 4:26)*

<sup>14</sup> Sarkut mæ kîmiæ m-fam taksaræ kwis ye nâmærinuyen. Kîni mîsarkut mæ taksor mæ nîmræghîen kapæmiæ in ratuatur, meinaî yermamæ yame rîpêh natuaturkîen, to rîpêh nîvænîen mæm Kughen tuk nîpîg kîrik.

<sup>15</sup> Takasærig æmiæ tamæ nakasaiyu mîsæpæu ye kwerkwai swatur, kîni mhapêh nhavêhyen nîhuvæyen kape Kughen. Takasærig æmiæ tamæ nuai nai akonæ kîrik ruræ yerki miæ, mîkuæ, mor kwænkwan rîpsaah ye nîmræghîen kapæmiæ, kîni nehen rorîah narmamæ khapsaah.

<sup>16</sup> Takasærig æmiæ mæ takhapêh nhakîr-apnærîgiyen narman uæ nîpîraovîn. Takhapêh nîsæmhênîen kîn kwæn e Esao, yame kafan nîmræghîen rîpêh natuaturkîen. In ror nar apnærîg ye Kughen. In nîmrî nupan, mærig in rîmnor salem kîn nehuæyen kape nîmrî nupan kîmi naorahîni, kîni mævîgîn kîn mane kape nîpîg kîrikianæ æmæ.

<sup>17</sup> Kîni kîmiæ nakharkun mæ kwasîg îkîn, rîkîn rîpîvæn mîn ye nehuæyen kape nîmrî nupan. Kîni markut pîk mæ kafan tatæ tukrêhuak mîvêh-sî-pæn mîn nîhuvæyen kîmîn. Rîmnasæk pîk pawk tukun, mærig rîmîpêh nararîen ye nærîgiyen kape rîmni, kîni rîmni rîpêh nêhuakîen tuk nîvêh-sî-pænîen nîhuvæyen kîmîn.

### *Rhawor e loa ror pîsîn ye Nævsaoyen Huvæ*

<sup>18-20</sup> Apa kupan, kwænæræus mînæ kape Isrel kîmnhavæn ye tukwas ehuæ e Sinae. Kîni îkîn a, kîmîsæm nap yame ramuæk, mîne napîgnæpien ehuæ rameî-waiyu mhorkîn nar. Kîni kîmîsærîg nîmætæg ehuæ, mîne naiyuk ramasæk apomh. Masærîg rîki yermamæ kîrik ramægkiar kîmi æriæ. Masætærîg kîn kafan nægkiarîen, kîni mîsaiyoh-skai-pæn mæ tukhapêh nîsærîg-mînîen rîki yermamæ a. Mîsakur mhagîn tuk nægkiarîen a, kîni In rîmæ,

“Naha nhagîn yame ramuæ tuk tukwas e, nar apnærîg mæ in nar mîrægh kîrik, kîmiæ takasækeikei mîsarkwhopni kîn kapîer apîg.”

*(Eks 19:12-13)*

<sup>21</sup> Nîpîg Moses rîmnæm narîmnar mînæ a, in mîn rîmnærîg rahas mîmæ, “!Yo yakwagîn pîk, makur!”

*(Dut 9:19)*

Mærig pêh nîen mæ kîmiæ nakwænhauæ ye tukwas e.

<sup>22</sup> Kîmiæ nakwænhauæ ye tukwas e Sæon, mîne taon ehuæ e, ime Kughen Mîrægh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, îkîn agelo mînæ khapsaah khapsaah kasofugîn æriæ îkîn tuk nagîenîen ehuæ.

<sup>23</sup> Kîni kîmiæ nakwænhauæ ye nofugîenîen ehuæ kape narmamæ kape Kughen, yame kîsæmhên kîn nîmrî nupan mînæ kafan. Kîmîrai-pæn nhagmîæ ye rao

**12:11:** Aes 32:17; Jem 3:17,18    **12:12:** Aes 35:3    **12:14:** Rom 14:19    **12:14:** Rom 6:22    **12:14:** Mat 5:8    **12:15:** Hib 3:12; 4:1    **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12    **12:16:** 1 Kor 6:18    **12:16:** Jen 25:29-34  
**12:17:** Jen 27:30-40    **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11    **12:18-20:** Dut 4:12    **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16    **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12    **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1    **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16    **12:22:** Gal 4:26    **12:23:** Eks 4:22

ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatur yamə mine kwənhahə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak.

<sup>24</sup> Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatur kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatur. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.\*

*Yermamə yame ripəh nhatətayen ye Kughen, in tukrivəh narpinien*

<sup>25</sup> Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien?

<sup>26</sup> Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,  
“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” *(Hag 2:6)*

<sup>27</sup> Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripiəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin.

<sup>28</sup> Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin

<sup>29</sup> meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” *(Dut 4:24)*

## 13

*Nəgkiarien infamien*

<sup>1</sup> Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə.

<sup>2</sup> Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə.

<sup>3</sup> Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəh-si-pən nəmheyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmheyen a ye nipraimiə.

**12:23:** Rev 20:12    **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2    **12:23:** Fil 3:12    **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2

\* **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10    **12:25:** Hib 3:12    **12:25:** Hib 1:1    **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29    **12:26:** Eks 19:18    **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44    **12:28:** Mal 2:5; 4:2    **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7    **13:1:** Rom 12:10    **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13    **13:2:** Jen 18:1-33    **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34



4 Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nīpīg m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nīmhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nīpiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

5 Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mīmə, “!To yakpəh nəpəhyen ik,

mīpəh nətayen iram tuk nīpīg kirik!” (Dut 31:6)

6 Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə, “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə, to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (Sam 118:6-7)

7 Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarrien kape Kughen. Sətarig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nīmraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

8 Yesu Kristo to rīpəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rīpəh norien infamien.

9 Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rīpəh nīhuvəyən mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

10 Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nīhuvəyən yame Yesu rīmivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan.

11 Meinai pris ramhopni nar mīragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar mīragh a apa iruə ye nīmə tapolen kapəriə, mhavaan əru.

12 Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimnərig nəmhəyən ye nīpran kini mīmə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatur.

13 Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnapīg narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran.

14 Imətawə atuatur rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmīr rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

15 Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpīg m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpīg m-fam, mhani-ərhav nhagin.

16 Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiyein narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in

13:4: Mal 2:15    13:4: Dut 22:22    13:7: Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16    13:7: Hib 6:12    13:8: Sam 102:27; Hib 1:12    13:9: Efes 4:14    13:9: Kol 2:7    13:9: 1 Kor 8:8; Hib 9:10    13:11: Lev 16:15  
13:11: Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27    13:12: Jon 19:17    13:12: Rom 3:25    13:12: Efes 5:26  
13:13: Luk 9:23    13:13: Hib 11:26    13:14: Hib 12:27    13:14: Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22    13:15:  
1 Pita 2:5    13:15: Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19    13:16: Rom 12:13

rəmhen kın sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun.

<sup>17</sup> Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəmiə mhapəh nisapısien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpiğ kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Məriğ tukmə nakasor rikiriə rıpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

<sup>18</sup> Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəmawə norien in ratuatuk əmə, kını yaksorkeikei mə nıpiğ mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə.

<sup>19</sup> Yakorkeikei piğ mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerıg-pre aihuaa əmə məm əmiə.

<sup>20</sup> Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kını In rımnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rımnəriğ nəmhəyen, mə nitawın tukraiye mor promes rerın ruə mor nəfrakisien kın. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen

<sup>21</sup> tukrıvəhsi-pre narımnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kını yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kını ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kını rikin tukragien piğ tukun. Kını pəh kıvəhsi-haktə nhag Kristo nıpiğ mifam, mamvən, in-famien rikək. Amen.

<sup>22</sup> Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rıpəh napomh-pikien. Məriğ yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nəriğien rapomh min mə taksətəriğ kın kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətəriğien kapəmiə.

<sup>23</sup> Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

<sup>24</sup> Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikın. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

<sup>25</sup> Pəh Kughen tukrautə-pre kın nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

---

**13:16:** Fil 4:18    **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2    **13:17:** Hib 13:7,24    **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28  
**13:18:** 1 Tes 5:25    **13:18:** Wok 23:1    **13:20:** Rom 15:33    **13:20:** Wok 2:24    **13:20:** Jen 17:7,13,19;  
Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28    **13:20:** Hib 9:20    **13:20:** Jon 10:11    **13:21:** Fil 2:13    **13:21:**  
Rom 11:36

## Jemes

### Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

### Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

**?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e?** Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuknaha?** Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

#### *Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə*

<sup>1</sup> Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

#### *Nhatətəyen mine nirkunien*

<sup>2</sup> Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmheyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien

<sup>3</sup> meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.

<sup>4</sup> Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə.

<sup>5</sup> Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien rīpəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mīpəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyo kin.

<sup>6</sup> Mərig tukmə yermamə a raiyo kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukriyo norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig.

<sup>7</sup> Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to rīpəh nivəhsi-pənien,

<sup>8</sup> meinai nərigien kafan ramor kiraru. To rīpəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

#### *Yavən has mine yermamə yame nautə kafan rīpsaah*

<sup>9</sup> Tukmā yavən has kīrik irəmiā, pəh rīkin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in.

<sup>10</sup> ?Məriḡ yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rīrkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.\* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriā rīpsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah.

<sup>11</sup> Nīpig mīrh rhaktə, məpan-əpan pīk, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriā tukrīrkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriā nautə rīpsaah. Kasor wok rīpsaah mhavəh mane iran, məriḡ tukpiasəkeikei mhamhə tuk nīpig kīrik.

*Kughen to rīpəh norien yermamə kīrik rīmīr ye nahasien*

<sup>12</sup> Yermamə yame ramərer skai ye nīpig ətən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nīpig rīmīkuraō ye nīpig ətən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nīmraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

<sup>13</sup> Məriḡ tukmā təvhagə hah ravi nəriḡien kape yermamə kīrik, pəh tukrīpəh nīniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukrīpəh nīniyen nəḡkiarien məknakin meinai to nar kīrik rīpəh nīviyen nətəriḡien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to rīpəh nīvəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə.

<sup>14</sup> Məriḡ nətəriḡien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətəriḡ kin təvhagə has.

<sup>15</sup> Nətəriḡien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nīpig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nīmhayen.

<sup>16</sup> Piak minə mine nowinik minə, takhapəh nīseighanien kin yermamə kīrik mə tukreikuə irəmiā ye nīkarin kape narimnar minə e.

<sup>17</sup> Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mīrh mine makuə mine kəmhou minə. Norien kafan to rīpəh nukreikinien rəmhen kin yame mīrh rhaktə mhen narimnar kini nanmīriə raukreikin-kreikin. Məriḡ In raməmīr rerin, kini to rīpəh nukreikinien.

<sup>18</sup> Kini ye kafan əmə nəriḡien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikova əfrakis minə kafan ye nīpig yame nəḡkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pīk ye nīmrin mīpīk ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

*Sətəriḡ kin nəḡkiarien kape Kughen masor*

<sup>19</sup> Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pīk əmiā. Rīkimiā tukraməsik nəḡkiarien e: kimiā m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətəriḡien kin nəḡkiarien, mhapəh nīshai-mrenien nar tuk nəḡkiarien, pəh niemhaa tukrīpəh nhai-aihuayen əmiā,

<sup>20</sup> meinai niemhaa kape yermamə to rīpəh nīkuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei.

<sup>21</sup> Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Mīseiwaiyu, mhavəh nəḡkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimia, meinai nəḡkiarien e rīrkun nīvəh-mīraghien əmiā.

\* **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəḡkiarien ye v. 10: “Məriḡ yermamə irəmiā yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1

<sup>22</sup> Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarieren a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə,

<sup>23</sup> meinai yermamə yame ramərig nəgkiarieren kape Kughen mīpəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nīmriin ye glas,

<sup>24</sup> tukmə rəm ta nīmriin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nīmriin rhawor pən iran mine.

<sup>25</sup> Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramriisin narmamə, mamor nīpig mīfam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

<sup>26</sup> Mərig yermamə yame rīmətəm in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə.

<sup>27</sup> Norien minə kape nəhuakien yame Rīmtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nīpiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nīpig əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

## 2

### *Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen.

<sup>2</sup> Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus,

<sup>3</sup> rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.”

<sup>4</sup> Nīpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

<sup>5</sup> Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In.

<sup>6</sup> Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ? Mərig ni-pa mine kasor nəmhəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin.

<sup>7</sup> Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

<sup>8</sup> Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei



atuk ik.” (*Lev 19:18*) Tukmā nakasəri-pən əfrakis nəgkiarjen mīnə a, kimiā nakasor norien huvə mīnə en.

<sup>9</sup> Mərig tukmā kimiā nakamhasiai narmamə tıksin, mhapəh nhasiaiyen tıksin, in e kimiā nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiā, mīni mīmə kimiā narmamə kape nakapirien Loa.

<sup>10</sup> Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarjen kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarjen mīnə fam ye Loa.

<sup>11</sup> Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin” (*Eks*

*20:14*) in Kughen kirikianə əmə mīn yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen yermamə.” (*Eks 20:13*) Kini tukmā nīmnapəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nīmnhopni yermamə, ik yermamə kape nakapir-əməyen Loa.

<sup>12</sup> Mərig Kughen rīmīni loa kirik yame ramrisin narmamə\*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kīmīsəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarjen mīnə mīne norien mīnə fam kapəmiā, taksəri-pən loa e.

<sup>13</sup> Meinai tukmā yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kīmin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

*Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan*

<sup>14</sup> Piak mīnə mīne nowinik mīnə. ?Rhawor? ?Tukmā yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə mīnə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapig əmə kin.

<sup>15</sup> Kini tukmā piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətīt, uə nəviginien nan ripəh nəmhenien,

<sup>16</sup> kini tukmā kimiā kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginien kīmin, marar mīni-pən əmə tukun mīmə, “Amvən. Pəh nəmərīnuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimiā raməsik mə in rīmnasitu iran uə? Nīkam, nəgkiarjen kafan ror nar apnapig əmə kin.

<sup>17</sup> Ye norien kirikianə əmə mīn, tukmā nhatətəyen kape yermamə raməmīr pīsīn əmə tuk in, norien huvə mīnə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rīmamhə.

<sup>18</sup> Mərig narmamə tıksin tukhani mhamə, “Nīkam. Narmamə tıksin kamhawəh nhatətəyen, kini tıksin kasor wok huvə mīnə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmā yakpəh nəmien norien huvə mīnə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nīkam. Mərig nipig tukmā nakaməm norien huvə mīnə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.”

<sup>19</sup> Ik nakamni mīmə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə mīnə mīn kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

<sup>20</sup> Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nīkam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə mīnə, kafan nhatətəyen, nīpran rirkək? Tukmā nakeinein, yakhajoun ik.

<sup>21</sup> Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmrin tuk norien yame rīmnor, meinai rīmikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapier yame rīmīrig rhaktə.

**2:8:** Mat 19:19; Gal 5:14    **2:11:** Eks 20:13-14; Rom 13:9    \* **2:12:** Əm-ru nəgkiarjen ye nīkarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25.    **2:12:** 1 Pita 2:16    **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35    **2:15:** 1 Jon 3:17    **2:18:** Gal 5:6    **2:21:** Jen 22:9-12

<sup>22</sup> Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor.

<sup>23</sup> Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” *(Jen 15:6)* Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim.

<sup>24</sup> Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

<sup>25</sup> Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

<sup>26</sup> Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame ripəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

### 3

#### *Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien*

<sup>1</sup> Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyen mə kimiə khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nimraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nimraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig,

<sup>2</sup> meinai kitawə mifam tukhamir ye nimraghien kapətawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əgkəp.

<sup>3</sup> Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam.

<sup>4</sup> Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin.

<sup>5</sup> Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pəniyen nar ehua minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pəniyen məs nai ripsaah.

<sup>6</sup> Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimraghien fam kape narmamə.

<sup>7-8</sup> Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparu pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparu. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyen.

<sup>9</sup> !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin.

<sup>10</sup> Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien.

<sup>11</sup> ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nımri nu kirikianə uə? Nıkam.

<sup>12</sup> Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rıkuə kın kwənwai nai e olif uə? Nıkam. ?Kini grep to rıkuə kın kwənkwai nai e fig uə? Nıkam. Kini nımri nu oukəh rıpəh nıkwarkwarien kın nu heikən.

### *Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen*

<sup>13</sup> ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narımnar ye nirkunien, kını pəh nərigien kafan tukreiwaiyu.

<sup>14</sup> Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nısausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə.

<sup>15</sup> Nərigien has minə a khapəh nhasi-pəniyen ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan.

<sup>16</sup> Meinai nıpig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kını norien has minə fam kamhatərhav-pə.

<sup>17</sup> Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kın kwənkwan rıpsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukriyəh niniyen nar kirik mıpəh mamor nar pisin.

<sup>18</sup> Narmamə kape nərhuyen nəmərinuyen kisəmhen kın narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kını rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kın nımraghien yame in ratuatuk.

## 4

### *Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə*

<sup>1</sup> ?Naha e nhagin nuknei tıgoh mine nəmhokien ye nımraghien kapəmiə? Narımnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nıpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nıpraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə.

<sup>2</sup> Rikimiə ramvən tuk narımnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kını masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narımnar. Naksorkeikei narımnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narımnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun.

<sup>3</sup> Kini nıpig tukmə naksaiyoh kın, mhapəh nhavəhyen, meinai nımisaiyoh kın ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narımnar kape nərig-huvəyen ye nıpraimiə.

<sup>4</sup> ! Aweh! Nımisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kın yame piraovın rıpəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nıkam, mə, yermamə yame rorkeikei narımnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narımnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen.

<sup>5</sup> Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarjen kape Kughen\* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə.

<sup>6</sup> Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” *(Prov 3:34)*

<sup>7</sup> Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə.

<sup>8</sup> Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kiraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk.

<sup>9</sup> Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini mərou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarihien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu.

<sup>10</sup> Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

<sup>11</sup> Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarjen has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in raməhuə ye loa.

<sup>12</sup> Mərig Kughen pisin əmə In rimnərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

### *Taksətigətə ye Kughen*

<sup>13</sup> Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”

<sup>14</sup> Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimiraghien kapəriə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min.

<sup>15</sup> Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.”

<sup>16</sup> Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisaahas pik.

<sup>17</sup> Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

## 5

### *Nəgkiarjen ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə*

<sup>1</sup> Kimiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarjen e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə.

<sup>2</sup> Kapəriə nautə ruəmətit ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəriə neipən.

\* **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6 † **4:11:** Emru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19

<sup>3</sup> Nəmtəyən rımnəs narımnar kapəmiə yame kımnor kın gol mınə silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nımisor təvhagə has, kını tukrəs mın nıpraimiə rəmhen kın yame nap raməkwaru nar kırık. Nar apnapıg mə Nıpıg Kwasıg ruauə ipakə, mərıg kimiə naksəptıg kın nautə rıpsaah kapəmiə.

<sup>4</sup> !Səm-ru! Yorwok mınə kapəmiə kımisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərıg nımnhapəh nısərokien əriə rəmhen. İriə kımisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nımnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kını Kughen yame Rəsanın Pık rımnərıg nasəkien kapəriə.

<sup>5</sup> Naksəmhen kın nar mıragh yamə mınə kaməvıgın əriə kısəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nımnisarə ye tokrei tanə e ye nımraghien yame rımar. Masor rıkimie ragien tuk kapəmiə nautə, mərıg pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpınien kimi əmiə.

<sup>6</sup> Nımısərip-ərhav narmamə atuatur mınə ye nımri mırh, mharuk-pən nəgkiarieren ətən irəriə, mışhopni əriə, nar apnapıg mə iriə kımnhapəh nhani-hahyen əmiə.

#### *Nərıgien kapətawə tukrapomh ye nıpıg kape nəmhəyen*

<sup>7-8</sup> Ror pən, piak mınə mınə nowinik mınə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərıgien kapəmiə rəpomh kını mamhawhin nıpıg yame Yesu Yermaru tukrırerıg-pə mın iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrırerıg-pə mın, ror pən takasəkeikei mısor nətərıgien kapəmiə rəpomh, masərer tım tım, rəmhen kın yame yəsim kırık rawhin nıpıg kape nəvıginien meriaji tukrımrue kını rıvəh nan nəvıginien.

<sup>9</sup> Piak mınə mınə nowinik mınə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə mınə, tamə Yermaru rarpın tai norien has mınə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkır norien kape narmamə!

<sup>10</sup> Piak mınə mınə nowinik mınə. Rıkimie tukrəsik-ru profet kupən yamə mınə kımnhani-ərhav nəgkiarieren ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nımraghien ramhajoun ətawə mə nətərıgien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nıpıg nəmhəyen ramuə tuk ətawə.

<sup>11</sup> Kını nakharkun məkneikin mə kamni kımə narmamə yamə mınə kasərer tım tım məknakin ye nıpıg nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nıməsərıg nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rımnərer tım tım ye nıpıg ətən mınə, kını mharkun mə Kughen Yermaru rımnamarha huvə tuk Job. Narımnar ahas mınə rıpsaah rımvən tukun; kını ai, Kughen rımnor huvə pık pən kımın. Kını ror məkneikin, takhapəh nısəru-kınien mə riki Kughen rehuə rehuə pık tuk ətawə, kını In rorkeikei ətawə.

#### *Takamni əmə nəfrakisien ye nıpıg m-fam*

<sup>12</sup> Piak mınə mınə nowinik mınə. Nar rhuvə pık mə rıkimie tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsü ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kırık mın. Nıpıg mıfam takhani əmə nəfrakisien. Nıpıg tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kını pəh kapəmiə nəgkiarieren tukruə mor nəfrakisien kın. Kını nıpıg tukmə nakhani mhamə, “Nıkam,” kını pəh kapəmiə nəgkiarieren tukruə mor nəfrakisien kın. Tamə Kughen rıvəhsi-pre narpınien kimi əmiə.

#### *Nəhuakien yame ramor nıpran*

<sup>13</sup> Tukmə kimiə kırık ramarə ye nıpıg ətən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kırık rıkin ragien, rhuvə mə tukrəni nıpei kape nəgnəginien.



<sup>14</sup> Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru.

<sup>15</sup> Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrivəh-si ta.

<sup>16</sup> Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatuk nagheen rehuə, kini mor nīpran,

<sup>17</sup> rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nīpien, kini nəhig ripəh nīpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.\*

<sup>18</sup> Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaيريا.

*Vi-pə min narmamə yamə mine kapəria nərigien rimamir*

<sup>19-20</sup> Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

---

**5:14:** Mak 6:13    **5:15:** Mat 17:18-20    \* **5:17:** Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.    **5:18:**  
1 King 18:42-45    **5:19-20:** Gal 6:1

# 1 Pita

## Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

### Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Pita rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

**?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nīməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhuak. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

#### *Pita ramokrən huvə irəriə*

<sup>1</sup> Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e.

<sup>2</sup> Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimməərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

#### *Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai*

<sup>3</sup> !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimirragh min ye nīməhuak kafan.

<sup>4</sup> Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimmnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimməərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nīmətitiən, kini mipəh nirkəkien.

<sup>5</sup> Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə.

<sup>6</sup> Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə.

<sup>7</sup> Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen

kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran.

<sup>8</sup> Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo məriğ naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, məriğ nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, məriğ to rapəh neriajien nagienien kapəmiə.

<sup>9</sup> Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisərəhu-pən nəriğien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimirghien.

<sup>10</sup> Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran.

<sup>11</sup> Nanmin kape Kristo raməmır irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrəriğ ye nıpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Məriğ profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nipiğ atuatuk yame tukhatərhav-pə iran.

<sup>12</sup> Məriğ Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipiğ kapəriə, məriğ tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

### *Nimirghien yame ratuutuk*

<sup>13</sup> Ror pən, nətəriğien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimirghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nəriğien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrireriğ-pə min iran.

<sup>14</sup> Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Məriğ taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətəriğien kapəmiə.

<sup>15</sup> Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuutuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuutuk

<sup>16</sup> meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə,  
“Takasəkeikei misəmərhakə misatuutuk meinai Yo, yakamərhakə matuutuk.”  
(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

<sup>17</sup> Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, məriğ ye nimirghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın

<sup>18-19</sup> meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimirghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik rəmhen kin gol uə silva; məriğ rimnarpin nimirghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame

nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nımraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən.

<sup>20</sup> Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipig yame rıpəh nor-hanəyen tanımtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nıpig Kwasig, kini Kughen rımnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

<sup>21</sup> Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rımivəh miragh In ye nımhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsipən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

<sup>22</sup> Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nımraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam.

<sup>23</sup> Meinai nəgkiarien a rımnor əmiə nakwəsarha vi ta; nımraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to rıpəh nirkəkien tuk nipig kirik.

<sup>24</sup> Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,  
“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,  
Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jiji nai.  
Mənvhirik tukrimsiə, kini jiji nai tukrəsaah,

<sup>25</sup> mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)  
Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

## 2

<sup>1</sup> Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə.

<sup>2</sup> Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rımivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan misəihue kin.

<sup>3</sup> Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekin pik.

### *Səpaag yame ramraptərəkın nimə kape Kughen, ramragh*

<sup>4</sup> Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo,

<sup>5</sup> kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rımnəkır mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narımnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun.

<sup>6</sup> Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mimə,  
“Səmru. Yımnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Saeon\*,  
In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

1:18-19: Wok 20:28; Hib 9:12-14    1:20: 2 Tim 1:9-10    1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2    1:22: Jon 13:34; Rom 12:10    2:1: Efes 4:22; Jem 1:21    2:3: Sam 34:8    2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6

\* 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

Səpaag e kape nırap̄tə̀rəkinien nimə,  
kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nıp̄ig kırık khapəh nısaurısien  
tukun.” (Aes 28:16)

<sup>7</sup> Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə  
yamə mine khapəh nıshatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin  
yame Nəkwəkwə Kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kımısarakikin,  
mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.  
(Sam 118:22)

<sup>8</sup> Kini Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,  
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikın, kini In Səpaag yame tukror  
narmamə kamhamır.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikın səpaag e meinai kımısəpəh nəgkiarrien kape Kughen.  
Kini in e nərigien kırık kape Kughen yame rımını mə iriə tukhamır məknakin.

<sup>9</sup> Mərig Kughen rımırpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə  
kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə.  
Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rımnor əmiə məknə  
mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarrien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan  
nıhuvəyen mine narımnar yame In rımnor. In rımısəkirən əmiə mə taksəta  
ye nəpıgnapien, mhauə ye nıkakien huvə kafan.

<sup>10</sup> Apa kupən, kimiə narmamə apnəpıg əmə; mərig taktəkun ai, kimiə  
kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nımnhapəh nharkunien  
nıhuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nəkwənharkun nıhuvəyen kape  
Kughen.

<sup>11</sup> Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rıkimie tukraməsik mə  
tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə  
kin yepsıpis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-  
pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk  
əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rıkimie rəmhen kin yame  
tikmır minə kasarowagin kimi əmiə.

<sup>12</sup> Nıp̄ig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen  
nəfrakisien ye Kughen. Kini nımraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk  
huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarrien has irəmiə, mərig tuksəm  
norien huvə minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nıp̄ig yame In tukruə  
məkir narmamə iran.

### *Nısaiyen nəmehuə minə*

<sup>13</sup> Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin.  
Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə  
kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape  
gavman‡ yame in yamehuə əgkəp,

<sup>14</sup> mine kafan nəmehuə yamə mine ramher yərhav kin əriə mə takasor wok  
kafan. Iriə tukhavən misor narpınien kimi narmamə yamə mine kasəkapır  
natuakəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien  
huvə.

<sup>15</sup> Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə  
minə tukhani-əhu nəgkiarrien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə  
nırkunien rırkək.

<sup>16</sup> Kimie, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame  
yemehuə kırık ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruırısın ta əmiə

**2:9:** Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. **2:11:**  
Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1 **2:15:** 1  
Pita 3:16



tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nīkam. Kimiə slef mīnə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

<sup>17</sup> Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Tak-sorkeikei nəməhuak mīnə, in e narmamə kape Kughen mīnə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai mīn nəməhuə<sup>§</sup> mīnə.

<sup>18</sup> Kimiə slef mīnə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəməhuə mīnə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rīmar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə.

<sup>19</sup> Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəmiə nəməhuə mīnə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipig ətən mīnə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen.

<sup>20</sup> ?Nəkmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəməhuə mīnə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə mīnə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik.

<sup>21</sup> Kughen rīmnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rīmnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rīmnəkupən mhajoun norien atuatuk a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nīhun.

<sup>22</sup> Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupən mīmə,  
“In rīmipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rīmipəh nīnien nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)

<sup>23</sup> Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rīmipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rīmnərig pawk nəmhəyen ye nīpran, mərig rīmipəh nīnien mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rīmnərəhu-pən narīmnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatuk əmə.

<sup>24</sup> Ye nipig a, Yesu rīmnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has mīnə fam kapətawə ye nīpran. In rīmamhə mə təvhagə has mīnə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rīmnərig nəmhəyen ye nīpran tuk nīvəh-mīraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

<sup>25</sup> “Apa kupən, kimiə nīmīsəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nəkwəsasar mīnhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip mīnə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nīmraghien kapəmiə.” (Esik 34:5-6)

### 3

#### *Norien atuatuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta*

<sup>1-2</sup> Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiə nīpiraovin yamə mine nəkwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kini mine

§ 2:17: Gris ramni “Hasiaking.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9 2:24: Rom 6:11 2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21

narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk niviyeən əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin.

<sup>3-4</sup> Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nikwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nımətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rıpəh nahasien tuk nıpiğ kirik. In e ye nımraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nımri Kughen.

<sup>5</sup> In e norien kape nıpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə.

<sup>6</sup> Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

<sup>7</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nıpiraovın kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərər əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

### *Nəməhuak minə fam*

<sup>8</sup> Nəgkiarien infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nətərigien kapəmiə reiwaiyu.

<sup>9</sup> Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, mıpihavəh nihuvəyen kafan.

<sup>10</sup> Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpiğ mifam,

in to rıpəh nıniyen nəgkiarien has minə,

kini in to rıpəh neikuəyen.

<sup>11</sup> In tukraməkeikei marar ye norien has minə,

kini mor əmə narimnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinyen.

<sup>12</sup> In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,

kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,

mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”

*(Sam 34:12-16)*

<sup>13</sup> Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə.

<sup>14</sup> Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukriyəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

<sup>15</sup> Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpiğ mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarieren kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə.

<sup>16</sup> Kini ye nıpiğ mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratu-atuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hahyen əmiə.

<sup>17</sup> Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun.

<sup>18</sup> Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien mə In tukriyəh əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nımhəyen kafan.

<sup>19</sup> Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmır ye kalabus,

<sup>20</sup> iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nıpiğ yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nıpiğ rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua.

<sup>21</sup> Kini nu ehua a in rimnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nımhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nıpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nıprai jir, mərig nıpran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək.

<sup>22</sup> Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nıkar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

## 4

### *Swatur kape norien nəkwai Kughen*

<sup>1</sup> Meinai nıpiğ Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nıpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tım tım. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nıpran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has.

<sup>2</sup> Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pənien narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen.

<sup>3</sup> Mərig kimiə nakwəsoriah ta nıpiğ rehua tuk nıkwasiğien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nıpiraovın; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin nınimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nıpiraovın; kini mamhanım alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik.

<sup>4</sup> Məriḡ taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun.

<sup>5</sup> Məriḡ iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh.

<sup>6</sup> Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta<sup>\*</sup>; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei tanə, məriḡ Nanmın kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

<sup>7</sup> Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmın.

<sup>8</sup> Məriḡ nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə.

<sup>9</sup> Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə.

<sup>10</sup> Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre.

<sup>11</sup> Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

### *Nəməhuak minə tuksəriḡ rahas ye niprairiə*

<sup>12</sup> Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə.

<sup>13</sup> Məriḡ tukmə nakasəriḡ nəmhəyen rəmhen kin yame Kristo rimnəriḡ, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik.

<sup>14</sup> Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, məriḡ Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmın kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə.

<sup>15</sup> Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam.

<sup>16</sup> Məriḡ tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Məriḡ takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen.

<sup>17</sup> Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen!

<sup>4:5</sup>: Wok 10:42    \* <sup>4:6</sup>: Emru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18.    <sup>4:7</sup>: Rom 13:11-12    <sup>4:8</sup>: 1 Pita 1:22    <sup>4:11</sup>: Rom 12:6-8    <sup>4:13</sup>: Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7    <sup>4:14</sup>: 1 Pita 2:20

<sup>18</sup> Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,  
 “Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rīmivəh mīragh  
 əriə kamharəh-pikin nīpig əutən,  
 kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah,  
 tukamharəh-pikin pik nīpig əutən.” *(Prov 11:31)*

<sup>19</sup> Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə  
 kisərig rahas ye nīprairiə, tukasəkeikei misərahū-pən nīmraghien kapəriə  
 ye kwermīn, yame rīmnor narīmnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien  
 kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə  
 mamharpin.

## 5

### *Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə*

<sup>1</sup> Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə  
 kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yīmnəm kin  
 nīmrik nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo  
 tukrivəhsi-pə.

<sup>2</sup> Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk  
 narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmīr ye kwermimīə, rəmhen kin  
 yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə  
 tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig  
 meinai rikimīə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini  
 takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimīə ramagien əmə  
 mə taksasitu ye narmamə.

<sup>3</sup> Mərig rapəh nəmhenien mə kimīə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə  
 mine kasərik mītə yorwok kapəriə minə, mərig kimīə taksor norien yame in  
 ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmīə khakwasig kin.

<sup>4</sup> Yaməhuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə  
 natukrirerig-pə min, kini ye nīpig a, In tukrivəh-si-pre kapəmīə nərokien,  
 rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame  
 rīmnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nīmraghien rerin, to rapəh  
 nahasien tuk nīpig kirik.

<sup>5</sup> Kini ye norien kirikianə əmə min, kimīə nitamaruə, hasiai masor nəkwai  
 elda minə kape nīməhuak. Kini kimīə mīfam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmīə  
 nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape  
 Kughen ramni mīmə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer  
 əswasig kin əriə,  
 mərig In ramautə-pən kin kafan nīhuvəyen kimi narmamə yamə mine  
 kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

<sup>6</sup> Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmīr ye kwermi  
 Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nīpig atuatur kafan.

<sup>7</sup> Narīmnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi  
 Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

<sup>8</sup> Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmīə tikmīr Setan in rəmhen kin laeon  
 yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarha-  
 kin yermamə mə tukrəs mətgai.



<sup>9</sup> Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipiḡ Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikın minə fam ye tanımtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

<sup>10</sup> Mərig takasərig nəmhəyen kape nipiḡ kwakwə əmə, kwasig ikın, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rımnokrən kın əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin.

<sup>11</sup> Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

*Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e*

<sup>12</sup> Kwən e Saelas\* rımnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kın piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərərai nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer tımtim irəriə.

<sup>13</sup> Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nıməhuak eikın e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rımırpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kın in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.†

<sup>14</sup> Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kın mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kın kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

---

**5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7    **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7    \* **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.    **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30    † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nipiḡ naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

## 2 Pita

### Nəkwəkwə yame ror kíraru kín yame Pita rímirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

**?Pa rímirai nəkwəkwə e?** Pita rímirai nəkwəkwə e.

**?Rímirai ramvən kímí nípá?** Rímirai ramvən kímí nəməhuak mínə fam.

**?Nimraghien rímnhawor pən iran mine ye nípíg rímirai?** Ye nípíg a, nəmhajoun eikuə mínə tíksín kímnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rípəh níréríg-pə-mínien.

**?Rímirai nəkwəkwə e tuk naha?** Pita rímirkun mə pəh nien mə tuktu rímhə, kini rorkeikei mə tukrívəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kímí níməhuak. Morkeikei mə tukrísíg nəməhuak mínə, mor əpu nhajounien eikuə mínə. Mərig níməhuak tukraməkeikei mərər tím tím məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kíni morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə mískai, kini nirkunien kapəriə ye níkarín kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə  
(Jud 4-13)*

<sup>1</sup> Yo Saemon Pita, yo yor atuə kín mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kín kapəmawə nhatətəyen. Norien atuatur kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh míragh ətawə in swatuk yame nímnhavəh nhatətəyen a iran.

<sup>2</sup> Pəh Kughen tukrautə-pre kín kafan níhuvəyen mine nəmərínuyen kímí əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

*Kughen rímnokrən kín əriə mə narmamə kafan mínə*

<sup>3</sup> Kughen rímnokrən kín ətawə mə tuksarə ye níhuvəyen mine níkhakien kafan ye nípíg yame kítwə kímnhauə mharkun In. Kíni ye nəsanínien kafan, In rímívəhsi-pə narímnar fam kímí ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nímraghien kapətawə mə ríkin tukragien tuk ətawə.

<sup>4</sup> Kíni ye nəsanínien mine níkhakien kafan in rímívəhsi-pə kafan promes yamə mine kísehuə mhahuvə pík. Kughen rímívəhsi-pə məknakín promes mínə e mə norien kapətawə tukrəmhen kín norien kafan, kini mə kítwə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərígien has mínə yerki narmamə.

<sup>5</sup> Kíni ror məkneikín, takasəkeikei mísarkut mə norien kapəmíə tukrhuvə pík. Taksəsík əpnis norien mínə e ye nhatətəyen kapəmíə: Taksor huvə pən kímí narmamə; kini takhavəh nirkunien;

<sup>6</sup> kini masarha huvə tuk nímraghien kapəmíə; kini masərər tím tím ye Kughen ye nípíg əutən mínə; kini mhavəhsi-pən kapəmíə nímraghien fam kímí Kughen kini masor nəkwən;

<sup>7</sup> kini masorkeikei nəməhuak mínə; masorkeikei mín narmamə mínə fam.

<sup>8</sup> Rhuvə mə taksor norien mínə e mamharpín, mə nirkunien kapəmíə ye níkarín kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan.

<sup>9</sup> Mərig tukmə nakhapəh níorien narímnar mínə a, naksəmhen kín yer-mamə yame nímín rípís, uə yame raməm nar ípakə əmə, məpəh nəmíen nar ehúə e mə Yesu rímnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kímisor kupən.

<sup>10</sup> Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik;

<sup>11</sup> kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

<sup>12</sup> Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta.

<sup>13</sup> Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min,

<sup>14</sup> meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo.

<sup>15</sup> Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

<sup>16</sup> Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimirmasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik.

<sup>17-18</sup> Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

<sup>19</sup> Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarieren kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarieren a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarieren kafan raməmır yerkimie rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə.

<sup>20</sup> Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarieren minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, <sup>21</sup> meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarieren yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkirie.

## 2

### *Nəmhajoun eikuə minə*

<sup>1</sup> Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimie. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairie kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame irie atuk əmə kamhavi-pə.

<sup>2</sup> Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien.

<sup>3</sup> Iriə kasəptig kın mane. Kasəptig kın mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kını pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə.

<sup>4</sup> Kimiə nimisəm norien kafan kupən, kını mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh nırapərəkinien əmə narpinien kapəriə, mərig rımnarak-əhu kın əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kın jen, apa ikin rəpignap ikin. Kını iriə tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

<sup>5</sup> Kını ye norien kirikianə əmə min, ye nipig kape Noa, Kughen ripəh nırapərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwai, mərig rımnhopni əriə ye nu ehuə yame rımətım mhaktə. Mərig Noa, yame rımini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rımiyəh miragh in mine kafan narmamə seven.

<sup>6</sup> Kını ye norien kirikianə əmə min, Kughen rımnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kını mivəan əru taon mir a kın nap; kimiwor nımrəwk kın əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwai.

<sup>7-8</sup> Mərig kwən a Lot rımnamarə iriə miriə, kını nipig m-fam in rımnəm norien has minə kapəriə, kını mamərig nəgkiarien has minə kapəriə. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kını rıkin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rımiyəh miragh kwən a Lot

<sup>9</sup> ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rırkun niyəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kını rırkun ni-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rırkun nırapərəkinien əriə mor narpinien kimi əriə taktəkun miyən meriaji nipig yame In tukrəkir narmamə iran.

<sup>10</sup> Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narımnar kape naurisien yame nıprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kını narımnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiayen nar kirik, kını mhapəh nhaginien kın nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai.

<sup>11</sup> Mərig agelo minə tiksın iriə yerpırig misapita; mərig iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nımrı Kughen Yermaru.

<sup>12</sup> Mərig narmamə minə a kamhani hah narımnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kın nar aparı minə, yame kapəriə nirkunien rırkək. Kasor əmə nar yame nıprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparı minə kasarhapə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakın əriə mishopni əriə. Kını ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kın yame kamhopni nar aparı minə.

<sup>13</sup> Kughen tukrarpın tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiriə ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriə kisəmhen kın nəmkimikien ye neipən, mine nımap pien. Masoriah nhag nıməhuak. Mhauə masəvigın kimiə miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has.

14 Nipig m-fam kapəriä nərigien ramvən tuk näkrəhyen kin nipiraovin yamə mine kapəriä nərigien rimar. Kini nipig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriä nərigien rapəh niskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriä. Mishajoun əriä kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimini ta narpinien kapəriä.

15 Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas.

16 Mamarə, dongki kafan rimnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rimnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.\*

17 Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriä nipran rirkək, rəmhen kin nimri nu yame rinəmit, mine napuə yame nimətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rimnərəhu karin iməriä ikin mə nəpignapien.

18 Iriä kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nipran rirkək. Iriä kasəgkiar ye narimnar yamə mine niprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran.

19 Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriä atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriä ravi pik nərigien kapəriä mamor yamehuə kin kapəriä. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.”

20 Mərig tukmə iriä kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nipig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriä. Iriä kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən.

21 Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatumien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

22 Kini iriä kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mirerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nimtəgei.”

### 3

#### *Nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran*

1 Yo minə tiksın, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk.

2 Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

3 Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narimnar yame niprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə,

4 “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye

2:15: Jud 11; Rev 2:14 \* 2:16: Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35. 3:2: Jud 17 3:3: 1 Tim 4:1; Jud 18



narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

<sup>5</sup> Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimnəgkiar əmə, neai rəmīr, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə.

<sup>6</sup> Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam.

<sup>7</sup> Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmīr, mawəmīr huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, mīravən mweriaji nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhōpni əriə, mivəvan əru neai mine tokrei tanə.

<sup>8</sup> Mərig yo minə tiksīn, takhapəh nisəru-kinien nar kīrik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə.

<sup>9</sup> Mərig narmamə tiksīn, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nīkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rīkin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kīrik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

<sup>10</sup> Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrīrerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehuə, məkneikin neai tukrīrkək. Kini nap tukrarkwəru mīrh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmīr-pən iran. Tukharkək fam.

<sup>11</sup> Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nīmraghien kapəmiə. Nīmraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nīmri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nīmraghien kapəmiə mə kafan.

<sup>12</sup> Rīkimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mīrh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək.

<sup>13</sup> Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmri. Kini rīkitawə raməsik promes a.

<sup>14</sup> Yo minə tiksīn, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukri-pəh nəm-pən-ien nar has kīrik irəmiə; nəmkimik tukrīrkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərīnuyen kimiə min.

<sup>15</sup> Rīkimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrīmar tuk nivəh-mīraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rīmīrai kimi əmiə ye nīrkunien yame Kughen rīmivəh-sipən kimin ramni məkna.

<sup>16</sup> In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksīn aikin yame riskai tuk nīrkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmīrien kīrikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksīn min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukri-vəhsi-pən narpinien kimi əriə.

*Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e*

<sup>17</sup> Yo minə tiksīn, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai

Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə.

<sup>18</sup> Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

## 1 Jon

### Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhekin, mishər-pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

**?Narəyən rimmhawor pən iran mine nipig rimirai?** Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor nıprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, nıprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehuə. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nımraghien rerin.

#### *Nəgkiarrien Mragh*

<sup>1</sup> Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nımraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narımmar fam, Nəgkiarrien e rımnəkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nımrımwə, kini mharap kin kwermımwə.

<sup>2</sup> Kini Nəgkiarrien ai rıtərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nımraghien rerin. Iriu Rımtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rımnajıərhav-pə tuk əmwə.

<sup>3</sup> Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narımmar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə.

<sup>4</sup> Yakamharai narımmar minə e mə tukror rıkitawə ramagien pik əmə.

#### *Nəriwəkien ye nıkhakien*

<sup>5</sup> Nəgkiarrien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nıkhakien, kini nəpıgnapien rirkək əfrakis iran.

<sup>6</sup> Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpıgnapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nısarəyen ye nəfrakisien.

<sup>7</sup> Mərig tukmə kaseriwək ye nıkhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nıkhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nıtaw Yesu, Ji Kughen,

**1:1:** Jon 14:6    **1:1:** Jon 1:1,3    **1:1:** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14    **1:2:** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6    **1:2:** Jon 15:27    **1:2:** Jon 1:1-4    **1:3:** 1 Kor 1:9    **1:5:** 1 Tim 6:16    **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11    **1:6:** 1 Jon 2:4; 4:20    **1:7:** Aes 2:5

rinnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

<sup>8</sup> Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikua atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə.

<sup>9</sup> Kughen In ratuatur, to rapəh nakapirien nəgkiarien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatur ye nimir.

<sup>10</sup> Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikua, kini nəgkiarien kafan rapəh nəmirien ye nimiraghien kapətawə.

## 2

### *Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə*

<sup>1</sup> Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atua kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatur.

<sup>2</sup> Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.

<sup>3</sup> Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen.

<sup>4</sup> Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikua əmə; nəfrakisien rirkək iran.

<sup>5-6</sup> Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkua əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.\* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeiki məri-pən swatur kirikianə əmə yame Yesu rimməri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

### *Kitawə tukasəkeiki masorkeiki ətawə minə*

<sup>7</sup> Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta.

<sup>8</sup> Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nimiraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

<sup>9</sup> Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien.

<sup>10</sup> Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir.

<sup>11</sup> Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

**1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2    **1:8:** 1 Jon 2:4    **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13    **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22    **1:10:** Jon 5:38    **2:1:** 1 Tes 2:11    **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25  
**2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10    **2:2:** Jon 3:17    **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2    **2:3:** Jon 14:15    **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8    **2:4:** 1 Jon 1:6,8    **2:5-6:** Jon 14:15    \* **2:5-6:** Swatur pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen."    **2:5-6:** 1 Jon 4:12    **2:5-6:** Mat 11:29    **2:5-6:** 1 Jon 2:3    **2:5-6:** Jon 15    **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18    **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6    **2:8:** Jon 13:34    **2:8:** Rom 13:12    **2:8:** Jon 1:9    **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5    **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21    **2:9:** 1 Jon 1:5    **2:10:** 1 Jon 3:14    **2:10:** Sam 119:165    **2:11:** 1 Jon 1:6    **2:11:** Jon 11:9; 12:35

- 12 Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu  
rimnor.
- 13 Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig  
ikin Kughen ror narimnar.  
Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.
- 14 Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.  
Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig  
ikin Kughen ror narimnar.  
Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,  
meinai nakwənhaskai, nəgkiarrien kape Kughen raməmır irəmiə, kini  
nakwəsəpita yemə has ai Setan.
- 15 Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar  
fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei  
tanə, nörkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rirkək yerkin.
- 16 Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rımtawə  
Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e:  
Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə  
jir tuk nautə mine norien kafan.
- 17 Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin  
iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen,  
tuksarə kape rerin.

*Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta*

- 18 Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə  
tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape  
Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig  
Kwasig.
- 19 Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə  
əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to  
kipiharəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə  
pəh nien mə kitawə minə tiksın.
- 20 Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi  
əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien.
- 21 Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien,  
mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien  
ripəh nikuəyen kin neikuəyen.
- 22 ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo  
yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-  
pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu.
- 23 Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein  
nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye  
Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.

2:13: Jon 1:1    2:13: Jon 16:33    2:14: Jon 1:1    2:14: Efes 6:10    2:14: 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11;  
Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10    2:15: Rom 12:2    2:15: Jem 4:4    2:16: Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3  
2:16: Prov 27:20    2:17: Hib 12:27    2:17: Mat 12:50    2:18: Rom 13:11    2:18: 1 Jon 2:22; 4:3;  
2 Jon 1:7    2:18: 1 Jon 4:1    2:19: Wok 20:30    2:20: 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22    2:21: 2 Pita 1:12  
2:22: 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7    2:23: Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9



<sup>24</sup> Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien a raməmīr hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rīmtawə Kughen mine Tini, Yesu.

<sup>25</sup> Kini nar a in a, nīmraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

<sup>26</sup> Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə.

<sup>27</sup> Mərig kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmīr təvir hanə irəmiə. ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narimnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

<sup>28</sup> Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərierien ye nimirin.

<sup>29</sup> Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuaturuk, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

### 3

#### *Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen*

<sup>1</sup> !Səmrū! Norkeikeiyen yame Rīmtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen.

<sup>2</sup> Yo minə tiksin. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nipraitawə tukrhawor pən iran mine nipig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nipig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna.

<sup>3</sup> Narmamə m-fam yamə mine kasəruhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk.

<sup>4</sup> Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai nīprai nəgkiarien e “təvhagə has” nīpran rimə “nakapirien loa kape Kughen.”

<sup>5</sup> Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran.

<sup>6</sup> Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nīrpinien ye təvhagə has. Yermamə yame ramirpin-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rīpəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.

<sup>7</sup> Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuaturuk, rəmhen kin Kristo in ratuatuk.

<sup>8</sup> Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamripin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan.

**2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9    **2:26:** 1 Jon 3:7    **2:27:** 1 Jon 2:20    **2:27:** 1 Kor 2:12    **2:27:** Jon 15:4    **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4    **2:28:** Efes 3:12    **2:29:** 1 Jon 3:7    **2:29:** Jon 1:13    **3:1:** Jon 3:16    **3:1:** Jon 1:12    **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3    **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28    **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4    **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18    **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14    **3:5:** 1 Jon 3:8    **3:5:** 2 Kor 5:21    **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11    **3:8:** Jon 8:44    **3:8:** Hib 2:14

<sup>9</sup> Mərig yermamə yame rimmnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rīpəh nīrpīnien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamīrpīn, meinai rimmnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen.

<sup>10</sup> In e swatuk tuk nīrkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nīsorien nar atuaturuk, kīni mhapəh nīsorkeikeiyen nəməhuak minə tīksin, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

*Tukasəkeikei mīsorkeikei ətawə minə*

<sup>11</sup> Nəgkiarīen e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei mīsorkeikei ətawə minə.

<sup>12</sup> Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimmhopni naorahini. ?Kīni rimmhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuaturuk, mərig Ken, kafan norien rahas.

<sup>13</sup> Ror pən kīn, yo minə tīksin, takhapəh nīsakurien nīpīg narmamə ye tokrei tanə kasəməkīn əmiə.

<sup>14</sup> Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tīksin, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmmhan kape nīmhayen, mhauə imei nīmraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmmhan kape nīmhayen.

<sup>15</sup> Kīni yermamə yame raməməkīn narmamə, in rəmhen kīn yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rīpəh nīvəhyen nīmraghien rerīn.

<sup>16</sup> Yesu rimmnarakikīn nīmraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kīn norien kape norkeikeiyen narmamə. Kīni ye norien kīrikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikīn nīmraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tīksin.

<sup>17</sup> Tukmə yermamə kīrik, kafan nautə rīpsaah, kīni məm mə nəməhuak minə tīksin kasəkwakwə kīn nar kīrik, mərig raməptīg kīn nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmīr iran uə? !Nīkam, rīrkək!

<sup>18</sup> Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kīsorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə.

<sup>19-20</sup> Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapīg mə kasərig yerkitawə mə khapəh nīsəmhenien, mərig khauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rīrkun rīkitawə rapita ətawə. In rīrkun narimmnar fam.

<sup>21</sup> Yo minə tīksin, pəh khapəh nīsərigien yerkitawə mə khapəh nīsəmhenien, mhauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu əmə,

<sup>22</sup> mīpīhavəh naha nhagin yame kīmīsaiyoh In kīn, meinai kasor nəkwān, mine norien yame In rorkeikei.

<sup>23</sup> Nəgkiarīen yame Kughen rīmīvəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tīni, Yesu Kristo, mīsorkeikei ətawə minə rəmhen kīn yame in rīmīni ta.

<sup>24</sup> Yermamə yame raməri-pən nəgkiarīen e yame Kughen rīmīwəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kīni Kughen ramofugin iriu min. Kīni kharkun mə

**3:9:** Jon 1:13    **3:9:** 1 Jon 5:18    **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12    **3:10:** 1 Jon 3:8    **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8    **3:11:** 1 Jon 2:7    **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5    **3:12:** Jen 4:8    **3:12:** Prov 29:10    **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14    **3:14:** Jon 5:24    **3:14:** 1 Jon 2:9    **3:15:** 1 Jon 2:9    **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44    **3:15:** Gal 5:20,21    **3:16:** Jon 10:11    **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8    **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16    **3:17:** 1 Jon 4:20    **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9    **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14  
**3:22:** Mat 7:7    **3:22:** Jon 14:15    **3:22:** Hib 13:21    **3:23:** Jon 6:29    **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31  
**3:23:** Jon 13:34    **3:24:** 1 Jon 2:3    **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15

Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

## 4

### *Pəh kisəkir huvə nanmin minə*

<sup>1</sup> Yo minə tiksın, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmır irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmır irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nıkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə.

<sup>2</sup> In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmır irəriə uə nıkam: Tukmə yermamə rımə Yesu Kristo rımauə nıpran ror nıprai yermamə kın, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmır əfrakis iran.

<sup>3</sup> Mərig yermamə yame rapəh nini-əravyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmır iran. In e in tikmır kape Kristo. Kimiə nımnharkun mə tikmır e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

<sup>4</sup> Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmır yerkimie in rapita nanmin yame raməmır ye tokrei tanə.

<sup>5</sup> Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kın əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə.

<sup>6</sup> Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kın ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kın ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

### *Norkeikeiyen kape Kughen*

<sup>7</sup> Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen.

<sup>8</sup> Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək.

<sup>9</sup> Kughen rımnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kın Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun.

<sup>10</sup> Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rımnorkeikei ətawə mher-pə kın Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpınien kape təvhagə has kapətawə kimin, nıtawın rımnaiyu.”

<sup>11</sup> Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə.

<sup>12</sup> Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kın norkeikeiyen yerkitawə.

<sup>13</sup> Kughen rımnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə.

<sup>14</sup> Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen

**3:24:** 1 Jon 4:13    **4:1:** Jer 29:8    **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18    **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23    **4:2:** 1 Kor 12:3    **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7    **4:3:** 1 Jon 2:18    **4:4:** Jon 16:33    **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31  
**4:5:** Jon 15:19; 17:14,16    **4:6:** Jon 8:47    **4:6:** Jon 14:17    **4:6:** Mak 13:5    **4:7:** 1 Jon 3:11    **4:7:** Jon 1:15    **4:7:** 1 Jon 2:4    **4:9:** Jon 1:18    **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11    **4:10:** Rom 5:8,10    **4:10:** Rom 3:25    **4:11:** Jon 3:16    **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11    **4:12:** Jon 1:18    **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5  
**4:13:** 1 Jon 2:3    **4:13:** 1 Jon 3:24    **4:14:** Jon 15:27

rinnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam.

<sup>15</sup> Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran.

<sup>16</sup> Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətiğtə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə.

<sup>17</sup> Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu.

<sup>18</sup> Məriğ norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

<sup>19</sup> Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rımnorkeikei ətawə məkupən.

<sup>20</sup> Məriğ yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nipiğ kirik? To rapəh norien.

<sup>21</sup> Kini Yesu rımivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksın.

## 5

### *Kwəsapita norien kape tokrei tanə*

<sup>1</sup> Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

<sup>2</sup> Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

<sup>3</sup> Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə,

<sup>4</sup> meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatəyəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə.

<sup>5</sup> ?Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

### *Kinor əpu Yesu*

<sup>6</sup> Yesu Kristo rıtərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, məriğ rımauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien.

<sup>7</sup> Nar misir e in e kisisər karhor əpu Yesu:

**4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17    **4:15:** 1 Jon 3:24    **4:16:** 1 Jon 4:8    **4:16:** 1 Jon 3:24    **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5    **4:17:** Efes 3:12    **4:18:** Rom 8:15    **4:20:** 1 Jon 2:9    **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4    **4:20:** 1 Jon 3:17  
**4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18    **4:21:** 1 Jon 2:7,9    **5:1:** Jon 3:15    **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23  
**5:1:** 1 Jon 2:23    **5:2:** 1 Jon 2:3    **5:2:** 1 Jon 3:14    **5:3:** Jon 14:15    **5:3:** Mat 11:30    **5:4:** Jon 1:13  
**5:6:** Jon 19:34,35    **5:7:** Jon 14:17

<sup>8</sup> Irisir e: Nanmin Imərhakə, mine nu, mine nitə\*. Nar misir e kisiser karhajoun Yesu.

<sup>9</sup> Nipig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav.

<sup>10</sup> Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmır ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

<sup>11</sup> In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nımraghien rerin kimi ətawə, kini nımraghien e, kivəh tuk Tini.

<sup>12</sup> Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iriə kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>13</sup> Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin.

<sup>14</sup> Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə.

<sup>15</sup> Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

<sup>16</sup> Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen.†

<sup>17</sup> Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

<sup>18</sup> Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərkın əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapiyen əria.

<sup>19</sup> Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan.

\* **5:8:** Nipig Jon ramni “nu” nıpran ramni “baptaes,” kini nıprai “nitə” nıpran ramni “nımhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nımhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen ripəh niwəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.” **5:17:** 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15



<sup>20</sup> Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

<sup>21</sup> Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

## 2 Jon

### Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai?** Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhəvən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

*Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik*

<sup>1</sup> Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin\* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə.

<sup>2</sup> Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

<sup>3</sup> Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

*Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə*

<sup>4</sup> Rikik ramagien ehuə nipig yimnəm narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor.

<sup>5</sup> Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə.

<sup>6</sup> Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

<sup>7</sup> Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo.

\* **1:1:** Niprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18

<sup>8</sup> Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuaə p̄ik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə.

<sup>9</sup> Yermamə yame raməsik əpnis nəhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ram-raptərəkin tim tim nəhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin.

<sup>10</sup> Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig m̄ipəh niniyen nəhajoun-atuatukien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, m̄ipəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu.

<sup>11</sup> Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nəhajounien has.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>12</sup> Yəkmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen m̄irai-pən kin ye pepa. Yəkmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien p̄ik əmə.

<sup>13</sup> Kwajikovə minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

---

**1:8:** 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26    **1:9:** Jon 8:31    **1:9:** 1 Jon 2:23    **1:10:** Rom 16:17    **1:11:** 1 Tim 5:22    **1:12:** Jon 3:29    † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” n̄ipran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

### 3 Jon

## Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

**?Rimirai ramvən kimi pa?** Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

**?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai?** Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginiyen kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

*Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas*

<sup>1</sup> Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik.

<sup>2</sup> Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə.

<sup>3</sup> Rikik rimmagien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien.

<sup>4</sup> Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

*Gaeas ramor wok huvə kirik*

<sup>5</sup> Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə.

<sup>6</sup> Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei.

<sup>7</sup> Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə.

<sup>8</sup> Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

*Diotrefes mine Demetrius*

<sup>9</sup> Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə.

<sup>10</sup> Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuətuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

<sup>11</sup> Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

<sup>12</sup> Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

### *Nəgkiarien infamien*

<sup>13</sup> Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa.

<sup>14</sup> Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

<sup>15</sup> Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.



## Jud

### Nəkwəkwə yame Jud rimirai

### Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuskor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əriə.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?** Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

#### *Nəgkiarien kupən*

<sup>1</sup> Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

<sup>2</sup> Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

#### *Norien kape nəmhajoun eikuə minə*

<sup>3</sup> Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimirvəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk niraptəəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nəərəhu-pəniən.

<sup>4</sup> Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

<sup>5</sup> Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimirvəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.\*

<sup>6</sup> Kini rikimiə tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə

kin jen yame to rapəh nivi-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran.

<sup>7</sup> Rəmhən əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkuraō irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuaturk məhəvən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

<sup>8</sup> Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, məhəvən, masor ye niprairiə. Khapəh nisorkēkeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai.

<sup>9</sup> Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in rirəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

<sup>10</sup> Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhən əmə kin nar miragh aparū yamə mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

<sup>11</sup> !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehua. Iriə kasəri-pən swaturk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Məhəvəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.†

<sup>12</sup> Nipig nakharaptərəkīn nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigīn əmə məhəpəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhən kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigīn atuk əmə in. Iriə kisəmhən kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhən min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhən əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig rirəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam.

<sup>13</sup> Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhən kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhən kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuaturk kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

<sup>14</sup> Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarīen kape Kughen yame rimivəh-sipən kimin mimə, “!Səmrū! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik.

<sup>15</sup> Ramuə mə tukrəkīr narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatəyəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

<sup>16</sup> Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit

**1:6:** 2 Pita 2:4    **1:7:** Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10    **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7    **1:10:** 2 Pita 2:12    † **1:11:** Stori kape Ken raməmīr ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmīr ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmīr ye Nam 16:1-35. Əmrū min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12    **1:12:** 2 Pita 2:13,17    **1:14:** Jen 5:18, 21-24

kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

*Jud ramor kwirig kimi əriə*

<sup>17</sup> Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə.

<sup>18</sup> Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.”

<sup>19</sup> Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmın kape Kughen rirkək irəriə.

<sup>20</sup> Mərig kimia, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmın kafan.

<sup>21</sup> Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimia mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə.

<sup>22</sup> Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru.

<sup>23</sup> Ipakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

*Nəgkiarien infamien kape Jud*

<sup>24-25</sup> Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımrin mine nıkhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nıkhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mıpəh norien infamien. !Amen!

## Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

**?Pa rimirai nəkwəkwə e?** Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

**?Rimirai ramvən kimi nipa?** In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

**?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmərəhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

**?Rimirai nəkwəkwə e tuknaha?** In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukrivəhsihaktə əriə.

### *Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan*

<sup>1</sup> Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon.

<sup>2</sup> Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo.

<sup>3</sup> Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekən-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

*Jon rimirai nəkʷəkʷə e ramvən kimi niməhuak seven*

<sup>4</sup> Yo Jon, yakamher-pən kin nəkʷəkʷə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinyuən kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven\* yamə mine kasəmır kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə.

<sup>5</sup> Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyən, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.

<sup>6</sup> In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. ! Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyən mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

<sup>7</sup> !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarhapən misəm atuaturuk ye nimiriə. Kini narmamə minə e kimishai nikaon iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

<sup>8</sup> Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

*Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai*

<sup>9</sup> Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyən ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwerməitawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu.

<sup>10</sup> Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk,

<sup>11</sup> mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkʷəkʷə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

<sup>12</sup> Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. <sup>13</sup> Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol.

<sup>14</sup> Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao.

\* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyən kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28



<sup>15</sup> Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə.

<sup>16</sup> In ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk. Kini nau yame resrə ye nīkarin mir ramsi-pən ye nəkwān. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

<sup>17</sup> Nīpig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermīn matuk, mīmə, “Pəh nīginiēn. Yo e, nīrikakunien mīne infamien.

<sup>18</sup> Yo e yemə mragh. !Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nīmhayen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nīmhayen.

<sup>19</sup> Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mīne yamə mīne tukripitərhav.

<sup>20</sup> Mərig jakhoprai-pre nīprai kəmhau mīnə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mīne nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol. Kəmhau mīnə e iriə seven, nīpran e, agelo mīnə kape nīməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol, nīpran e, nīməhuak mīnə iriə seven.”

## 2

### *Nəgkiarīen ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Efesas*

<sup>1</sup> Kini rīmīni-pə tuk yo mīmə “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Efesas, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol, kafan e nəgkiarīen ramni mīmə,

<sup>2</sup> “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien mīnə. Yakirkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kīmiə nakhani-əhu nəmə has mīnə. Kini narmamə tīksin aikin kamhāni mə iriə aposol mīnə, mərig iriə khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə mīnə.

<sup>3</sup> Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

<sup>4</sup> Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nīmrīk: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə.

<sup>5</sup> Rikimīə tukraməsik norkeikeiyen yame nīmīsarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nīmnasor kupən. Tukmə nakhapəh nīsararīen, jakurə, mīrəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikin.

<sup>6</sup> Mərig nar kīrīkianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has mīnə kape nukwao kape Nikolas\*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

<sup>7</sup> Yermamə yame nīmətīrgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarīen yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak mīnə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nīmraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

**1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48      **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6      **1:18:** Sam 42:2      **2:1:** Rev 1:16

**2:1:** Rev 1:12-13      **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5      \* **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpīnien rīrkək tuk təvhagə has; mīmə “Pəh kīsor əmə təvhagə has mamharpīn.”      **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2

*Nəgkiarjen ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana*

<sup>8</sup> Kini In rimməgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Smana, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rīmamhə mīmragh mīn, kafan e nəgkiarjen ramni mīmə,

<sup>9</sup> “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nīpīg əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksīn kamhani hah əmiə, mamhani mīn mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rīmīrpen-ta əriə†. Mərig nīkam. Kapəriə nīmə kape nofuginien, kape Setan əmə.

<sup>10</sup> Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksīn ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhəyen kape nīpīg ten. Taksərer tīmīm miseriaji nīmhəyen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rīnapita ye naiyuyen. Nərökien e in e nīmraghien rerin.

<sup>11</sup> Yermamə yame nīmətīrgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarjen yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrīpəh nīvənien marə ye nəkwai nap ehua.”

*Nəgkiarjen ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam*

<sup>12</sup> Kini In rimməgkiar mamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Pegamam, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nīkarin mir, kafan e nəgkiarjen ramni mīmə,

<sup>13</sup> “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarə tīm tīm tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rīmnərer tīm tīm tuk nīni-əravyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nīsəpəhyen nhatətəyen irak.

<sup>14</sup> Mərig nakasor narimnar tiksīn yamə mine rapəh nəmhenien ye nīmrik: Kimiə tiksīn aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rīmnor swatuk kimi King Balak mə in tukrīvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pīsīn minə, kini masor apnapīg nar.§

<sup>15</sup> Kini ye norien kirikianə əmə mīn, kimiə tiksīn naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.\*

<sup>16</sup> !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nīsararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nīkarin mir.

<sup>17</sup> Yermamə yame nīmətīrgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarjen yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakvəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakvəhsi-pən mīn kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pīsīn əmə tikrirkun nhagin.”

**2:8:** Rev 1:17-18 † **2:9:** Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” **2:9:** Jon 8:33-47 **2:11:** Rev 20:11-15; 21:8 **2:12:** Rev 1:16 ‡ **2:13:** Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § **2:14:** Stori kape Balam mine Balak raməmīr ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. \* **2:15:** Əm-ru footnote ye Rev 2:6. **2:17:** Jon 6:31-33,35,48,51

*Nægkiarien ramvæn kimi nәмәhuak minә apa Tuatira*

18 Kini In rimnәgkiarmamni-pә tuk yo mimә, “Rai nәkwәkwә kirik rivән kimi agelo kape nimәhuak apa taon e Tuatira, mini-pән mimә,

Ji Kughen, nimrın mir kwәmhen kın nap ramәwhao. Kini nihun mir kwәrir mirahuvә rәmhen kın aean e bras yame kamәspir rәrir. Kini kafan e nәgkiarien ramni mimә,

19 “Nәмә Tuatira, yakwırkun-ta norien kapәmiә. Yakırkun kapәmiә norkeikeiyen mine nhatәyeyen, mine nasituyen ye narmamә. Kini yakırkun min мә nәrigien kapәmiә rәpomh tuk narer-tim-timien. Yakırkun мә norien kapәmiә yamә mine nakasor taktәkun khahuvә rapita norien yamә mine nimnasor kupән.

20 Mәrig nakasor nar kirik yamә rapәh nәmhenien ye nimrik: Kimiә nakhapәh nhani-әhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kın piraovin kupән e Jesebel.† In ramni мә in profet kirik, mәrig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minә, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun әriә мә tuksән nәviginien yame kamor sakrefaes kın kimi nanmi kughen pisin minә.

21 Yimihwin pian a мә tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kın narman, mәrig in ramapәh.

22 Ror mәkneikin мә taktәkun ai, jakvәhsi-pән nәmhәyen kimin ye bed kafan. Kini narmamә yamә mine kasor apnapig nar iriә min, tukmә khapәh nisararien ye norien kapәriә, jakvәhsi-pән nәmhәyen ehua kimi әriә,

23 mhopni min ji pian a minә. Ror pән nimәhuak minә fam tukharkun мә Yo pisin әmә yakırkun nәrigien minә kape narmamә, mine rikiriә. Kini jakәrok әmiә rәri-pән әmә norien kapәmiә yame mine nakasor.

24 Mәrig taktәkun ai, jakәgkiar kimi әmiә nәмә Tuatira yamә mine nakhapәh nisәri-pәnien nhajounien kape Jesebel, mhapәh nisәrigien nәgkiarien e kamni kimә ‘Nәgkiarien pam kape Setan.’ To yakpәh nәәhu-pre-min-ien nar pam kirik irәmiә, mәrig nar kirikianә yakmә jakni-pre tuk әmiә:

25 Havәh tim tim nar yame nakwәnhavәh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran.

26-27 Yermamә yame rapita ye narowaginien e, kini mamәrer tim tim tuk norien nәkwәk, mamvән meriaji infamien, yo jakwәhsi-pән nehuәyen e kimin yame Rimik rimivәhsi-pә kimi Yo, mamni mimә,

‘In tukramarmaru ye tanә pisin pisin minә,

mamrәh kwәtavhә yame kinnor kın aean, [ramhajoun мә nagheen rehuә].

Kini in tukrapir-pir narmamә ye tanımtanә, rәhmen әmә kın yame aean ramakapir-pir tikikwipir kinnor kın kwәnjәpik.’ *(Sam 2:9)*

28 Kini Yo jakvәhsi-pән min kәmhau e fetukai kim in.

29 Yermamә yame nimәtirgin rarә, tukramәkeikei mәrig huvә nәgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pән tuk nimәhuak minә.”

**3***Nægkiarien ramvæn kimi nәмәhuak minә apa Sadis*

1 Kini In rimnәgkiar mamni-pә mimә, “Rai nәkwәkwә kirik rivән kimi agelo kape nimәhuak apa taon e Sadis, mini-pән mimә,

Yermamә yame ravәh nanmin kape Kughen, iriә seven, kini mivәh min kәmhau iriә seven, kafan e nәgkiarien ramni mimә,

2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † 2:20: Nakәm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev 1:16

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimiə kimiə nakamhamragh, mərig nīkam, kimiə nakwənhamhə-ta.

<sup>2</sup> !Sarha-ra! Norien huvə yamə mine kimiə nīmisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nīmisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nīmri Kughen kafak.

<sup>3</sup> Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiarrien yame nīmnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwan. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nīpig yame jakurə tuk əmiə.

<sup>4</sup> Mərig narmamə tiksın kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə.

<sup>5</sup> Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nīmri Rīmik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatur yermamə.

<sup>6</sup> Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə.”

*Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia*

<sup>7</sup> Kini In rīmənəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Filadelfia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarrien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.\* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mīmə,

<sup>8</sup> “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. !Səmru! Yīmnhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwak, mhapəh nisəpəhyen Yo.

<sup>9</sup> !Səmru! Narmamə tiksın ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rīmīrpen-ta əriə.† Mərig, nīkam. Iriə nəmeikuə minə. !Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye nīmrimə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə.

<sup>10</sup> Kimiə nīmnharap-tərəkın tim tim nəgkiarrien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpig kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisarə ye tanimtanə.

<sup>11</sup> Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkın tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡

<sup>12</sup> Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehə kirik yame ramhapəs Nīmə Ehuə kape Kughen kafak. To rīpəh nītərhavyen ye nīmə a tuk nīpig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine

**3:5:** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 \* **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkın tim tim narimnar yamə mine nakwənhawəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien.

nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimi Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

<sup>13</sup> Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

*Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia*

<sup>14</sup> Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mimə,

Yermamə yame kamni kimi ‘Amen,’ yame kirkun nətigəyən iran mə tukrərer matuk tuk nini-əravyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

<sup>15</sup> “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatəyən kapəmiə tukriyəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei?

<sup>16</sup> Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhəpəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,

<sup>17</sup> mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehə; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimə rīpis. Nakasaiyu kopiə kopiə.

<sup>18</sup> Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimə, mə nimrimə tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

<sup>19</sup> Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuatur əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə.

<sup>20</sup> !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

<sup>21</sup> Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

<sup>22</sup> Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

## 4

*Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai*

<sup>1</sup> Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.”

<sup>2</sup> Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai.

<sup>3</sup> Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagrii e jasper mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral.



<sup>4</sup> Kini jea tiksın aikın, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kın kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kın gol.

<sup>5</sup> Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmın kape Kughen, iriə seven.

<sup>6</sup> In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikın rəmhen kın tahik, mərig rəmhen kın glas yame rərır maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimiririə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nıprairiə mine nimeitairiə.

<sup>7</sup> Yame kupən ikin, rəmhen kın laeon. Yame ror kiraru kın, rəmhen kın kau. Yame ror kisisər kın, kapən kapə rəmhen kın yermamə. Kini yame ror kuas kın, rəmhen kın kwəriə yame raviə.

<sup>8</sup> Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimiririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nıpig m-fam kasəni nıpei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

<sup>9</sup> Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək.

<sup>10</sup> Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kın kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misəruəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

<sup>11</sup> “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nımnor narımnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nımnağkiar əmə mini mə narımnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

## 5

### *Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin*

<sup>1</sup> Məkneikin, yımnam King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermın matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkın ye nəpəəg nımrin m-seven.

<sup>2</sup> Məkneikin yımnam agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?”

<sup>3</sup> Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nımhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

<sup>4</sup> Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun.

<sup>5</sup> Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved,

in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapır nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

<sup>6</sup> Məkneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwān ye jea kape King mine nar mīragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimirin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimnher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə.

<sup>7</sup> Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mīrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk.

<sup>8</sup> Mīrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar mīragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita\* kapəriə, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

<sup>9</sup> Kini nar mīragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,  
məvit-əpır-pır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpın nimiraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarieren m-fam.

<sup>10</sup> Kini nimirnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

<sup>11</sup> Kini yimwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar mīragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə.

<sup>12</sup> Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

<sup>13</sup> Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimbəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

!Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

<sup>14</sup> Məkneikin, nar mīragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

## 6

*Kwaji sipsip rəvit-əpır-pır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə kin*

<sup>1</sup> Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpır-pır nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar mīragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mimə, “!Yuə-ru!”

\* **5:8:** Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **5:8:** Sam 141:2

<sup>2</sup> Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narrowaginien, kini mamvən mīn mə tukrapita mīn.

<sup>3</sup> Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvīt-əpīr-pīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!”

<sup>4</sup> Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kīvəhsi-pən nao kape narrowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrīrəhsita nəmərīnuyen ye tanīmtanə. Nuhyen əjir ramavən ikīn mīnə fam.

<sup>5</sup> Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kīsīsər kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kīsīsər kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yīmīwaag-pən məm hos kirik kapīg. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəvīgīnien.

<sup>6</sup> Kini yīmnrīg rīki yermamə kirik rīsī-pən ye kwerkwan ye nar mīragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mīmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nīkumhə kimi tanīmtanə. Tukmə kīsarakikin mane ehuə mhavəh nəvīgīnien rīkəskəh əmə.\* Mərīg takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mīne ‘grep.’ ”

<sup>7</sup> Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvīt-əpīr-pīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!”

<sup>8</sup> Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagīn e Nīmhayen. Iriu kwən kirik, nhagīn e Kwənmhaan kape Nīmhayen rīkwasīg kin in mīravən. Kīrəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nīkumhə, uə kin nar aparū mīnə, uə kin nəmhəyen. Kīrəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nīmoptanə kīrīkianə, mīrəpəh əmə nīpərīn kīsīsər.

<sup>9</sup> Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvīt-əpīr-pīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kīrkīrīp kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mīne kīmnhopni əriə tuk narer-tīmīmīn tuk nīnī-ərhavyen nəgkiarīen kape Kughen.

<sup>10</sup> Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik naka-marmaru ye narīmnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakīsīen. ? Mərīg, tuk nagheen mīne kini Ik nakəkīr narmamə ye tanīmtanə, marpīn tai nītawmawə?”

<sup>11</sup> Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mīnī-pən tuk əriə mīmə, “Takhawhīn pī pom. Piaumīə mīnə mīne kakə kapəmīə mīnə tīksīn kasor hanə kafak wok. Pəh kīsəriaji tukhopni pīəpīə mīn narmamə yamə mīne kīmīvəh nīhupīn irəriə.”

<sup>12</sup> Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvīt-əpīr-pīr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mīrh rīpīs rəpīgnap. Makuə rəwhao rəmhen kin nītə.

<sup>13</sup> Kəmhau mīnə kīsəsaah-əsaah mīseiwaiyu-pə ye nīmoptanə, rəmhen kin nai† yame nīmətag ehuə rameitətəg kin, kwənkwan yame rapkəh rəsəah.

\* **6:6:** Gris ramni mīmə, “Nīmri wit yame tukor bred kin kape nīpīg kīrīkianə əmə, nīmri rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpīg kīrīkianə, kini raes yame tukən ye nīpīg kīrīkianə, nīpīg rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpīg kīrīkianə.” Mərīg nīpran e, tuksarakikin mane ehuə mhavəh nəvīgīnien rīkəskəh əmə. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’

<sup>14</sup> Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

<sup>15</sup> Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəæg kapier ehuə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nīkar tukwas minə.

<sup>16</sup> Kini kisasək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “!Esaah! Məkwətə-tərəkīn əmawə merkwaig kin əmawə ye nīmri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip.

<sup>17</sup> Meinai nipig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?”

## 7

### *Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen*

<sup>1</sup> Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nīkarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərəkīn nīmətag kuas ye nīkarin kuas kape tanimtanə, mə nīmətag kirik tukripəh nher-herien nīmoptanə mine tahik mine naiminai.

<sup>2</sup> Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nīmoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kīvəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukso-riah nīmoptanə mine tahik, mimə,

<sup>3</sup> “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, taksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.”

<sup>4</sup> Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

<sup>5</sup> Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

<sup>6</sup> Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

<sup>7</sup> Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

<sup>8</sup> Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

### *Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən*

<sup>9</sup> Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir.

<sup>10</sup> Misokrapomh mhani mhamə, “Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

<sup>11</sup> Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehuə minə, mine nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen

<sup>12</sup> mhamə,  
“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə. Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin. Amen.”

<sup>13</sup> Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

<sup>14</sup> Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən.

<sup>15</sup> Ror pən,  
Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan. Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

<sup>16</sup> Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.  
Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

<sup>17</sup> Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwən ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip. In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriə.”

## 8

*Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen*

<sup>1</sup> Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa.

<sup>2</sup> Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk.

<sup>3</sup> Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King.

<sup>4</sup> Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermən, kashaktə mamhavən tuk Kughen.

<sup>5</sup> Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən.

*Naiyuk minə*

<sup>6</sup> Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk.



<sup>7</sup> Kini yame rækupən rimmher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nīpar tanə kirik, mīpəh mīn nīpərin kiraru, kini muək məs naiminai nīpərin kirikianə, mīpəh mīn nīpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nīpərin kirikianə, mīpəh mīn nīpərin kiraru.

<sup>8</sup> Kini agelo yame ror kiraru kin rimmher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua yame ramuək. Nīpar tahik kirikianə rimmnor nitə kin, mīpəh mīn nīpərin kiraru.

<sup>9</sup> Rimmnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh mīn nīpərin kiraru. Moriah mīn rao minə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh mīn nīpərin kiraru.

<sup>10</sup> Kini agelo yame ror kisisər kin rimmher naiyuk, məkneikin kəmhou ehua kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimri nu minə nīpərin kirikianə, mīpəh mīn nīpərin kiraru.

<sup>11</sup> Kəmhou a kamni kimə ‘Rəukəh Pīk.’ Rimmnor nīpar nu rəukəh, mīpəh mīn nīpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

<sup>12</sup> Kini agelo yame ror kuas kin rimmher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhou minə, mor nīpar mirh rīpis, mīpəh mīn nīpərin kiraru kaoəsiə. Nīpar makuə rīpis, mīpəh mīn nīpərin kiraru kaoəsiə. Nīpar kəmhou rīpis, mīpəh mīn nīpərin kiraru kaoəsiə. Yeraan, rukweiha ramavən nīpərin kiraru, mīpəh mīn nīpərin kirikianə. Yenpig, neai raməsiə nīpərin kiraru, mīpəh mīn nīpərin kirikianə.

<sup>13</sup> Məkneikin yimnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər mīn tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

## 9

<sup>1</sup> Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhou risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik.

<sup>2</sup> Nīpig rimməhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehua. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə.

<sup>3</sup> Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nīpikovriə, raməmhə pik.

<sup>4</sup> Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tukSORIAH əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə.

<sup>5</sup> Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk\* ramhai əjir.

<sup>6</sup> Ye nīpig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

<sup>7</sup> Yimnəm kəviraiyuk eihua minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiriə rəmhen kin nimri yermamə.

**8:12:** Aes 13:10; Mak 13:24      \* **9:5:** Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nīpikoin raməs əjir, raməmhə pik.

<sup>8</sup> Nīkwāneriā rəpómh rəmhen kīn nīkwāne piraovīn, kīni kwēruriā resrə rəmhen kīn kwēru laeon.

<sup>9</sup> Kīmīvitərəkīn nīmagīriā kīn aean. Nīpīg khaivə, təmərmarīā rarkərīk rəmhen kīn hos khapsaah yamə mīne kamhavi kat mamhavən ye narowagīnien.

<sup>10</sup> Nīpīkovriā raməs əjir raməmhə rapita pīk yame wərawk ramhai əjir. Iriā kamhavəh nəsanīnien ye nīpīkovriā kape makuə kīrkīrīp tuk norien nəmħəyen kīmi narmamə.

<sup>11</sup> Kapəriā yamehuə in yermaru kape nəkwai nīmīr ehuə yame rewaiyu pīk. Ye nəgkiariēn kape nəmə Isrel ramni mə nhagīn e Abadon. Ye nəgkiariēn kape nəmə Gris ramni mə nhagīn e Apolion.†

<sup>12</sup> !Aweh! Nahasiēn kupən rīnor infamien. Mərīg, nahasiēn kīraru apaikīn tukpirauə.

<sup>13</sup> Məkneikīn agelo yame ror sikis kīn ramher naiyuk. Kīni yakərīg rīki yer mamə rīsī-pən apa yerki kapən apət tebol yame kīmnor kīn gol, yame ramərer kupən ye nīmri Kughen.

<sup>14</sup> Rīni-pən tuk agelo a yame ramor sikis kīn, yame ramrəh naiyuk, mīmə, “Rīsīn-ta agelo kuas yamə mīne kīmīrkwəji əriā apa ye nu eihuə a Yufretes.”

<sup>15</sup> Ror məkneikīn rīrīsīn-ta agelo kuas a yamə mīne kərəhu əriā apaikīn mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mīne nīpīg atuatur e, mīne makuə atuatur e, mīne newk atuatur e yame tukīrīsīn əriā kamhavən mīshopni narmamə ye tokrei tanə, nīpərīn kīrikianə, mhapəh mīn nīpərīn kīraru.

<sup>16</sup> Kīni yīmīvəh nīhupīn ye mobael mīnə kapəriā, yamə mīne kīsaiyu ye hos, kīni iriā fam tu hundred milian.

<sup>17</sup> Kīni yakəm rər hav mīn maməm mīn narmamə kasaiyu ye hos məkneikīn: Kīmīvitərəkīn nīmagīriā kīn aean yame rəwhao rəmhen kīn nap, kīni ror blu rəmhen kīn napuə apīg, kīni rəokrə rəmhen kīn nīmar nai yame rīmhiak-īmhiak. Kīni kapən kapə hos mīnə a rəmhen kīn kapən kapə laeon. Nap, mīne nehenap, mīne təpīs krhīsī-pən ye nəkwairiā.

<sup>18</sup> Nahasiēn mīsīr e - nap, mīne nehenap mīne təpīs - krhīsī-pən ye nəkwairiā mīrhopni nīpər narmamə ye tanīmtanə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru.

<sup>19</sup> Kīni nəsanīnien kape hos mīnə e, ramsī-pən ye nəkwairiā mīne nīpīkovriā. Nīpīkovriā rəmhen kīn kapən kapə snek yame raməkwo pah.

<sup>20</sup> Mərīg narmamə yamə mīne nahasiēn mīsīr e kīrhīpəh nīrhopniyen əriā, khapəh nīsarariēn ye nərigiēn kapəriā. Mhapəh nīsəpəhyen nəhuakīn kīmi yarmhə mīnə mīne nanmī kughen eikuə yamə mīne kamīvhīrəkīn kīn gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narīm nar mīnə a kīsəru, nīmriā rīpīs, nīprairiā rəpou.

<sup>21</sup> Kīni narmamə mīnə a khapəh nīsarariēn ye nərigiēn kapəriā tuk nhopniyen narmamə mīne norien nahawk, mīne norien kleva, mīne nor-apnāpīgīn nar, mīne nəkrəhyen.

## 10

### *Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh*

<sup>1</sup> Kīni ai yakəm agelo mīn kīrik, nagheen rehuə, ramsī-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kīn mə kafan neipən. Kīni mərəi-mərəi rarkurao ye kapən kapə. Kīni in rəkhak maməsiā rəmhen kīn mīrh. Kīni nīhun mīr kwəmhen kīn səpaag ehuə mīr yamə mīr kīrauək.

<sup>2</sup> Kīni in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermīn matuk yame kīmnəvi. In rərip nīhun matuk ye tahik, mərīp nīhun mawor ye nīmoptanə.

† 9:11: Apolion, nīpran e ramni mə, “Yakamoriah.”

<sup>3</sup> Kini mokræn apomh. Rikin ræmhen kin riki laeon. In rokræn apomh, karuæruæ rhorpin m-seven.

<sup>4</sup> Karuæruæ rhorpin m-seven, yakmæ jakrai-pæn ye nækwækwæ a, mærig yakærig riki yermamæ kirik risi-faktæ ye neai mimæ, “Erkwaig kin nægkiarien e yame karuæruæ ramni, mipæh nirai-pæn-ien ye nækwækwæ.”

<sup>5</sup> Kini ai agelo a yame yimnæm kupæn ramærer-pæn ye tahik mine nimoptanæ mivæhsi-haktæ kwermi matuk ye neai,

<sup>6</sup> mivæh kwæsu ye nhag yaræ rerin, yame rimnor neai mine nimoptanæ mine tahik mine narimnar fam. Kini mimæ, “Kughen tukripæh niwhin-minien.

<sup>7</sup> Mærig nipig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nærig-mæniwænien kape Kughen tukruæ mor næfrakisien kin ai taktækun. In tukritærhav ræmhen æmæ kin yame rimini ta kupæn kimi kafan yorwok minæ, iriæ a kafan profet minæ.”

<sup>8</sup> Kini ai yakærig riki yermamæ kirik ramsi-pæn ye neai mimæ, “Yuvæn, miræh nækwækwæ yame kinnævi ye kwermi agelo matuk yame ramærer-pæn ye tahik mine nimoptanæ.”

<sup>9</sup> Mækneikin, yimavæn maiyoh agelo mæ tukrivæhsi-pæ nækwækwæ kæskæh a kimi yo. Kini rimæ, “Væh mæn. Nar a tukroriah tipim. Mærig tukmæ nakæn, mærig rheikæn ræmhen kin sukapak.”

<sup>10</sup> Mækneikin yimavæn mivæh nækwækwæ kæskæh ai ye kwermi agelo, mæn, mærig rheikæn ræmhen kin sukapak. Yimnæn, mætgai, roriah tipik.

<sup>11</sup> Kini kini-pæ tuk yo kimæ, “Ik takamækeikei mini-ærhav narimnar minæ e yamæ tukritærhav-pæ tuk næmæ tanæ pisin pisin minæ, mine yermaru minæ, mine narmamæ yamæ mine tikiriæ ror pisin pisin, mine narmamæ yamæ mine nægkiarien kapæriæ ror pisin pisin.”

## 11

### *Yemæ mir yame kimawarer tuk Yesu*

<sup>1</sup> Kini ai kivæhsi-pæ nipær nuwig kirik kimi yo, kini kimæ, “Yuvæn, mivæh napomhien kape Nimæ kape Kughen mine tebol. Mævheikin min narmamæ yamæ mine kasæhuak aikin.

<sup>2</sup> Mærig takpæh nivæhyen napomhien kape kwænmmaan e iruæ, meinai kwænmmaan a kivæhsi-pæn kimi næmæ iruæ. Iriæ tuksæviæsis-æviæsis Taon Rhakæ mhavæn mhavæh makuæ foti tu.

<sup>3</sup> Kini yakvæhsi-pæn næsaninien kimi kafak yermamæ mir yamæ mir e kawarer-ærhav tuk yo. Tukravæhsi-pæn neipæn has yame ror nimtæt mæ iriu kwærig rahah, mawærer-ærhav tuk nini-ærhavyen kafak nægkiarien kape makuæ foti tu.”\*

<sup>4</sup> Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamææhu-pæn laet iræriu yame kawarer kupæn kin Yermaru kape tanimtanæ.†

<sup>5</sup> Kini tukmæ yermamæ kirik rimæ tukroriah æriu, nap tukrisi-pæn ye nækwairiu, mæs in mækwæru. Tukwhopni-hopni fam narmamæ yamæ mine khamæ tuksoriah æriu.

<sup>6</sup> Kini kwææ mir e, tukmæ kirani-ærhav nægkiarien kape Kughen, marivæh næsaninien tuk nætapigien kin napuæ mæ næhig tukripæh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruæ nitæ, kini mirarkun nuhyen narmamæ ye tanimtanæ kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mæ tukawor.

<sup>7</sup> Kini tukrani-ærhav fam nægkiarien kapæriu, mækneikin, nar miragh yame ramaræ ye nækwai nimir ehuæ yame reiwaiyu pik tukrhaktæ muh æriu, mapita æriu mhopni æriu.

\* **11:3:** uæ tuk nipig wan taosen tu hundred sikisti. † **11:4:** Emru narmamæ mir e “olif” mine “nar kamææhu-pæn laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

<sup>8</sup> Niprairiu tukraməmır ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kın. İkin aikın a, kamni nəgkiarieren ukreikın kirik kimə nhagin e Sodom, uə İjip.

<sup>9</sup> Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kın mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərın.

<sup>10</sup> Narmamə ye tanımtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narımnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimıwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə.

<sup>11</sup> Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərın ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik.

<sup>12</sup> Məkneikın iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərər əmə misarha əterik irəriu.

<sup>13</sup> Kini ye nipig atuatur a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərın naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

<sup>14</sup> !Awəh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kın nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kın, pəh nien mə tuktu, ruə.

### *Agelo yame ror seven kın ramher naiyuk*

<sup>15</sup> Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikın riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanımtanə. Narmaruyen kapəriu tukramarə rerın.”

<sup>16</sup> Kini namehuə minə, iriə m-fam twenty fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Mıseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen,

<sup>17</sup> mhamə,  
“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,  
meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.  
Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerın, mamarə min ai taktəkun.

<sup>18</sup> Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanımtanə.”

<sup>19</sup> Məkneikın kimnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nımtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikın ramaroapig, nuvrıg-uvrıgien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətəi, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

## 12

### *Piraovin mine nar miragh rəmhen kın algita*

<sup>1</sup> Kini nĩmtätien ehuə kĩrik rĩmasi-pən ye neai, mor nar vi kĩrik irak yakakur. Piraovĩn kĩrik ramvən ye mĩrh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kĩn kəmhou twelef.

<sup>2</sup> Mamasək pik mamərig nəmhəyen meinai rĩnor tipĩn, kini natukreimək.

<sup>3</sup> Kini yĩmnəm nĩmtätien pĩsin kĩrik rĩmasi-pən mĩn ye neai. In e nar mĩragh ramhen kĩn algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kĩn kəvəvhao kape King, seven.

<sup>4</sup> Nĩpikovĩn ramuh-ita kəmhou mĩnə ye neai. Mĩpiki-əhu nĩpərin kĩrikianə kĩsəsaah mĩseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mĩpəh mĩn nĩpərin kĩraru.\* Məkneikĩn, algita a ruə marer ye nĩmri pian a yame natukreimək. Tukmə tĩni rarha, rətgai.†

<sup>5</sup> Pian a rĩrəh tĩni yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mĩnə fam. In rĩrəh kwətavhə yame kĩmnor kĩn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rĩmĩvi-ta kwajikovə en tuk algita, mĩwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru.

<sup>6</sup> Mərig pian a rĩmnap mĩvən apa ye tipəvsik. Kughen rĩmnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikĩn. Tukamarha tukun keriaji nĩpig wan taosen tu hundred sikisti.‡

<sup>7</sup> Kini narowaginien kĩrik apa ye rao ye neai. Mikael mĩne kafan agelo mĩnə kĩmnhauh algita mĩne kafan agelo mĩnə. Kini algita mĩnə kafan agelo mĩnə kĩmnhauh mĩn əriə.

<sup>8</sup> Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mĩne kafan mĩnə kĩsəpita əriə, mĩsher yerhav kĩn əriə ye rao ye neai.

<sup>9</sup> Kĩmnharəh algita ehuə a, mĩsarakikĩn-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kĩmə Setan uə Yarhmə. In ramkĩr oror narmamə m-fam ye tanĩmtanə. Kĩmnarakikĩn-əhu in, iriə kafan agelo mĩnə fam.

<sup>10</sup> Kini yakərig riki yermamə kĩrik rĩsi-pən ye neai mokrapomh mĩmə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rĩmivəh mĩragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mĩn nəsanĩnien mĩne nehuəyen ye narĩmnar m-fam.

Ror məkneikĩn mə taktəkun ai, kĩnarakikĩn-əhu Setan ye nĩmri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə mĩnə kĩmi Kughen yenpig mĩne yeraan.

<sup>11</sup> Mərig piautawə mĩnə kĩmnhauh in mĩsapita ye nəsanĩnien kape nĩtaw Kwaji Sipsip mĩne nĩni-ərhavyen nəgkiarĩen kape Kughen.

Mĩsapita mĩn in meinai tukhopni pawk əriə, rĩkiriə rapəh nəsikĩen nĩmraghien kapəriə.

<sup>12</sup> Kĩmiə yamə mĩne nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kĩmnarakikĩn-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nĩmoptanə mĩne tahik, meinai Setan rĩmneiwaiyu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rĩrkun mə ipakə əmə rĩneriaji kafan nĩpig.”

<sup>13</sup> Algita rəm mə kĩmnarakikĩn-əhu ye tokrei tanə, rarar, mĩrpəhu piraovĩn yame rĩmĩrəh tĩni yerman.

\* **12:4:** Tukmə ror nĩpran e ramni mə Setan rĩvi-ta agelo tiksin ye rao ye neai, kĩsəsaah, mĩseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarĩen kĩrik ramvən kĩmi Setan ye Ezik 28:11-19 mĩne Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah.

**12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kĩsisər mĩne makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15



<sup>14</sup> Mərig kīwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukrīrəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rīmnāpnəpeinə iran apa ye tīpəvsik. § İkin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nīpig wan taosen tu hundred sikisti.\*

<sup>15</sup> Mərig snek a rīmīruə kīn nu rəmhen kīn yapiwən ehuə kīrik mə narh tukrīrəh pian a mamvən.

<sup>16</sup> Mərig nīmoptanə rīmnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rīmīruə kīn.

<sup>17</sup> Kīni niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh mīn kafan mīnə kwənərəus. In e narmamə yamə mīne kasor nəkwai Kughen masərer tīmtim tuk nīni-ərhavyen Yesu.

<sup>18</sup> Algita a rīmavən marer apa ye nīpakir apa ye tahik.

## 13

### *Nar mīragh yame rīmnateih haktə tahik*

<sup>1</sup> Kīni yīmnəm nar mīragh ehuə kīrik rīmnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kīni rīmnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat mīnə. Kapan kapə rīsip iriə seven, kīni kīrai-pən nəgkiarīen kīrikianə kīrikianə irəriə yame ramni hah Kughen.

<sup>2</sup> Nar mīragh a yīmnəm rəmhen kīn pusi ehuə kamni kīmə leped. Mərig nīhun mīnə kīsəmhen kīn nar mīragh kīrik kamni kīmə bea. Kīni nəpəəg nəkwān rəmhen kīn laeon. Algita rīvəhsi-pən nəsanīnien mīne narmaruyen mīne nehuəyen kafan kimi nar mīragh a.

<sup>3</sup> Kīmnhoteih kapən kapə nar mīragh e kīrik, kīmə tikrīmḥə; mərig rīpəh, mīmragh mīn. Kīmnhoteih pawk kapən kapə, rīpəh nīmḥəyen, narmamə m-fam ye tanīmtanə kīsakur, mhakwasig kīn.

<sup>4</sup> Masarar masəgnəgīn mīn algita meinai in rīmivəhsi-pən neihuəyen kimi nar mīragh a. Masəgnəgīn nar mīragh a mīsaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kīn nar mīragh a? Rīrkək. ?Kīni pa rīrkun nuhyen? Rīrkək.”

<sup>5</sup> Kīmneighan kīn nar mīragh a mə in tukrəgkiar ausit mīni-hah Kughen. Kīmneighan kīn neihuəyen kīmin mə in rīrkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.\*

<sup>6</sup> Kīni in rīmīni nəgkiarīen hah rīpsaah ye Kughen, mīne nhagin, mīne imei Kughen, in e, narmamə yamə mīne kasarə ye rao ye neai.

<sup>7</sup> Kīmivəhsi-pən mīn nəsanīnien kīmin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen mīnə, mapita əriə. Kīni kīvəhsi-pən nehuəyen kīmin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus mīnə fam, mīne narmamə yamə mīne tikiriə ror pīsīn pīsīn, mīne yamə mīne kamhani nəgkiarīen pīsīn pīsīn, mīne kantri mīnə fam.

<sup>8</sup> Narmamə mīnə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmīragh a. Mərig narmamə tiksīn tukhapəh nīsəhuakien kīmin, iriə e yamə mīne kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkəwə kape Nīmraghien kwasig ikin Kughen rīpior narīmnar fam. Nəkwəkəwə a kape Kwaji Sipsip yame kīmnhopni.

<sup>9</sup> Yermamə yame nīmətīrgīn rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kīn.

<sup>10</sup> Tukmə kīmə tukvəhsi-pən yermamə kīrik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kīmə tukhapni yermamə kīrik kīn nau, pəh khapni kīn nau.

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa İjip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18 \* 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nīpig kīrikianə, mīne nīpig kīraru, mīne nīpərin,” mərig nīpran e ramni mə, “newk kisisər mīne makuə sikis” uə “nīpig wan taosen tu hundred sikisti.” \* 13:5: Makuə 42 rəmhen kīn nīpig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mīne 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

Nægkiarrien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

*Nar mīragh yame rimnateih haktə nīmoptanə*

<sup>11</sup> Kini yimnəm min nar mīragh kirik rimnateih haktə nīmoptanə mhaktə. Kapan əpat kīraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rīkin rəmhen kin algita kirik.

<sup>12</sup> In ramor atuə kin kape nar mīragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tukəhuak kimi nar mīragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min.

<sup>13</sup> Kini nar mīragh e kapan əpat kīraru rimnor nīmtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nīmri narmamə.

<sup>14</sup> Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar mīragh e yame kapan əpat kīraru mimə in rirkun norien nīmtətien ye nīpig ramərer iriu nar mīragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nīmtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapiar mhasigəvin nanmi nar mīragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in.

<sup>15</sup> Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar mīragh yame kapan əpat kīraru, mə tukreihagh-pən ye kapiar yame risigovin nanmi nar mīragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in.

<sup>16</sup> Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə.

<sup>17</sup> Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nīmri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmīragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nīmtətien ye nhagin.

<sup>18</sup> Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmtət ye yermamə.

## 14

*Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen*

<sup>1</sup> Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə.

<sup>2</sup> Kini yakərig nəgkiarrien kirik risi-pən ye neai. Rīkin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.\*

<sup>3</sup> Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar mīragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimnərok nīmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e.

\* **14:2:** Nægkiarrien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk naniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19

<sup>4</sup> Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nımraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovın. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rınərok-ta nımraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip.

<sup>5</sup> Iriə khapəh niseikuəyen nıpiğ kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nımri Kughen.

### *Agelo misir kisisər*

<sup>6</sup> Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpirig ye nımago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rımnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin.

<sup>7</sup> In rokrpomh mamni mımə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nıpiğ atuatur kafan ruauə tuk nəkirien nımraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rımnor rao ye neai, mine nımoptanə, mine tahik, mine nımri nu minə.”

<sup>8</sup> Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mımə, “!Babilon rımamir! !Babilon rımamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rımamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovın kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanım waen iriə min. Mərig waen nin, in a nırpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nıpiğ kamhanım waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

<sup>9</sup> Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasig kin əriu. Mokrən apomh mamni mımə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mıragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovın kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə,

<sup>10</sup> iriə tukasəkeikei mhanım waen ni piraovın e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nımri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip.

<sup>11</sup> Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nıpiğ minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mıragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovın in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpiğ mine yeraan.”

<sup>12</sup> Nəgkiarieren e nıpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

<sup>13</sup> Kini yımnerig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mımə, “Takrai-pən nəgkiarieren e ye nəkwəkwə, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’ ”

Kini Nanmin kape Kughen rımə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

### *Agelo rampik ta narmamə ye tanımtanə*

<sup>14</sup> Kini ai yımnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik.

<sup>15</sup> Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mīmə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nipig kape narhakinien nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.”

<sup>16</sup> Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mipik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

<sup>17</sup> Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko.

<sup>18</sup> Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.”

<sup>19-20</sup> Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mipik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiyyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyyu aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri hundred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

## 15

### *Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In*

<sup>1</sup> Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nimtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran.

<sup>2</sup> Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nikar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita\* minə kimi əriə,

<sup>3</sup> kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə,

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pık Egkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

<sup>4</sup> Yermamə kirik to ripəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to ripəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nimrim mamhani vi vi Ik.”

<sup>5</sup> Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†.

<sup>6</sup> Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitəra kin kətəut yame kimnor kin gol.

\* **15:2:** Nəgkarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk naniyen nipe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Emru Eks 38:21, Nam 1:15.

<sup>7</sup> Mækneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rīvəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin.

<sup>8</sup> Mækneikin, nətokien yame ramor nımtətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

## 16

### *Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen*

<sup>1</sup> Mækneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.”

<sup>2</sup> Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Mækneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nımap pien rıpsaah ye nıprairiə.

<sup>3</sup> Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

<sup>4</sup> Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nımrı nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin.

<sup>5</sup> Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə, “Kughen, İk pisin əmə İk Kughen, nakatuatuk.

İk e yame nınnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor mækneikin narpinien kimi narmamə.

<sup>6</sup> Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini İk takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanım.”

<sup>7</sup> Kini yakərig min tebol\* rəgkiar mimə,

“! Nəfrəh! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

<sup>8</sup> Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nıvaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir.

<sup>9</sup> Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

<sup>10</sup> Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa İkin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru İkin. Mækneikin, İkin minə fam yame in ramarmaru İkin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə

<sup>11</sup> mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nımap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

<sup>12</sup> Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehue e kamni kimə Yufretes. Mækneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak.

<sup>13</sup> Mækneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.†

\* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nıpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nımoptanə. Kapən apət kiraru.



14 Yarhmə misir e kirhor nımtətien minə. Kirhıtərhav-pən tuk king minə ye tanımtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nıpig yame Kughen Nagheen Rehuə Pık tukrəkir narmamə iran.

15-16 Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

17 Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.”

18 Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehuə kirik rıpəh hanə norien rəmhen kin yama.

19 Kini taon ehuə e§ rarkwopir nıpərin kisısər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaaħ mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam.

20 Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə.

21 Kini aes rəmhen kin kapiet ehuə risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

## 17

### *Piraovın kape swatuk yame rahas pik*

1 Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpınien yame piraovın kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovın a in a taon\* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın.

2 King minə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanım nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

3 Kini Nanmın kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovın ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarieren yame ramni-hah Kughen ye nıpran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten.

4 Kini piraovın a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nıpran mokwan kwenar miruk-pən ye nımətirgin yame kimnor kin gol mine kapiet yame nımri rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nımri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan.

5 Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nupanan, nıpran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.  
IN NISİN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.  
KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MİNE KASƏMKİMİK.

‡ 16:15-16: 'Amagedon' nıpran ramni 'tukwas apa Megido.' Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon. \* 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

<sup>6</sup> Kini yakəm mə piraovın a rınapis kın nıtaw narmamə kape Kughen mınə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nını-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə.

<sup>7</sup> Məkneikın agelo a rını-pə tuk yo mımə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarien erkwaig ye piraovın mine nar mıragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten.

<sup>8</sup> Nar mıragh yame nımnəm, rınamragh, mərig rıpəh nımraghien e towel, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekımtər, mhaktə-pə ye nəkwai nımir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar mıragh a yame rımamragh, mırkək, mırerig-pə mın, tuksakur.

<sup>9</sup> Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien nıprai nəgkiarien e. Kapən kapə nar mıragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas mınə seven yame piraovın a ramkwətə-pən irəriə.†

<sup>10</sup> Kasor mın nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik mın tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nıpig kwəkwə əmə.

<sup>11</sup> Kini nar mıragh e yame rımnamarə, mırkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kın. In tukrikwasig kın king mınə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in.

<sup>12</sup> Kapən əpat iriə ten yamə mine nımnəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king mınə, misarmaru iriə nar mıragh a, mərig kape nıpig kwəkwə əmə.

<sup>13</sup> Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar mıragh a.

<sup>14</sup> Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rımırpen-ta əriə, mokrən kın əriə, khakwasig kın. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kımın, meinai In Yermaru kape yermaru mınə, mine King kape king mınə.”

<sup>15</sup> Kini ai agelo e rını-pə tuk yo mımə, “Nu yamə mine nımnəm əriə, ikın piraovın kape swatuk ramkwətə ikın, kasor nımtətien ye kwhen mınə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pısın pısın, mine kantri mınə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pısın pısın.

<sup>16</sup> Kapan əpat ten yame nımnəm, mine nar mıragh a, iriə tuksəməkın piraovın kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan.

<sup>17</sup> Tuksor məkneikın meinai Kughen rımnərəhu-pən yerkiria mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar mıragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kın.

<sup>18</sup> Kini piraovın a nımnəm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king mınə kape tanımtanə.”

## 18

### *Babilon rımamır*

<sup>1</sup> Kwasig ye narımnar mınə e, yımnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanımtanə kın nıkhakien kafan.

<sup>2</sup> Rokrapomh ye rikin ehuə mımə,

† 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mımə nar mıragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

- “!Rimamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.  
Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.
- <sup>3</sup> Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.  
Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”
- <sup>4</sup> Məkneikin yakəriğ riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,  
“Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nərəh-pikinien əmiə.  
Mə kimia takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.
- <sup>5</sup> Meinai in riməriğ kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.
- <sup>6</sup> Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.  
Sarpin mikiraru.  
Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.
- <sup>7</sup> Havəh-sipən nahasien mine nəmheyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.  
Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.  
To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’
- <sup>8</sup> Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin.  
Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.
- <sup>9</sup> “Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisəsək, rikiriə rəpou tukun.
- <sup>10</sup> Kafan nəmheyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,  
“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, məriğ taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipig kirikianə əmə!”
- <sup>11</sup> “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nimri narimnar kapəriə.
- <sup>12</sup> Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə,
- <sup>13</sup> mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).
- <sup>14</sup> “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, məriğ nimnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nipig kirik.”
- <sup>15</sup> Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmheyen kafan, khagin kin. Misəsək, rikiriə rəpou
- <sup>16</sup> mhamə,  
“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

17 Mərig taktəkun ai kimmoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon.

18 Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.”

19 Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nimtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimmoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

20 Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’”

21 Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərər-minien.

22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita\* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

23 Nikhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

24 Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimmhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

## 19

### *Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen*

1 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nīpran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə.

2 Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

3 Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

\* 18:22: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

<sup>4</sup> Kini nāmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,  
“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

*Narkurəkien kape Kwaji sipsip*

- <sup>5</sup> Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,  
“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!  
Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nāmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”
- <sup>6</sup> Kini ai, yakərig nuvrīg-uvrīgien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-  
apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə  
yame ramarkwəmətēi, mamni mimə,  
“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pīk. In ramar-  
maru.
- <sup>7</sup> Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.  
Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.  
Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.
- <sup>8</sup> Kini Kughen rīvəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.  
Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.”  
(Neipən hawən e linen ramor nīmtətien ye norien atuatur kape nar-  
mamə kape Kughen).
- <sup>9</sup> Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarīen e ye nəkwəkwə,  
‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəvigīnien kape  
narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini  
marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarīen minə e in nəgkiarīen əfrakis  
kape Kughen.”
- <sup>10</sup> Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu  
mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk  
nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai  
narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarīen kape profet minə.”

*Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən*

- <sup>11</sup> Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik.  
Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun  
Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə  
uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuaturkien.
- <sup>12</sup> Nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao  
khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik  
rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun.
- <sup>13</sup> Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e,  
“Nəgkiarīen kape Kughen.”
- <sup>14</sup> Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-  
pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən  
mihuvə.
- <sup>15</sup> Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in  
tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətavhə yame kimnor  
kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (*Sam 2:9*) In tukrhajoun niemhaa  
kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin  
yame kaməviəsis kwənkwaī grep mə nehen tukraiye kor waen kin.
- <sup>16</sup> Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,



KING KAPE KING MİNƏ MINE YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

<sup>17</sup> Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mırh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mımə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen

<sup>18</sup> mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

<sup>19</sup> Məkneikin yakəm nar mıragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanımtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuk-sarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə.

<sup>20</sup> Mərig kimnharaptərəkin nar mıragh a, mine profet eikuə yame ramor nımtətien pişin pişin minə nıpig raməmır iriu nar mıragh a. Ramor nımtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar mıragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien.

<sup>21</sup> Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwan. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nıprairiə, tıpriə rəsiis.

## 20

*Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen*

<sup>1</sup> Kini ai, yakəm agelo kirik rısi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyu pik, mine jen ehuə kirik.

<sup>2</sup> Rarar mivən mıraptərəkin algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mırkwəji ətərəkin kape newk wan taosen.

<sup>3</sup> Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukriyəh nıkir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nıpig kwakwə əmə.

<sup>4</sup> Kini ai yakəm jea minə tıksin kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nıpətək nuairiə meinai kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar mıragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen.

<sup>5-6</sup> Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuatur minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tıksin tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

*Kughen tukror narpinien kimi Setan*

<sup>7</sup> Nıpig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus.

<sup>8</sup> In tukrivən ye tanımtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanımtanə. Setan tukrofugin narmamə

ye tanimtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik.

<sup>9</sup> Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.\* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə.

<sup>10</sup> Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

### *Nəkirien infamien*

<sup>11</sup> Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimrin, miravən mirarkək.

<sup>12</sup> Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhəmhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhən əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor.

<sup>13</sup> Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor.

<sup>14</sup> Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nimhəyen yame ror kiraru kin.

<sup>15</sup> Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

## 21

### *Jerusalem vi*

<sup>1</sup> Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min.

<sup>2</sup> Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu.

<sup>3</sup> Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mīmə, “!Səmrü! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatur tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen.

<sup>4</sup> In tukrirai ta nehe nimirriə fam. Nimhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

<sup>5</sup> Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mīmə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mīmə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriə.”

<sup>6</sup> Kini marə, mini-pə min tuk yo mīmə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh

\* **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Əmrü yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

nhawəhyen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nimiraghien Rerin.

<sup>7</sup> Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə.

<sup>8</sup> Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuaturuk e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimhəyən yame ror kiraru kin.”

<sup>9</sup> Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.”

<sup>10</sup> Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai.

<sup>11</sup> Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’

<sup>12</sup> Kəupə kafan rəpomh yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a.

<sup>13</sup> Kirai-pən nhag kisisər ye nikarin fiak ikin, kisisər ye nikarin pirə ikin, kisisər ye nikarin prah ikin, kisisər ye nikarin pihui ikin.

<sup>14</sup> Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minə a.

<sup>15</sup> Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyən kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan.

<sup>16</sup> Taon a, kona iran kuas. Nehuəyən kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyən kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometa.\*

<sup>17</sup> Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar.

<sup>18</sup> Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapier huvə e jasper. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas.

<sup>19</sup> Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapier huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jasper ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kin.

<sup>20</sup> Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye

**21:6:** Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 \* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyən kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin.

<sup>21</sup> Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatuk ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

<sup>22</sup> Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pík Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak.

<sup>23</sup> Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan.

<sup>24</sup> Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a.

<sup>25</sup> Kipəh nətəpigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a.

<sup>26</sup> Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a.

<sup>27</sup> Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

## 22

### *Nu miragh*

<sup>1</sup> Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip.

<sup>2</sup> Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmheyen.

<sup>3</sup> Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.\* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin.

<sup>4</sup> Tuksəm nimrin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə.

<sup>5</sup> Nipigien tukrirkək. To khapəh nisəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsiə-pən əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

<sup>6</sup> Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

### *Yesu tukripiuə*

<sup>7</sup> Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərəkın nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

**21:23:** Aes 60:19 \* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

<sup>8</sup> Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin.

<sup>9</sup> Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəəkən nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”†

<sup>10</sup> Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəəkən-timtīm-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə.

<sup>11</sup> Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

<sup>12</sup> Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor.

<sup>13</sup> Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin.

<sup>14</sup> Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e.

<sup>15</sup> Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə.

<sup>16</sup> Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsiə huvə.”

<sup>17</sup> Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

<sup>18</sup> Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan.

<sup>19</sup> Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

<sup>20</sup> Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrəh. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

<sup>21</sup> Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

† 22:9: Əmru Rev. 19:10. 22:17: Aes 55:1; Jon 7:37



## Diksonari

**Agelo** in nanmin yame ramarha tuk yermama. Wok kaparia in e kamhani-erhav nękiarien kape Kughen tuk narmama kape Kughen mina. Agelo khapsaah, yame rhuva kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimayarmha, kasoriah nimraghien kape narmama.

**Aposol** in yermama kirik ramhen kin kamher-pen kin. Yesu rimirpen narmama twelef kafan mina ma tukhaua iria aposol tuk norien merikel mine nini-erhavyen nękiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol ramhen kin narmama yama mine kimsam Yesu misariwak iria min misam nimhayen kafan ye kros. Yesu rimivahsi-pen nehuayen kimi Pol ma Pol rimnam In ye namrerhavyen kini Yesu rokran kin in ma in aposol min kirik kafan.

**Farisi** kisamhen kin pati kirik. Iria kisamhen kin nemehua kape nama Isrel. Iria narmama tiksın yama mine kharkun huvə loa, masari-pen, mamharpin. Yesu ripah norkeikeiyen aria meinai iria kasasik apnis loa kape Kughen, kini mhavahsi-hakta atuk aria ma iria kisari-pen huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani ma iria namhajoun mina kape loa.

**Fig** in nai kirik yame kamən kwankwan. Nimarın ramhen kin malberi, marig kwankwan ramhen kin kwanimh, marig in rheikan.

**Gol** in kapiet okra kirik yame ramser-ser pik, marir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimir rhakta, ramhen kin ring mine earring ua kwenar yame kamakwan.

**Grep, plantesen kape grep** Grep in kwankwai nai kirik, tiksın ramramra, tiksın rawhao. Kamor waen kin. Kwankwan ramhen kin pi. Ramerko ramhen kin narəus.

**Hae pris** in yermama kirik yame ramərhakə. In ravah nar miragh mavi nitə mamor sakrefaes kin ma Kughen tukrivahsi-ta narpinien kape tavhaga has kape narmama. Newk minə fam kasarukun daes tukun ma pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

**Herod** Niutestamen ramvsao kin narmama kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanə e Galili ye nipig a Yesu rimamor wok mamni-erhav nękiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-əhu in ma tukripah nikirien Herodias, rimnerəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig nama Isrel kimsarip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini ma Yesu tukramakeikei mimha.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimnor ahas pen kimi aposol minə nipig Yesu rimamha mamragh min mamvan ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimnor narpinien kimin, ramamha mim minə kimsan tipeua iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimnamarə ye nipig kape Pol, mamətarig kin nękiarien kafan nipig rimnerer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

**Hosana** In nękiarien akwas kirik kape nama Isrel. Nipran ramni ma "Havəh si haktə" ua "Vəh miragh."

**Ji yermamə** Nipran rimə in yermamə əmə kirik. Mərig profet Esikel rimivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rivəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kin Profet Esikel kupan.

**Kaonsel** kasəkir nəgkiarien apa kot.

**Kot** In nar kirik yame raməkir nəgkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə tuk nakapirien loa.

**Kristo** in nahag. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, nipran e ramni mimə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmə Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmə Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimnor nəgkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

**Leprosi** in nəmhayen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhayen a leprosi mərer ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhsi-pəniyen kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmhayen a leprosi mə in nəmhayen ətən.

**Lifaet** in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

**Loa kape Moses** ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

**Lugun apa Galili** in nu əgkap, mərig raməmir ye kwerkwan ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

**Mesaea** in nəgkiarien kape nəmə Isrel nipran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

**Nanmin kape Kughen** in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikianə.

**Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel** in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsig pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

**Narmaruyen kape Kughen** in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimirghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

**Nəviginien Rhakə** in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimhayen kape Yesu.

**Nikakien kape Kughen** In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

**Nimə Ehuə kape Kughen** in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikianə əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

**Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel** ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin

pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel rīpəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

**Nipig Kwasig** nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

**Nirpenien wi** Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

**Pasova** Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

**Perel** in kapiet huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

**Profet** in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

**Promes** nipran e nirpenien.

**Sabat** Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

**Sadusi** iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to rīpəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

**Saeon** in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

**Sakrefaes** Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e

tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mıragh yame ramhə uə yame rahas, to kípəh norien sakrefaes kın.

**Sakomsaes** Kughen rımını-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karın əriə pəh kafan. Tukmə nıpiğ yerman rarha mivəh nıpiğ eit, kivəh nao kımın ramuh pən mə ravəh nihuvəyən yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rımnhajoun mə norien kape sakomsaes rıukreikın ai taktakun. Sakomsaes to rıpəh nıvəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kımik mərai ta nahasien yerkim.

**Setan** ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kırık kape Kughen kupan yame rımmamor norien has mıpəh nıkwasıgien kın nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kın ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kısıwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

**Sinae** in tukwas kırık ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rımivəhsi-pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikın (Hib 12:18-24).

**Sisa** pa rımə nhag yermamə mərig in nehuəyən rəmhen kın presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kın ji Kughen.

**Slef** in yermamə kırık yame ramor wok əmə mıpəh nıvəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehua kafan, mərig rıpəh nəri-pənien nərigien kafan.

**Wit** in nai kırık rəmhen kın raes, kaməkwei-əkwei, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kın.

**Yalgita** in nar mıragh ehuə kırık rahas pik yame raməmır ye nəkwəkwa kape Revelesen. Raməs yermamə.

### *Nuknei Nəgkiarien Mınə Ye Niutestamen*

#### *Baptaes*

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

#### *Famle*

#### **Kwajikovə mınə**

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

#### **Mama mınə tatə**

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

#### **Piraovın kımhə tan kın**

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

**Narkurækien**

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

*Gavman*

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

*Kamor ahas pæn kimi næmæhuak minæ*

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

*Kughen*

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

**Kughen ramasitu irætawæ**

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

**Kughen rimnor tokrei tanæ**

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

**Kughen tukrækir narmamæ**

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	



**Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin**

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

**Kughen ravəh miragh narmamə**

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

*Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə*

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

*Mane*

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

*Nanmin kape Kughen*

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

*Napir-pəniən tuk piraovın pisin*

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

*Nap ehua*

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

*Nakwəkwə kape Kughen*

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

*Naviginien rhakə*

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

*Nəvsaoyen huvə*

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatəəyən***Yermamə ramhatəə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

**Kisərer tīm tīm ye nhatəəyən**

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

*Nīmhayən*

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

### *Ninivivi-yen Kughen*

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

### *Namehuə ye niməhuak*

#### **Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

#### **Nəgkiarinen ramvən kimi nəmehuə minə**

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

#### **Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak**

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

### *Nəpəyen piraovin*

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

### *Nəpəyen nəviginien tuk nəhuakien*

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

### *Nasituyen*

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

### *Napısien kin ninimien*

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen*  
**Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

**Nəhuakien tiksın ye Nırpenien Vi**

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

*Nərigien kapətawə tukreiwaiyu*

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

*Norien kape nəhuak minə*

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

**Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə**

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

*Nipig autən minə*

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

*Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has***Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has**

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

**Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has**

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

*Nor-huvəyen yermamə*

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikiyen***Kughen rorkeiki narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

**Tukasəkeiki masorkeiki Kughen**

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

**Tukasəkeiki misorkeiki narmamə**

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

*Norien nəkwai Kughen*

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		



*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

**Narmamə m-fam kasor təvhagə has**

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

**Kughen tukror narpinien tuk norien has**

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

*Nararien ye nərigien tuk norien has*

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

*Rao ye neai***Swatuk kape nıvənien ye rao ye neai**

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

**?Rao ye Neai rəmhen kın naha?**

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

*Sakrefaes*

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

*Setan*

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

### **Nukuraoyen ye ni<sup>v</sup>əhsipən-vəhsipənien kape Setan**

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

### *Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen*

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

### *Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah*

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

### *Yesu Kristo*

### **Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

### **Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhən kin ətawə narmamə**

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

### **Nhajounien kape Yesu**

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

### Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

### Kimharaptəṛəkin Yesu misor narpinien kinin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

### Kimisarkwəṛəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

### Kimnerkwaig kin nıprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

### Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

### Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

### Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13